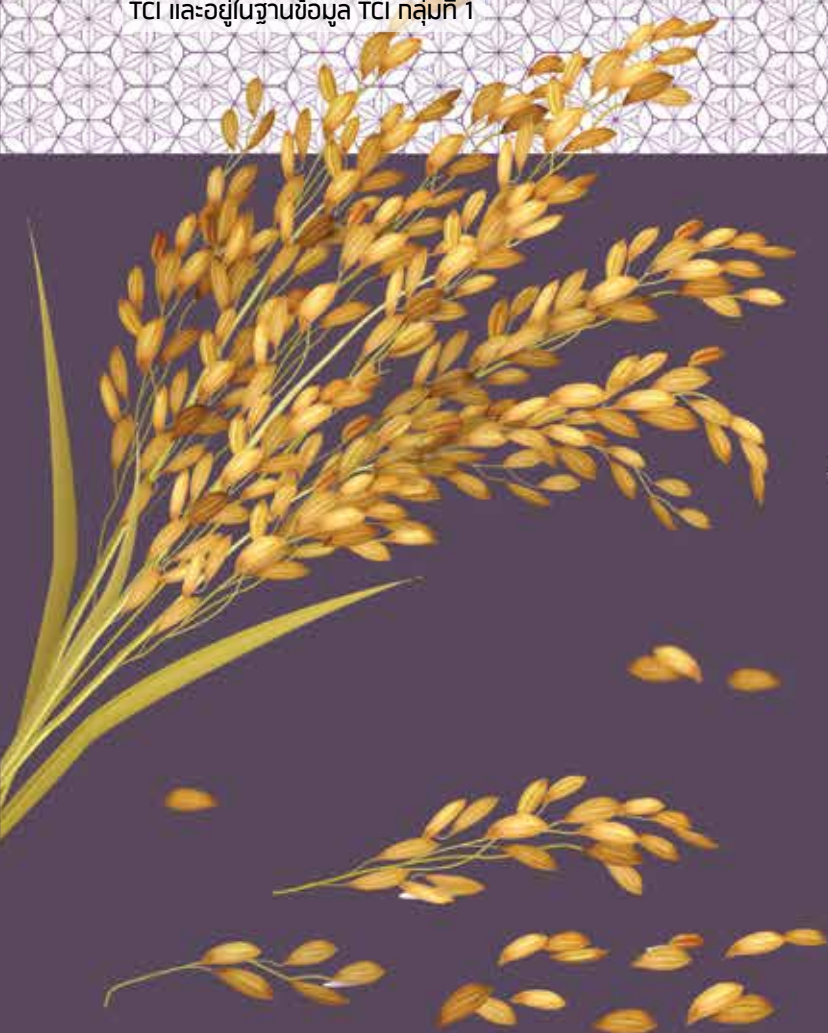

令和

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ (Editorial Advisory Board)

ศ.ดร.ไชยวัฒน์ คำชู จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ศิริพร วัชชวลิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรณาธิการ (Editor)

รศ.ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.วรินทร์ วารุณจรัส มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.ปรางค์ จงสุจิตรธรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ.ดร.ชมนาด ศีตีสาร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.บาร์นิ บุญทรง มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.ปิยวรรณ อัครราชันย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.วินัย จามรสุนทร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
พันเอกหญิง ผศ.นงลักษณ์ ลิ้มศิริ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
ผศ.นิศากร ทองนอก มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผศ.เบญจรงค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานิอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.วันวิสาข์ กุลภัทรนิรันดร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ดร.ทรายแก้ว ทิพากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าหน้าที่กองบรรณาธิการ (Editorial Staff)

รัฐนันท์ วิจิตรกฤตพงศ์

กรรมการกลั่นกรองประจำฉบับ (Reviewers)

กณภัทร รื่นภิรมย์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
กนกวรรณ คະตะกิริ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กนกวรรณ สุทธิพร	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
กมลทิพย์ พลบุตร	สถาบันราชภัฏเพชรบุรี
นันท์ชญา มหาพันธ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
น้ำใส ต้นติสุข	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
บาร์นิ บุญทรง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ปรางค์ จงสุจิตรธรรม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พนิดา อนันตนาคม	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ยุพภา พุกภูมิมา	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ยุพาวรรณ โสภิตวุฒิจรัส	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วรรณวิมล รุ่งธีระ	สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น
วันวิสาข์ กุลภัทรนิรันดร์	มหาวิทยาลัยบูรพา
วินัย จามรสุนทร	สถาบันราชภัฏนครราชสีมา
ศิรินันท์ กิตติสุขสถิตย์	มหาวิทยาลัยมหิดล
สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เสกสรร จันทรวงศ์	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล รัตนโกสินทร์
สุดปรารถนา ดวงแก้ว	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อัษฎายุทธ ชูศรี	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารกลุ่มที่ 1 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

เจ้าของ :

สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย
ห้อง 606 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
URL: jsat.or.th, email: jsn.jsat@gmail.com

กำหนดออก : ปีละ 2 ฉบับ มิถุนายน และ ธันวาคม

วารสารออนไลน์ : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jsn>

ออกแบบและพิมพ์

บริษัท แก่นสาระ จำกัด
15/4 หมู่ 3 ตำบลบางกระพิก อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม 73210

ISSN 2229-1997

ISSN ONLINE 2586-937X

วัตถุประสงค์ในการพิมพ์

วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา (jsn Journal) เป็นวารสารวิชาการของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย จัดพิมพ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อเผยแพร่ผลการศึกษาและงานวิจัย ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น
2. เพื่อเป็นเวทีให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาระดับปริญญาโทและเอกได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ใช้วารสารเป็นแหล่งต่อยอดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาประเทศชาติ ในเชิงบูรณาการ
3. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการขยายเครือข่ายทางการศึกษาในวงกว้างและเสริมสร้างความร่วมมือทางวิชาการ ในแขนงญี่ปุ่นศึกษาให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น

jsn Journal ประกอบด้วย บทความรับเชิญ บทความวิจัย บทความวิชาการที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน บทวิจารณ์หนังสือ บทความปริทัศน์ และรายงานสัมมนา โดยทุกบทความต้องมีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วารสารมีการตีพิมพ์เป็นรูปเล่มและเผยแพร่แบบออนไลน์ บทความทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ จะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบเบื้องต้นโดยกองบรรณาธิการและการทบทวนโดยผู้รู้เสมอกันด้วยระบบปกปิดชื่อ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิประเมินอย่างน้อย 2 คน ข้อความและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในบทความเป็นของผู้เขียนบทความนั้น ๆ ไม่ใช่ความเห็นของกองบรรณาธิการหรือของวารสาร jsn Journal

Aim and Scope

The “jsn Journal” is an academic journal of the Japanese Studies Association of Thailand, and is published two issues per year. The journal has following objectives:

1. To be a channel for disseminating research findings related to Japan in the humanities and social sciences related to Japan.
2. To be a platform for scholars, practitioners, and graduate students to share knowledge and experience, as well as utilize the journal as a source to enhance the body of knowledge that benefits our society and nationally-integrated development.
3. To expand the network as well as strengthen academic cooperation in the area of Japanese Studies.

The “jsn Journal” consists of invited papers, original research articles, academic articles, review articles, book reviews and conference reports. Each paper must have an abstract in both Thai and English. The journal is published in simultaneous print and electronic editions. All articles in this Journal have undergone rigorous peer review, based on initial editor screening and double-blind peer review with at least two peer reviewers. Any views expressed in the articles are the views of the authors only.

สารบัญ	หน้า
บรรณาธิการแถลง	iv
ความเชื่อ และความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่อชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่น ครูภาษาญี่ปุ่น และบทบาทของผู้สอน ยุพกา พุกขิม่า และ ริกะ อินะงะชิ	1
ทัศนคติของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น ในรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น ภรณ์ีย์ พินันโสตติกุล และ ยูมิโกะ ยามาโมโตะ	26
บทบาทของความฝันในบันทึกชะระณินะ อรรธยา สุวรรณระดา	41
ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าที่มีอิทธิพลต่อชนชั้นนักรบและความสัมพันธ์นาย-บ่าว ในนิยายสงครามสมัยกลางของญี่ปุ่น สุภา ธีรกิตติกุล	57
ตัวละครมนุษย์กับวัฒนธรรมศึกษาในมังงะญี่ปุ่น รัฐวรชัย กอบศิริธีร์วรา และ ปพนพัชร กอบศิริธีร์วรา	79
การเตรียมพร้อมตลาดแรงงานในสังคมสูงอายุ: บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่นสู่ประเทศไทย ชัยรัตน์ นทีประสิทธิ์พร และ มุจลินท์ ชัยชมภู	98
มาตรการแก้ไขอัตราการเกิดต่ำของญี่ปุ่น: โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในงานบ้าน และการเลี้ยงดูบุตรของผู้ชายญี่ปุ่น ปิยวรรณ อัคราชนัย	117
การวิเคราะห์สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขในภาษาญี่ปุ่น นภสินธุ์ แผลงศร	128
การเปรียบเทียบลักษณะทางกลศาสตร์ของสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่น ที่ออกเสียงโดยผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีภาษาแม่ แตกต่างกัน: กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี ชัยยศ ร่องเดช	142

สวัสดิ์ท่านผู้อ่านทุกท่าน

สังเกตจากหน้าปกของเรา ท่านผู้อ่านก็คงจะทราบได้ว่า ปี 2019 คือปีแห่งการเริ่มต้นรัชสมัยใหม่ของญี่ปุ่น “เรวะ” ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญมากมาย ตั้งแต่พระราชพิธีขึ้นครองราชย์ ของจักรพรรดินารูฮิโตะในเดือนพฤษภาคม พิธีเฉลิมฉลองการขึ้นครองราชย์ในเดือนตุลาคม และล่าสุดคือเดือนพฤศจิกายน มีพระราชพิธีโตโจไซ ที่จักรพรรดิพระองค์ใหม่ต้องบวงสรวงสังเวทที่แห่งดวงอาทิตย์ด้วยธัญญาหารและสาเกชั้นเลิศเพื่อขอพรให้ประเทศชาติสงบสุขและอุดมสมบูรณ์ ถูชมงคลวันที่ 14-15 พฤศจิกายน ตรงกับวันที่มีการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 13 ของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทยพอดี ท่านผู้อ่านที่สนใจกิจกรรมทางวิชาการด้านญี่ปุ่นศึกษา สามารถติดตามดูข้อมูลย้อนหลังของเราได้ทางเฟสบุ๊กของสมาคมฯ Japanese Studies Association of Thailand - JSAT

สำหรับวารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 นี้ มีบทความวิจัยและบทความวิชาการ 9 บทความ รวมบทความที่ได้ปรับปรุงแก้ไขจากบทความที่ได้นำเสนอปากเปล่าในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 13 สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทยด้วย

บทความด้านภาษา 4 เรื่อง ได้แก่ “ความเชื่อและความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่อชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่น ครูภาษาญี่ปุ่น และ บทบาทของผู้สอน” “เรื่องทัศนคติของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น” “การวิเคราะห์สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขในภาษาญี่ปุ่น” และ “การเปรียบเทียบลักษณะทางกลศาสตร์ของสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดยผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีภาษาแม่แตกต่างกัน: กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี”

บทความด้านวรรณคดี 3 เรื่อง ได้แก่ “บทบาทของความฝันในบันทึกชะระฉินะ” “ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าที่มีอิทธิพลต่อชนชั้นนักรบและความสัมพันธ์นาย-บ่าวในนิยายสงครามสมัยกลางของญี่ปุ่น” “ตัวละครมนุษย์กับวัฒนธรรมศึกษาในมังงะญี่ปุ่น” เป็นการวิเคราะห์ความเชื่อ แนวคิด ปรัชญาของคนในอดีตผ่านงานวรรณกรรม

บทความสายสังคม 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง “การเตรียมพร้อมตลาดแรงงานในสังคมสูงอายุ: บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่นสู่ประเทศไทย” “มาตรการแก้ไขอัตราการเกิดต่ำของญี่ปุ่น: โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตรของผู้ชายญี่ปุ่น”

บทความเหล่านี้ สะท้อนถึง ความเชื่อ ทัศนคติ แนวคิดของผู้คนทั้งชาวญี่ปุ่นและชาวไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน การ “การรู้เรา” จึงเป็นการส่งเสริมกระบวนการคิดเพื่อจะได้นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในวันข้างหน้า

ในเดือนพฤศจิกายน ปี 2020 ที่จะถึงนี้ สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทยกำหนดจัดประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 14 โดยมีมหาวิทยาลัยบูรพาเป็นเจ้าภาพ จึงใคร่ขอเชิญชวนสมาชิกสมาคมฯ คณาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษา ได้ส่งบทความมาร่วมนำเสนออีกให้มาก ๆ เพื่อความยั่งยืนของประชาคมชาวญี่ปุ่นศึกษา

ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ
บรรณาธิการ

ความเชื่อ และความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่น ชาวไทยต่อชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่น ครูภาษาญี่ปุ่น และ บทบาทของผู้สอน*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อ และความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่อชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่น ครูภาษาญี่ปุ่น และบทบาทของผู้สอน กลุ่มเป้าหมายได้แก่ นิสิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น ชั้นปีที่ 1-4 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 95 คน ผลการศึกษาพบว่าลักษณะของ “ชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นที่ดี” ที่ผู้เรียนส่วนใหญ่ระบุคือ “ชั้นเรียนที่ได้เพิ่มพูนความรู้ภาษาญี่ปุ่น” “ชั้นเรียนที่ครูสอนเข้าใจง่าย” และ “ชั้นเรียนที่เรียนสบาย ไม่เครียด” สอดคล้องกับเงื่อนไขของ “ครูสอนภาษาญี่ปุ่นที่ดี” ที่ผู้เรียนระบุ ได้แก่ “ครูที่สอนเก่ง อธิบายเข้าใจง่าย” “ครูที่เข้าใจ รับฟังความเห็นของผู้เรียน” และ “ครูที่สอนสนุก ไม่เครียด” จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนชาวไทยชื่นชอบครูที่ใจดี สอนสนุก อธิบายเข้าใจง่าย และให้ความสำคัญกับบรรยากาศในชั้นเรียน

ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษาญี่ปุ่น และบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอน พบว่าผู้เรียนชาวไทยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วัฒนธรรมญี่ปุ่น ทักษะการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นที่ถูกต้อง การเรียนรู้คำศัพท์ ไวยากรณ์ และการใช้ภาษาญี่ปุ่นอย่างถูกต้อง รวมถึงต้องการให้ผู้สอนเป็นผู้สร้างแรงจูงใจ ให้กำลังใจผู้เรียน และคาดหวังให้ผู้สอนจัดการเรียนการสอนให้มีความสุขสนุกสนาน นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการเรียนกับเจ้าของภาษาดีที่สุด ทั้งนี้สำหรับการใช้ภาษาของผู้สอน ผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าอาจารย์ชาวญี่ปุ่นควรใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก แต่ไม่แน่ใจ หรือไม่เห็นด้วยที่อาจารย์ชาวไทยจะใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน

สำหรับความคาดหวังต่อการกำหนดผู้สอน และภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า (1) หัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ผู้สอนเป็นชาวญี่ปุ่นหรือใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักในการสอนได้แก่ “การออกเสียงภาษาญี่ปุ่น” และ “การสนทนาภาษาญี่ปุ่น” (2) หัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ผู้สอนเป็นชาวไทย หรือใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสอน ได้แก่ “ไวยากรณ์” “วรรณคดีญี่ปุ่น” “คันจิ” “การแปล/ล่าม” อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้เรียนประมาณร้อยละ 40-50 ที่ต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาไทยร่วมกับภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่งในรายวิชาเหล่านี้ (3) หัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกันได้แก่ “ญี่ปุ่นศึกษา” “การท่องเที่ยว/การโรงแรม” “ภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ” “การเปรียบเทียบภาษาญี่ปุ่น-ภาษาไทย” และ “คำศัพท์” (4) หัวข้อที่ไม่ปรากฏแนวโน้มการเลือกผู้สอนชาวไทย หรือผู้สอนชาวญี่ปุ่น ได้แก่ “การเขียน” และ “การอ่าน”

คำ

สำคัญ

ความเชื่อ ความคาดหวัง ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย บทบาทของผู้สอน

* บทความนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2562 และได้รับหนังสือรับรองการยกเว้นพิจารณาจริยธรรมการวิจัย COE No. COE 62/021 จากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ วันที่ 24 มิถุนายน 2562

The Beliefs and Expectations of Thai Learners of Japanese Concerning Their Japanese Classes, Japanese Teachers, and the Teachers' Role*

Abstract

The objective of this research was to study Thai learners' beliefs and expectations concerning their Japanese classes, Japanese teachers, and the teachers' role. The target of this research was first- to fourth- year students enrolled in the Bachelor of Arts Program in Japanese at Kasetsart University. Ninety-five students participated in the study and the results were as follows.

The terms of "a good Japanese class" that most of the learners identified were "a class that enhanced the student's Japanese language knowledge," "a class in which the lecture was easy to understand," "a class in which one felt comfortable and not stressed" in accordance with the idea of "a good Japanese teacher," which was "a teacher that was good at teaching and where the explanations were easy to understand," "a teacher that understood and accepted the students' way of thinking," and "a teacher that made the class fun and not stressful." Therefore, it can be said that Thai learners are fond of teachers that are kind, fun, easy to understand, and that prioritize the classroom atmosphere.

Regarding the learners' beliefs about learning Japanese and the roles of the teacher, the study found that Thai learners give priority to learning about the Japanese culture, correct pronunciation skills, the learning of vocabulary and grammar, and using Japanese correctly. Furthermore, most of the learners expected the teacher to motivate and encourage the students. Additionally, it was felt that the teachers should manage the class so that it is fun. Further, the learners believed that learning with a native speaker is the best way to learn Japanese. Regarding the teachers' language use, most of the learners agreed that Japanese teachers should primarily use the Japanese language, but they were not sure or disagreed that Thai teachers should use only the Thai language. In terms of the expectations of the instructor and the language being used in the class, the study found that, one, the items that most of the learners expected to learn from a native Japanese teacher using the Japanese language as a medium of instruction were "Japanese pronunciation" and "Japanese conversation." Second, the items that most of the learners expected to learn from Thai teachers, using the Thai language as a medium of instruction, were "grammar," "Japanese literature," "kanji," and "translation/interpretation." Meanwhile, approximately 40 to 50 percent of the students wanted the teachers to use half Japanese language and half Thai language in these courses. Three, the items that most of the learners expected from the team teaching of the Thai and Japanese teachers were "Japanese studies," "Japanese for tourism/hotels," "business Japanese," "the comparative analysis of Japanese and Thai," and "vocabulary." Finally, fourth, the items regarding which the learners did not exactly express a preference for either a native Japanese teacher or Thai teacher were "writing" and "reading."

Key words

beliefs, expectations, Thai learners of Japanese, teachers' role

* This research was supported by Department of Eastern Languages Grant, Faculty of Humanities, Kasetsart University as of fiscal year 2019 and received a Certificate of Exemption COE No. COE 62/021 from the Kasetsart University Research Ethics Committee on 24 June 2019.

1. บทนำ

ผลสำรวจสภาพการณ์การศึกษาภาษาญี่ปุ่นในต่างประเทศโดยแจแปนฟาวด์เดชั่นในปีล่าสุด (2015) พบว่ามีผู้สอนภาษาญี่ปุ่นทั่วโลกจำนวน 64,108 คน ในจำนวนนี้มีผู้สอนชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นเจ้าของภาษา 14,301 คน คิดเป็นร้อยละ 22.3¹ ซึ่งหมายความว่าการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการสอนภาษาญี่ปุ่นคือผู้สอนชาวต่างชาติที่ไม่ได้ใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาแม่ ซึ่งในกรณีของประเทศไทยหมายถึงอาจารย์ชาวไทย

การจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยทั่วไปมีทั้งอาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่น ซึ่งแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน กล่าวคืออาจารย์ชาวไทยรับผิดชอบวิชาที่เน้นการเรียนรู้หลักการ ทฤษฎี การทำความเข้าใจ เช่นวิชาไวยากรณ์ และวิชาการอ่าน ส่วนอาจารย์ชาวญี่ปุ่นรับผิดชอบวิชาที่เน้นการปฏิบัติ หรือจำเป็นต้องตรวจสอบความถูกต้องของการใช้ภาษา เช่นวิชาสนทนา และการเขียนเป็นต้น ซึ่งตรงกับข้อสังเกตของ カイザ—(1995) ธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าวสอดคล้องกับความเชื่อของผู้สอนชาวไทยที่ว่า “ในชั้นเรียน ครูควรอธิบายไวยากรณ์อย่างละเอียด” ทั้งนี้ความเชื่อดังกล่าวเกิดจากความคิดที่ว่าความถูกต้องของภาษา (ไวยากรณ์ การออกเสียง ฯลฯ) เป็นเรื่องสำคัญ (久保田, 2005) และสัมพันธ์กับประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของครูผู้สอนในอดีตที่เน้นการเรียนรู้ไวยากรณ์ การท่องจำ และการแปล ซึ่งยังคงเป็นรูปแบบหลักของการเรียนภาษาญี่ปุ่นในปัจจุบัน (久保田, 2017)

สำหรับภาษาที่ใช้ในชั้นเรียนนั้น อาจารย์ชาวไทยใช้ภาษาไทย และอาจารย์ชาวญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็น

หลักในการบรรยาย ซึ่งแตกต่างจากประเทศมองโกเลีย หรือประเทศจีนที่หลักสูตรวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น อาจารย์ที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา (Non-Native Teacher: NNT) ก็ใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักในการสอนสำหรับวิชาชั้นกลางขึ้นไป (吉田・芝崎, 2007) สภาพการณ์การเรียนการสอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของการสอนภาษาญี่ปุ่นในมหาวิทยาลัยของไทยโดยผู้สอนชาวไทยตามผลการสำรวจของสมพร² (2548) คือสอนแบบยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง เน้นการสอนไวยากรณ์และโครงสร้างภาษา ใช้รูปแบบการสอนแบบบรรยาย ซักถาม และทบทวน สอนโดยใช้ภาษาไทยอธิบายให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจกฎเกณฑ์ของภาษา ไม่ค่อยมีกิจกรรมการสอนที่หลากหลาย

อย่างไรก็ตามประเด็นข้อสงสัยของผู้วิจัยคือ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนระหว่างอาจารย์ชาวไทย และอาจารย์ชาวญี่ปุ่น มีความเหมาะสมเพียงใด? สอดคล้องกับความเชื่อ หรือความคาดหวังของผู้เรียนหรือไม่? ยกตัวอย่างเช่นรายวิชาที่เน้นการปฏิบัติบางวิชาเช่น “ภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ” ถูกกำหนดให้สอนโดยชาวญี่ปุ่นด้วยความเชื่อที่ว่าถ้าเป็นเจ้าของภาษา วิชาอะไรก็สอนได้ โดยไม่ได้พิจารณาถึงประสบการณ์ และคุณสมบัติของครูผู้สอน ความเชื่อดังกล่าวเกิดจากความศรัทธาในความเป็นเจ้าของภาษานั้นเอง (鹿目・大橋, 2017)

คำว่า “เจ้าของภาษา (Native Speaker)” เป็นคำตรงข้ามกับ “ผู้ที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา (Non-Native Speaker)” จากการทบทวนวรรณกรรมของ田中 (2013) พบว่า นักภาษาศาสตร์ให้คำจำกัดความของคำว่า “เจ้าของภาษา” ดังนี้ 1. “ผู้ที่เรียนรู้และมีทักษะการใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งในฐานะภาษาแม่ (mother tongue) หรือภาษาแรก (first learned language)”

¹ ระดับอุดมศึกษา ในจำนวนครูผู้สอนทั้งหมด 20,920 มีครูเจ้าของภาษาจำนวน 5,591 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7

² ขอบเขตการสำรวจได้แก่การศึกษาภาษาญี่ปุ่นระดับขั้นต้น

หรือ 2. “ผู้ที่สามารถใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งได้เป็นอย่างดี (competent speaker) ตรงตามธรรมเนียมปฏิบัติของภาษานั้น ๆ” กล่าวคือเป็นผู้ที่สามารถพูดสิ่งที่ต้องการได้โดยไม่ต้องพิจารณาความถูกต้องด้านการออกเสียงหรือไวยากรณ์ การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศจึงมักเชื่อว่า “เจ้าของภาษา” เป็นต้นแบบที่สามารถอ้างอิงความรู้และความสามารถทางภาษานั้น ๆ (Cook, 1999 อ้างอิงใน 田中, 2013) อย่างไรก็ตาม Paikeday กล่าวว่า “แม้แต่คนที่เรียกได้ว่าเป็นเจ้าของภาษา ก็ยังมีความแตกต่างด้านความสามารถในการใช้ภาษา หรือวัฒนธรรม ดังนั้นจึงไม่ได้เป็นผู้ที่สมบูรณ์แบบอย่างสิ้นเชิงเสมอไป”(Paikeday, 1985 อ้างอิงใน 田中, 2013) ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ 岡本 (2010) ที่กล่าวว่ารู้สึกกังวล และกดดันที่อาจารย์ซึ่งไม่ใช่เจ้าของภาษา³ มุ่งว่าตัวเองซึ่งเป็นเจ้าของภาษาจะต้องสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้ถูกต้อง และไม่มีทางที่จะผิดพลาด เพราะมีหลายครั้งที่ตัวเองอธิบายผิดหรือตอบคำถามได้ไม่ดี นอกจากนี้ความรู้ด้านวัฒนธรรม ก็ไม่ใช่ว่าตัวเองจะรู้ดีทุกอย่างตามที่ถูกคาดหวัง กล่าวคือ ตัวตนของ “เจ้าของภาษา” นั้น แท้จริงแล้วแตกต่างจากภาพที่ผู้คนวาดไว้ ดังนั้นความคิดที่ว่า “เจ้าของภาษา” จะพูดภาษาญี่ปุ่นได้ถูกต้องเสมอ และไม่มีทางที่จะผิดพลาดนั้น เป็นภาพลวงตาที่เกิดขึ้นจากศรัทธาอันแรงกล้าต่อเจ้าของภาษา (岡本, 2010 : 230)

นอกจากนี้สำหรับประเด็นภาษาที่ผู้สอนใช้ในห้องเรียนนั้น การที่อาจารย์ชาวไทยใช้ภาษาไทย และอาจารย์ชาวญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักในการดำเนินการเรียนการสอน สอดคล้องกับความต้องการ หรือความคาดหวังของผู้เรียนมากน้อยเพียงใด

จากที่มาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าผู้เรียนชาวไทยมี

ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษาญี่ปุ่น และมีความคาดหวังต่อบทบาทหน้าที่ของผู้สอนอย่างไร โดยกำหนดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน เป็นกรณีศึกษา

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ความเชื่อต่อคุณสมบัติ และบทบาทหน้าที่ของผู้สอนภาษาญี่ปุ่น

縫部他 (2006) และ 縫部 (2010) ได้สำรวจทัศนคติของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวต่างชาติ (นิวซีแลนด์ ไทย เวียดนาม เกาหลี จีน ไต้หวัน) จำนวน 1,441 คน เพื่อวิเคราะห์คุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับครูภาษาญี่ปุ่น โดยใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยคำถาม 41 ข้อที่พัฒนาเพิ่มขึ้นจากแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมและคุณลักษณะของครูสอนภาษาต่างประเทศของ Moskowitz (1976) ผลการวิเคราะห์ปัจจัยพบว่า คุณสมบัติที่จำเป็น 5 ประการ ได้แก่ 1. ความเชี่ยวชาญในฐานะครูภาษาญี่ปุ่น 2. ประสบการณ์และคุณวุฒิในการเป็นครูภาษาญี่ปุ่น 3. ลักษณะนิสัยที่เหมาะสม 4. ทักษะการสอน 5. ทักษะการจัดการชั้นเรียนและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน ทั้งนี้ สำหรับผู้เรียนชาวไทย พบว่ามีแนวโน้มให้ความสำคัญกับความเชี่ยวชาญของผู้สอนเป็นอันดับแรก ถัดมาคือลักษณะนิสัย ทักษะการจัดการชั้นเรียน ทักษะการสอน และให้ความสำคัญกับประสบการณ์และคุณวุฒิของผู้สอนเป็นลำดับสุดท้าย

งานวิจัยที่ศึกษาความเชื่อของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่อคุณสมบัติ และบทบาทของครูผู้สอน ได้แก่ Atchara (2008) และยุพกา (2554) ซึ่งพบว่าหัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยได้แก่ “ครูควรให้กำลังใจผู้เรียนอยู่เสมอ” “นอกจากสอน ครูควร

³ ในที่นี้คืออาจารย์ชาวจีน

สร้างความสนทนากับผู้เรียนโดยถามไถ่สารทุกข์ สกดิบ และควรมีอารมณ์ขันบ้าง” “ครูควรแก้ไข ทันทที เมื่อผู้เรียนใช้ภาษาญี่ปุ่นผิด” “ครูควรสอน ทุกอย่างทีนักเรียนจำเป็นต้องเรียน (ทุกเรื่องทีอยู่ใน ตำรา)” “ครูควรพยายามตอบคำถามของนักเรียนให้ ได้ทุกคำถาม” “อยากให้ครูบอกปัญหา อุปสรรคใน การเรียนภาษาญี่ปุ่น” “เรียนกับครูทีมีประสบการณ์ สอนนานทีที่สุด” “เรียนกับอาจารย์เจ้าของภาษาที ที่สุด” เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่านักศึกษาวิชาเอกภาษา ญี่ปุ่นส่วนใหญ่คิดว่านอกจากเนื้อหาด้านวิชาการ ครู ควรใส่ใจผู้เรียนด้านจิตใจ มีภาวะพึงพาครูในระดับ สูง และให้ว่ความสำคัญกับว่ความถูกต้องของภาษาญี่ปุ่น ซึ่ในประเด็นสุดท้ายนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลทิพย์ (2551) ทีพบว่าผู้เรียนชาวไทยให้ว่ความ สำคัญกับว่ความถูกต้องของการใช้ภาษาและการออก เสียง โดยเชื่อว่การเรียนภาษาญี่ปุ่นคือการเรียนคำ ศัพท์ ไวยากรณ์ และการแปล

สำหรับงานวิจัยในประเทศญี่ปุ่น幸 (2006) ได้ ส้ารวจความคิดเห็นของผู้เรียนต่อครูชาวต่างชาติที ทดลองสอนในวิชาภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น พบว่เมื่อเรียน จบคอร์ส ผู้เรียนชาวต่างชาติส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิง บวกต่อครูชาวต่างชาติโดยให้เหตุผลว่ “มีครูหลาย แบบทำให้เรียนสนุก” “ถ้าตัวเองพยายามก็จะเป็น อย่างครูได้” “ครูเตรียมการสอนดี” “ครูมีวิธีพลิก แปลงให้การเรียนน่าสนใจ” “ครูช่วยสอนเรื่องยาก ๆ ให้เข้าใจได้” “ครูเก่งภาษาญี่ปุ่น จะมีสัญชาติอะไรก็ ไม่สำคัญ”อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของครูผู้สอนชาวต่าง ชาติทีผู้เรียนระบุคือการออกเสียงทียังไม่ถูกต้อง ไม่ เป็นมาตรฐาน และผู้เรียนไม่คิดจะเลียนแบบ นอกจากนี้ 横田 (2013) ได้ส้ารวจทัศนคติต่อครูชาวต่างชาติ ของนักศึกษาชาวจีนทีศึกษาอยู่ในประเทศญี่ปุ่น⁴ พบ ว่ผู้เรียนประมาณครึ่งหนึ่งไม่ต้องการเรียนกับครูชาว

จีน และผู้เรียนร้อยละ 80 ไม่ต้องการเรียนหากเป็นครู ชาวต่างชาติสัญชาติอื่น โดยเหตุผลทีระบุคือ “ออก เสียงไม่ถูกต้อง ไม่ดี” “ภาษาญี่ปุ่นไม่เป็นธรรมชาติ” อย่างไรก็ตาม นักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างได้กล่าวถึงข้อดี ของครูชาวต่างชาติด้านวิธีการสอน ได้แก่ “สามารถ สอนโดยอธิบายด้วยภาษาแม่ของผู้เรียน” “สามารถ สอนโดยเข้าใจทัศนคติ และความเชื่อของผู้เรียน” “สามารถใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ทีเคยเรียน ภาษาญี่ปุ่น” เป็นต้น

นอกจากความเชื่อ และทัศนคติของผู้เรียน ยังมี งานวิจัยทีศึกษาความเชื่อของผู้สอนด้วย ยกตัวอย่าง เช่น 岡崎 (2003) ได้ส้ารวจความเชื่อของผู้สอนชาว ญี่ปุ่นเปรียบเทียบกับผู้สอนชาวไทย พบหัวข้อทีแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญ เช่น “ครูควรเป็นผู้ให้การบ้านแก่ นักเรียน” “ครูควรเป็นผู้กำหนดและควบคุมกิจกรรม การเรียนการสอนในชั้นเรียน” “สิ่งสำคัญทีสุดในการ เรียนภาษาญี่ปุ่นคือการเรียนรู้วิธีแปลจากภาษาไทยเป็น ภาษาญี่ปุ่น” ซึ่ผู้สอนชาวไทยส่วนใหญ่เห็นด้วย ในขณะที่ ผู้สอนชาวญี่ปุ่นทีส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ทั้งนี้ เมื่อเปรียบ เทียบกับผลส้ารวจของกมลทิพย์ (2551) และ ยุพกา (2554) ทำให้ทราบว่ผู้สอนชาวไทยทีเห็นด้วยกับหัวข้อ เหล่านี้มีจำนวนมากกว่าผู้เรียนชาวไทย นอกจากนี้ 久保田 (2005) ได้ส้ารวจความเชื่อของผู้สอนภาษา ญี่ปุ่นชาวต่างชาติจากทั่วโลกจำนวน 224 คน โดยใช้ แบบสอบถามทีมีหัวข้อคำถาม 72 ข้อ ซึ่พัฒนาจาก BALLI (Horwitz, 1987) และแบบสอบถามในงาน วิจัยของ Cotterall (1994) พบแนวโน้มความเชื่อที น่าสนใจเกี่ยวกับผู้สอนชาวไทยดังนี้ 1. ผู้สอนชาวไทย เห็นด้วยกับ “ภาษาญี่ปุ่น สอนโดยเจ้าของภาษาที ที่สุด” แต่ไม่เห็นด้วยกับ “ในชั้นเรียนควรใช้แต่เพียง ภาษาเป้าหมาย (=ภาษาญี่ปุ่น) เท่านั้น” 2. ไม่เห็น ด้วยกับ “ในการเรียนภาษาต่างประเทศ สิ่งสำคัญทีสุด

⁴ เป็นนักศึกษาในโครงการหลักสูตร 2+2 กล่าวคือเรียนภาษาญี่ปุ่นทีประเทศจีน 2 ปี และเรียนวิชาเฉพาะด้านทีประเทศญี่ปุ่น 2 ปี

คือการเรียนไวยากรณ์” แต่เห็นด้วยกับ “ในชั้นเรียน ครูควรอธิบายไวยากรณ์อย่างละเอียด” นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มที่จะเห็นด้วยว่า “การที่ผู้เรียนใช้ภาษาญี่ปุ่น ผิด เป็นความรับผิดชอบของผู้สอน” และ “ผู้สอนควรแก้ไขทันทีเมื่อผู้เรียนใช้ภาษาญี่ปุ่นผิด” กล่าวคือ ผู้สอนชาวไทยมักให้ความสำคัญกับความถูกต้องของภาษา และแม้จะคิดว่าไวยากรณ์อาจไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุดในการเรียนภาษา แต่อาจารย์ก็ยังมีหน้าที่ต้องสอน และอธิบายไวยากรณ์อย่างละเอียด ทำให้ไม่เห็นด้วยกับการใช้แต่เพียงภาษาญี่ปุ่นในชั้นเรียน ทั้ง ๆ ที่เชื่อว่าการสอนโดยเจ้าของภาษาดีที่สุด

2.2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ และภาษาที่ใช้บรรยายของผู้สอน ชาวญี่ปุ่นและผู้สอนชาวต่างชาติ

รูปแบบการสอนของอาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นในระดับอุดมศึกษานั้น ส่วนใหญ่เป็นการสอนเดี่ยว โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่มักกำหนดให้อาจารย์ชาวไทยรับผิดชอบวิชาภาษาญี่ปุ่นเชิงวิชาการ ที่จะต้องมีการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ หรือแปลไปมาระหว่างภาษาญี่ปุ่นกับภาษาไทย เช่น ไวยากรณ์ การอ่าน การแปล การล่าม และกำหนดให้อาจารย์ชาวญี่ปุ่นรับผิดชอบรายวิชาเชิงปฏิบัติ เช่น การสนทนา การพูดสุนทรพจน์ การเขียน ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการท่องเที่ยว สนทนาภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ เป็นต้น (鹿目・大橋, 2017) นอกจากนี้ ยังมีการจัดการเรียนการสอนแบบอาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอนคู่กันในลักษณะสอนเป็นทีม (Team teaching) โดยในกรณีนี้มี 2 รูปแบบคือ (1) การแบ่งเนื้อหาที่รับผิดชอบชัดเจน และ (2) การสลับกันสอน

สำหรับภาษาที่ผู้สอนชาวต่างชาติใช้เป็นหลักในชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นนั้น 冷 (2005) ได้สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับรายวิชาทักษะรวมภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียน และผู้สอนชาวจีน และพบว่าผู้เรียนและผู้สอนประมาณร้อยละ 55 มีความเห็นตรงกันว่าผู้สอนบรรยายด้วยภาษาญี่ปุ่นเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนร้อยละ 69.4 และผู้สอนร้อยละ 75.9 คาดหวังให้ครูใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักในชั้นเรียน

吉田・芝崎 (2007) ได้ศึกษาความคาดหวังต่อครูผู้สอน และความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชาวไทย⁶ เปรียบเทียบกับชาวมองโกเลีย ผลการศึกษาพบว่า ผู้เรียนชาวไทยร้อยละ 80 ต้องการให้อาจารย์ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นอธิบายไวยากรณ์ สำหรับภาษาที่ใช้ในห้องเรียนนั้น ผู้เรียนประมาณร้อยละ 64 คาดหวังให้อาจารย์ชาวญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นสอน และผู้เรียนประมาณร้อยละ 69 คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยใช้ภาษาไทยสอน อย่างไรก็ตาม มีผู้เรียนประมาณร้อยละ 33 คาดหวังให้ทั้งชาวไทยและชาวญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นในห้องเรียน และ ผู้เรียนบางส่วน (16%) ต้องการให้ทั้งอาจารย์ชาวไทย และอาจารย์ชาวญี่ปุ่นใช้ภาษาไทยในห้องเรียน กล่าวคือ ผู้เรียนส่วนใหญ่ให้การยอมรับกับการที่ผู้สอนใช้ภาษาแม่ของตนเองในการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตามยังมีผู้เรียนบางส่วนที่ต้องการให้ชาวไทยเพิ่มปริมาณการใช้ภาษาญี่ปุ่น และต้องการให้ชาวญี่ปุ่นเสริมการใช้ภาษาไทย

Saranya・吉田 (2012) ได้ศึกษาความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นชาวไทย⁷ ตอบบทบาทหน้าที่ของอาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่น พบว่าหัวข้อที่ผู้เรียนชาวไทยประมาณครึ่งหนึ่งคาดหวังให้สอนโดยอาจารย์ชาวไทย และคาดหวังให้ใช้ภาษาไทย

⁵ ผู้เรียนและผู้สอนที่คิดว่า อาจารย์ชาวจีนใช้ภาษาจีนและภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่งมีใกล้เคียงกันคือประมาณ 38.3% และ 44.8% ตามลำดับ

⁶ ชั้นปีที่ 2 และ 3 จำนวนรวม 45 คน

⁷ นักศึกษาที่เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาโทหรือวิชาเลือกเสรี

ในการบรรยายได้แก่ “การสอนไวยากรณ์” และ “การอธิบายเปรียบเทียบทางไวยากรณ์” ในทางกลับกัน หัวข้อที่ผู้เรียนชาวไทยประมาณครึ่งหนึ่งคาดหวังให้สอนโดยอาจารย์ญี่ปุ่น และคาดหวังให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นในการบรรยายได้แก่ “การออกเสียงคำศัพท์” และ “การสอนสนทนา” อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้เรียนอีกประมาณครึ่งหนึ่ง (เฉลี่ย 30-50%) ตอบว่า หัวข้อเหล่านี้จะสอนด้วยอาจารย์ชาวไทยหรือชาวญี่ปุ่น และจะอธิบายด้วยภาษาไทย หรือภาษาญี่ปุ่นก็ได้ ทั้งนี้คาดว่าเป็นเพราะเนื้อหาที่เรียนคือภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น ดังนั้นการสอนโดยชาวไทยหรือชาวญี่ปุ่น และการอธิบายด้วยภาษาไทย หรือภาษาญี่ปุ่นก็สามารถเข้าใจได้ไม่ยาก ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถเข้าใจการอธิบายไวยากรณ์ด้วยภาษาญี่ปุ่น และไม่รู้สึกละบากที่จะเรียนการสนทนากับอาจารย์ชาวไทย กล่าวคือผู้เรียนตระหนักในข้อดีของอาจารย์เจ้าของภาษา (Native Teacher) และอาจารย์ที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา (Non-Native Teacher) แต่ไม่ได้แบ่งแยกหน้าที่ออกจากกันอย่างชัดเจน

สำหรับการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นภายในประเทศญี่ปุ่นนั้น ผู้สอนส่วนใหญ่เป็นชาวญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามระยะหลังนี้ สถาบันการศึกษาหลายแห่งทั้งโรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่น และมหาวิทยาลัยมีการจ้างครูชาวต่างชาติ⁸ เพื่อสอนภาษาญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น (横田, 2013 ; 高橋, 2015) และเนื่องจากผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวต่างชาติในประเทศญี่ปุ่นมีหลายสัญชาติ แม้ไม่ใช่เจ้าของภาษา ผู้สอนชาวต่างชาติก็จำเป็นต้องบรรยายด้วยภาษาญี่ปุ่นทั้งหมด นอกจากนี้ยังต้องสอนวิชาที่ไม่คุ้นเคย เช่น การเขียน หรือวิชาสนทนา (横田, 2017) ซึ่งการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในต่างประเทศมักกำหนดให้รายวิชาเหล่านี้รับผิดชอบโดยชาวญี่ปุ่น จึงกล่าวได้ว่าการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นไม่ได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจนระหว่างผู้สอนชาวต่างชาติ และผู้สอนชาวญี่ปุ่น ภาษาที่ผู้สอนใช้ก็ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือใช้ภาษาญี่ปุ่นในการบรรยาย

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบว่า ผู้สอนชาวญี่ปุ่น และผู้สอนชาวต่างชาติต่างมีข้อดี และจุดแข็งที่แตกต่างกัน ทำให้มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบรายวิชาที่สอนตามความถนัด และในกรณีของประเทศไทยมีธรรมเนียมปฏิบัติที่ว่าหากเป็นอาจารย์ชาวไทยจะบรรยายด้วยภาษาไทยเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยของ吉田・芝崎 (2007) จะเห็นได้ว่าผู้เรียนประมาณ 1 ใน 3 คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยใช้ภาษาญี่ปุ่นในห้องเรียน และอีกบางส่วนคาดหวังให้อาจารย์ชาวญี่ปุ่นใช้ภาษาไทยในห้องเรียน และในงานของ Saranya・吉田 (2012) ชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนชาวไทยไม่ได้แบ่งแยกหน้าที่ของอาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นอย่างชัดเจน โดยผู้เรียนสามารถเข้าใจการอธิบายไวยากรณ์ด้วยภาษาญี่ปุ่น และไม่รู้สึกละบากที่จะเรียนการสนทนากับอาจารย์ชาวไทย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาต่อയอดว่า กรณีของนักศึกษาวิชาเอกในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (บางเขน) มีความคาดหวังอย่างไรต่อการกำหนดผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ ระหว่างชาวไทยและชาวญี่ปุ่น และภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ความคาดหวังนี้เชื่อมโยงกับความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษาญี่ปุ่นหรือไม่ อย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่อการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบรายวิชาที่สอนระหว่างชาวไทยกับชาวญี่ปุ่น (NNT/NT) และ

⁸ ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนและชาวเกาหลี (横田, 2013 ; 横田, 2017 ; 高橋, 2015)

ภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน (TH/JP)

2. เพื่อวิเคราะห์ว่าความคาดหวังดังกล่าว สอดคล้องกับความเชื่อของผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร

4. นิยามคำศัพท์

1. “ความเชื่อ”

ความเชื่อของผู้เรียน (learner beliefs) หมายถึง ความคิด ทศคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาต่างประเทศนั้น ๆ ทั้งนี้ พจนานุกรมการสอนภาษา และภาษาศาสตร์ประยุกต์ให้ความหมายไว้ว่า “ideas learners have concerning different aspects of language, language learning and language teaching, that may influence their attitudes and motivations in learning and have an effect on their learning strategies and learning outcomes”(p. 297 Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics (3rd edition), Longman, 2002)

2. “ความคาดหวัง”

พจนานุกรมภาษาอังกฤษร่วมสมัยลองแมน ให้ความหมายของ “ความคาดหวัง (expectation)” ว่าหมายถึง “ความรู้สึก หรือความเชื่อว่าบางสิ่งควรจะเป็น หรือบางคนควรจะทำปฏิกิริยาอย่างไร” ทั้งนี้ ความคาดหวังเชื่อมโยงกับแรงจูงใจ กล่าวคือ เมื่อคิดว่าการกระทำบางอย่างจะทำให้เกิดผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง ผู้คนนั้นจะเกิดความรู้สึกอยาก และพยายามที่จะทำกิจกรรมบางอย่าง ซึ่งเป็นไปตามตามทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) ของ Victor Vroom¹⁰ จากคำอธิบายดังกล่าว งานวิจัยนี้ขอนิยาม “ความคาดหวัง” ว่าหมายถึง “ความรู้สึกนึกคิดที่แสดงถึงความต้องการ หรือความปรารถนาต่อบทบาท

หน้าที่ของผู้สอนภาษาญี่ปุ่น ในประเด็นของการกำหนดผู้สอน และภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น”

5. วิธีการวิจัย

5.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยได้แก่ นิสิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น ชั้นปีที่ 1-4 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 95 คน

5.2 เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามซึ่งแบ่งเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ชั้นปี ระดับ JLPT และประสบการณ์การศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่น

ตอนที่ 2 ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษาญี่ปุ่น ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อคำถามโดยอ้างอิงงานวิจัยก่อนหน้า ได้แก่ 吉田・柴崎 (2007) ซึ่งได้ศึกษากับผู้เรียนชาวไทย และ 縫部 (2010), 久保田 (2005) ซึ่งได้ศึกษาเชิงปริมาณกับกลุ่มตัวอย่างที่มีชาวไทยรวมอยู่ด้วย ประกอบด้วยคำถาม 3 ข้อ ได้แก่

1. “ชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นที่ดี” ควรมีลักษณะอย่างไร โดยให้เลือกตอบ 3 ข้อจากทั้งหมด 6 ข้อ อ้างอิงเนื้อหาจาก 吉田・柴崎 (2007) (ดูรายละเอียดในแผนภาพ 2)

2. “ครูสอนภาษาญี่ปุ่นที่ดี” ควรมีลักษณะอย่างไร โดยให้เลือกตอบ 3 ข้อจากทั้งหมด 12 ข้อ อ้างอิงเนื้อหาจาก 縫部 (2010) และเพิ่มเติมอีก 2 หัวข้อจาก 吉田・柴崎 (2007) ได้แก่ “ครูที่น่าเคารพ” และ “ครูที่เข้มงวด” (ดูรายละเอียดในแผนภาพ 3)

⁹ <https://www.ldoceonline.com/jp/dictionary/expectation>

¹⁰ วิคเตอร์ วูม (Victor Vroom) เป็นผู้ริเริ่มทฤษฎีแรงจูงใจตามความคาดหวังในการอธิบายการที่บุคคลถูกจูงใจให้ทำงานหรือกิจกรรมบางอย่าง เมื่อบุคคลคาดหวังว่าจะได้รับสิ่งที่ต้องการจากการทำกิจกรรมนั้น (อรรถนิษฐ์, 2555, น. 57)

3. ความเชื่อต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น ประกอบ ด้วยคำถาม 3 ด้านหลัก ๆ ได้แก่ คุณสมบัติของผู้สอน เนื้อหาการสอน และวิธีการสอน โดยอ้างอิงจาก久保 田 (2005) ทั้งนี้ ผู้วิจัยเพิ่มเติมหัวข้อคำถามเกี่ยวกับ ความสำคัญของการแปล และการใช้ภาษาของผู้สอน เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นการวิจัยอีก 5 ข้อ โดยให้ เลือกตอบ 1-5 ตามมาตราวัดของลิเคิร์ต (ดูรายละเอียด ในตาราง 1)

ตอนที่ 3 ความคาดหวังต่อการกำหนดผู้สอน ระหว่างชาวไทยและชาวญี่ปุ่น (NNT/NT) ในรายวิชา ต่าง ๆ¹¹ โดยให้เลือกว่าต้องการ “อาจารย์ชาวไทยสอน เป็นหลัก” “อาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอนเป็นหลัก” หรือ “อาจารย์ชาวไทยสอนคู่กับชาวญี่ปุ่น” และความคาด หวังต่อภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน (TH/JP) โดยให้เลือกว่าต้องการ “ภาษาไทยเป็นหลัก” “ภาษา ญี่ปุ่นเป็นหลัก” หรือ “ภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่นอย่าง ละครึ่ง ๆ ” ซึ่งอ้างอิงรูปแบบจาก Saranya · 吉田 (2012)

ตอนที่ 4 เป็นคำถามปลายเปิดที่ให้ผู้เรียนเขียน ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของอาจารย์ชาว ไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่น

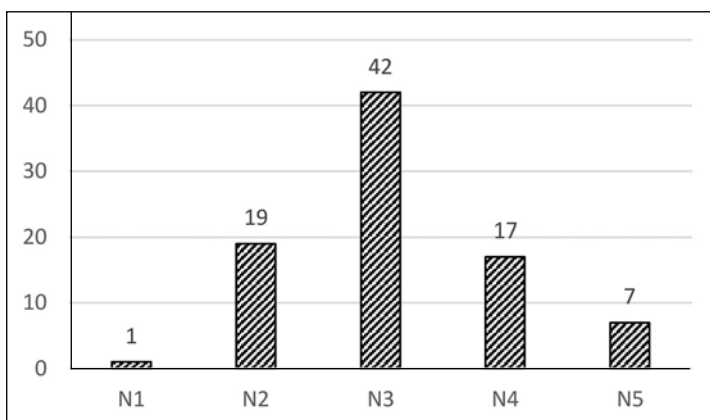
5.3 การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ผล

ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มเป้าหมายทำใน ชั้นเรียนโดยใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที วิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการหา ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และสรุปผลในภาพรวม

6. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

6.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายเป็นนิสิตชั้นปีที่ 1-4 หลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชา ภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ จำนวน 95 คน แบ่งเป็นเพศชาย 22 คน (ร้อยละ 23.2) และเพศหญิง 73 คน (ร้อยละ 76.8) ผู้ ที่มีประสบการณ์การศึกษาในประเทศญี่ปุ่น มีจำนวน 42 คน (ร้อยละ 44.2) ในจำนวนนี้ ผู้ที่เคยไปศึกษา เป็นระยะเวลาไม่เกิน 3 เดือนมี 20 คน (ร้อยละ 47.6) และผู้ที่เคยไปศึกษาเป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี มี จำนวน 17 คน (ร้อยละ 40.5) ผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ การศึกษาในประเทศญี่ปุ่น มีจำนวน 53 คน (ร้อยละ 55.8) สำหรับระดับ JLPT ผู้ที่มีผลสอบวัดระดับภาษา ญี่ปุ่น มีจำนวน 86 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สอบผ่าน N3 ซึ่งมี 42 คน (ร้อยละ 48.8)

แผนภาพ 1 ระดับ JLPT ของผู้เรียนกลุ่มเป้าหมาย (หน่วย: คน)

¹¹ กำหนดหัวข้อตามเนื้อหาวิชาที่บรรจุอยู่ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

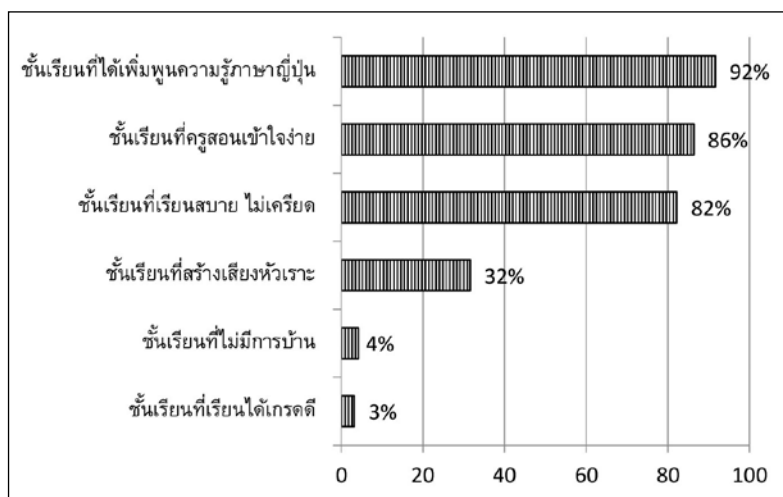
6.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษาญี่ปุ่น

6.2.1 “ชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นที่ดี”

ลักษณะของชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นที่ดีในความคิดของผู้เรียนกลุ่มเป้าหมาย 3 อันดับแรกได้แก่ “ชั้นเรียนที่ได้เพิ่มพูนความรู้ภาษาญี่ปุ่น” (ร้อยละ 92) “ชั้นเรียนที่ครูสอนเข้าใจง่าย” (ร้อยละ 86) และ “ชั้นเรียนที่เรียนสบาย ไม่เครียด” (ร้อยละ 82) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ 吉田・柴崎 (2007)

การสอนนาน” เป็นคำตอบของเงื่อนไขของครูที่ดี จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนคิดว่าทักษะการสอนสำคัญกว่าระดับความสามารถ หรือประสบการณ์การสอนภาษาญี่ปุ่นของผู้สอน

ผลการศึกษาข้างต้นชี้ให้เห็นว่า นอกจากการได้รับความรู้ หรือทักษะการสอนที่ดีของครู ผู้เรียนให้ความสำคัญกับบรรยากาศในห้องเรียนที่ควรผ่อนคลาย มีความสนุกสนาน โดยกลุ่มตัวอย่างระบุเพิ่ม

แผนภาพ 2 ลักษณะของ “ชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นที่ดี” ในความคิดเห็นของผู้เรียน

6.2.2 “ครูสอนภาษาญี่ปุ่นที่ดี”

คุณลักษณะของครูสอนภาษาญี่ปุ่นที่ดีในความคิดของผู้เรียนกลุ่มเป้าหมาย 3 อันดับแรกได้แก่ “ครูที่สอนเก่ง/อธิบายเข้าใจง่าย” (ร้อยละ 78) “ครูที่เข้าใจ รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน” (ร้อยละ 65) และ “ครูที่สอนสนุก ไม่เครียด” (ร้อยละ 43) ในทางกลับกัน ไม่มีผู้เรียนคนใดคิดว่าครูที่เข้มงวดเป็นครูที่ดี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ 吉田・柴崎 (2007) จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนชาวไทยชอบครูที่ใจดี สอนสนุก และอธิบายเข้าใจง่าย ทั้งนี้ผู้เรียนจำนวนน้อยมากที่เลือก “ครูที่เก่งภาษาญี่ปุ่น” หรือ “ครูที่มีประสบการณ์

เดิมเกี่ยวกับประเด็นนี้ในแบบสอบถามตอนที่ 4 ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดดังต่อไปนี้

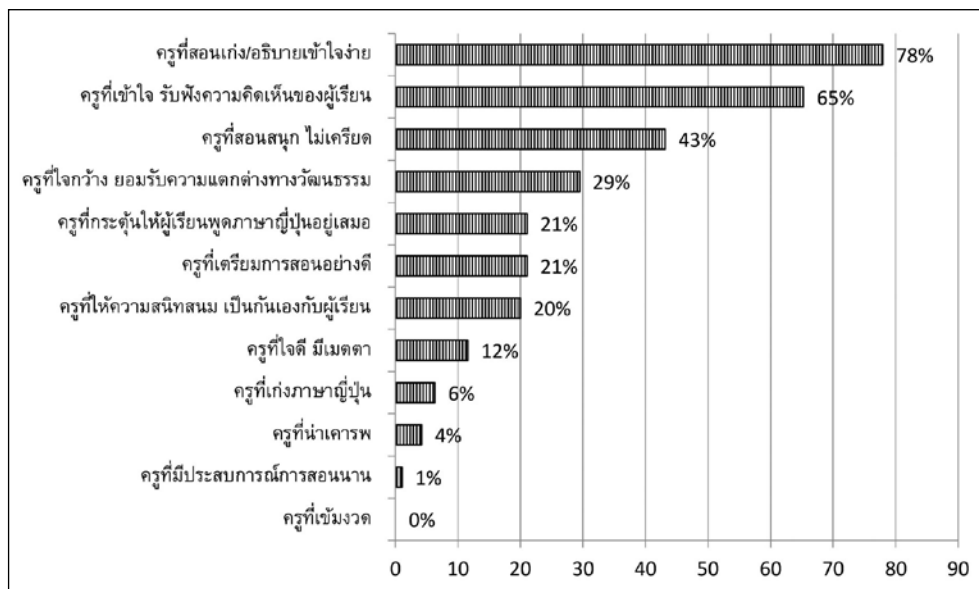
“การเรียนที่ไม่เครียดและไม่กดดันจนเกินไป จะทำให้สามารถกล่าวพูดภาษาญี่ปุ่นได้มากขึ้น” (1st_10F¹²)

“คลาสเรียนที่สนุกสนานทำให้เข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น และไม่หมดกำลังใจที่จะเรียนต่อไป” (1st_21M)

“ภาษาญี่ปุ่นยากมากค่ะ ถ้าเรียนแล้วเครียด ไม่สนุก ก็ไม่อยากมาเรียนแล้วค่ะ” (4th_18F)

“บรรยากาศในห้องเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าบรรยากาศในห้องเรียนดีเครียดอาจทำให้ผู้เรียนไม่อยากเรียน และรับความรู้ได้น้อยลง” (4th_20F)

¹² รหัสของกลุ่มประชากรแสดงถึง ชั้นปี ลำดับของประชากรในชั้นปี และเพศ

แผนภาพ 3 คุณลักษณะของ “ครูสอนภาษาญี่ปุ่นที่ดี” ในความคิดเห็นของผู้เรียน

6.2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษาญี่ปุ่นและบทบาทหน้าที่ของครูสอนภาษาญี่ปุ่น

จากตาราง 1 พบว่าหัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 เห็นด้วย ได้แก่ “ในการสอนภาษาญี่ปุ่น อาจารย์ควรต้องสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมญี่ปุ่น” (95%) “อาจารย์ควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมญี่ปุ่น” (95%) “อาจารย์ควรออกเสียงภาษาญี่ปุ่นให้เป็นธรรมชาติ ถูกต้องตามมาตรฐาน” (92%) “อาจารย์ควรสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับนักเรียนอยู่เสมอ” (92%) “การเรียนภาษาญี่ปุ่น สิ่งสำคัญที่สุดคือการเรียนคำศัพท์” (90%) จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนให้ความสำคัญมากที่สุดกับการเรียนรู้ และการเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทักษะการออกเสียงที่ถูกต้อง การสร้างแรงจูงใจในการเรียน และการเรียนรู้คำศัพท์

หัวข้อที่ผู้เรียนประมาณร้อยละ 80 เห็นด้วย ได้แก่ “อาจารย์ชาวญี่ปุ่นควรจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นโดยใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก” (89%) “อาจารย์ควรให้

กำลังใจนักเรียนอยู่เสมอ” (89%) “อาจารย์ควรจัดการเรียนการสอนให้มีความสุขสนุกสนาน” (83%) “ในชั้นเรียน อาจารย์ควรอธิบายไวยากรณ์อย่างละเอียด” (82%) จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนคิดว่าครูควรเป็นผู้ที่กำลังใจผู้เรียน และควรจัดการเรียนการสอนให้มีความสุขสนุกสนานซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อเกี่ยวกับ “ชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นที่ดี” และ “ครูสอนภาษาญี่ปุ่นที่ดี” และคาดหวังให้ครูอธิบายไวยากรณ์อย่างละเอียด ถึงแม้จะบางคนจะไม่แน่ใจว่าไวยากรณ์สำคัญที่สุดในการเรียนภาษาญี่ปุ่นหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของผู้สอนชาวไทย (久保田, 2005) ทั้งนี้ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ได้คาดหวังให้อาจารย์ชาวญี่ปุ่นใช้ภาษาไทยในชั้นเรียน

หัวข้อที่ผู้เรียนประมาณร้อยละ 70 เห็นด้วย ได้แก่ “ในชั้นเรียน อาจารย์ควรแก้ไขทันทีเมื่อนักเรียนใช้ภาษาญี่ปุ่นผิด” (76%) “อาจารย์ควรเตือนให้นักเรียนออกเสียงภาษาญี่ปุ่นอย่างถูกต้องอยู่เสมอ” (75%) “การเรียนภาษาญี่ปุ่น สิ่งสำคัญที่สุดคือการเรียนไวยากรณ์” (75%) “การเรียนภาษาญี่ปุ่น ควรเรียนกับครูเจ้าของภาษาที่ดีที่สุด” (73%) จึงกล่าวได้

ว่าผู้เรียนจำนวนมากยังคงให้ความสำคัญกับความถูกต้องทั้งวิธีการใช้ภาษาญี่ปุ่น และการออกเสียง และยังคงศรัทธาความเป็นเจ้าของภาษา อย่างไรก็ตามผู้ที่คิดว่า “เรียนที่ประเทศญี่ปุ่นดีที่สุด” มีอัตราส่วน

ร้อยละ 60 กล่าวคือยังมีผู้เรียนบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยหรือไม่แน่ใจว่าการเรียนในประเทศญี่ปุ่นจะเป็นปัจจัยกำหนดความสำเร็จในการเรียนภาษาญี่ปุ่น

ตาราง 1 ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนภาษาญี่ปุ่น และบทบาทหน้าที่ของครูสอนภาษาญี่ปุ่น

หัวข้อคำถาม	1 ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	2 ไม่เห็นด้วย	3 ไม่ แน่ใจ	4 เห็นด้วย	5 เห็นด้วย อย่างยิ่ง	จำนวนรวม ของผู้ที่เห็น ด้วย (4+5)
17. ในการสอนภาษาญี่ปุ่น อาจารย์ควรต้องสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมญี่ปุ่น	0%	0%	5%	44%	51%	95%
16. อาจารย์ควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมญี่ปุ่น	0%	1%	4%	44%	51%	95%
6. อาจารย์ควรออกเสียงภาษาญี่ปุ่นให้เป็นธรรมชาติถูกต้องตามมาตรฐาน	0%	2%	6%	37%	55%	92%
14. อาจารย์ควรสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับนักเรียนอยู่เสมอ	0%	0%	8%	41%	51%	92%
2. การเรียนภาษาญี่ปุ่น สิ่งสำคัญที่สุดคือการเรียนคำศัพท์	2%	1%	7%	36%	54%	90%
18. อาจารย์ชาวญี่ปุ่นควรจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นโดยใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก	0%	1%	10%	27%	62%	89%
12. อาจารย์ควรให้กำลังใจนักเรียนอยู่เสมอ	0%	2%	9%	31%	58%	89%
11. อาจารย์ควรจัดการเรียนการสอนให้มีความสุขสนุกสนาน	0%	0%	17%	41%	42%	83%
9. ในชั้นเรียน อาจารย์ควรอธิบายไวยากรณ์อย่างละเอียด	0%	4%	14%	36%	46%	82%
8. ในชั้นเรียน อาจารย์ควรแก้ไขทันทีเมื่อนักเรียนใช้ภาษาญี่ปุ่นผิด	1%	2%	21%	36%	40%	76%
7. อาจารย์ควรเตือนให้นักเรียนออกเสียงภาษาญี่ปุ่นอย่างถูกต้องอยู่เสมอ	2%	4%	19%	46%	29%	75%
1. การเรียนภาษาญี่ปุ่น สิ่งสำคัญที่สุดคือการเรียนไวยากรณ์	2%	0%	23%	60%	15%	75%
5. การเรียนภาษาญี่ปุ่น ควรเรียนกับครูเจ้าของภาษาดีที่สุด	1%	1%	25%	37%	36%	73%
4. การเรียนภาษาญี่ปุ่น เรียนในประเทศญี่ปุ่นดีที่สุด	1%	5%	34%	38%	22%	60%
13. อาจารย์สอนภาษาญี่ปุ่นควรต้องมีอารมณ์ขัน	0%	5%	38%	39%	18%	57%
15. อาจารย์ควรกำหนดเนื้อหาที่จะเรียนตามความสนใจของนักเรียน	1%	5%	44%	33%	17%	50%
3. การเรียนภาษาญี่ปุ่น สิ่งสำคัญที่สุดคือการเรียนวิธีแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาญี่ปุ่น	2%	18%	39%	31%	10%	41%
10. เมื่ออ่านเนื้อเรื่องภาษาญี่ปุ่น อาจารย์ควรแปลความหมายเป็นภาษาไทยทีละประโยค	5%	20%	37%	23%	15%	38%
19. อาจารย์ชาวไทยควรจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นโดยใช้ภาษาไทยเป็นหลัก	6%	26%	49%	14%	5%	19%
20. ภาษาญี่ปุ่นที่อาจารย์ชาวไทยใช้ไม่สามารถเป็นต้นแบบได้	27%	39%	29%	4%	1%	5%

หัวข้อที่ผู้เรียนประมาณร้อยละ 50 เห็นด้วย ได้แก่ “อาจารย์สอนภาษาญี่ปุ่นควรต้องมีอารมณ์ขัน” (57%) “อาจารย์ควรกำหนดเนื้อหาที่จะเรียนตามความสนใจของนักเรียน” (50%) จึงกล่าวได้ว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของผู้เรียนคิดว่าครูควรสอนสบาย ๆ ไม่เคร่งเครียด และคำนึงถึงความสนใจของผู้เรียน

หัวข้อที่ผู้เรียนประมาณร้อยละ 40 เห็นด้วย ได้แก่ “การเรียนภาษาญี่ปุ่น สิ่งสำคัญที่สุดคือการ เรียนวิธีแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาญี่ปุ่น” (41%) “เมื่ออ่านเนื้อเรื่องภาษาญี่ปุ่น อาจารย์ควรแปลความ หมายเป็นภาษาไทยทีละประโยค” (38%) จึงกล่าว ได้ว่าปัจจุบันผู้เรียนที่คิดว่าการแปลเป็นสิ่งสำคัญ มีจำนวนน้อยลง ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยของ กมลทิพย์ (2551)

สำหรับหัวข้อที่ผู้เรียนจำนวนน้อยกว่าร้อยละ 20 เห็นด้วย ได้แก่ “อาจารย์ชาวไทยควรจัดการ เรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นโดยใช้ภาษาไทยเป็นหลัก” (19%) “ภาษาญี่ปุ่นที่อาจารย์ชาวไทยใช้ไม่สามารถ เป็นต้นแบบได้” (5%) จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ ให้การยอมรับถึงแม้อาจารย์ชาวไทยจะจัดการเรียน การสอนเป็นภาษาญี่ปุ่น และมีความเชื่อมั่นในภาษา ญี่ปุ่นที่อาจารย์ชาวไทยใช้

6.3 ความคาดหวังต่อการกำหนดผู้สอน และ ภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

6.3.1 หัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ผู้ สอนเป็นชาวญี่ปุ่น หรือใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักใน การจัดการเรียนการสอน

หัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ผู้สอนเป็น ชาวญี่ปุ่น หรือใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักในการจัดการ เรียนการสอน ได้แก่ การออกเสียงและการสนทนา

หัวข้อ “การสอนการออกเสียงภาษาญี่ปุ่น” ผู้ เรียนร้อยละ 86 ต้องการให้อาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอน และผู้เรียนร้อยละ 83 ต้องการให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นสอน

เนื่องจากทักษะการออกเสียงเน้นที่ความถูกต้อง และ ความเป็นธรรมชาติ ผู้เรียนจึงคาดหวังให้เป็นหน้าที่ ของเจ้าของภาษาที่สามารถเป็นต้นแบบได้ ทั้งนี้เป็น ไปได้ว่าผู้เรียนไม่ได้พิจารณาถึงเนื้อหาด้านทฤษฎี เกี่ยวกับการออกเสียง ส่วนใหญ่จึงคิดว่าไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาไทย

หัวข้อ “การสอนและฝึกฝนทักษะการสนทนา/ สุนทรพจน์ภาษาญี่ปุ่น” พบว่าผู้เรียนประมาณร้อยละ 48 ต้องการให้อาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอน หรือให้สอนร่วม กันระหว่างชาวญี่ปุ่นและชาวไทย สำหรับภาษาที่คาดหวังให้ผู้สอนใช้ ผู้เรียนร้อยละ 67 คาดหวังให้ใช้ภาษา ญี่ปุ่นหลัก อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้เรียน ประมาณร้อยละ 31 ต้องการให้ผู้สอนใช้ทั้งภาษาญี่ปุ่น และภาษาไทย ซึ่งสะท้อนความกังวลบางอย่างของผู้ เรียน หากพิจารณาสถานการณ์จริงที่ว่าวิชาสนทนา หรือวิชาที่เน้นทักษะการพูด มักถูกกำหนดให้รับผิดชอบโดยอาจารย์เจ้าของภาษา อาจารย์ชาวญี่ปุ่นควร ต้องพิจารณาระดับภาษาญี่ปุ่นที่ใช้พูดในชั้นเรียน โดยเฉพาะกับผู้เรียนระดับชั้นต้น อาจใช้ภาพ หรือภาษา ไทยเสริมในรูปแบบต่างๆ บางครั้ง เพื่อกระตุ้น และ เสริมสร้างความเข้าใจด้านเนื้อหาการเรียนรู้อีกผู้เรียน

ตาราง 2 ความคาดหวังต่อการสอนการออกเสียง ภาษาญี่ปุ่น

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	0 0.0%	0 0.0%	0 0.0%	0 0.0%
NT	2 2.1%	75 78.9%	5 5.3%	82 86.3%
NNT+NT	1 1.1%	4 4.2%	8 8.4%	13 13.7%
รวม	3 3.2%	79 83.2%	13 13.7%	95

ตาราง 3 ความคาดหวังต่อการสอนและฝึกฝนทักษะการสนทนา/สุนทรพจน์ภาษาญี่ปุ่น

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	1 1.1%	2 2.1%	0 0.0%	3 3.2%
NT	0 0.0%	38 40%	8 8.42%	46 48.4%
NNT+NT	1 1.1%	24 25.3%	21 22.1%	46 48.4%
รวม	2 2.1%	64 67.4%	29 30.5%	95

6.3.2 หัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ผู้สอนเป็นชาวไทย หรือใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน

หัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ผู้สอนเป็นชาวไทย หรือใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ไวยากรณ์ วรรณคดีญี่ปุ่น คันจิ และการแปล/การล่าม

หัวข้อ “การสอนไวยากรณ์” ผู้เรียนประมาณร้อยละ 68 ต้องการให้เป็นหน้าที่ของอาจารย์ชาวไทย และผู้เรียนประมาณร้อยละ 55 ต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการบรรยาย อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ต้องการให้ใช้ภาษาไทยร่วมกับภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่งมีประมาณร้อยละ 42 หากพิจารณาสถานการณ์จริงที่ว่าวิชาไวยากรณ์ มักถูกกำหนดให้สอนโดยอาจารย์ชาวไทย ผลการวิจัยชี้ว่าผู้สอนชาวไทยควรเพิ่มปริมาณการใช้ภาษาญี่ปุ่นในชั้นเรียนให้มากขึ้น โดยควรออกแบบกิจกรรมที่เอื้ออำนวย เช่น การกำหนดสถานการณ์จำลอง หรือบทบาทสมมติ ฯลฯ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนฝึกใช้ไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่นในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับความจริง นอกเหนือจากการอธิบายวิธีการใช้รูปประโยค การนำเสนอประโยคตัวอย่าง หรือการฝึกแต่งประโยค

หัวข้อ “การสอนวรรณคดีญี่ปุ่น” มีแนวโน้มใกล้เคียงกับ “การสอนไวยากรณ์” ผู้เรียนประมาณร้อยละ 60 คาดหวังให้เป็นหน้าที่ของอาจารย์ชาวไทย และผู้เรียนประมาณร้อยละ 48 คาดหวังให้ผู้สอนใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการบรรยาย อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้เรียนอีกประมาณร้อยละ 45 ที่ต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาไทยร่วมกับภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่ง

ตาราง 4 ความคาดหวังต่อการสอนไวยากรณ์

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	44 46.3%	2 2.1%	19 20.0%	65 68.4%
NT	1 1.1%	1 1.1%	1 1.1%	3 3.2%
NNT+NT	7 7.4%	0 0.0%	20 21.1%	27 28.4%
รวม	53 54.7%	3 3.2%	39 42.1%	95

ตาราง 5 ความคาดหวังต่อการสอนวรรณคดีญี่ปุ่น

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	39 41.1%	0 0.0%	18 18.9%	57 60.0%
NT	1 1.1%	5 5.3%	3 3.2%	9 9.5%
NNT+NT	6 6.3%	1 1.1%	22 23.2%	29 30.5%
รวม	46 48.4%	6 6.3%	43 45.3%	95

หัวข้อ “การสอนคันจิ” ผู้เรียนประมาณร้อยละ 47 คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยสอน และผู้เรียนอีกประมาณร้อยละ 38 ต้องการให้อาจารย์ชาวไทยสอนร่วมกับอาจารย์ชาวญี่ปุ่น ส่วนภาษาที่ใช้ ผู้เรียน

ตาราง 6 ความคาดหวังต่อการสอนคันจิ

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	36 37.9%	0 0.0%	9 9.5%	45 47.4%
NT	0 0.0%	8 8.4%	6 6.3%	14 14.7%
NNT+NT	5 5.3%	4 4.2%	27 28.4%	36 37.9%
รวม	41 43.2%	12 12.6%	42 44.2%	95

ตาราง 7 ความคาดหวังต่อการสอนการแปล/การล่าม

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	31 32.6%	1 1.1%	24 25.3%	56 58.9%
NT	0 0.0%	0 0.0%	0 0.0%	0 0.0%
NNT+NT	6 6.3%	1 1.1%	32 33.7%	39 41.1%
รวม	37 38.9%	2 2.1%	56 58.9%	95

ประมาณร้อยละ 44 ต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาญี่ปุ่นกับภาษาไทยอย่างละครึ่ง และผู้เรียนประมาณร้อยละ 43 ต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาไทยเป็นหลัก

หัวข้อ “การสอนการแปล/การล่าม” ผู้เรียนประมาณร้อยละ 59 คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยสอน และผู้เรียนอีกประมาณร้อยละ 41 ต้องการให้อาจารย์ชาวไทยสอนร่วมกับอาจารย์ชาวญี่ปุ่น ส่วนภาษาที่ใช้ ผู้เรียนส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 59 ต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาญี่ปุ่นกับภาษาไทยอย่างละครึ่ง ดังนั้นวิชาการแปล/การล่ามที่ต้องมีการแปล/ล่ามจากภาษาไทยเป็นภาษาญี่ปุ่น หรือจากภาษาญี่ปุ่นเป็น

ภาษาไทย ควรพิจารณาจัดการเรียนการสอนเป็นทีม (Team Teaching) กรณีที่รับผิดชอบโดยอาจารย์ชาวไทย ผู้สอนควรพิจารณาเพิ่มปริมาณการใช้ภาษาญี่ปุ่นให้มากขึ้น

ผลการวิเคราะห์ในตาราง 4-7 สามารถสรุปโดยรวมได้ว่า การสอนไวยากรณ์ วรรณคดีญี่ปุ่น คันจิ และการแปล/การล่าม ผู้เรียนชาวไทยส่วนใหญ่คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยสอน และคาดหวังให้ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนส่วนใหญ่พึงพอใจกับการที่อาจารย์ชาวไทยสอนวิชาเหล่านี้ อย่างไรก็ตามยังมีผู้เรียนบางส่วนคาดหวังให้สอนร่วมกันระหว่างชาวไทยและชาวญี่ปุ่น และอีกประมาณครึ่งหนึ่งต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นร่วมกันอย่างละครึ่ง โดยเฉพาะวิชาการแปล/การล่าม

6.3.3 หัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน

หัวข้อที่ผู้เรียนคาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน ได้แก่ การสอนเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น (ญี่ปุ่นศึกษา) ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการท่องเที่ยว/การโรงแรม ภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ การเปรียบเทียบภาษาญี่ปุ่น-ภาษาไทย และการสอนคำศัพท์

หัวข้อ “การสอนเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น” ผู้เรียนประมาณร้อยละ 47 ต้องการให้อาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน และผู้เรียนอีกร้อยละ 42 ต้องการให้ชาวญี่ปุ่นสอนเป็นหลัก สำหรับภาษาที่ผู้สอนใช้ ผู้เรียนประมาณร้อยละ 57 ต้องการให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยอย่างละครึ่ง

หัวข้อ “การสอนภาษาญี่ปุ่นเพื่อการท่องเที่ยว/การโรงแรม” ผู้เรียนประมาณร้อยละ 56 ต้องการให้อาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน สำหรับภาษาที่ผู้สอนใช้ ผู้เรียนประมาณร้อยละ 66 ต้องการให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยอย่างละครึ่ง

ตาราง 8 ความคาดหวังต่อการสอนเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	6 6.3%	0 0.0%	4 4.2%	10 10.5%
NT	2 2.1%	20 21.1%	18 18.9%	40 42.1%
NNT+NT	9 9.5%	4 4.2%	32 33.7%	45 47.4%
รวม	17 17.9%	24 25.3%	54 56.8%	95

ตาราง 9 ความคาดหวังต่อการสอนภาษาญี่ปุ่น เพื่อการท่องเที่ยว/การโรงแรม

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	11 11.6%	1 1.1%	14 14.7%	26 27.4%
NT	1 1.1%	9 9.5%	6 6.3%	16 16.8%
NNT+NT	2 2.1%	8 8.4%	43 45.3%	53 55.8%
รวม	14 14.7%	18 18.9%	63 66.3%	95

หัวข้อ “การสอนภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ” ผู้เรียนประมาณร้อยละ 65 ต้องการให้อาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน สำหรับภาษาที่ผู้สอนใช้ ผู้เรียนประมาณร้อยละ 63 ต้องการให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยอย่างละครึ่ง

หัวข้อ “การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภาษาไทย-ภาษาญี่ปุ่น” ผู้เรียนประมาณร้อยละ 48 คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอน

ร่วมกัน หรืออาจารย์ชาวไทยสอนเป็นหลัก สำหรับภาษาที่ใช้ ผู้เรียนประมาณร้อยละ 58 ต้องการให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยอย่างละครึ่ง

หัวข้อ “การสอนคำศัพท์” ผู้เรียนประมาณร้อยละ 51 คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน สำหรับภาษาที่ผู้สอนใช้ ผู้เรียนประมาณร้อยละ 58 ต้องการให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยอย่างละครึ่ง

ตาราง 10 ความคาดหวังต่อการสอนภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	9 9.5%	0 0.0%	5 5.3%	14 14.7%
NT	1 1.1%	14 14.7%	4 4.2%	19 20.0%
NNT+NT	3 3.2%	8 8.4%	51 53.7%	62 65.3%
รวม	13 13.7%	22 23.2%	60 63.2%	95

ตาราง 11 ความคาดหวังต่อการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภาษาไทย-ภาษาญี่ปุ่น

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	26 27.4%	2 2.1%	18 18.9%	46 48.4%
NT	0 0.0%	1 1.1%	2 2.1%	3 3.2%
NNT+NT	9 9.5%	2 2.1%	35 36.8%	46 48.4%
รวม	35 36.8%	5 5.3%	55 57.9%	95

ตาราง 12 ความคาดหวังต่อการสอนคำศัพท์

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	15 15.8%	1 1.1%	9 9.5%	25 26.3%
NT	2 2.1%	9 9.5%	11 11.6%	22 23.2%
NNT+NT	8 8.4%	5 5.3%	35 36.8%	48 50.5%
รวม	25 26.3%	15 15.8%	55 57.9%	95

ผลการวิเคราะห์ในตาราง 8-12 สามารถสรุปโดยรวมได้ว่า เนื้อหาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น (ญี่ปุ่นศึกษา) ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการท่องเที่ยว/ การโรงแรม ภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ การเปรียบเทียบภาษาไทย-ภาษาญี่ปุ่น และการสอนคำศัพท์ ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน และต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่ง

ทั้งนี้ วิชาวญี่ปุ่นศึกษา คาดว่าผู้เรียนต้องการเข้าใจเนื้อหาที่เรียนจากคำอธิบายภาษาไทย และต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่นจากเจ้าของภาษาซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่แท้จริงสำหรับภาษาญี่ปุ่นเพื่อการท่องเที่ยว/การโรงแรม และภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ เป็นวิชาที่มีทั้งเนื้อหาเฉพาะด้าน และการฝึกฝนทักษะ ซึ่งคาดว่าผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือจากทั้งอาจารย์ชาวไทยและชาวญี่ปุ่น เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาและฝึกฝนทักษะเฉพาะด้านสำหรับการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภาษาไทย-ภาษาญี่ปุ่นนั้น ผลการศึกษาแตกต่างจาก Saranya · 吉田 (2012) ที่คาดหวังให้เป็นหน้าที่ของผู้สอนชาวไทย ทั้งนี้คาดว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น จึงต้องการให้อาจารย์ชาวญี่ปุ่นช่วยอธิบายจากมุมมองของคนญี่ปุ่นด้วย อย่างไร

ก็ตาม การอธิบายเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นนั้น ผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจในความแตกต่างเชิงภาษาศาสตร์ของทั้งสองภาษา ซึ่งเจ้าของภาษา แม้จะสามารถตัดสินความถูกต้อง หรือความเหมาะสมของภาษา แต่บางครั้งอาจไม่สามารถอธิบายเชิงหลักการได้ ผู้สอนชาวไทยที่รับผิดชอบวิชาภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่น หรือโครงสร้างภาษาญี่ปุ่น ควรให้ข้อมูลดังกล่าว เพื่อไม่ให้ผู้เรียนคาดหวังว่าจะต้องได้คำตอบ หรือคำอธิบายที่เหมาะสมจากเจ้าของภาษาเสมอไป ทั้งนี้ความคาดหวังที่มากเกินไป ก็อาจสร้างความกังวล และความกดดันต่ออาจารย์เจ้าของภาษา (岡本, 2010)

ด้านการสอนคำศัพท์นั้น นอกจากคำแปล คำอธิบายภาษาไทยที่ได้จากอาจารย์ชาวไทย คาดว่าผู้เรียนต้องการให้อาจารย์ชาวญี่ปุ่นช่วยสอนวิธีการใช้ที่เป็นธรรมชาติ ทั้งนี้สำหรับผู้เรียนชั้นปีสูง การใช้ภาษาญี่ปุ่นอธิบายความหมาย หรือวิธีใช้คำศัพท์จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนฝึกคิด เข้าใจความหมายโดยไม่ต้องแปลผ่านภาษาแม่

6.3.4 หัวข้อที่ไม่ปรากฏแนวโน้มการเลือกอาจารย์ชาวไทย หรืออาจารย์ชาวญี่ปุ่น

หัวข้อที่ไม่ปรากฏแนวโน้มการเลือกอาจารย์ชาวไทย หรืออาจารย์ชาวญี่ปุ่น ได้แก่ การเขียน และการอ่าน

หัวข้อ “การสอนการเขียน” ผู้เรียนที่เลือก NNT, NT หรือ NNT+NT มีจำนวนที่ใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 30 กล่าวคือผู้เรียนมองว่าทักษะการเขียน จะเรียนกับอาจารย์ชาวไทย หรือชาวญี่ปุ่นก็ไม่แตกต่างกัน สำหรับภาษาที่คาดหวังให้ผู้สอนใช้ ผู้ที่เลือกภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก และ ภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่ง มีจำนวนใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 40 จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาญี่ปุ่นในชั้นเรียนไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง

ในวิชาการเขียน อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้เรียนบางส่วนที่ต้องการให้ผู้สอนอธิบายเพิ่มเติมด้วยภาษาไทย ทั้งนี้ หากพิจารณาสถานการณ์จริงที่ว่าวิชาการเขียนภาษาญี่ปุ่นมักถูกกำหนดให้อาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอน หลักสูตรภาษาญี่ปุ่นควรพิจารณารูปแบบการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการเขียนได้อย่างแท้จริง เช่นการกำหนดให้อาจารย์ชาวไทยสอนเกี่ยวกับหลักการเขียน ประเด็นสำคัญในการพัฒนาทักษะการเขียนในช่วงแรก ก่อนจะฝึกเขียนจริงกับอาจารย์ชาวญี่ปุ่นในลำดับต่อไป นอกจากนี้การแก้ไขเรียงความของผู้เรียน จำเป็นต้องเข้าใจว่าผู้เขียนต้องการสื่ออะไร ซึ่งบางครั้งควรได้รับความชี้แนะจากอาจารย์ชาวไทยด้วย

หัวข้อ “การสอนการอ่าน” ผู้เรียนที่เลือก NNT มีจำนวนประมาณร้อยละ 40 ส่วนผู้ที่เลือก NT หรือ NNT+NT มีจำนวนที่ใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 30 สำหรับภาษาที่คาดหวังให้ผู้สอนใช้ ผู้ที่เลือกภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักมีประมาณร้อยละ 38 และผู้ที่เลือกภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่ง ๆ มีประมาณร้อยละ 44 จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาญี่ปุ่นในชั้นเรียนไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง ในวิชาการอ่านเช่นกัน ทั้งนี้หากพิจารณาสถานการณ์จริงที่ว่าวิชาการอ่านภาษาญี่ปุ่นมักถูกกำหนดให้รับผิดชอบโดยอาจารย์ชาวไทย ผู้สอนควรพิจารณารูปแบบการเรียนการสอนที่สามารถเพิ่มปริมาณการใช้ภาษาญี่ปุ่นในชั้นเรียนให้มากขึ้น เช่นการประยุกต์ใช้กิจกรรมการอ่านเครื่องก่อนเริ่มชั้นเรียน การอภิปรายกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนลดปริมาณการบรรยาย และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ภาษาญี่ปุ่นมากขึ้น (ยุพกา, 2562)

6.4 ความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังต่อการกำหนดผู้สอน/ภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน และความเชื่อของผู้เรียน

จากผลการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการเรียน

ตาราง 13 ความคาดหวังต่อการสอนการเขียน

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	16 16.8%	6 6.3%	11 11.6%	33 34.7%
NT	2 2.1%	23 24.2%	10 10.5%	35 36.8%
NNT+NT	1 1.1%	8 8.4%	18 18.9%	27 28.4%
รวม	19 20.0%	37 38.9%	39 41.1%	95

ตาราง 14 ความคาดหวังต่อการสอนการอ่าน

ภาษา ผู้สอน	TH	JP	TH + JP	รวม
NNT	15 15.8%	8 8.4%	16 16.8%	39 41.1%
NT	0 0.0%	22 23.2%	5 5.3%	27 28.4%
NNT+NT	2 2.1%	6 6.3%	21 22.1%	29 30.5%
รวม	17 17.9%	36 37.9%	42 44.2%	95

ภาษาญี่ปุ่น และบทบาทหน้าที่ของครูสอนภาษาญี่ปุ่น (6.2.3) กับความคาดหวังต่อการกำหนดผู้สอนและภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน (6.3) พบว่ามีทั้งความสอดคล้อง และความขัดแย้งกันใน 3 ประเด็นต่อไปนี้

1. ผู้เรียนชาวไทยส่วนใหญ่เชื่อว่า “อาจารย์ชาวญี่ปุ่นควรจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นโดยใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก” ดังนั้นในรายวิชาที่ผู้เรียนคาดหวังให้ชาวญี่ปุ่นสอนซึ่งได้แก่ การออกเสียง และการสนทนา ส่วนใหญ่จะเลือกภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาหลักในชั้นเรียน อย่างไรก็ตาม สำหรับวิชาสนทนา ยังคงมีผู้เรียนส่วน

หนึ่งคาดหวังให้ผู้สอนใช้ทั้งภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย ซึ่งสะท้อนถึงความกังวลบางอย่างของผู้เรียน ผู้สอนชาวญี่ปุ่นจึงควรพิจารณาระดับภาษาที่ใช้ หรือเสริมด้วยสื่อการเรียนการสอนเช่นภาพประกอบ หรือใช้ภาษาไทยในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นความเข้าใจของผู้เรียน ในประเด็นนี้กลุ่มตัวอย่างได้ระบุเพิ่มเติมในแบบสอบถามตอนที่ 4 ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดดังต่อไปนี้

“อาจารย์ชาวญี่ปุ่นควรใช้ภาษาญี่ปุ่นที่สามารถเข้าใจได้ง่าย หรือควรอธิบายคำ ๆ นี้แปลว่าอะไรโดยการอธิบายด้วยคำง่าย ๆ” (1st_22M)

“ภาษาญี่ปุ่นในด้านของคำศัพท์ ถ้าสอนโดยอาจารย์ชาวญี่ปุ่นที่เข้าใจภาษาไทย คิดว่าจะทำให้นักเรียนเข้าใจมากขึ้น” (2nd_13F)

2. ผู้เรียนชาวไทยส่วนใหญ่ไม่แน่ใจ หรือไม่เห็นด้วยกับหัวข้อ “อาจารย์ชาวไทยควรจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นโดยใช้ภาษาไทยเป็นหลัก” ดังนั้น หัวข้อที่ผู้เรียนประมาณร้อยละ 50 คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทย ใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนมีเพียง “ไวยากรณ์” และ “วรรณคดีญี่ปุ่น” นอกเหนือจากนั้น ผู้เรียนคาดหวังให้ผู้สอนใช้ทั้งภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่ง จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มีความคาดหวังต่อปริมาณข้อมูลรับเข้าภาษาญี่ปุ่น (input) ในชั้นเรียนที่ควรได้รับอย่างน้อยประมาณครึ่งหนึ่งของภาษาที่ผู้สอนใช้ ในประเด็นนี้ กลุ่มตัวอย่างระบุเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

“อยากให้ทุกวิชาในภาคภาษาญี่ปุ่น สอนด้วยภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก แล้วใช้ภาษาไทยอธิบายเสริมในส่วนที่ไม่เข้าใจ” (3rd_2F)

“อาจารย์ไทยควรใช้ภาษาญี่ปุ่นในการอธิบายมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนคุ้นชินกับภาษาญี่ปุ่น” (4th_11F)

“สำหรับวิชาการสนทนา การพูด การอ่าน คิดว่าเรียน

กับอาจารย์ชาวญี่ปุ่น หรือเรียนด้วยการใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก เป็นการเรียนการสอนที่จะสามารถเพิ่มทักษะด้านการสื่อสารได้มากยิ่งขึ้น แต่สำหรับรายวิชาที่ค่อนข้างยาก ต้องมีการอธิบายเนื้อหาอย่างวรรณคดี คันจิ ถ้าเรียนควบคู่ไปทั้ง 2 ภาษาได้ก็จะดียิ่งขึ้น” (4th_14F)

“ถึงแม้จะเป็นขั้นต้น ก็อยากให้ในคาบ นอกเหนือจากครูญี่ปุ่น อยากให้ครูชาวไทยได้สอนแบบอธิบายพูดเป็นญี่ปุ่นนิดหน่อยค่ะ” (4th_16F)

“ขั้นต้นเหมาะที่จะเป็นอาจารย์ชาวไทย แต่ถ้าเป็นในระดับสูงควรที่จะใช้ภาษาญี่ปุ่นในการเรียนมากกว่า ไม่ว่าจะ เป็นอาจารย์ไทยหรือญี่ปุ่น” (4th_17F)

“ในวิชาของอาจารย์ชาวไทย ควรนำภาษาญี่ปุ่นมาใช้ในการสอนมากขึ้น เพื่อให้ชินลิศคุ้นเคยกับการฟังภาษาญี่ปุ่นตั้งแต่นั้น” (4th_22F)

“คิดว่าถ้าในห้องเรียน เรียนเป็นทั้งภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นควบคู่กัน จะทำให้เข้าใจบทเรียนได้ง่ายมากขึ้น” (4th_24F)

ในจำนวนผู้ที่แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม หากสังเกตจะพบว่า ส่วนใหญ่เป็นนิสิตชั้นปี 4 ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าความคิดเห็นดังกล่าว น่าจะเกิดจากประสบการณ์ที่เคยเรียนกับอาจารย์ชาวไทยที่จัดการเรียนการสอนด้วยภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักในรายวิชาการอ่าน¹³ หากพิจารณาพร้อมกับหัวข้อคำถามที่ว่า “ภาษาญี่ปุ่นที่อาจารย์ชาวไทยใช้ไม่สามารถเป็นต้นแบบได้” ซึ่งผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย สามารถกล่าวได้ว่าผู้เรียนส่วนใหญ่มีความมั่นใจในคุณภาพ และความสามารถของอาจารย์ชาวไทย และคาดหวังให้อาจารย์เป็นต้นแบบในการใช้ภาษาญี่ปุ่น ดังนั้นผู้สอนชาวไทยควรมีความมั่นใจที่จะเพิ่มการใช้ภาษาญี่ปุ่นในการบรรยายหรือสื่อสารกับผู้เรียนในชั้นเรียนให้มากขึ้น ซึ่งจะ เป็นการช่วยเติมเต็มความคาดหวังของผู้เรียน

3. ผู้เรียนชาวไทยส่วนใหญ่เชื่อว่า “การเรียน

¹³ ดูรายละเอียดรายวิชาใน ยุพกา ฟูคุชิม่า. (2562). ทักษะคิดของผู้เรียนต่อการบรรยายด้วยภาษาญี่ปุ่นของผู้สอนชาวไทยในรายวิชาการอ่านภาษาญี่ปุ่นขั้นสูง. วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา, 9(1), 25-48.

ภาษาญี่ปุ่น ควรเรียนกับครูเจ้าของภาษาดีที่สุด” อย่างไรก็ตาม หัวข้อที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ชาวญี่ปุ่นสอนมีเพียง “การออกเสียง” และ “การสนทนา” นอกนั้นผู้เรียนเลือกผู้สอนชาวไทย หรือคาดหวังให้ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน จึงกล่าวได้ว่าในอุดมคติ ผู้เรียนคิดว่าเรียนกับเจ้าของภาษาน่าจะดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของผู้สอนชาวไทย (久保田, 2005) แต่ในความเป็นจริง ผู้เรียนคิดว่าการเรียนกับผู้สอนชาวไทย สบายกว่า ครูสามารถตอบเป็นภาษาไทยซึ่งจะช่วยให้สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ทันที ทำให้ไม่เครียด และส่วนใหญ่คาดหวังให้มีการสอนร่วมระหว่างชาวไทยและชาวญี่ปุ่น ซึ่งจะช่วยให้การเรียนมีประสิทธิภาพ โดยผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหา รวมทั้งได้ฝึกทักษะการฟังและการสื่อสาร ในประเด็นนี้ กลุ่มตัวอย่างระบุเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

“เรื่องไวยากรณ์อยากให้ทั้งอาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่นสอน เพื่อให้เข้าใจง่ายและถูกต้องทันสมัยตามประเทศญี่ปุ่น” (1st_8F)

“การเรียนการแปลหรือล่ามควรเรียนกับทั้งอาจารย์ชาวไทยและอาจารย์ชาวญี่ปุ่น เพื่อให้เข้าใจการแปลลึกซึ้งมากขึ้น” (1st_14F)

“ในการอธิบายไวยากรณ์ หรือสำนวนบางสำนวน ถ้าเป็นบทเรียนที่สอนควบคู่ทั้งอาจารย์ชาวไทย และชาวญี่ปุ่น จะเห็นภาพมากขึ้นค่ะ” (2nd_2F)

“คาดหวังว่าจะมีคลาสเรียนที่อาจารย์ไทย สอนคู่กับอาจารย์ชาวญี่ปุ่นครับ” (2nd_4M)

“วิชาภาษาญี่ปุ่นชั้นกลางขึ้นไป ถ้าได้เรียนกับทั้งอาจารย์ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นจะดีกว่า เพราะได้ใช้ภาษาญี่ปุ่นพูดในห้อง และเมื่อไม่เข้าใจก็ถามอาจารย์ชาวไทยได้” (2nd_9F)

「タイ人の先生と日本人の先生50%50%が一番いいと思います。(2nd_20F)

“ถ้าเรียนกับครูไทยและญี่ปุ่นสลับกันคนละคาบน่าจะดีค่ะ” (3rd_11F)

“ในบางรายวิชาควรมีอาจารย์ชาวไทย ควบคู่กับอาจารย์ชาวญี่ปุ่น เพื่อช่วยให้สามารถเข้าใจเนื้อหาได้มากขึ้น และบางครั้งเราจะได้รับความรู้ทั้งในมุมมองของชาวไทย และชาวญี่ปุ่น รวมถึงจุดที่คิดเห็น และเข้าใจแตกต่างกันได้” (4th_23M)

7. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่อการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบรายวิชาที่สอนระหว่างชาวไทยกับชาวญี่ปุ่น (NNT/NT) และภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน (TH/JP) และวิเคราะห์ว่าความคาดหวังดังกล่าวสอดคล้องกับความเชื่อของผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่าเงื่อนไขของ “ชั้นเรียนที่ดี” ที่ผู้เรียนส่วนใหญ่ระบุคือ “ชั้นเรียนที่ได้เพิ่มพูนความรู้ภาษาญี่ปุ่น” “ชั้นเรียนที่ครูสอนเข้าใจง่าย” และ “ชั้นเรียนที่เรียนสบาย ไม่เครียด” ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขของ “ครูสอนภาษาญี่ปุ่นที่ดี” ที่ผู้เรียนส่วนใหญ่ระบุได้แก่ “ครูที่สอนเก่ง อธิบายเข้าใจง่าย” “ครูที่เข้าใจรับฟังความเห็นของผู้เรียน” และ “ครูที่สอนสนุก ไม่เครียด” จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนชาวไทยชอบครูที่ใจดี สอนสนุก และอธิบายเข้าใจง่าย

ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการเรียน และบทบาทของครูผู้สอน พบว่าผู้เรียนชาวไทยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น ทักษะการออกเสียงที่ถูกต้อง การเรียนรู้คำศัพท์ ไวยากรณ์ และการใช้ภาษาญี่ปุ่นอย่างถูกต้อง รวมถึงคาดหวังให้อาจารย์เป็นผู้สร้างแรงจูงใจ ให้กำลังใจผู้เรียน และคาดหวังให้ผู้สอนจัดการเรียนการสอนให้มีความสุขสนุกสนาน นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการเรียนกับเจ้าของภาษาดีที่สุด ทั้งนี้สำหรับการใช้ภาษาของผู้สอน ผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าอาจารย์ชาวญี่ปุ่นควรใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก แต่ไม่แน่ใจหรือไม่เห็นด้วยที่อาจารย์ชาวไทยจะใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน

สำหรับความคาดหวังต่อการกำหนดผู้สอน และภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า (1) หัวข้อที่ผู้เรียนคาดหวังให้ผู้สอนเป็นชาวญี่ปุ่น หรือใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักในการสอน ได้แก่ “การออกเสียงภาษาญี่ปุ่น” และ “การสนทนาภาษาญี่ปุ่น” ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าวิชาการสนทนา ผู้เรียนประมาณครึ่งหนึ่งต้องการให้ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน ซึ่งชี้ถึงความกังวลบางอย่างของผู้เรียน (2) หัวข้อที่ผู้เรียนคาดหวังให้ผู้สอนเป็นชาวไทย หรือใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสอน ได้แก่ “ไวยากรณ์” “วรรณคดีญี่ปุ่น” “คันจิ” “การแปล/ล่าม” อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้เรียนประมาณร้อยละ 40-50 ที่ต้องการให้ผู้สอนใช้ภาษาไทยร่วมกับภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่งในรายวิชาเหล่านี้ (3) หัวข้อที่ผู้เรียนคาดหวังให้ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นสอนร่วมกัน ได้แก่ ญี่ปุ่นศึกษา การท่องเที่ยว/การโรงแรม ภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ การเปรียบเทียบภาษาญี่ปุ่น-ภาษาไทย และคำศัพท์ และ (4) หัวข้อที่ไม่ปรากฏแนวโน้มการเลือกอาจารย์ชาวไทย หรืออาจารย์ชาวญี่ปุ่น ได้แก่ การเขียน และการอ่าน โดยผู้ที่เลือก NNT, NT หรือ NNT+NT มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือประมาณร้อยละ 30-40 อย่างไรก็ตาม สำหรับภาษาที่ผู้สอนใช้ ผู้เรียนที่คาดหวังให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก หรือใช้ภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นอย่างละครึ่ง มีจำนวนใกล้เคียงกันคือประมาณร้อยละ 40 ในภาพรวมกล่าวได้ว่า ผู้เรียนชาวไทยตระหนักในข้อดีของผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น และคาดหวังให้มีการจัดการเรียนการสอนร่วมระหว่างชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในหลายรายวิชา รวมถึงส่วนใหญ่คาดหวังให้ผู้สอนใช้ภาษาญี่ปุ่นควบคู่กับภาษาไทยอย่างละครึ่ง

เมื่อพิจารณาผลสำรวจของความคาดหวังต่อการกำหนดผู้สอน และภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน กับความเชื่อของผู้เรียน พบทั้งประเด็นที่สอดคล้อง และขัดแย้งกัน กล่าวคือ 1. ผู้เรียนชาว

ไทยเชื่อว่า “อาจารย์ชาวญี่ปุ่นควรสอนโดยใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก” ดังนั้นรายวิชาที่คาดหวังให้ชาวญี่ปุ่นสอนก็มักจะคาดหวังให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักในการบรรยาย 2. ผู้เรียนไม่แน่ใจหรือไม่เชื่อว่า “อาจารย์ชาวไทยควรสอนโดยใช้ภาษาไทยเป็นหลัก” ดังนั้นรายวิชาที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้อาจารย์ชาวไทยใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสอนมีเพียงการสอนไวยากรณ์ และวรรณคดีญี่ปุ่น นอกนั้นผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้ผู้สอนชาวไทยใช้ภาษาญี่ปุ่นไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของภาษาที่ใช้ 3. ผู้เรียนเชื่อว่า “เรียนภาษาญี่ปุ่นกับครูเจ้าของภาษาดีที่สุด” แต่รายวิชาที่ผู้เรียนต้องการให้ชาวญี่ปุ่นสอนมีเพียง 2 รายวิชา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อดังกล่าวเป็นอุดมคติ แต่ในความเป็นจริงการเรียนกับอาจารย์ชาวไทยช่วยให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่าย สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นในฐานะภาษาต่างประเทศ (JFL) มากกว่า

8. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่ามีหลายรายวิชาที่ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้จัดการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างชาวไทยและชาวญี่ปุ่น รวมทั้งต้องการให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยอย่างละครึ่งในชั้นเรียน ซึ่งแตกต่างจากสถานการณ์จริงที่ว่ารายวิชาส่วนใหญ่จะรับผิดชอบโดยชาวไทย หรือชาวญี่ปุ่นเพียงลำพัง โดยกรณีของผู้สอนชาวไทยจะใช้ภาษาไทยเป็นหลัก และกรณีของผู้สอนชาวญี่ปุ่นจะใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. แม้การจัดการเรียนการสอนแบบทีม (team teaching) จะเป็นรูปแบบในอุดมคติซึ่งเป็นที่คาดหวังของผู้เรียน แต่ในสถานการณ์จริงด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ เช่นความพร้อมของอัตรากำลัง คาดว่าการจัดการเรียนการสอนรูปแบบดังกล่าวยังทำได้ยาก ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่าสิ่งสำคัญคือการพิจารณาให้การสอนเดี่ยวไม่

เป็นเสมือนการสอนเดี่ยว กล่าวคือไม่ว่าจะรับผิดชอบโดยชาวไทยหรือชาวญี่ปุ่น ควรมีการเติมเต็มอีกด้านหนึ่งให้มีความสมดุล โดยผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นควรละทิ้งแนวปฏิบัติ หรือความเคยชินเดิม ๆ กรณีของผู้สอนชาวไทย นอกจากการสอนให้รู้ เข้าใจในหลักการ ทฤษฎี ควรเพิ่มในส่วนของการสอนให้ปฏิบัติได้โดยเฉพาะในเชิงการสื่อสาร และควรเพิ่มปริมาณการบรรยายด้วยภาษาญี่ปุ่นในบางรายวิชาอย่างเหมาะสม ดังเช่นการทดลองสอนโดยบรรยายด้วยภาษาญี่ปุ่นในงานวิจัยของอัษฎายุทธ (2012) และยุพกา (2562) ทั้งนี้อาจค่อย ๆ เพิ่มปริมาณการบรรยายด้วยภาษาญี่ปุ่นจนถึงครึ่งของปริมาณการบรรยายทั้งหมด ซึ่งเป็นระดับปกติของการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศจีน (冷, 2005) ทั้งนี้ยุพกา (2562) ได้เสนอแนะว่า “ผู้สอนชาวไทยควรปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือความเชื่อที่เป็นปัจจัยขัดขวางการจัดการเรียนการสอนโดยบรรยายเป็นภาษาญี่ปุ่น เช่น ความเชื่อที่ว่าความถูกต้องทางภาษาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกกังวล หรือความรู้สึกว่าตนเองด้อยกว่า (カノックワン, 2010)” ด้านผู้สอนชาวญี่ปุ่น นอกจากเน้นที่จะสอนให้ปฏิบัติได้ ควรส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหา โดยเพิ่มภาษาไทยในกรณีที่จำเป็น เช่นเติมคำศัพท์ภาษาไทยลงในสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ หรือพิจารณาระดับภาษาญี่ปุ่นที่ใช้ให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า จะช่วยให้การเรียนการสอนเข้าใจลดความคาดหวังของผู้เรียนมากขึ้น

2. กรณีที่ผู้สอนชาวไทยไม่คุ้นเคยกับการบรรยายด้วยภาษาญี่ปุ่น และผู้สอนชาวญี่ปุ่นไม่มั่นใจที่จะใช้ภาษาไทย หลักสูตรภาษาญี่ปุ่นในระดับอุดมศึกษาควรพิจารณารูปแบบการสอนร่วมกันเป็นทีมในบางรายวิชา โดยจำเป็นต้องพิจารณาทั้งสัดส่วนและรูปแบบของการสอนเป็นทีม (team teaching) ระหว่างคนไทย-คนญี่ปุ่นที่เหมาะสม และสิ่งสำคัญคือ

การเข้าใจในความแตกต่างของแนวความคิดด้านการทำงาน เช่น ชาวไทยให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ของงาน 「結果志向」 แต่ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับกระบวนการทำงาน 「過程志向」 (池谷他, 2012) หรือรูปแบบการสื่อสารที่ชาวไทยมักสื่อสารแบบทางเดียว หรือสื่อสารที่เจาะจงบุคคล แต่ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการสื่อสารแบบสองทาง หรือสื่อสารในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม (カノックワン, 2016) ดังนั้นผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นควรปรับตัวเข้าหากันเพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

3. นอกจากการสอนร่วมกันเป็นทีม ผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นควรพิจารณารูปแบบการประสานความร่วมมือเพื่อก้าวข้ามกำแพงของรายวิชา โดยการเชื่อมโยงเนื้อหารายวิชาเข้าด้วยกัน เช่นรายวิชาการเขียนกับการอ่าน หรือวิชาไวยากรณ์กับการสนทนา ที่อาจารย์ชาวไทยเข้าไปช่วยอธิบายหลักการเขียน หรือไวยากรณ์ในวิชาการเขียน และการสนทนา ส่วนอาจารย์ชาวญี่ปุ่นเข้าไปช่วยฝึกการอ่านออกเสียง หรือให้ข้อมูลวิธีการใช้ไวยากรณ์ที่เป็นธรรมชาติในวิชาการอ่าน หรือไวยากรณ์ตามความเหมาะสม ซึ่งจะเป็นการเสริมจุดแข็งและเติมเต็มจุดอ่อนของกันและกันได้เป็นอย่างดี ในกรณีนี้สามารถหลีกเลี่ยงปัญหาเรื่องภาระงานโดยการกำหนดผู้สอนหลักเพียงคนเดียว การไปมาหาสู่กันของผู้สอนระหว่างรายวิชาน่าจะเป็นการช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และเติมเต็มเนื้อหาและทักษะที่จำเป็นในรายวิชานั้น ๆ

นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่าผู้เรียนชาวไทยให้ความสำคัญกับบรรยากาศในชั้นเรียน โดยคาดหวังให้ชั้นเรียนมีความผ่อนคลายและสนุกสนาน ผู้สอนทั้งชาวไทยและชาวญี่ปุ่นไม่ควรเคร่งเครียด หรือเข้มงวดกับการเรียนการสอนเกินไปจนทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนตึงเครียด และควรพิจารณารูปแบบการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กระตุ้นให้ผู้เรียน

คิด ออกแบบหรือสร้างสรรค์กิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่กำหนดให้ครูลดการบรรยายลง และปรับเปลี่ยนบทบาทไปเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก (facilitate) ในการเรียนรู้ ให้นักเรียนเรียนรู้จากการเรียนแบบลงมือทำ (แนวทางจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 น. 10)

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการนำเสนอผลสำรวจในภาพรวม ยังมีประเด็นที่ควรวิเคราะห์เพิ่มเติมได้แก่ ประสิทธิภาพการศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น ระยะ

เวลาที่เรียนภาษาญี่ปุ่น ประสบการณ์หรือจำนวนครั้ง (จำนวนวิชา) ที่เรียนกับอาจารย์ชาวญี่ปุ่นและชาวไทย ที่อาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อและความคาดหวังที่ต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอในโอกาสต่อไป สำหรับการต่อยอดงานวิจัย ควรมีการทดลองจัดการสอนเป็นทีมในรายวิชาที่ผู้เรียนคาดหวัง วิเคราะห์ประเด็นปัญหา เพื่อพัฒนารูปแบบความร่วมมือระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นที่มีประสิทธิภาพ สำหรับการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] กมลทิพย์ พลบุตร. (2551). ความเชื่อของผู้เรียนเกี่ยวกับการเรียนภาษาญี่ปุ่น. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 5 (2), 25-40.
- [2] ยุพกา พุกขิม่า. (2554). ความเชื่อและกลยุทธ์การเรียนรู้ของนิสิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นชาวไทย. *มนุษยศาสตร์ ในทศวรรษใหม่: พลวัตแห่งองค์ความรู้กับพหุลักษณะทางวัฒนธรรม*. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 103-120.
- [3] ยุพกา พุกขิม่า. (2562). พัฒนคติของผู้เรียนต่อการบรรยายด้วยภาษาญี่ปุ่นของผู้สอนชาวไทยในรายวิชาการอ่านภาษาญี่ปุ่นขั้นสูง. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา*, 9(1), 25-48.
- [4] สมพร โกมารทัต. (2548). รายงานผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมการสอนภาษาญี่ปุ่นในฐานะภาษาที่สอง ระหว่างมหาวิทยาลัยในประเทศไทยกับมหาวิทยาลัยในประเทศญี่ปุ่น. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- [5] สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2559). แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Online). https://webs.rmutl.ac.th/assets/upload/files/2016/09/20160908101755_51855.
- [6] อรพินทร์ ชูชม. (2555). แรงจูงใจในการทำงาน: ทฤษฎีและการประยุกต์. *วารสารจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต*, 2(2), 52-61.
- [7] อัสฎายุทธ ชุศรี. (2012). การใช้ภาษาญี่ปุ่นในการบรรยายโดยผู้สอนชาวไทย กรณีศึกษาการสอนวิชาเนื้อหาในระดับกลาง-สูง ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *วารสารเจแปนฟาว์เดชั่น กรุงเทพฯ*, 9, 139-144.
- [8] Atchara Aungtrakul.(2008). 「外国語教師の役割に関するタイ人日本語学習者のビリーフ—大学における日本語専攻を対象として—」 『日本語教育国際シンポジウム「東南アジアにおける日本語教育の展望」 予稿集』 92-96.タマサート大学教養学部日本語学科.
- [9] 池谷清美・Kanokwan Laohaburanakit KATAGIRI・片桐準二.(2012). 「タイ国高等教育機関におけるタイ人教師と日本人教師の協働観の比較—PAC分析からの考察—」 『国際交流基金バンコク日本文化センター日本語教育紀要』 9, 29-38.
- [10] 岡本和恵. (2010). 「「ネイティブ」教師・「ノンネイティブ」教師の意識とその実践：ティーム・ティーチングを通して見えてきたもの」 『大阪日本語研究』 22, 205-235.
- [11] カイザー・シュテファン.(1995). 「ノンネイティブ日本語教師の役割—異文化間教育の現場としての日本語教室を目指して—」 『筑波大学留学生センター日本語教育論集』 10, 95-106.
- [12] カノックワン・ラオハブラナキット片桐.(2010). 「日本人教師と協働したタイ人教師の体験と本音—『正確さ』重視の「指導観」を中心に—」 『大阪大学フォーラム2009報告書東南アジアにおける日本語・日本文化教育の21世紀的展望』 40-46.大阪大学フォーラム2009実行委員会.
- [13] カノックワン・ラオハブラナキット片桐・池谷清美・片桐準二.(2016). 「タイ人教師のコミュニケーションの仕方に出会った日本人教師の工夫とその過程—タイの大学の日本人教師のインタビューデータから—」 *Japanese Studies Journal*,33(1),17-31.
- [14] 鹿目葉子・大橋真由美.(2017). 「タイの日本企業が求める日本語人材育成に向けた日本語授業の提案—タイの日本企業への日本語ニーズ調査から—」 『言語教育研究』 8, 25-34.
- [15] 久保田美子.(2005). 「ノンネイティブ日本語教師のビリーフ調査—指導内容、指導方法を中心と

- した分析—」『応用言語学研究』7, 163-176.
- [16] 久保田美子.(2017).「ノンネイティブ日本語教師のビリーフと学習経験—2004・2005年度と2014・2015年度の量的調査結果の比較—」『国際交流基金日本語教育紀要』13, 7-22.
- [17] 幸銀眞.(2006).「日本国内の非母語話者日本語教師に対する学習者の変容—早稲田大学の初級実践を通して—」『講座日本語教育』42, 60-81.早稲田大学日本語教育研究センター.
- [18] Saranya KONGJIT・吉田直子.(2012).「ティーム・ティーチングにおけるネイティブ教師とノンネイティブ教師の役割分担—チェンマイ大学初級日本語クラスのタイ人学習者の期待—」『国際交流基金バンコク日本文化センター日本語教育紀要』9, 129-138.
- [19] 高橋雅子.(2015).「国内の日本語教育における非母語話者教師に関する考察—多文化共生社会における語学教師の多様性を問う—」『日本語教育実践研究』2, 104-113.
- [20] 田中里奈.(2013).「日本語教育における「ネイティブ」/「ノンネイティブ」概念 言語学研究および言語教育における関連文献のレビューから」『言語文化教育研究』11, 95-111.
- [21] 縫部義憲他.(2006).「学習者が求める日本語教師の行動特性の構成概念」『日本語教員養成における実践能力の育成と教育実習の理念に関する調査研究 平成16年度～平成17年度科学研究費補助金基盤研究(B) 研究成果報告書』(研究代表: 中川良雄, 課題番号: 16320068) เข้าถึงได้จาก http://ir.lib.hiroshima-u.ac.jp/files/public/1/19900/20141016134410453195/Keken_16320068_Nuibe.pdf
- [22] 縫部義憲.(2010).「日本語教師が基本的に備えるべき力量・専門性とは何か」『日本語教育』144, 4-14.
- [23] 横田隆志.(2013).「留学生の日本におけるノンネイティブ日本語教師に対する意識調査」2013 CAJLE Annual Conference Proceedings, 322-331.
- [24] 横田隆志.(2017).「日本におけるノンネイティブ日本語教師に対する効果的な研修」『北陸大学紀要』43, 75-86.
- [25] 吉田一彦・芝崎理恵(2007).「母語話者教師と現地教師との協働モデル構築に向けて—モンゴルでできること、タイとの比較—」『アジアにおける日本語教育: 外国語としての日本語修士課程一周年セミナー論文集』89-102.チュラロンコン大学文学部東洋言語学科日本語講座.
- [26] 冷麗敏.(2005).「中国の大学における「総合日本語(精読)」に関する意識調査—学習者と教師の回答を比較して—」『日本言語文化研究会論集』創刊号, 59-73.

หน่วยงานผู้แต่ง: 1) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Affiliation: 1) Faculty of Humanities, Kasetsart University

2) ECC Japanese Institute (Part-time lecturer)

Corresponding emails: 1) fhumykf@ku.ac.th

2) rikainagaki123@gmail.com

ทัศนคติของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนการสอนร่วม ระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น ในรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น” ระดับขั้นต้น กรณีการจัดการเรียนการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและผู้สอนชาวญี่ปุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา มหาวิทยาลัยที่เคยมีประสบการณ์การเรียนรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1” แบบสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น จำนวน 74 คน ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า 1. โดยรวมผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการสอนร่วมของของอาจารย์ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในระดับ “มาก” 2. ในรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1” ผู้เรียนส่วนใหญ่คาดหวังให้จัดการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในสัดส่วน 50:50 และ 3. ผู้เรียนมีความคาดหวังสูงต่อการเป็นผู้สอนในรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น” โดยคาดหวังจากผู้สอนชาวญี่ปุ่นสูงในเรื่องการเป็นตัวอย่างเป็นการออกเสียง และคาดหวังจากผู้สอนชาวไทยมากในเรื่องการสร้างใจในการใช้ภาษาให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ ยังมีความคาดหวังสูงต่อทั้งผู้สอนชาวไทยและผู้สอนชาวญี่ปุ่นในการเป็นแรงผลักดันให้ผู้เรียนกล้าใช้ภาษาญี่ปุ่น ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างของกลุ่มสังกัดของผู้เรียน อันได้แก่ 1) กลุ่มนักศึกษาวิชาเอกที่มีพื้นฐานความรู้ภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้ามหาวิทยาลัย 2) กลุ่มนักศึกษาวิชาเอกที่ไม่มีพื้นฐานความรู้ภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้ามหาวิทยาลัย และ 3) กลุ่มนักศึกษาวิชาโท มีผลต่อความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถในการสื่อสารภาษาญี่ปุ่นของตนเองในอนาคต และความคาดหวังในเรื่องสัดส่วนผู้สอนในรายวิชาการฟัง-พูดตัวถัดไป

คำ

สำคัญ

ทัศนคติ ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย การสอนร่วม การฟัง-พูด

* บทความนี้ได้ปรับปรุงจากผลงานที่นำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13 สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย วันที่ 14-15 พฤศจิกายน 2562

Thai Students' Attitudes toward Co-teaching between Thai Teachers and Japanese Teachers: the Case of a Conversation Class for Beginners*

Abstract

The objective of this research was to study the attitudes of Thai learners in a beginner's Japanese conversation class. The population of the study was enrolled in the course "Listening-Speaking in Japanese 1", which implemented co-teaching between Thai teachers and Japanese teachers. Data were collected using questionnaire with 74 students. The results revealed that the learners had positive attitudes toward the concept of co-teaching. As ideal ratio of Thai teachers to Japanese teachers delivering instruction for the course Listening-Speaking I, the ratio 50:50 was most selected. The findings demonstrated the learners' beliefs and preferences toward Thai teachers and Japanese teachers. The learners expected the Japanese teachers to be a good pronunciation role model while they expected the Thai teachers to provide a better understanding of language usage. Both the Thai teachers and Japanese teachers had an essential role in encouraging the learners to be motivated to learn the language and to practice it. The results also showed differences in learners' attitudes toward self-expectations of communication skills between student groups, 1) the experienced major students, 2) the inexperienced major students, and 3) the non-major students.

Key words

attitudes, Thai learners of Japanese, co-teaching, conversation

* This paper is the revised version of the paper presented at the 13th JSAT Annual Conference on 14-15 November 2019.

1. บทนำ

ผลสำรวจของเจแปนฟาวนด์เดชั่นรอบปี 2015 แสดงข้อมูลสัดส่วนอาจารย์ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นในนานาประเทศทั่วโลก พบว่าโดยภาพรวมมีจำนวนผู้สอนที่เป็นชาวญี่ปุ่นในทุกระดับชั้นคิดเป็นร้อยละ 22.3 จากจำนวนผู้สอนทั้งหมด และในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีจำนวนผู้สอนชาวญี่ปุ่นคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17.2 เท่านั้น ตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าจำนวนผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวญี่ปุ่นในต่างประเทศนั้นมีจำนวนน้อยเพียงใด

แนวทางการจัดการเรียนการสอนปรากฏออกมาในลักษณะการจัดแบ่งรายวิชาที่ให้ภาระงานอาจารย์ผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นลงตัวตามสภาพการณ์ของสถานศึกษานั้น ๆ ยุพกา (2562) กล่าวถึงการกำหนดผู้สอนรายวิชาภาษาญี่ปุ่นในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยว่า มีแนวโน้มที่คล้ายคลึงกันหลายแห่ง ผู้สอนชาวญี่ปุ่นรับผิดชอบรายวิชาเกี่ยวกับการฝึกฝนทักษะการสนทนา การพูด การเขียน ส่วนผู้สอนชาวไทยรับผิดชอบรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจ เช่น ไวยากรณ์ โครงสร้างภาษาญี่ปุ่น การอ่าน การแปล ประเด็นนี้อาจพิจารณาได้ว่า ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากจำนวนผู้สอนชาวญี่ปุ่นที่มีอยู่อย่างจำกัด ส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อของอาจารย์ผู้สอนชาวไทยว่า ผู้สอนชาวญี่ปุ่นหรือผู้สอนชาวไทยเหมาะกับการสอนเนื้อหาวิชาหลักเช่นไวยากรณ์มากกว่ากัน และอีกส่วนหนึ่งคือ การแยกรายวิชารับผิดชอบออกจากกัน อาจเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินการสอนของทั้งผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น

รายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นที่เปิดสอนอยู่ในมหาวิทยาลัยที่ผู้วิจัยสังกัด แม้จะใช้ชื่อรายวิชาว่า “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น” แต่เนื้อหาการเรียนการสอนมีทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะการฟัง การพูด และการสนทนา เป็นรายวิชาที่เปิดให้ศึกษาแก่นักศึกษาวิชาเอกและนักศึกษาวิชาโท โดยตั้งแต่ปีการศึกษา 2558 เป็นต้นมา รายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1 ซึ่งเป็นระดับชั้นต้น ใช้รูปแบบอาจารย์ผู้สอนชาวไทยสอนร่วมกับอาจารย์ผู้สอน

ชาวญี่ปุ่นอย่างละครึ่งรายวิชา แตกต่างจากเดิมที่เป็นมา รวมถึงรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 2 3 และ 4 ที่เป็นรายวิชาตัวถัดไป ซึ่งใช้เฉพาะผู้สอนชาวญี่ปุ่นเท่านั้น สาเหตุส่วนหนึ่งที่ปรับรูปแบบมาเป็นการสอนร่วมกันมาจากความพยายามต้องการเน้นการพัฒนาทักษะการฟังและเสริมสร้างความเข้าใจในการใช้สำนวน ข้อแตกต่างทางวัฒนธรรมวิธีคิดที่มีผลต่อการเลือกใช้สำนวนให้แก่ผู้เรียนชั้นต้น ผู้วิจัยทั้งสองได้มีโอกาสเป็นผู้สอนรายวิชาร่วมกันตั้งแต่ปีการศึกษา 2559 จนถึงปีการศึกษา 2561 เป็นระยะเวลา 3 ปี ในปีแรก การเรียนการสอนเป็นไปในลักษณะแบ่งส่วนรับผิดชอบจากกัน ส่วนที่เป็นการฟังผู้สอนชาวไทยรับผิดชอบ และส่วนที่เป็นการพูดและการสนทนา ผู้สอนชาวญี่ปุ่นรับผิดชอบ แต่พบปัญหาระดับความยากของเนื้อหาวิชาที่ไม่สม่ำเสมอ เนื้อหาส่วนการฟังกับการพูดการสนทนาขาดความเชื่อมโยงกัน ผู้วิจัยทั้งสองในฐานะผู้สอนจึงได้ช่วยกันปรับแนวทางการเรียนการสอนเรื่อยมา โดยการปรับปรุงส่วนหนึ่งมาจากผลการสอบถามความคิดเห็นผู้เรียนทางวาจาและแบบสอบถาม เกี่ยวกับหัวข้อ เนื้อหาที่เรียน กิจกรรมว่าแต่ละเรื่องที่เรียนนั้นดีและไม่ดีอย่างไร หวังที่จะให้เนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนการสอนเหมาะกับทั้งผู้เรียนและผู้สอนยิ่งขึ้น

เพื่อให้ทราบมุมมองของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนการสอนในลักษณะการสอนร่วมที่ได้พัฒนาและดำเนินการในปีการศึกษา 2561 รวมถึงเพื่อให้ทราบลักษณะความต้องการและความคาดหวังของผู้เรียนในแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทักษะการฟัง การพูด และการสนทนา ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นชั้นต้น และเปรียบเทียบผลทัศนคติของผู้เรียนระหว่างกลุ่มนักศึกษาวิชาเอกที่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้ามหาวิทยาลัย กลุ่มนักศึกษาวิชาเอกไม่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้ามหาวิทยาลัย และกลุ่มนักศึกษาวิชาโท เพื่อศึกษาว่ากลุ่มสังกัดมีผลต่อ

ทัศนคติของผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการสนทนา หรือฟัง-พูด ภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นที่สอดคล้องกับลักษณะผู้เรียนชาวไทยในระดับอุดมศึกษาต่อไป

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนร่วมและการทำงานร่วมกันระหว่างผู้สอนชาวต่างชาติกับผู้สอนที่เป็นเจ้าของภาษามีมานาน กรณีการสอนร่วมหรือการทำงานร่วมระหว่างอาจารย์ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยกับผู้สอนชาวญี่ปุ่นก็มีเช่นกัน ในที่นี้ ขอยกตัวอย่างงานวิจัยของ 池谷他 (2012) และ 中山他 (2015) งานวิจัยของ 池谷他 (2012) วิเคราะห์ความเห็นของผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นที่มีประสบการณ์การสอนร่วม ว่าทั้งสองฝ่ายมองภาพลักษณะของการทำงานร่วมกันที่ดีเป็นอย่างไร โดยให้กลุ่มตัวอย่างพิมพ์สิ่งที่คิด เช่นการเป็นคนรักเวลา เป็นคนที่รู้จักยอมรับผิดและแก้ไข เป็นคนที่เมื่อเกิดปัญหาแล้วรีบปรึกษา เป็นต้น ลงในคอมพิวเตอร์แล้ววิเคราะห์ด้วยวิธี PAC ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้สอนชาวไทยมองการสอนร่วมหรือการทำงานร่วมเป็นการทำโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนักศึกษา มุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ การงานสำเร็จเป็นสำคัญ ส่วนผู้สอนชาวญี่ปุ่นมีความคิดว่าการทำงานร่วมกันเป็นโอกาสอันดีที่จะได้รู้จักอีกฝ่ายได้เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม

งานวิจัยของ 中山他 (2015) แสดงข้อมูลการสอนร่วมและกิจกรรมการทำงานร่วมของผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น โดยสำรวจความเห็นอาจารย์ผู้สอนชาวญี่ปุ่นระดับชั้นมัธยมศึกษา ว่ามีการทำงานร่วมกันกับผู้สอนชาวไทยหรือไม่ กรณีมีประสบการณ์ทำงานร่วมกัน นับเป็นการทำงานร่วมกันในบริบทใดบ้าง อาทิ เป็นการสอนร่วม หรือการทำกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมร่วมกัน งานวิจัยของ 池谷他 (2012) ให้ข้อมูลภาพลักษณ์ของผู้ร่วมงานต่างวัฒนธรรมที่ดี ส่วน 中山他 (2015) ให้

ข้อมูลรายละเอียดบริบทการทำงานร่วม อย่างไรก็ตามงานวิจัยทั้งสองชิ้นยังเป็นการศึกษาความคาดหวังของผู้สอนต่างวัฒนธรรมที่มีต่ออีกฝ่าย ในแง่การปฏิสัมพันธ์ของบุคลากรในองค์กรเดียวกัน แต่ยังไม่ได้ศึกษาถึงเรื่องความร่วมมือในหน้าที่ระหว่างผู้สอนรายวิชาเดียวกันว่าความร่วมมือกันนั้นส่งผลต่อการเรียนการสอนอย่างไร

งานที่ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของผู้เรียนที่มีต่อผู้สอนที่เป็นเจ้าของภาษากับผู้สอนที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา ขอยกงานวิจัยของ 櫻井 (2012) ซึ่งเปรียบเทียบภาพลักษณ์ของผู้สอนที่ดีในมุมมองของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวอียิปต์ งานวิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามความเห็นด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน ความเข้าใจง่ายของผู้สอน ความสามารถเฉพาะทาง การเป็นต้นแบบให้แก่ผู้เรียน ทักษะด้านการสอน ผลวิจัยพบว่าผู้เรียนมีความคาดหวังทั้งต่อผู้สอนชาวญี่ปุ่นและชาวอียิปต์ในหลายด้านร่วมกัน แต่ในเรื่องการเป็นต้นแบบนั้น มีความคาดหวังต่อผู้สอนชาวญี่ปุ่นเท่านั้นที่สามารถพูดภาษาญี่ปุ่นมาตรฐานได้ เป็นต้น นอกจากนี้ มีงานของ Tsou and Chen (2017) ที่กล่าวถึงการรับรู้ของผู้เรียนภาษาอังกฤษชาวไต้หวันประเทศไต้หวันที่มีต่อผู้สอนภาษาอังกฤษชาวไต้หวันกับผู้สอนที่เป็นเจ้าของภาษา ผลปรากฏว่า ผู้เรียนให้ความสำคัญกับประสบการณ์และคุณสมบัติของผู้สอนมากกว่าการที่ผู้สอนภาษาเป็นเจ้าของภาษานั้นหรือไม่ ผู้สอนเจ้าของภาษามีจุดเด่นในด้านทักษะภาษาอังกฤษ แต่ผู้สอนชาวไต้หวันก็มีข้อดีในแง่การสื่อสารภาษาแม้กับผู้เรียนได้ และมีความรู้ความเข้าใจเรื่องปัญหาของผู้เรียนมากกว่า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของผู้เรียนในแง่ต่าง ๆ มีปรากฏอยู่ไม่น้อย แต่เท่าที่ตรวจสอบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นที่มีต่อการสอนของผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น พบเพียงงานของ Saranya • 吉田 (2012) ซึ่งศึกษาความคาดหวังของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นที่ไม่ได้ศึกษาเป็นวิชาเอกว่าต้องการรับคำชี้แนะหรือศึกษาหัวข้อต่าง ๆ อาทิ

ไวยากรณ์ การออกเสียง การเขียนตัวอักษร การตรวจ การบ้าน การแนะนำวัฒนธรรม จากผู้สอนชาวไทย ผู้สอนชาวญี่ปุ่น หรือได้ทั้งจากผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น และประสงค์ให้ดำเนินการเรียนการสอนหัวข้อนั้น ๆ เป็นภาษาไทย ภาษาญี่ปุ่น หรือภาษาใดก็ได้ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า กรณีหัวข้อที่เกี่ยวกับไวยากรณ์ ผู้เรียนจำนวนมากคาดหวังที่จะเรียนจากผู้สอนชาวไทย ดำเนินการเรียนการสอนเป็นภาษาไทยมากที่สุด ผู้เลือกเรียนกับผู้สอนชาวไทยหรือชาวญี่ปุ่นก็ได้และการเรียนการสอนเป็นภาษาใดก็ได้ มีอัตราสูงรองลงมา ส่วนผู้เลือกเรียนกับผู้สอนชาวญี่ปุ่น เป็นภาษาญี่ปุ่น มีจำนวนน้อยมาก และยังพบว่า ผู้เรียนให้ความสำคัญกับภาษาที่ใช้ในการดำเนินการเรียนการสอนมากกว่าสัณฐานของผู้สอน Saranya • 吉田 (2012 :136) ยังได้ชี้แนะว่า ความคาดหวังของผู้เรียนอาจแตกต่างกันไปตามปัจจัยต่าง ๆ เช่น ระดับการเรียนรู้ จุดมุ่งหมาย ความเชื่อของผู้เรียน ประสบการณ์ ลักษณะของรายวิชา การศึกษาในครั้งนี้จึงอาจช่วยเติมเต็มข้อมูลมุมมองของผู้เรียนให้อาจารย์ผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ได้มากยิ่งขึ้น

3. วิธีการวิจัย

3.1 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาที่ได้ลงทะเบียนเรียนรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1” ซึ่งเป็นวิชาเลือกในสาขาของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยที่ผู้วิจัยสังกัด ในปีการศึกษา 2561 รายวิชาดังกล่าวใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนร่วมระหว่างอาจารย์ผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น ผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนทั้งสิ้น 74¹ คน แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักศึกษาวิชาเอก กลุ่มมีพื้นฐานความรู้ภาษา

ญี่ปุ่นก่อนเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2561 เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปลายสายศิลป์-ภาษาญี่ปุ่น (จากนี้จะเรียกกลุ่มตัวอย่างนี้ว่า “กลุ่มมีพื้น”) จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 48.6 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 2) นักศึกษาวิชาเอกกลุ่มไม่มีพื้นฐานความรู้ภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย เป็นนักศึกษาที่เพิ่งเริ่มศึกษาภาษาญี่ปุ่นหลังเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย (จากนี้จะเรียกกลุ่มตัวอย่างนี้ว่า “กลุ่มไม่มีพื้น”) ขณะศึกษารายวิชาเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2² จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 28.4 และ 3) กลุ่มนักศึกษาวิชาโท จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 23 นักศึกษาวิชาเอกศึกษารายวิชาดังกล่าวในภาคการศึกษาที่ 1 ส่วนนักศึกษาวิชาโทศึกษารายวิชาในภาคปลาย ปีการศึกษา 2561 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในเดือนสิงหาคม 2562³

3.2 เนื้อหารายวิชาและลักษณะการสอนร่วมในรายวิชา

เนื้อหารายวิชาจัดอยู่ในระดับขั้นต้น เมื่อพิจารณาตามมาตรฐานการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นของเจแปนฟาวน์เดชัน (JF Standard) ซึ่งสร้างขึ้นโดยอิงแนวคิดจาก CEFR (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment)⁴ สามารถเทียบได้กับระดับผู้ใช้ภาษาขั้นพื้นฐาน A1-A2 โดยคร่าว

หัวข้อและกิจกรรมการเรียนแบ่งได้เป็นกลุ่มกิจกรรมภาษาที่เกี่ยวข้องกับ 1) การรับสาร 2) การส่งสาร และ 3) การโต้ตอบปฏิสัมพันธ์ กิจกรรมการรับสารเน้นพัฒนาทักษะการฟัง มีแบบฝึกหัดการฟังให้ทำทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน กิจกรรมการส่งสารเน้นพัฒนาทักษะการพูด ใช้รูปแบบการให้นำเสนอหน้าชั้น

¹ งานวิจัยนี้ไม่ได้ศึกษาประเด็นปัจจัยความแตกต่างทางเพศ กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นเพศหญิง ร้อยละ 83.8 เพศชาย ร้อยละ 16.2

² นักศึกษาวิชาเอก กลุ่มมีพื้น ชั้นปีที่ 1 ศึกษาวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1 พร้อมกับกลุ่มไม่มีพื้น ชั้นปีที่ 2 โดยแยกกลุ่มเรียน

³ นักศึกษาวิชาเอกทุกคนมีประสบการณ์ได้ศึกษารายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1 แบบผู้สอนชาวไทยสอนร่วมกับชาวญี่ปุ่น และศึกษารายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 2 แบบที่มีเฉพาะผู้สอนชาวญี่ปุ่น ส่วนนักศึกษาวิชาโทยังไม่มีประสบการณ์ศึกษารายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 2 เนื่องจากต้องรอศึกษาในปีการศึกษาถัดไป

⁴ CEFR คือกรอบมาตรฐานการเรียนการสอนภาษาที่ใช้กันในยุโรป เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ใช้ประเมินระดับความสามารถทางภาษาของผู้เรียน แบ่งเป็น 6 ระดับ ได้แก่ A1 A2 B1 B2 C1 และ C2

เรียน อาทิ การพูดแนะนำตนเอง การพูดเกี่ยวกับญี่ปุ่น ที่ชื่นชอบ การบอกเล่าประสบการณ์ความทรงจำ ในส่วน กิจกรรมการโต้ตอบปฏิสัมพันธ์ใช้รูปแบบการสนทนา การแสดงบทบาทสมมติเป็นหลัก อาทิหัวข้อการแนะนำตนเอง การกล่าวชักชวน การขออนุญาต การสัมภาษณ์ ชาวญี่ปุ่น กิจกรรมการเรียนต่าง ๆ ไม่ได้แยกขาดจากกัน ผู้สอนซึ่งก็คือผู้วิจัยพยายามวางโครงการสอนให้กิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องเชื่อมโยงกัน เช่น หัวข้อการแนะนำตนเอง จะมีทั้งส่วนที่ให้ผู้เรียนฝึกฟัง วิเคราะห์บทสนทนาที่ดีและไม่ดี ให้ฝึกแนะนำตัวเองหน้าชั้นเรียน และแสดงบทบาทสมมติ กรณีแนะนำตัวเมื่ออยู่ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องสนทนาโต้ตอบ

สำหรับลักษณะการสอนในรายวิชา แต่ละสัปดาห์ จะใช้เวลาเรียนในชั้นเรียน 3 ชั่วโมง แบ่งเนื้อหาของแต่ละสัปดาห์ออกเป็น 2 ส่วนที่ต่อเนื่องกันส่วนละ 1.5 ชั่วโมง โดยผู้สอนชาวไทยสอน 1.5 ชั่วโมง รับผิดชอบส่วน กิจกรรมภาษาที่เกี่ยวข้องกับ 1) การรับสาร เป็นหลัก กับ 3) การโต้ตอบปฏิสัมพันธ์ ราวครึ่งหนึ่ง กิจกรรมการเรียนคือการฝึกฟัง รวมถึงการอธิบายสำนวนภาษาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน และการให้ผู้เรียนฝึกสนทนาโดยแสดงบทบาทสมมติ การอธิบายสำนวนภาษาใช้ภาษาไทยเป็นหลัก มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนขั้นต้นเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง นอกจากนี้ คาดว่าการใช้ภาษาไทยสามารถช่วยลดความวิตกกังวลในการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้ระดับหนึ่ง (戸田, 2016) ส่วนผู้สอนชาวญี่ปุ่นสอน 1.5 ชั่วโมง รับผิดชอบส่วนที่เกี่ยวข้องกับ 2) การส่งสาร เป็นหลัก และ 3) การโต้ตอบปฏิสัมพันธ์ อีกครึ่งหนึ่ง ผู้สอนชาวญี่ปุ่นดูแลเรื่องการพูดหน้าชั้นเรียนทั้งที่เป็นกิจกรรมเดี่ยวและกิจกรรมกลุ่ม และการโต้ตอบปฏิสัมพันธ์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสนทนากับชาวญี่ปุ่น การสัมภาษณ์ชาวญี่ปุ่น รวมถึงกิจกรรมการฝึกสนทนาที่เป็นกิจกรรมเสริมนอกชั้นเรียน เนื่องจากเวลาสอนของ

ผู้สอนไม่จำกัดรายวิชาอื่นที่รับผิดชอบ จึงมีบางครั้งที่ผู้สอนทั้งชาวไทยและชาวญี่ปุ่นเข้าร่วมชั้นเรียนไปด้วยกัน เพื่อให้กิจกรรมเป็นไปโดยราบรื่น รูปแบบการสอนร่วมในลักษณะดังกล่าวนี้ หากพิจารณาตามรูปแบบที่ Cook & Friend (1995) และ Cook (2004) ได้ให้แนวทางไว้ อาจเทียบเคียงได้ว่า กิจกรรมการสอนร่วมหรือ Co-teaching ที่เป็นหลักใหญ่เป็นแบบ Station Teaching ซึ่งหมายถึงการสอนร่วมที่แบ่งส่วนที่รับผิดชอบจากกัน ผู้เรียนเสมือนเวียนฐานกิจกรรมเพื่อเรียนเนื้อหาจากผู้สอน และบางครั้งอาจปรากฏเป็นรูปแบบ Team Teaching ที่ขณะผู้สอนคนหนึ่งกำลังอธิบาย ผู้สอนอีกคนก็แสดงตัวอย่าง เรื่องนั้นประกอบไปด้วย หรือแสดงตัวอย่างการโต้ตอบ ปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน

การประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการรับสาร หรือทักษะการฟัง จะประเมินโดยผู้สอนชาวไทยเป็นหลัก ใช้การทดสอบย่อย การสอบกลางภาคและปลายภาค การศึกษา ส่วนการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการส่งสาร หรือทักษะการพูด จะประเมินโดยผู้สอนชาวญี่ปุ่น ผ่านการนำเสนอหน้าชั้นเรียนแบบรายบุคคลและแบบกลุ่ม และส่วนที่เกี่ยวข้องกับการโต้ตอบปฏิสัมพันธ์ หรือทักษะการสนทนา ปรากฏในรูปแบบการสนทนาถาม-ตอบ การแสดงบทบาทสมมติ จะประเมินร่วมกันทั้งผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น ในช่วงการสอบกลางภาคและปลายภาค การศึกษา สำหรับรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1” ซึ่งเป็นระดับขั้นต้นนี้ สัดส่วนคะแนนในรายวิชาจากการประเมินผลทักษะการฟังที่สูงที่สุด รองลงมาคือทักษะการสนทนา และทักษะการพูดตามลำดับ

3.3 การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ผล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลทัศนคติของผู้เรียนและปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย⁵ และสรุปผลออกมาเป็นภาพรวม ข้อมูลที่ใช้การวิเคราะห์

⁵ การประมวลผลข้อมูลบางหัวข้อจะใช้วิธีแปลงข้อมูลที่ได้เป็นตัวเลข 1-5 ตามมาตรวัดลิเคิร์ท (likert scale)

ได้แก่

1) ข้อมูลพื้นฐาน

ก. สังกัดของผู้เรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาในกลุ่มใด ระหว่างกลุ่มนักศึกษาวิชาเอกกลุ่มมีพื้น กลุ่มไม่มีพื้น หรือกลุ่มนักศึกษาวิชาโท

ข. ความคาดหวังของผู้เรียนที่มีต่อตนเองในอนาคตว่าต้องการให้สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นสื่อสารได้ถึงในระดับใด

2) ข้อมูลทัศนคติ / ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น

ก. ความคาดหวังต่ออาจารย์ผู้สอนชาวไทยและความคาดหวังต่ออาจารย์ผู้สอนชาวญี่ปุ่นในด้านต่าง ๆ

ข. สัดส่วนอาจารย์ผู้สอนชาวไทยต่อชาวญี่ปุ่นที่เหมาะสมในรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น

ค. ความคิดเห็นต่อรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยกับชาวญี่ปุ่น

เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีทัศนคติเกี่ยวกับการจัดการ

เรียนการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นอย่างไร จึงจะใช้ข้อมูลข้อ 2) เป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ตามประเด็นของการวิจัยครั้งนี้ ส่วนข้อมูล 1) ชื่อย่อย ก. ใช้เพื่อศึกษาว่ากลุ่มสังกัดของนักศึกษามีผลต่อทัศนคติหรือไม่ ข้อมูล 1) ชื่อย่อย ข. จะนำมาใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการอภิปรายผล

4. ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

4.1 ผลสำรวจความคาดหวังต่ออาจารย์ผู้สอนชาวไทยและผู้สอนชาวญี่ปุ่น

เพื่อให้ทราบว่ากรณีรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นนั้น ผู้เรียนมีความคาดหวังต่อผู้สอนชาวไทยและผู้สอนชาวญี่ปุ่นอย่างไร จึงได้สำรวจความคิดเห็นโดยให้กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบว่า คาดหวังในเรื่องต่าง ๆ ในระดับใด แบ่งเป็นระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด หลังจากนั้นจึงแปลงเป็นตัวเลข เพื่อให้ทราบผลโดยเฉลี่ย

ตาราง 1 ความคาดหวังของผู้เรียนต่อผู้สอนรายวิชาการฟังการพูด เปรียบเทียบผู้สอนชาวไทยกับชาวญี่ปุ่น

	ภาพรวม		กลุ่มมีพื้น		กลุ่มไม่มีพื้น		กลุ่มวิชาโท	
	ชาวไทย	ชาวญี่ปุ่น	ชาวไทย	ชาวญี่ปุ่น	ชาวไทย	ชาวญี่ปุ่น	ชาวไทย	ชาวญี่ปุ่น
1. เป็นตัวอย่างที่ดีในการออกเสียงภาษาญี่ปุ่น	4.12	4.95	4.06	4.94	4.19	5.00	4.18	4.88
2. เป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้รูปประโยค สำนวนภาษา	4.46	4.78	4.33	4.67	4.62	4.95	4.53	4.53
3. เป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงหรือใช้กลวิธีการพูดต่างๆ	4.45	4.68	4.33	4.61	4.62	4.81	4.47	4.65
4. เป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงบทบาทสมมติการสนทนา	4.08	4.45	4.08	4.39	4.00	4.62	4.18	4.35
5. เป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิสัมพันธ์กับคนญี่ปุ่น	4.45	4.53	4.33	4.50	4.43	4.52	4.71	4.59
6. เป็นผู้อธิบายไวยากรณ์ สำนวนที่ใช้ตามสถานการณ์ต่างๆให้เข้าใจ	4.66	4.14	4.56	4.00	4.90	4.43	4.59	4.06
7. เป็นผู้ให้ข้อมูล ข้อสังเกตความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม	4.45	4.31	4.31	4.17	4.67	4.57	4.47	4.29
8. เป็นผู้เข้าใจระดับความสามารถและลักษณะการเรียนรู้ของนักศึกษา	4.50	4.45	4.42	4.39	4.76	4.62	4.35	4.35
9. เป็นผู้ให้แนวทางในการศึกษาค้นคว้าฝึกปฏิบัติเพิ่มเติม	4.34	4.23	4.17	4.17	4.48	4.38	4.53	4.18
10. เป็นแรงผลักดันให้ผู้เรียนกล้าใช้ภาษาญี่ปุ่น	4.61	4.77	4.50	4.69	4.81	4.81	4.59	4.88

ดังผลที่แสดงในตาราง 1 จะเห็นได้ว่า โดยรวมผู้เรียนมีความคาดหวังต่ออาจารย์ผู้สอนทั้งชาวไทยและชาวญี่ปุ่นรายวิชาการฟังการพูดในระดับสูง โดยค่าเฉลี่ยมากกว่า 4 ทุกหัวข้อ เมื่อแยกตามหัวข้อความคาดหวังพบว่าข้อ 10. เป็นแรงผลักดันให้ผู้เรียนกล้าใช้ภาษาญี่ปุ่น ทั้งผู้สอนชาวไทยและผู้สอนชาวญี่ปุ่นต่างได้รับความคาดหวังสูงจากผู้เรียนทุกกลุ่ม หลายหัวข้อพบระดับความคาดหวังต่อผู้สอนชาวไทยและผู้สอนชาวญี่ปุ่นต่างกัน ผู้เรียนคาดหวังต่อผู้สอนชาวไทยในหัวข้อ 6. เป็นผู้อธิบายไวยากรณ์ ส่วนวนที่ใช้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เข้าใจ (4.66) เป็นพิเศษ ในส่วนหัวข้อ 1. เป็นตัวอย่างที่ดีในการออกเสียงภาษาญี่ปุ่น (4.12) และ 4. เป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงบทบาทสมมติการสนทนา (4.08) ค่อนข้างคาดหวังน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับหัวข้ออื่น ๆ

ส่วนความคาดหวังของผู้เรียนที่มีต่อผู้สอนชาวญี่ปุ่น ผู้เรียนมีความคาดหวังในหัวข้อ 1. เป็นตัวอย่างที่ดีในการออกเสียงภาษาญี่ปุ่น (4.95) สูงที่สุด และหัวข้อ 2. เป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้รูปประโยค ส่วนวนภาษา (4.78) เป็นลำดับรองลงมา หัวข้อที่มีความคาดหวังน้อยกว่าหัวข้ออื่น ๆ ได้แก่ หัวข้อ 6. เป็นผู้อธิบายไวยากรณ์ ส่วนวนที่ใช้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เข้าใจ (4.14) และหัวข้อ 9. เป็นผู้ให้แนวทางในการศึกษาค้นคว้า ฝึกปฏิบัติเพิ่มเติม (4.23)

ผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับ Tsou and Chen (2017) ที่ผู้เรียนมองว่า ผู้สอนชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นเจ้าของภาษามีจุดเด่นในด้านทักษะการใช้ภาษานั้น ๆ และผู้สอนชาวไทยซึ่งเป็นชาวต่างชาติก็มีข้อดีในแง่มุมอื่นเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่า หัวข้อที่ผู้เรียนคาดหวังจากผู้สอนชาวญี่ปุ่นสูงเป็นพิเศษจะมีแนวโน้มที่ผู้เรียนคาดหวังจากผู้สอนชาวไทยต่ำกว่า และในทางกลับกัน หัวข้อที่คาดหวังจากผู้สอนชาวไทยมากก็จะพบแนวโน้มที่ระดับความคาดหวังจากผู้สอนชาวญี่ปุ่น

น้อยกว่า ผลการศึกษาในหัวข้อที่ 1. เป็นตัวอย่างที่ดีในการออกเสียงภาษาญี่ปุ่น สอดคล้องกับอักษฎาทุธ (2555) ที่ชี้ว่า ผู้เรียนไม่ได้คาดหวังการเป็นแม่แบบหรือตัวอย่างการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากผู้สอนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยเท่าใดนัก จากผลการศึกษาจะเห็นว่าความคาดหวังอยู่ที่ผู้สอนชาวญี่ปุ่นมากกว่า ตรงกับที่ 櫻井 (2012) และ Saranya · 吉田 (2012) ชี้แนะไว้ประเด็นเดียวกันนี้เช่นกัน ในส่วนหัวข้อ 6. เป็นผู้อธิบายไวยากรณ์ ส่วนวนที่ใช้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เข้าใจ กลุ่มตัวอย่างได้ระบุข้อมูลความคาดหวังที่มีต่อผู้สอนชาวไทยในแบบสอบถามเพิ่มเติมว่า “อธิบายไวยากรณ์ที่มีความใกล้เคียงกัน หรือคำศัพท์ที่มีความใกล้เคียงกันให้เป็นชุด ๆ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างชัดเจน”(O16_M)⁶ “ชี้แนะแนวทางการใช้ภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาโดยตรง”(O38_K) จากความเห็นดังกล่าว ทำให้ทราบถึงความคาดหวังของผู้เรียนที่มีต่อผู้สอนชาวไทยที่มองว่า ผู้สอนชาวไทยจะเป็นผู้ให้ข้อมูลความรู้และชี้แนะแนวทางแก้ไขแก่ผู้เรียนได้ดี อาจพิจารณาได้ว่าส่วนสำคัญเป็นผลมาจากการที่ผู้สอนชาวไทยมีภาษาแม่เดียวกันกับผู้เรียน มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมร่วมกัน และผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นมาแล้วนั่นเอง (阿部 · 横山, 1991; 戸田, 2016)

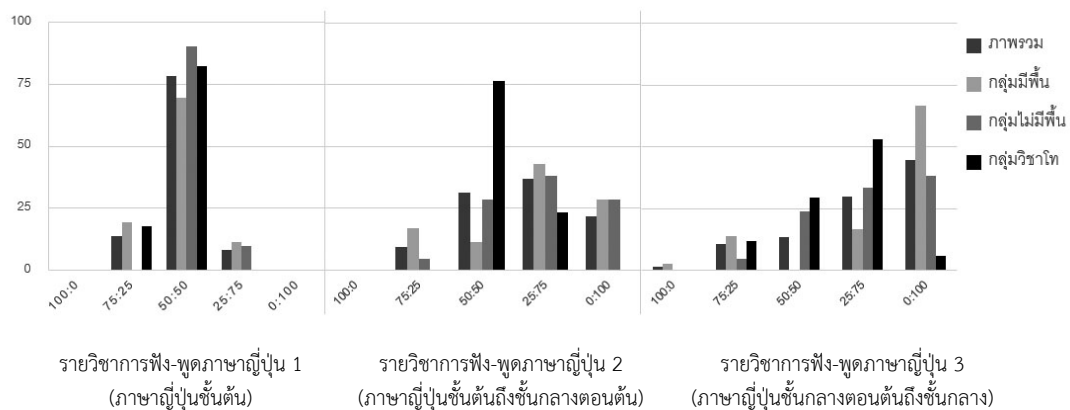
ในแง่ลักษณะการดำเนินการเรียนการสอนที่มุ่งหมาย นับได้ว่าผลการศึกษาความคาดหวังของผู้เรียนสอดคล้องตรงกับความมุ่งหมายของผู้สอนเช่นกัน ดังที่ได้กล่าวในหัวข้อ 3.2 ขณะดำเนินการเรียนการสอนกรณีผู้สอนชาวไทย หลังกิจกรรมฝึกฟังและกิจกรรมต่าง ๆ จะมุ่งเน้นสอบถามความเข้าใจผู้เรียน อธิบายยกตัวอย่างเปรียบเทียบการใช้ส่วนวน โดยใช้ภาษาไทยในการบรรยาย เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างถูกต้อง ส่วนผู้สอนชาวญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นเท่านั้นตลอดการดำเนิน

⁶ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ M แทนกลุ่มตัวอย่างกลุ่มไม่มีพื้น K แทนกลุ่มมีพื้น และ F แทนกลุ่มนักศึกษาวิชาโท

กิจกรรม มุ่งเน้นการแสดงตนเป็นตัวอย่าง เป็นเสมือน การแบ่งบทบาทในรายวิชาที่ผู้สอนชาวไทยมีบทบาทเป็น ผู้อธิบาย ผู้ให้ข้อมูล ส่วนผู้สอนชาวญี่ปุ่นมีบทบาทเป็น ตัวอย่างเป็นต้นแบบทางภาษาให้แก่ผู้เรียน การจัดการ เรียนการสอนร่วมกันระหว่างผู้สอนชาวไทยและผู้สอน ชาวญี่ปุ่นอย่างเหมาะสมจึงน่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วย เติบโตเต็มข้อเด่นและข้อด้อยของผู้สอนให้แก่กัน (中村,

ไม่สูงและใกล้เคียงกัน ไม่พบกรณีเลือกสัดส่วนที่เป็นผู้ สอนชาวญี่ปุ่นเท่านั้นหรือผู้สอนชาวไทยเท่านั้น กล่าว ได้ว่า การจัดการเรียนการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาว ไทยและชาวญี่ปุ่นในรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1” เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนพึง ประสงค์มากกว่าแบบไม่จัดร่วมกัน

แผนภาพ 1 สัดส่วนอาจารย์ผู้สอนชาวไทยต่อผู้สอนชาวญี่ปุ่นที่ผู้เรียนคิดว่าเหมาะสมในรายวิชาการฟัง-พูด

2013) และช่วยให้เข้าไปสู่ประสิทธิผลการเรียนรู้ของผู้ เรียนที่ดียิ่งขึ้นได้

4.2 ผลสำรวจความคิดเห็นเรื่องสัดส่วนการสอน ร่วมผู้สอนชาวไทยต่อชาวญี่ปุ่น

ข้อมูลผลสำรวจความคิดเห็นผู้เรียนเกี่ยวกับ สัดส่วนที่เหมาะสมของอาจารย์ผู้สอนชาวไทยและผู้สอน ชาวญี่ปุ่นในรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น (แผนภาพ 1) แสดงให้เห็นว่า กรณีรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1” ไม่ว่าจะเป็นกรณีกลุ่มตัวอย่างโดยรวมหรือแยกตาม กลุ่มสังกัด อันได้แก่ นักศึกษาวิชาเอกกลุ่มมีพื้น กลุ่ม ไม่มีพื้น และกลุ่มนักศึกษาวชิราโท ต่างมีแนวโน้มไปใน ทิศทางเดียวกัน สัดส่วนการสอนร่วมผู้สอนชาวไทยต่อ ผู้สอนชาวญี่ปุ่นที่กลุ่มตัวอย่างเลือกมากที่สุด คือสัดส่วน 50:50 กรณีเลือกสัดส่วน 75:25 กับ 25:75 อยู่ในอัตรา

เพื่อให้เห็นผลเปรียบเทียบกับรายวิชาตัวสูงขึ้นไปเป็น รายวิชาตัวถัด ๆ ไป ว่าผู้เรียนยังคงมีความคิดแบบเดิมหรือไม่ผู้วิจัยจึงได้สอบถามกรณีรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 2 และ 3 ไปด้วย ผลปรากฏว่ากรณีรายวิชา “การฟัง-พูด ภาษาญี่ปุ่น 2” โดยภาพรวม กลุ่มเป้าหมายเลือกสัดส่วน การสอนโดยผู้สอนชาวไทยต่อชาวญี่ปุ่น 25:75 และ 50:50 มากในอัตราส่วนที่ไม่ต่างกันมากนัก คือร้อยละ 36.99 กับร้อยละ 31.51 ตามลำดับ นักศึกษาเอกกลุ่มมีพื้นและ กลุ่มไม่มีพื้นเลือกสัดส่วน 25:75 มากเป็นอันดับหนึ่งคือ ร้อยละ 42.86 กับร้อยละ 38.10 ตามลำดับ ในขณะที่ นักศึกษากลุ่มวชิราโทยังคงเลือกสัดส่วน 50:50 มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.47 ของกลุ่มวชิราโท

สำหรับรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 3” มีการ กระจายตัวของคำตอบ กรณีภาพรวม อัตราเลือกสัดส่วนผู้

สอนชาวไทยต่อผู้สอนชาวญี่ปุ่น 0:100 สูงที่สุด อยู่ที่ร้อยละ 44.59 ของทั้งหมด เมื่อแยกตามกลุ่ม พบว่านักศึกษาเอกกลุ่มมีพื้นเลือกสัดส่วน 0:100 คิดเป็นร้อยละ 66.67 นักศึกษาเอกกลุ่มไม่มีพื้น ร้อยละ 38.10 ส่วนกลุ่มวิชาโทเลือกสัดส่วน 0:100 คิดเป็นร้อยละ 5.88 เท่านั้น และเลือกสัดส่วน 25:75 สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.94

ข้อมูลสำรวจนี้ทำให้ทราบว่าผู้เรียนมองแนวทางการจัดสัดส่วนผู้สอนรายวิชาแตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่มสังกัด และความแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือความแตกต่างระหว่างกลุ่มนักศึกษาวิชาเอกกับนักศึกษาวิชาโท นักศึกษาวิชาเอกแม้จะมองว่ารายวิชาแรกควรมีสัดส่วนผู้สอนแบบ 50:50 แต่รายวิชาตัวต่อ ๆ ไป ควรเพิ่มสัดส่วนอาจารย์ชาวญี่ปุ่นให้มากขึ้น โดยอาจปรับสัดส่วนได้มากหลังผ่านรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1” แล้ว แต่กรณีนักศึกษาวิชาโท สัดส่วนการร่วมสอนของอาจารย์ผู้สอนชาวไทยยังคงจำเป็นอยู่แม้จะเป็นการศึกษาวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 2” และรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 3” ก็ตาม สัดส่วนแบบมีเฉพาะอาจารย์ผู้สอนชาวญี่ปุ่นเท่านั้นอยู่ในอัตราต่ำมากเมื่อเทียบกับอีกสองกลุ่ม

เมื่อพิจารณาความเห็นที่กลุ่มตัวอย่างระบุเพิ่มเติม พบว่ามีนักศึกษาวิชาโทระบุความเห็นดังนี้ “ในวิชาความรู้ระดับขั้นต้นเป็นการปูพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต้องเรียนรู้กับผู้สอนชาวไทยเพื่อสร้างความเข้าใจเนื้อหาอย่างถูกต้อง และเรียนรู้กับผู้สอนชาวญี่ปุ่นเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับการฟังและสื่อสารภาษาญี่ปุ่น เมื่อเรียนต่อในระดับกลางขึ้นไปเพื่อให้ผู้เรียนสื่อสารได้คล่องแคล่วขึ้นจึงควรเพิ่มสัดส่วนการเรียนกับผู้สอนชาวญี่ปุ่นให้มากขึ้น”(012_F เลือกสัดส่วนผู้สอนรายวิชาตัวที่ 1 2 3 เป็น 50:50 50:50 25:75 ตามลำดับ) ส่วนนักศึกษาวิชาเอกมีความเห็นว่า “ช่วงแรกนักศึกษาที่ใหม่อาจยังไม่ชินกับการฟังและพูดมากนัก เมื่อเวลาผ่านไป 1 เทอมอาจจะมีความคล่องแคล่วมากขึ้นแต่ก็ไม่เข้าใจไปทั้งหมด แต่หลังจากนั้นควรให้เรียนแค่จากคนญี่ปุ่นเพื่อความคุ้นเคยในการ

ฟังสำเนียงคนญี่ปุ่น” (004_K เลือกสัดส่วนผู้สอนรายวิชาตัวที่ 1 2 3 เป็น 50:50 25:75 0:100 ตามลำดับ) และ “ขั้นต้นต้องการการอธิบายที่ละเอียดเพราะยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ภาษาญี่ปุ่นมากนัก จึงจำเป็นต้องให้อาจารย์ไทยอธิบายให้กระจ่างก่อนใช้” (028_M เลือกสัดส่วนผู้สอนรายวิชาตัวที่ 3 2 1 เป็น 50:50 0:100 0:100 ตามลำดับ)

อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่าปัจจัยเรื่องความวิตกกังวลที่มีต่อผู้สอนมีอิทธิพลต่อนักศึกษาวิชาเอกกลุ่มไม่มีพื้นอยู่ไม่น้อย มีนักศึกษาวิชาเอกกลุ่มไม่มีพื้นจำนวน 4 คนจากทั้งหมด 21 คน คิดเป็นร้อยละ 19 ที่เลือกสัดส่วนผู้สอนรายวิชาตัวที่ 3 2 1 เป็น 50:50 โดยตลอดไม่เปลี่ยนแปลง และให้ความเห็นว่า “ทำให้ไม่เครียดเกินไป” (052_M) “จะได้ไม่รู้สึกกดดันกับใครคนใดคนหนึ่งมากเกินไป” (053_M) “จะได้ทั้งฟังและพูดภาษาญี่ปุ่นเต็มๆ ครั้งคาบเรียน และผ่อนคลายมากขึ้นเมื่อใช้ภาษาไทยนะค่ะ” (054_M) ประเด็นความวิตกกังวลที่เห็นได้ชัดนี้ สอดคล้องกับ อมรรัตน์และ เติรวิช (2560) ที่ระบุว่าผู้เรียนที่มีพื้นฐานและไม่มีพื้นฐานมีความวิตกกังวลแตกต่างกัน อาทิ ข้อกังวลที่เกรงว่าจะไม่เข้าใจความหมายของภาษาญี่ปุ่นที่ฟังได้อย่างถูกต้อง ซึ่งนักศึกษาวิชาเอกกลุ่มไม่มีพื้นจะมีสูงกว่ากลุ่มมีพื้น

4.3 ผลสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมการสอนร่วม

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทุกคนล้วนมีประสบการณ์การศึกษารายวิชา การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นแบบมีผู้สอนชาวไทยร่วมกับชาวญี่ปุ่นแล้ว ผู้วิจัยจึงได้สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับรายละเอียดการสอนในแง่ผู้รับผิดชอบ กิจกรรมการเรียนการสอนหลักด้วย โดยสอบถามเป็นระดับความเห็นด้วย 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยที่สุด แล้วแปลงเป็นระดับตัวเลข 5-1 เลข 5 คือ เห็นด้วยมากที่สุด

ผลสำรวจดังในตาราง 2 ชี้ให้เห็นว่า โดยรวมผู้

เรียนมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อการสอนร่วมกันระหว่างผู้สอนชาวไทยและผู้สอนชาวญี่ปุ่นในรายวิชาการฟัง-พูดขั้นต้น โดยข้อ 6. คะแนนความพึงพอใจเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างทั้งแบบภาพรวมและแยกตามสังกัดอยู่ในระดับมาก คือ 4.00 ขึ้นไป โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาวิชาโทที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.76 มีนักศึกษาวิชาโทที่ระบุความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสอนร่วมในรายวิชานี้ว่า “เป็นวิชาที่สร้างแรงผลักดันในการเรียนมากค่ะ” (063_F) นักศึกษารายนี้เป็นนักศึกษาที่ให้คะแนนความคิดเห็นว่าเห็นด้วยมากที่สุดในทุกข้อ อาจกล่าวได้ว่า นักศึกษาเห็นด้วยและรู้สึกพึงพอใจรูปแบบการดำเนินการสอนร่วมที่ได้ปฏิบัติในปีการศึกษา 2561

ในขั้นตอนการเรียนการสอนที่ดำเนินการในปีการศึกษา 2561 ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทสมมตินั้น ผู้สอนชาวไทยให้การให้ฟังตัวอย่างบทสนทนา และให้ผู้เรียนลองแสดงบทบาทสมมติและจึงให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ส่วนการแสดงบทบาทสมมติที่เข้าร่วมกับผู้สอนชาวญี่ปุ่น ทำเฉพาะตอนการอธิบายและยกตัวอย่างเพื่อเตรียมการสอบแสดงบทบาทสมมติช่วงสอบกลางภาคและปลายภาคการศึกษาเท่านั้น แม้จะไม่มีความเห็นจากกลุ่มเป้าหมายระบุในแบบสอบถามเพิ่มเติม แต่เป็นไปได้ว่า เนื่องจากการแสดงบทบาทสมมติการแสดงบทสนทนาคือการปฏิสัมพันธ์ จึงจำเป็นต้องมีทั้งฝ่ายส่งสารและรับสาร ผู้เรียนอาจต้องการตัวอย่างจริงหน้าชั้น

ตาราง 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับรายละเอียดการสอนร่วมกันระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น

รายการแบบสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับรายละเอียดการสอนร่วมกัน	ภาพรวม	กลุ่มมีพื้น	กลุ่มไม่มีพื้น	กลุ่มวิชาโท
1. อาจารย์ชาวไทยเน้นกิจกรรมการฟัง	4.16	4.06	4.38	4.12
2. อาจารย์ชาวไทยเน้นกิจกรรมการฝึกปฏิสัมพันธ์ผ่านการแสดงบทบาทสมมติ	4.05	3.86	4.14	4.35
3. อาจารย์ชาวญี่ปุ่นเน้นกิจกรรมการพูดหน้าชั้นเรียน	4.26	4.22	4.14	4.47
4. อาจารย์ชาวญี่ปุ่นเน้นกิจกรรมการปฏิสัมพันธ์กับชาวญี่ปุ่นที่ไม่ใช่ผู้สอน เช่นการสัมภาษณ์ชาวญี่ปุ่น	4.58	4.58	4.43	4.76
5. การจัดสอบปฏิบัติร่วม(การสอบพูดและการสอบสนทนา) ที่มีทั้งอาจารย์ชาวไทยและชาวญี่ปุ่น	4.32	4.22	4.29	4.59
6. ความพึงพอใจโดยรวมที่มีต่อการสอนร่วมของอาจารย์ชาวไทยและญี่ปุ่นในรายวิชาการฟังการพูดตัวที่ 1 ที่ท่านได้ศึกษา	4.51	4.39	4.52	4.76

อย่างไรก็ตาม สำหรับข้อ 2.เห็นด้วยที่อาจารย์ชาวไทยเน้นกิจกรรมการฝึกปฏิสัมพันธ์ผ่านการแสดงบทบาทสมมติ ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของนักศึกษาวิชาเอกกลุ่มมีพื้นคือ 3.86 ซึ่งต่ำกว่าหัวข้ออื่น ๆ เมื่อพิจารณาผลสำรวจในตาราง 1 หัวข้อความคาดหวังของผู้เรียนต่อผู้สอนรายวิชาการฟังการพูด พบว่าความคาดหวังของผู้เรียนที่มีต่อผู้สอนชาวไทยว่าจะเป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงบทบาทสมมติการสนทนา ก็มีคะแนนอยู่ในระดับต่ำกว่าที่คาดหวังจากผู้สอนชาวญี่ปุ่นเช่นกัน

เรียนให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบอาจารย์ผู้สอนชาวญี่ปุ่นกับผู้สอนชาวญี่ปุ่นหรือแม้แต่ผู้สอนชาวไทยกับผู้สอนชาวญี่ปุ่นสนทนากันก็ตาม

4.4 ความคาดหวังต่อตนเองในอนาคตเกี่ยวกับการสื่อสารภาษาญี่ปุ่น

เพื่อให้ทราบความคาดหวังของผู้เรียนว่าในอนาคตผู้เรียนต้องการจะพัฒนาตนเองไปจนถึงจุดใด ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับทัศนคติที่มีต่อการเรียนรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงได้สำรวจความคาดหวัง

ต่อตนเองในอนาคตเกี่ยวกับการสื่อสารภาษาญี่ปุ่น โดย
ระบุตัวเลือกไว้ 4 ตัวเลือกและหากกลุ่มตัวอย่างมีความ
คาดหวังที่ต่างออกไป สามารถระบุเพิ่มในช่องอื่น ๆ นอก
เหนือจากตัวเลือกที่กำหนดได้

ญี่ปุ่นสื่อสารได้เหมือนกับคนญี่ปุ่นแท้ๆ กับ 3.ความคาด
หวังที่จะสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นสื่อสารได้คล่องแคล่ว ใน
ระดับที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานและการใช้ชีวิต อยู่
ในระดับสูง อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบกลุ่มนักศึกษา

ตาราง 3 ความคาดหวังต่อตนเองในอนาคตเกี่ยวกับการสื่อสารภาษาญี่ปุ่น(%)

แบบสำรวจความคาดหวังต่อตนเองในอนาคตเกี่ยวกับการสื่อสารภาษาญี่ปุ่น	ภาพรวม	กลุ่มมีพื้น	กลุ่มไม่มีพื้น	กลุ่มวิชาโท
1. สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นสื่อสารได้เหมือนกันคนญี่ปุ่นแท้ๆ	37.84%	44.44%	33.33%	29.41%
2. สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นสื่อสารได้ยอดเยี่ยม โดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกับคนญี่ปุ่น	24.32%	13.89%	28.57%	41.18%
3. สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นสื่อสารได้คล่องแคล่ว ในระดับที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานและการใช้ชีวิต	36.49%	41.67%	38.10%	23.53%
4. สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นสื่อสารได้ดี อาจมีบ้างที่ใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่นๆ ช่วยเพื่อให้การสื่อสารราบรื่น	1.35%	0.00%	0.00%	5.88%

ผลสำรวจดังตาราง 3 ชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่
มีความมุ่งหวังที่จะสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นสื่อสารได้ใน
ระดับสูง โดยไม่ต้องพึ่งพาการใช้ภาษาอื่น ดังจะเห็นได้
จากจำนวนผู้เรียนที่เลือกข้อ 4. สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่น
สื่อสารได้ดี อาจมีบ้างที่ใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่น ๆ
ช่วยเพื่อให้การสื่อสารราบรื่น คิดเป็นร้อยละ 1.35 จาก
ทั้งหมดเท่านั้น และผู้เรียนที่เป็นนักศึกษาวิชาเอกไม่มี
ผู้ใดเลือกข้อ 4 และนอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่า ผู้
เรียนที่กลุ่มสังกัดต่างกันมีแนวโน้มที่จะมีความคาดหวัง
ต่อตนเองในอนาคตเกี่ยวกับการสื่อสารภาษาญี่ปุ่นใน
สัดส่วนที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาวิชาโท
มีแนวโน้มความคาดหวังต่างจากกลุ่มนักศึกษาวิชาเอก
อย่างเห็นได้ชัด โดยกลุ่มนักศึกษาวิชาโทเลือก 2.ความ
คาดหวังที่จะสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นสื่อสารได้ยอดเยี่ยม
โดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกับคนญี่ปุ่นมากที่สุด คิดเป็น
ร้อยละ 41.18 ของกลุ่มนักศึกษาวิชาโททั้งหมดรวมกัน
ส่วนนักศึกษาวิชาเอกทั้งกลุ่มมีพื้นและกลุ่มไม่มีพื้น มี
สัดส่วนเลือกตอบ 1.ความคาดหวังที่จะสามารถใช้ภาษา

วิชาเอกด้วยกันแล้ว พบว่ากลุ่มมีพื้นมีความคาดหวังที่
จะสามารถสื่อสารภาษาญี่ปุ่นได้เหมือนคนญี่ปุ่นสูงกว่า
กลุ่มไม่มีพื้น

การที่กลุ่มนักศึกษาวิชาโทเลือกข้อ 2. มากที่สุด
สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ที่เรียนเป็นวิชาโทส่วนใหญ่คาดหวัง
ต่อตนเองในอนาคตเกี่ยวกับทักษะการสื่อสารภาษาญี่ปุ่น
แตกต่างจากผู้ที่เป็นวิชาเอก และเมื่อพิจารณาผลนี้
ร่วมกันกับผลสำรวจหัวข้อ 4.2 เรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับ
สัดส่วนผู้สอนในรายวิชา ที่พบว่านักศึกษาวิชาโทมีความ
ต้องการเรียนในรูปแบบสัดส่วนผู้สอนชาวญี่ปุ่นน้อยกว่า
กลุ่มสังกัดอื่น ๆ ทำให้อาจพิจารณาได้ว่า ความคาดหวัง
ของผู้เรียนที่มีต่อตนเองในอนาคตนี้ สัมพันธ์กับความคิด
เรื่องการจัดการเรียนการสอนรายวิชาแบบสอนรวมใน
ทางใดทางหนึ่งด้วยเช่นกัน นั่นคือ หากนักศึกษาวิชาโท
ต้องการที่จะเรียนภาษาญี่ปุ่นเพียงเพื่อใช้เป็น “เครื่องมือ”
สื่อสารให้บรรลุวัตถุประสงค์เท่านั้น ไม่ได้ต้องการ
ที่จะเรียนรู้ตัวภาษาเป็น “เป้าหมาย” เพื่อความเป็นเลิศ
ทางภาษาตามแบบฉบับของเจ้าของภาษา ก็อาจทำให้

ความรู้สึกรู้สึกจำเป็นที่จะต้องเรียนกับเจ้าของภาษานี้น้อยกว่ากลุ่มนักศึกษาวิชาเอกก็เป็นได้

5. บทสรุป

ผลการศึกษาค้นคว้าผู้เรียนในประเด็นต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) ประเด็นความคาดหวังที่มีต่อผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในรายวิชาการฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่นโดยรวมกลุ่มผู้เรียนมีแนวโน้มความคาดหวังไปในทิศทางเดียวกัน และมีความคาดหวังต่อทั้งผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นในระดับสูง โดยคาดหวังผู้สอนชาวไทยในแง่การเป็นผู้ให้ข้อมูล ความรู้ คำอธิบาย และคาดหวังเรื่องการออกเสียงจากผู้สอนชาวญี่ปุ่นมาก

2) ประเด็นทัศนคติที่มีต่อสัดส่วนการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นผลโดยรวมหรือแยกตามกลุ่มสังกัดต่างมีแนวโน้มทางเดียวกัน คือ ผู้เรียนมองว่า สัดส่วนผู้สอนแบบ 50:50 เป็นสัดส่วนที่เหมาะสมสำหรับรายวิชา “การฟัง-พูดภาษาญี่ปุ่น 1” ซึ่งเป็นตัวเริ่มต้น แต่เมื่อเป็นรายวิชาตัวสูงขึ้น กลุ่มนักศึกษาวิชาเอกมองว่าควรปรับเปลี่ยนสัดส่วนผู้สอนชาวญี่ปุ่นให้มากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งสอนโดยผู้สอนชาวญี่ปุ่นทั้งหมด ในขณะที่นักศึกษาวิชาโทมีความเห็นว่า อาจารย์ผู้สอนชาวไทยยังคงจำเป็นในรายวิชาอยู่โดยตลอด ประเด็นนี้อาจพิจารณาร่วมกับเรื่องความคาดหวังในอนาคตของผู้เรียนได้ว่า ส่วนหนึ่งมาจากการที่นักศึกษาวิชาโทไม่ได้มุ่งหมายจะสื่อสารให้ได้ในแบบเจ้าของภาษา แต่ประสงค์สื่อสารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานเท่านั้น จึงต้องการผู้อธิบายการใช้ภาษาให้เข้าใจเป็นสำคัญ ทำให้ผลแตกต่างจากกลุ่มนักศึกษาวิชาเอก

3) ประเด็นความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการสอนร่วม โดยรวมพบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจกับรูปแบบที่ตนเคยได้ศึกษา มีเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมการ

แสดงบทบาทสมมติที่ผู้สอนชาวไทยเป็นผู้รับผิดชอบที่ระดับความเห็นด้วยน้อยกว่าหัวข้ออื่น การปรับแนวทางการกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติให้ผู้สอนชาวไทยสอนร่วมกับผู้สอนชาวญี่ปุ่น หรือผู้สอนชาวญี่ปุ่นรับผิดชอบน่าจะเป็นแนวทางที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาจากกล่าวได้ว่า รูปแบบการสอนร่วมระหว่างผู้สอนชาวไทยและชาวญี่ปุ่นเป็นรูปแบบการสอนรูปแบบหนึ่งที่เหมาะกับผู้เรียนการฟัง การพูด การสนทนาภาษาญี่ปุ่นโดยเฉพาะผู้เรียนชั้นต้น สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เรียน ในบางกรณีอาจสามารถช่วยลดทอนระดับความวิตกกังวลของผู้เรียนในการเรียนการสื่อสารกับผู้สอนชาวญี่ปุ่นได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้เรียนที่มีความวิตกกังวลสูงด้วยแล้ว นอกจากนี้ ผู้สอนควรตระหนักอยู่เสมอว่าผู้เรียนนั้นมีความแตกต่างกัน การเลือกแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และดึงศักยภาพผู้เรียนให้ออกมานั้นถือเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของผู้สอน ผู้เรียนเองก็มีใช้แต่เป็นฝ่ายรอรับ แต่ต้องตระหนักในข้อต่าง ข้อดี ข้อเด่นของผู้สอนและเลือกเรียนรู้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งตั้งมั่นพัฒนาตนไปจนถึงเป้าหมายปลายทางในการเรียนด้วย

งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดหลายอย่าง อาทิ การไม่ได้ทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ และหากสามารถเพิ่มเติมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกน่าจะช่วยให้การวิเคราะห์ผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่นำศึกษาเพิ่มเติม ด้านที่เกี่ยวข้องกับผู้สอนและการสอนร่วม ได้แก่ ประเด็นรายละเอียดความร่วมมือในการสอนร่วมรายวิชา ปัญหาและอุปสรรคในการสอนร่วม ด้านที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เช่น ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างระดับความสามารถของผู้เรียนกับระดับความคาดหวังและทัศนคติเพื่อพัฒนาและต่อยอดงานวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] ยุพกา พุกขิมา. (2562). ทักษะของผู้เรียนต่อการบรรยายด้วยภาษาญี่ปุ่นของผู้สอนชาวไทยในรายวิชาการอ่านภาษาญี่ปุ่นขั้นสูง. *jsn Journal*, 9(1), 25-48.
- [2] อมรรัตน์ มะโนบาล และ เติวิช เสวตไอยาราม. (2560). การศึกษาความวิตกกังวลในการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนระดับต้นที่มีพื้นฐานภาษาญี่ปุ่นแตกต่างกัน. *jsn Journal*, 7 (1), 33-50.
- [3] อัมภฎุทธ ชูศรี. (2555). การใช้ภาษาญี่ปุ่นในการบรรยายโดยผู้สอนชาวไทย กรณีศึกษาการสอนวิชาอาหารระดับกลาง สูง ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 『国際交流基金バンコク日本文化センター 日本語教育紀要』. 9, 139-144.
- [4] Cook, L. (2004). *Co-Teaching: Principles, Practices, and Pragmatics*. New Mexico Public Education Department Quarterly Special Education Meeting, New Mexico Public Education Department.
- [5] Cook, L., & Friend, M. (1995). Co-teaching: Guidelines for creating effective practices. *Teaching Exceptional Children*, 28, 1-16.
- [6] Shih Yun Tsou, and Ying Ling Chen. (2017). EFL College Students' Perceptions toward Native and Non-Native English Speaking Teachers. *American Journal of Educational Research*, 5(12), 1182-1190.
- [7] 阿部洋子・横山紀子. (1991). 「海外日本語教師長期研修の課題—外国人日本語教師の利点を生かした教授法を求めて—」 『日本語国際センター紀要』 1,53-74. 国際交流基金日本語国際センター.
- [8] 池谷清美・Kanokwan Laohaburanakit KATAGIRI・片桐準二 (2012). 「タイ国高等教育機関におけるタイ人教師と日本人教師の協働観の比較— PAC 分析からの考察—」 『国際交流基金バンコク日本文化センター日本語教育紀要』 9, 29-38. 国際交流基金 バンコク日本文化センター.
- [9] 国際交流基金. (2016). 『2015年度海外日本語教育機関調査』 Retrieved August 1, 2019, from https://www.jpf.go.jp/j/project/japanese/survey/result/dl/survey_2015/all.pdf
- [10] 櫻井勇介. (2012). 「母語話者教員と非母語話者教員に対する学習者の「よい教師」像—エジプト人日本語学習者の場合—」 『日本語・日本学研究』 2, 17-32. 東京外国語大学国際日本研究センター.
- [11] Saranya Kongjit・吉田直子. (2012). 「ティーム・ティーチングにおけるネイティブ教師とノンネイティブ教師の役割分担—チェンマイ大学初級日本語クラスのタイ人学習者の期待—」 『国際交流基金バンコク日本文化センター日本語教育紀要』 9, 129-137.
- [12] 戸田淑子. (2016). 「チームワークで乗り越えろ—海外で教育効果を発揮するチームワーカー—」 五味政信・石黒圭 (編) 『心ときめくオキテ破りの日本語教授法』, 28-47. くろしお出版.
- [13] 中村則子. (2013). 「非母語話者教師と母語話者教師の発音指導—ベトナムにおけるアンケート調査の結果から—」 『東京外国語大学留学生日本語教育センター論集』 39, 113-124.

- [14] 中山英治・門脇 薫・高橋雅子. (2015). 「日本語非母語話者教師と母語話者教師による教師間協働の実態調査報告」 『いわき明星大学人文学部研究紀要』 28, 19-34.
-

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Affiliation: Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Corresponding email: 1) poranee.p@arts.tu.ac.th

2) yamamoto.y@arts.tu.ac.th

บทบาทของความฝันใน *บันทึกชะระฉินะ**

บทคัดย่อ

บันทึกชะระฉินะ (更級日記) เป็นบันทึกการเดินทางและบันทึกเกี่ยวกับชีวิตของผู้เขียน เขียนขึ้นราวค.ศ.1060 ไม่ทราบชื่อผู้เขียน ทราบแต่ว่าผู้เขียนเป็นธิดาของขุนนางชื่อซุงะวะระ โนะ ทะกะซุเอะ (菅原孝標) ในบันทึกชิ้นนี้ ผู้เขียนมักเล่าเกี่ยวกับความฝันของตนเองและของคนอื่นอยู่หลายครั้ง บทความวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทของความฝันที่มีต่อชีวิตของผู้เขียนใน *บันทึกชะระฉินะ* ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องความฝันของคนญี่ปุ่นสมัยเฮอัน จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อที่ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมาชี้แนะให้แก่ผู้มีจิตศรัทธาในความฝันทำให้ผู้คนสมัยนั้นเชื่อว่าความฝันสามารถทำนายทายทักสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และยังช่วยชี้แนะให้ทราบเกี่ยวกับอดีตชาติได้ ความฝันยังมีบทบาทเป็นที่พึ่งทางใจและช่วยสร้างความหวังในชีวิต

คำ

สำคัญ

บันทึกชะระฉินะ ธิดาของซุงะวะระ โนะ ทะกะซุเอะ ความฝัน

* บทความนี้ได้ปรับปรุงจากผลงานที่นำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13 สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย วันที่ 14-15 พฤศจิกายน 2562

The Role of Dreams in *Sarashina Nikki* *

Abstract

Sarashina Nikki is a diary about the author's journey and her life, written around 1060 A.D. by an author known only as the daughter of Sugawara no Takasue. In this diary, the author talks about her dreams and other people's dreams many times. This article aims to study the role of dreams in the author's life in *Sarashina Nikki*. It is hoped that this study will help in the understanding of the Japanese people's belief about dreams during the Heian period. From the study, the belief that the sacred manitou will come to give guidance to the believer in a dream caused the people of that period to believe that dreams can predict what will happen in the future and can help a person know about his or her former life. It is also suggested that dreams play a role as a spiritual anchor and help to create hope in life.

Key words

Sarashina Nikki, the daughter of Sugawara no Takasue, dreams

* This paper is the revised version of the paper presented at the 13th JSAT Annual Conference on 14-15 November 2019.

1. บทนำ

บันทึกชะระฉินะ (^{さらしな につき}更級日記) เขียนขึ้นราวค.ศ. 1060 ไม่ทราบชื่อผู้เขียน ทราบแต่ว่า ผู้เขียนเป็นธิดาของขุนนางชื่อซุวะระระ โนะ ทะกะซุอะ (^{すが わら たか すえ}菅原孝標) มีทั้งหมด 25 ตอน มีลักษณะเป็นร้อยแก้วแทรกด้วยกลอนวะกะ เนื้อหาบันทึกกล่าวถึงชีวิตของผู้เขียนตั้งแต่อายุ 13 ปีไปจนถึงอายุ 52 ปี ผู้เขียนมีความใฝ่ฝันตั้งแต่เด็กอยากเป็นเหมือนตัวละครหญิงในเรื่อง **เก็นจิโมะโนะงะตะริ** (^{げん じもの たり}源氏物語) ที่ได้พบรักกับชายหนุ่มรูปงาม ในที่สุดผู้เขียนได้ติดตามบิดาไปอยู่ในเมืองหลวง แต่ชีวิตจริงมิได้มีความสุขเหมือนกับในนิยาย ผู้เขียนต้องสูญเสียพี่สาวและแม่ตาม อีกทั้งสามีก็ยังมีมาตายจากไปอย่างกะทันหันอีก บั้นปลายชีวิตต้องอยู่อย่างเปลี่ยวเปลี่ยว วรรณกรรมชิ้นนี้นอกจากจะเป็นบันทึกเกี่ยวกับชีวิตของผู้เขียนเองแล้ว ยังนับเป็นบันทึกการเดินทางได้อีกด้วย เนื่องจากผู้เขียนได้บันทึกเกี่ยวกับการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ หลายครั้ง เช่น เดินทางติดตามบิดาไปประจำอยู่ต่างเมือง เดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามวัด และศาลเจ้าต่าง ๆ คำว่า “ชะระฉินะ” (^{さらしな}更級) ในชื่อบันทึกนี้มาจากชื่อเมืองที่สามของผู้เขียนไปรับราชการอยู่ ผลงานชิ้นนี้นับว่าโดดเด่นในด้านการพรรณานารมณ์สะท้อนใจได้อย่างลึกซึ้ง

ผู้วิจัยเคยได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใน **บันทึกชะระฉินะ** จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อว่สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมาปรากฏในความฝัน และช่วยคลายใจให้แก่ผู้ที่มีจิตศรัทธาเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงชนชั้นสูงสมัยเฮอันนิยมเดินทางไปนมัสการขอพรเพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคลายใจเรื่องอนาคต (อรรถยา สุวรรณระดา, 2558, น.26) ในบันทึกนี้ ผู้เขียนได้เล่าเกี่ยวกับเรื่องความฝันเอาไว้หลายครั้ง ผู้วิจัยจึงคิดที่จะนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับเรื่องความฝันมาศึกษาต่อยอดจากงานวิจัยเดิม เพื่อให้เห็นบทบาทของความฝันที่มีต่อชีวิตของผู้เขียน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจความคิดความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องความฝันของคนญี่ปุ่นสมัยนั้นมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทของความฝันที่มีต่อชีวิตของผู้เขียนใน **บันทึกชะระฉินะ** ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจความคิดความเชื่อเรื่องความฝันของคนญี่ปุ่นสมัยเฮอัน

3. สมมุติฐานการวิจัย

ความเชื่อว่สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมาชี้แนะให้แก่ผู้ที่มีจิตศรัทธาในความฝันทำให้ผู้คนสมัยนั้นเชื่อว่ความฝันสามารถทำนายทายทักสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและช่วยชี้แนะให้ทราบเกี่ยวกับอดีตชาติได้ ความฝันยังมีบทบาทเป็นที่พึ่งทางใจและช่วยสร้างความหวังในชีวิต

4. ขอบเขตและวิธีวิจัย

ศึกษาเรื่องความฝันที่ผู้เขียนบันทึกได้เล่าไว้ใน **บันทึกชะระฉินะ** รวม 11 ครั้ง โดยจะวิเคราะห์ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน รวมถึงบทบาทความสำคัญของความฝันที่มีต่อชีวิตของผู้เขียน สำหรับต้นฉบับ **บันทึกชะระฉินะ** ที่ใช้ในบทความนี้มาจาก **ชะระฉินะนิกกิ** (^{さらしな につき}更級日記) ที่ทางสำนักพิมพ์โคะโดะกะวะ (角川学芸出版) ตีพิมพ์ไว้เมื่อค.ศ.2009 ส่วนระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่ใช้ในบทความชิ้นนี้เป็นระบบถอดอักษรซึ่งเป็นผลงานวิจัยใน พ.ศ. 2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สัตสุพรรณ, ผศ.สุชาติ สัตยพงศ์, ผศ.ดร.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (ปัจจุบันคือ ศ.กิตติคุณ ดร.สิริมพร สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณะียนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยคือ ผศ.ดุสิตพร ชำนิโรคานนท์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนคำบางคำที่ใช้กันแพร่หลายแล้วยังคงใช้ตามความนิยมเดิม

5. ผลการศึกษาและบทวิเคราะห์

ความฝันที่บันทึกไว้ใน **บันทึกชะระฉินะ** มีทั้งหมด

11 ครั้ง โดยเป็นความฝันของผู้เขียนบันทึกเอง 9 ครั้ง ความฝันของพี่สาวผู้เขียน 1 ครั้ง และความฝันของพระที่เป็นตัวแทนไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์แทนตัวผู้เขียนอีก 1 ครั้ง ผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์ตามลำดับความฝันที่ผู้เขียนได้เล่าไว้ในบันทึกนี้

ความฝันครั้งที่ 1

ผู้เขียนได้รับต้นฉบับวรรณกรรมเรื่อง เก็นจิโมะโนะงะตะริ ที่ตนเองใฝ่ฝันอยากจะอ่านมานานจากป้า (พี่สาวของแม่) ผู้เขียนจึงเอาแต่หมกมุ่นอ่านแต่เรื่องเล่านี้ตลอดวัน และในคืนหนึ่งก็ฝันเห็นพระรูปหนึ่งมาชี้แนะให้ศึกษาพระคัมภีร์สัทธรรมบุดชริกสูตร

昼は日ぐらし、夜は目のさめたるかぎり、火を近くともして、これを見るよりほかの事なければ、…夢に、いと清げなる僧の異なる地の袈裟着たるが来て、「法華經五の巻をとく習へ」と言ふと見れど、人にも語らず、習はむとも思ひかけず、物語のことをのみ心にしめて、われはこのごろわるきぞかし、さかりにならば、容貌もかぎりなくよく、髪もいみじく長くなりなむ。光の源氏の夕顔、宇治の大将の浮舟の女君のやうにこそあらめ、と思ひける心、まづいとはかなくあさまし。(p. 35-36)

ตอนกลางวันก็อ่านอยู่ตลอดวัน ตอนกลางคืนก็อ่านเท่าที่ยังตาสว่างอยู่ได้ เอาไฟมาวางไว้ใกล้ๆ แล้วก็อ่าน(เรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ) อย่างเดียวไม่ทำอะไรอย่างอื่น... ในความฝัน มีพระรูปงามมากสวมจีวรสีเหลืองเข้ามาหาและกล่าวว่า “จงรีบศึกษาพระคัมภีร์สัทธรรมบุดชริกสูตร ม้วนที่ 5” ถึงจะฝันเห็นดังนั้นแต่ฉันก็ไม่ได้บอกใครและไม่คิดที่จะศึกษาพระคัมภีร์ จิตใจ

หมกมุ่นอยู่กับเรื่องเล่าอย่างเดียว แม้ตอนนี้ตัวฉันจะไม่สวย แต่ถ้าโตขึ้น ทั้งหน้าตาและรูปร่างก็คงจะงดงาม ผมก็คงจะยาวมาก อยากจะเป็นเหมือนกับยุ่งะโอะคนรักของอิเกะรุเก็นจิหรือเหมือนกับอุกิฟูเนะคนรักของคะโอะรุ ความคิดในตอนนั้นมันช่างเป็นความคิดดี ๆ และเพื่อฝันเสียจริง

แม้จะฝันเห็นดังนั้น แต่ผู้เขียนก็ไม่ได้คิดจะศึกษาพระคัมภีร์แต่อย่างใด อาจเนื่องจากขณะนั้นผู้เขียนมีอายุเพียง 14 ปี ยังเป็นเพียงสาวน้อยช่างฝันที่ชื่นชอบอ่านนิยายและเรื่องเล่าประหลาดโลก ไม่ได้มีใจใฝ่ศึกษาธรรมะ จึงไม่ได้ใส่ใจที่จะปฏิบัติตามคำชี้แนะที่ฝันเห็นนี้ ได้แต่ใฝ่ฝันอยากจะมีชีวิตเหมือนตัวละครหญิงในเรื่อง เก็นจิโมะโนะงะตะริ อย่างเช่นยุ่งะโอะหรืออุกิฟูเนะซึ่งเป็นตัวละครที่มีศักดิ์ฐานะทางสังคมใกล้เคียงกับตัวผู้เขียนเองแต่กลับมีโอกาสได้พบรักกับชายหนุ่มสูงศักดิ์รูปงาม ในช่วงเวลาที่ผู้เขียนหมกมุ่นอยู่กับเรื่องเล่านี้ ผู้เขียนยังได้ฝันเห็นมีคนมาชี้แนะให้สวดภาวนาต่อเทพอะมะเตะระซุ (天照御神)¹ อีกด้วย ดังในตอนต่อไปนี้

ความฝันครั้งที่ 2

物語のことを、昼は日ぐらし思ひつづけ、夜も目の覚めたるかぎりはこれのみ心にかけたるに、夢に見ゆるやう、「このごろ、皇太后宮の一品の宮の御料に、六角堂に遣水をなむつくる」と言ふ人あるを、「そはいかに」と問へば、「天照御神を念じませ」と言ふと見て、人にも語らず、なにともしはでやみぬる、いと言ふかひなし。(p. 37-38)

ตอนกลางวันก็เอาแต่นึกถึงเรื่องเล่า ตอนกลางคืนก็นึกถึงแต่เรื่องเล่าตราบนเท่าที่ยังตาสว่างอยู่ได้ ในคืนหนึ่งฉันฝันเห็นมีคนพูดว่า “ช่วงนี้กำลังสร้างท่อส่งน้ำเข้า

¹ เทพีแห่งดวงอาทิตย์และเป็นเทพต้นตระกูลจักรพรรดิญี่ปุ่น

วิหารหกเหลี่ยมเพื่อใช้สอยในพระตำหนักของพระราชธิดาในสมเด็จพระราชชนนี²” “ทำไมล่ะ” พอฉันทถามไปก็ตอบว่า “จงสวดภาวนาต่อเทพอะมะเตะระซุ” ฉันทเห็นดังนั้นแต่ก็ไม่ได้เล่าให้ใครฟังและไม่ได้คิดอะไร การที่ฉันทปล่อยผ่านเลยไปเช่นนั้น ช่างไม่เอาไหนเสียจริง

ฟูกุยะ โทะมิยุกิได้วิเคราะห์เกี่ยวกับความฝันนี้ไว้ว่า “ความฝันที่ให้สวดภาวนาต่อเทพอะมะเตะระซุนี้เป็นฝันที่ทำนายว่าผู้เขียนจะได้เป็นแม่นมของชนชั้นสูง ได้รับการส่งเสริมเกื้อหนุนจากองค์จักรพรรดิหรือพระมเหสีสำหรับผู้เขียนแล้วเป็นภาพอนาคตที่น่าจะเป็นไปได้ (ฟูกุยะ โทะมิยุกิ, 1999, น.69) เทพอะมะเตะระซุเป็นเทพต้นตระกูลจักรพรรดิญี่ปุ่น การให้สวดภาวนาต่อเทพองค์นี้น่าจะตีความได้ว่า ในอนาคตผู้เขียนจะมีโอกาสไปทำงานรับใช้เหล่าเชื้อพระวงศ์ในวัง แต่ทว่าผู้เขียนกลับไม่ได้ปฏิบัติตามคำชี้แนะในฝันนั้น ตอนที่เล่าถึงความฝันสองครั้งข้างต้นนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงตัวเองในช่วงนั้นที่ไม่สนใจทำตามคำชี้แนะในฝันแต่กลับเอาแต่หมกมุ่นกับเรื่องเล่าว่า “ความคิดในตอนนั้นมันช่างเป็นความคิดตื้น ๆ และเพ้อฝันเสียจริง” “การที่ฉันทปล่อยผ่านเลยไปเช่นนั้น ช่างไม่เอาไหนเสียจริง” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีความเชื่อว่าหากตอนนั้นได้ปฏิบัติตามคำชี้แนะในความฝันแล้ว ก็คงจะมีเรื่องดี ๆ เกิดขึ้นในชีวิตไปแล้ว ไม่ต้องมานึกเสียใจภายหลังเช่นนี้

ในวรรณกรรมเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ที่ผู้เขียนชอบอ่านนั้นก็มียหลายตอนที่เล่าเกี่ยวกับความฝัน ทั้งความฝันชี้แนะและความฝันทำนายอนาคต อย่างเช่นในตอนทีเก็นจิตัวเอกของเรื่องต้องไปตกกระกำลำบากอยู่ที่เมืองซุมะ เก็นจิฝันเห็นบิดาที่สวรรคตไปแล้วมาชี้แนะให้ปฏิบัติตามที่เทพซุมิโยะมิ (住吉の神)³ ชี้นำโดยให้นั่งเรือออกจากอ่าวนี้ ปรากฏว่าหลังจากนั้นก็มิพระจาก

เมืองอะกะมิ (明石の入道) นั่งเรือมาเชื้อเชิญเก็นจิให้ไปพำนักอยู่ที่เมืองอะกะมิ พระรูปนี้เป็นพระที่ศรัทธาเทพซุมิโยะมิเป็นอย่างมาก ในอดีตก่อนที่จะออกบวชพระรูปนี้เคยฝันว่าที่ด้านซ้ายขวาของภูเขามิพระจันทร์กับพระอาทิตย์แสงส่องสว่างมายังโลก ซึ่งเป็นฝันที่ทำนายอนาคตว่าต่อไปทายาทรุ่นหลังของตนจะมีคนหนึ่งที่ได้เป็นพระมเหสีและอีกคนหนึ่งได้เป็นถึงจักรพรรดิ พระรูปนี้เชื่อมั่นในความฝันมาก หลังจากลูกสาวถือกำเนิดก็ได้สวดภาวนาต่อเทพซุมิโยะมิมาตลอด 18 ปี เพื่อให้ลูกสาวได้มีวาสนาพบเจอกับเชื้อพระวงศ์สูงศักดิ์และการที่นั่งเรือมาเชิญเก็นจินี้ก็เนื่องจากเทพซุมิโยะมิมาชี้แนะในความฝันว่าหลังพายุฝนสงบลงแล้วให้มาแวะที่อ่าวแห่งนี้ ซึ่งก็ปรากฏว่าพอแล่นเรือมาก็มีลมประหลาดพัดพาชักนำมายังที่แห่งนี้ จึงคิดโยงเข้ากับ ความฝันในอดีตว่าลูกสาวของตนคงมีวาสนาผูกพันกับเก็นจิเป็นแน่ จึงคิดเชิญเก็นจิไปอยู่ที่เมืองอะกะมิและยกลูกสาวให้ ภายหลังลูกสาวของพระรูปนี้ได้คลอดธิดาให้แก่เก็นจิ ซึ่งต่อมาธิดาคนนี้ได้เข้าถวายตัวเป็นมเหสีขององค์จักรพรรดิ และได้ให้กำเนิดพระโอรสซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิ เรื่องเล่าดังกล่าวสะท้อนความเชื่อของผู้คนสมัยนั้นเกี่ยวกับเรื่องความฝันว่าสามารถทำนายทายทักอนาคตและช่วยชี้แนะเรื่องต่าง ๆ ได้ การที่ผู้เขียน *บันทึกชะระมิเนะ* เล่าบรรยายเกี่ยวกับเรื่องความฝันเอาไว้หลายครั้งในบันทึกนี้ ก็อาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ที่ตัวผู้เขียนเองชื่นชอบก็เป็นได้

นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะผู้เขียนได้รับอิทธิพลจากคนใกล้ตัวอย่างเช่นพี่สาวของผู้เขียนเองซึ่งก็มีความเชื่อในเรื่องความฝันเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากตอนที่พี่สาวผู้เขียนเล่าเรื่องความฝันเกี่ยวกับแมวที่เลี้ยงไว้ดังนี้

² สมเด็จพระราชชนนีในที่นี้คือ พระนางเค็นมิ (妍子) พระมเหสีของอดีตจักรพรรดิซันโจ (三条天皇) ส่วนพระราชธิดาในสมเด็จพระราชชนนีก็คือ เจ้าหญิงเทะอิมิ (榎子内親王) พระราชธิดาองค์ที่ 3 ในอดีตจักรพรรดิซันโจ

³ เทพที่ช่วยคุ้มครองให้เดินทางในทะเลโดยปลอดภัย เป็นเทพแห่งลมฝน และยังเป็นเทพผู้คุ้มครององค์จักรพรรดิตัวด้วย

ความฝันครั้งที่ 3

「夢に、この猫のかたはらに來て『おのれは、侍従の大納言殿の御むすめの、かくなりたるなり。さるべき縁えんのいささかありて、この中の君のすずろにあはれと思ひ出でたまへば、ただしばしここにあるを、このごろ下衆げすの中にありて、いみじうわびしきこと』と言ひて、いみじう泣くさまは、あてにをかしげなる人と見えて、うちおどろきたれば、この猫の声にてありつるが、いみじくあはれなるなり」と語りたまふを聞くに、いみじくあはれなり。(p.40)

“ในฝัน แมวดาวนี้เข้ามาข้าง ๆ แล้วพูดว่า “ฉันคือธิดาของจิจุโนะตะอินะงน มาอยู่ในร่างนี้ เนื่องจากมีวาสนาผูกพันกันมาอยู่บ้าง และท่านนะกะโนะกิมี” ก็มีใจคิดถึงฉัน ฉันจึงมาอยู่ที่นี้ชั่วคราว แต่ทั้งที่เป็นเช่นนั้น ระยะเวลาที่กลับต้องมาอยู่กับเหล่าคนรับใช้ ช่างน่าเศร้าใจเหลือเกิน” ท่าทีที่ร้องไห้นั้นดูงดงามสูงศักดิ์ พอสะดุ้งตื่นก็พบว่า เป็นเสียงของแมวดาวนี้ ทำให้รู้สึกสะท้อนใจมาก” พอฟังเรื่องที่พี่เล่าก็รู้สึกประทับใจยิ่งนัก

จิจุโนะตะอินะงน (侍従の大納言) เป็นคำเรียกตำแหน่งขุนนางของฟูจิวะระ โนะ ยุกินะริ (藤原行成) ซึ่งบิดาของผู้เขียนมักไปมาหาสู่ด้วย ผู้เขียนและพี่สาวจึงพลอยได้รู้จักกับธิดาของจิจุโนะตะอินะงนด้วย แต่ทว่าเมื่อปีก่อน ธิดาของจิจุโนะตะอินะงนได้ล้มป่วยเสียชีวิตไป พอปีถัดมาขณะที่ผู้เขียนอายุได้ 15 ปี มีแมวดาวหนึ่งเดินหลงเข้ามา ผู้เขียนกับพี่สาวจึงช่วยกันเลี้ยงไว้ แต่ต่อมาพี่สาวของผู้เขียนป่วย จึงฝากแมวให้พวกคนรับใช้เลี้ยงดูแทน ในคืนหนึ่งพี่สาวผู้เขียนก็ฝันเห็นแมวที่เลี้ยงไว้มาบอกว่าเป็นธิดาของจิจุโนะตะอินะงนที่มากเกิดเป็นแมวดาวนี้ พี่สาวผู้เขียนเชื่อในความฝันนั้นจึงนำเอาแมวดาวนั้น

กลับมาเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด ผู้เขียนเองก็พลอยเชื่อความฝันตามพี่สาวและเอ็นดูแมวดาวนี้มากขึ้นกว่าเดิม กล่าวได้ว่าการที่พี่สาวผู้เขียนเชื่อในเรื่องความฝันนั้นน่าจะทำให้ผู้เขียนพลอยได้รับอิทธิพลนั้นมาด้วย จากตอนดังกล่าวยังสะท้อนความเชื่อทางพุทธศาสนาของคนสมัยนั้นเกี่ยวกับเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและเรื่องวาสนาที่ผูกพันกันมาจากชาติปางก่อนด้วย

ตอนที่ผู้เขียนอายุ 26 ปี ผู้เขียนได้ไปพำนักที่วัดคิโยะมิสุ (清水寺) คืนหนึ่งผู้เขียนฝันเห็นมีพระรูปหนึ่งมากล่าวชี้แนะอนาคตให้

ความฝันครั้งที่ 4

別当とおぼしきが寄り来て、「行くさきのあはれならむも知らず、さもよしなし事をのみ」と、うちむつかりて、御帳のうちに入りぬと見ても、うちおどろきても、「かくなむ見えつる」とも語らず、心にも思ひとどめでまかでぬ。(p.62)

พระที่ดูเหมือนจะเป็นเจ้าอาวาสของวัดนี้เดินเข้ามาหาฉัน “ช่างไม่รู้ตัวเลยว่าอนาคตจะมีชะตากรรมนำเวทนาแบบนั้น มาแต่หมกมุ่นกับเรื่องไม่เป็นเรื่องเช่นนั้นอยู่ได้” พระรูปนั้นกล่าวอย่างอารมณ์เสียและเดินเข้าไปหลังม่านกัน ฉันสะดุ้งตื่นจากความฝันนั้น และได้เล่าให้ใครฟังว่า “ฝันเห็นเรื่องแบบนี้” ได้แต่ออกจากวัดไปโดยไม่ได้อะไรติดใจอะไร

หากเป็นคนอื่นฝันเห็นดังนั้นแล้ว ก็คงคิดว่าเป็นความฝันที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยชี้แนะให้และคงตั้งใจสวดมนต์ภาวนามากยิ่งขึ้น แต่ทว่าผู้เขียนกลับไม่ได้มุ่งมั่นสวดมนต์ภาวนามากขึ้นแต่อย่างใด การที่ในบั้นปลายชีวิตผู้เขียนได้ย้อนนึกถึงและได้บันทึกความฝันดังกล่าวเอาไว้ใน บันทึกชะระฉนิยะ แสดงให้เห็นว่าผู้

⁶ “นะกะโนะกิมี” (中の君) เป็นคำเรียกตัวผู้เขียนซึ่งเป็นธิดาคนรอง ส่วนพี่สาวของผู้เขียนซึ่งเป็นธิดาคนโตจะมีคำเรียกว่า “โอกิมี” (大君)

เขียนคงจะนึกเสียใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ในตอนนั้นว่า หลังจากที่ยืนเห็นเช่นนั้นแล้ว หากตนเองได้ตั้งใจสวดมนต์ภาวนาอย่างจริงจังแล้ว อาจไม่ต้องเผชิญกับเรื่องน่าเศร้าหลาย ๆ เรื่องในชีวิตหลังจากนั้นก็ไม่ได้

ต่อมาเมื่อผู้เขียนอายุราว 27-28 ปี มารดาของผู้เขียนได้ขอให้พระรูปหนึ่งนำกระຈกไปบูชาบวงสรวงที่วัดสะเซะ (長谷寺) โดยหวังว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมาช่วยชี้แนะทำนายอนาคตของลูกสาวให้ในความฝันของพระรูปนั้น วัดสะเซะเป็นวัดที่มีชื่อเสียงเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระโพธิสัตว์กวนอิมมาตั้งแต่สมัยเฮอันและเป็นวัดที่ผู้คนจะไปแนะนำมัสการหลังจากไปมัสการที่ศาลเจ้าอิเซแล้ว(นกะกะจิมะ โทะโมะเอะ, 2002, น.11) พระรูปนั้นได้ไปวัดสะเซะและกลับมาเล่าความฝันให้ฟังดังตอนที่ยกมานี้

ความฝันครั้งที่ 5

母、一尺の鏡を鑄させて、え率て参らぬ代はりにとて、僧を出だし立てて初瀬に詣でさすめり。「三日さぶらひて、この人のあべからむさま、夢に見せたまへ」など言ひて、詣でさするなめり。そのほどは精進せさす。.....この僧帰て、「夢をだに見で、まかでなむが、本意なきこと、いかが帰りても申すべきと、いみじうぬかづき行ひて、寝たりしかば、御帳の方より、いみじうけだかう清げにおはする女の、うるはしくさうぞきたまへるが、奉りし鏡をひきさげて、『この鏡には文や添ひたりし』と問ひたまへば、かしこまりて、『文もさぶらはざりき。この鏡をなむ奉れとはべりし』と答へたてまつれば、『あやしかりけることかな。文添ふべきものを』とて、『この鏡を、こなたにうつれる影を見よ。これ見れば、あはれに悲しきぞ』とて、さめざめと泣きたまふを、見れば、臥しまろび泣き嘆きたる影うつれり。『この鏡を見れば、いみじう悲しな。これ

見よ』とて、いま片つ方にうつれる影を見せたまへば、御簾ども青やかに、几帳押し出でたる下より、いろいろの衣こぼれ出で、梅桜咲きたるに、鶯、木づたひ鳴きたるを見せて、『これを見るはうれしな』とのたまふとなむ見えし』と語るなり。

いかに見えけるぞとだに耳もとどめず。(p. 63-64),

แม้สั่งให้หลอมสร้างกระຈกขนาดหนึ่งฟุตขึ้นมา และให้พระรูปหนึ่งเป็นตัวแทนไปนมัสการที่วัดสะเซะ โดยบอกว่าให้ไปแทนตัวเองที่พาฉันไปไม่ได้ ดูเหมือนแม่จะบอกพระรูปนั้นว่า “ขอท่านช่วยไปพำนักที่นั่น 3 วัน ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยชี้แนะอนาคตเด็กคนนี้ในความฝันของท่านด้วย” ในระหว่างนั้นแม่ก็ให้ฉันถือศีลกินเจ.... พระรูปนั้นกลับมาเล่าให้ฟังว่า “หากกลับมาโดยไม่ได้ฝันเห็นอะไรเลยก็คงจะทำให้ท่านผิดหวัง ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ข้าจะกลับมารายงานท่านอย่างไร ข้าได้แต่กังวลใจ พลางก็สวดมนต์ภาวนา ขณะที่หลับไปนั้น ข้าก็ฝันเห็นผู้หญิงคนหนึ่งดูมีสง่าราศีสูงส่ง สวมใส่ชุดพิธีการ ในมือถือกระຈกที่ใช้บวงสรวงเทพ เดินออกมาจากม่านกั้น และถามข้าว่า “กระຈกนี้มีคำอธิษฐานขอพรแนบมาด้วยหรือไม่” ข้าจึงตอบกลับไปว่า “ไม่ได้มีคำอธิษฐานอะไร เพียงแต่นำกระຈกบานนี้มาบวงสรวงเช่นไหว้เท่านั้น” ผู้หญิงคนนั้นกล่าวว่า “แปลกนะ น่าจะแนบคำอธิษฐานมาด้วยแท้ ๆ ท่านจงดูภาพที่สะท้อนในกระຈกด้านนี้สิ พอดูแล้วก็รู้สึกน่าเวทนาเสียจริง” แล้วก็หลั่งน้ำตา พอมองไปก็เห็นภาพคนกำลังร้องไห้สะท้อนอยู่ในกระຈก ผู้หญิงคนนั้นกล่าวว่า “พอมองดูภาพด้านนี้ ก็รู้สึกน่าเศร้าเหลือเกิน ลองดูทางด้านนี้บ้างสิ” แล้วก็แสดงภาพที่สะท้อนในกระຈกอีกด้านหนึ่งให้ดู ในนั้นเป็นภาพฉากกั้นอันงดงาม ขอบด้านล่างของฉากกั้นมีชายผ้า และชายแขนเสื้อสีสดงามมรดออกมาให้เห็น ในสวนมีดอกบ๊วยและดอกซากุระเบ่งบาน นกอุจิกุซังเสียงร้องโผบินบินไปมา ผู้หญิงคนนั้นกล่าวว่า “พอดูด้านนี้แล้ว รู้สึกน่ายินดีเหลือเกิน” ที่ข้าฝันเห็นก็เป็นเช่นนั้นแหละ”

ในตอนนั้นฉันไม่ได้สนใจที่จะฟังเลยว่าความฝันนั้นจะ
ชี้แนะทำนายอนาคตฉันอย่างไรบ้าง

ฟุคุยะ โทะเมียวกิ วิเคราะห์ไว้ว่า “ความฝันดัง
กล่าวนี้ชี้ถึงอนาคตของผู้เขียนที่เป็นไปได้สองทาง”
(ฟุคุยะ โทะเมียวกิ, 1999, น.67) อันโต มิเงกะสุ ก็ได้
วิเคราะห์เกี่ยวกับผู้หญิงที่ปรากฏในความฝันของพระรูป
นี้ไว้ว่า “เนื่องจากในความฝันของพระรูปนี้ ผู้หญิงคนนี้
เดินออกมาจากฉากที่วัดฮะเซะ ผู้หญิงคนนี้จะน่าจะ
เป็นร่างจำลองของพระโพธิสัตว์กวนอิมที่วัดฮะเซะ”
(อันโต มิเงกะสุ, 1992, น.412) ภาพที่ปรากฏในกระจก
นั้นน่าจะเป็นการชี้แนะทำนายอนาคตของผู้เขียนซึ่งก็น่า
จะเป็นการทำนายไว้สองด้าน คือทำนายถึงเรื่องน่าเศร้า
และเรื่องน่ายินดีที่จะเกิดขึ้นในชีวิตของผู้เขียน สำหรับ
ภาพในกระจกด้านที่เห็นภาพอันงดงามนั้น หากตีความ
ทำนายรวมกับความฝันครั้งก่อน ๆ ของผู้เขียนก็น่าจะ
หมายถึงเรื่องที่คุณเขียนจะได้มีโอกาสทำงานรับใช้เจ้านาย
ในวังและมีอนาคตที่รุ่งโรจน์

ต่อมาขณะที่ผู้เขียนอายุ 32 ปี ผู้เขียนมีโอกาส
ได้ไปทำงานในวังเป็นนางกำนัลรับใช้เจ้าหญิงยูมิ (祐子
ないしんのう) พระราชธิดาองค์ที่ 3 ในจักรพรรดิโกะซุสะกุ
(ごすくくのう) (御朱雀天皇) ในปีเดียวกันนั้นเองผู้เขียนได้ฝันเห็น
ตัวเองอยู่ในวัดคิโยะมิสุและได้เจอกับพระรูปหนึ่งซึ่งมา
เล่าเกี่ยวกับชาติที่แล้วของตัวเองให้ฟัง

ความฝันครั้งที่ 6

夢に見るやう、清水の礼堂にあたれば、別当
きよみづ らいだう เบ็ตตาว
とおぼしき人出でて、「そこは前の生に、この
さき しゃう
御寺の僧にてなむありし。仏師にて、仏をいと多
みてら ぶつし
く造りたてまつりし功德によりて、ありし素姓ま
すざう
さりと人と生れたるなり。この御堂の東におはす
みだう
る丈六の仏は、その造りたりしなり。箔を押し
ちやうろく ほう
さして亡くなりしぞ」と。「あなみじ。さ
は、あれに箔押ししたてまつらむ」と言えは、「亡

くなりにしかば、こと人箔押ししたてまつりて、こ
と人供養^{くやう}もしてし」と見て後、清水にねむごろに
参りつかうまつらしかば、前の世にその御寺に
仏念じ申しけむ力に、おのづからようもやあらま
し。いと言ふかひなく、詣でつかうまつることも
なくてやみにき。(p.72)

ฉันฝันว่าได้นั่งอยู่ในโบสถ์วัดคิโยะมิสุ ขณะนั้นก็มี
คนที่น่าจะเป็นเจ้าอาวาสเดินออกมาและพูดว่า “เมื่อชาติ
ที่แล้วท่านเป็นพระที่วัดนี้ ด้วยบุญกุศลที่ได้สร้าง
พระพุทธรูปมากมาย ท่านจึงได้เกิดมาในตระกูลสูง
พระพุทธรูปสูงส่งกว่าตัวท่านในชาติที่แล้ว พระพุทธรูปสูง
6 ฟุตที่อยู่ทางทิศตะวันออกของโบสถ์นั้นท่านเป็นคน
สร้างขึ้น ระหว่างที่กำลังปิดทองอยู่นั้นท่านก็ลึนใจไป
เสียก่อน” ฉันจึงพูดขึ้นว่า “ช่างแย่เสียจริง ถ้าเช่นนั้น
ฉันจะปิดทองถวายพระพุทธรูปองค์นั้น” พระรูปนั้น
กล่าวว่ “เพราะท่านเสียชีวิตไป ก็เลยมีคนมาปิดทอง
ถวายให้แทนและทำพิธีสวดเสร็จเรียบร้อยแล้ว” หลัง
จากที่ฝันเห็นเช่นนั้นแล้ว หากฉันได้ไปนมัสการกราบไหว้
พระพุทธรูปที่วัดคิโยะมิสุด้วยจิตใจที่แน่วแน่แล้ว ด้วย
กุศลผลบุญและแรงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปที่วัดนั้น
ตั้งแต่ชาติที่แล้ว ก็คงจะมีเรื่องดี ๆ เกิดขึ้นแล้วแท้ ๆ แต่
เพิ่งจะมาพูดเอาตอนนี้ก็เปล่าประโยชน์ สุดท้ายแล้วฉัน
ก็ไม่ได้ไปไหว้พระสวดมนต์ที่นั่นแต่อย่างใด

หลังจากที่ฝันเห็นเช่นนั้น ผู้เขียนเองก็เชื่อในความ
ฝันนั้นและคิดอยากจะไปกราบไหว้ทำบุญที่วัดคิโยะมิสุ
แต่สุดท้ายแล้วกลับไม่ได้ทำตามที่คิดเอาไว้ และภายหลัง
ก็รู้สึกเสียดายที่ในตอนนั้นไม่ได้ไปกราบไหว้สวดมนต์ที่
วัดคิโยะมิสุ ไม่เช่นนั้นแล้วด้วยกุศลผลบุญจากชาติก่อน
ก็คงช่วยหนุนนำให้มีเรื่องดี ๆ เกิดขึ้นไปแล้ว จากตอน
ดังกล่าวแสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผลบุญ
กรรมจากอดีตชาติและความเชื่อในเรื่องความฝันว่า
นอกจากจะสามารถทำนายทายทักสิ่งที่จะเกิดขึ้นใน

อนาคตแล้ว ยังช่วยชี้แนะให้ทราบเกี่ยวกับอดีตชาติได้ด้วย

ตอนอายุ 33 ปี ผู้เขียนได้แต่งงานกับขุนนางชื่อ ทะชิบะนะ โนะ โทะชิมิชิ (橘 俊通) หลังแต่งงานแล้ว ผู้เขียนก็ยังไม่ทำงานรับใช้ในวังบ้างเป็นครั้งคราว ตอนอายุ 38 ปีผู้เขียนได้ไปนมัสการที่วัดอิชิยะมะ (石山寺) ขณะที่สวดมนต์ภาวนาจนเคลิ้มหลับก็ฝันเห็นดังนี้

ความฝันครั้งที่ 7

暮れかかるほどに詣で着きて、^{ゆや}斎屋に下りて、^{みだう}御堂に上るに、人声もせず、山風おそろしうおぼえて、行ひさしてうちまどろみたる夢に、「中堂より^{さかう}麝香賜はりぬ。とくかしこへ告げよ」と言ふ人あるに、うちおどろきたれば、夢なりけりと思ふに、よきことならむかしと思ひて、行ひ明かす。(p.88)

ตอนที่เพิ่งพลบค่ำก็ไปถึงวัด ขำระล้างร่างกายที่ห้องอาบนํ้า แล้วจึงเข้าโบสถ์ ไม่มีเสียงผู้คน มีแต่เสียงลมพัดฟังดูน่ากลัว จึงหยุดสวดมนต์ภาวนา และแล้วในตอนนั้นฉันก็ฝันเห็นมีคนพูดขึ้นว่า “ได้รับเครื่องหอมเช่นไพล์บูชาจากโบสถ์กลางแล้ว รีบไปแจ้งทางโน้นด้วย” แล้วฉันก็สะดุ้งตื่นขึ้น พอรู้ว่ำนั่นเป็นความฝันก็คิดว่าน่าจะเป็นลางดีเป็นแน่ จึงสวดมนต์ภาวนาจนถึงเช้า

ฮะระตะ อะทซุโกะไดวีเคราะห์เกี่ยวกับความฝันนี้ไว้ว่า “การได้ไปพำนักอยู่ท่ามกลางบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ในวัด ตัดขาดจากโลกภายนอกเป็นเวลาหลายคืน แล้วฝันเห็นอะไรเช่นนั้นขึ้นมา ย่อมเป็นธรรมดาที่ผู้เขียนจะเกิดความเชื่อมั่นและคิดจริงจังกับความฝันนั้น” (ฮะระตะ อะทซุโกะ, 1993, น.1) นอกจากนี้ ฮะระตะ มะซะโกะไดวีเคราะห์ไว้ว่า “ผู้เขียนคิดว่าความฝันที่ฝันเห็นระหว่างอยู่ในโบสถ์นั้นเป็นลางดีที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้ฝันเห็น จึงตั้งใจสวดมนต์ภาวนาจนถึงเช้า”

(ฮะระตะ มะซะโกะ, 2006, น.69) การฝันเห็นมีคนรับเอาเครื่องเช่นไพล์บูชาไปนั้น แสดงว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์รับฟังคำปรารภและคงจะช่วยอำนวยพรให้ได้สมดังที่ปรารภเอาไว้ ผู้เขียนจึงรู้สึกยินดีและมุ่งมั่นตั้งใจสวดมนต์ภาวนาอย่างจริงจังมากขึ้น จึงกล่าวได้ว่า ความฝันทำให้ผู้เขียนเกิดความหวังว่าจะได้ประสบกับเรื่องดี ๆ เหมือนกับในนิมิตที่ฝันเห็นนั้น และกระตุ้นให้ผู้เขียนมีกำลังใจสวดมนต์ภาวนายิ่งขึ้น

ในปีต่อมา ผู้เขียนได้เดินทางไปนมัสการที่วัดฮะเซะ ในคืนหนึ่งขณะที่แหวะพักค้างแรมระหว่างทางที่วัดแห่งหนึ่งแถวยะมะเบะ ผู้เขียนได้ฝันเห็นดังนี้

ความฝันครั้งที่ 8

その夜、^{やまのへ}山辺といふ所の寺に宿りて、いと苦しけれど、経すこし読みたてまつりて、うちやすみたる夢に、いみじくやむごとく清らなる女のおはするに参りたれば、風いみじう吹く。見つけて、うち笑みて、「何しにおはしつるぞ」と問ひたまへば、「いかでかは参らざらむ」と申せば、「そこは^{うち}内裏にこそあらむとすれ。^{はかせ}博士の^{みやうぶ}命婦をこそよく語らはめ」とのたまふと思ひて、うれしく頼もしくて、いよいよ念じたてまつりて、初瀬川などうち過ぎて、その夜^{みてら}御寺に詣で着きぬ。(p.93)

คืนนั้น พักที่วัดที่อยู่แถวที่เรียกกันว่ายะมะเบะ รู้สึกเหนื่อยมากแต่ก็สวดมนต์ไปเล็กน้อยแล้วจึงเข้านอน ในความฝันคืนนั้นเอง ฉันฝันเห็นผู้หญิงที่สวยงามมากคนหนึ่งเดินมาหา ขณะนั้นเองลมก็พัดแรง ผู้หญิงคนนั้นเห็นฉันแล้วก็ยิ้มให้ “มาทำอะไรที่นี่หรือ” ฉันจึงตอบไปว่า “แล้วทำไมฉันถึงจะไม่มาที่นี่ล่ะ” ผู้หญิงคนนั้นกล่าวว่า “ท่านเป็นคนที่ถูกกำหนดให้เข้าไปรับใช้ในวัง ควรที่จะหาโอกาสไปพูดคุยกับพวกนางกำนัลฮะกะซะ โนะ เมียวบุบ้อย ๆ นะ” ดูเหมือนผู้หญิงคนนั้นจะกล่าวเช่น

นั้น ฉันรู้สึกดีใจ ยึดเอาความฝันนั้นเป็นที่พึ่ง และตั้งใจ
สวดมนต์ภาวนามากยิ่งขึ้น จากนั้นก็เดินทางข้ามแม่น้ำ
ยะเซะจนมาถึงวัดยะเซะในคืนนั้น

อันโต ฌิเงะกะสุริเคระห์เกี่ยวกับผู้หญิงที่ปรากฏ
ในความฝันของผู้เขียนไว้ว่า “ผู้หญิงที่ปรากฏในความฝัน
ของผู้เขียนนี้น่าจะเป็นผู้หญิงคนเดียวกับที่ปรากฏในความ
ฝันของพระตัวแทน เนื่องจากทั้งพระตัวแทนและ
ผู้เขียนต่างก็ฝันเห็นในช่วงระหว่างที่เดินทางไปมัสการ
ที่วัดยะเซะเช่นเดียวกัน” (อันโต ฌิเงะกะสุ, 1992, น.
412) ตำแหน่งนางกำนัลยะเซะ โนะ เมียวบุ (博士
の命婦) ที่ผู้หญิงในความฝันกล่าวถึงนั้น เป็นตำแหน่ง
นางกำนัลระดับ 5 ขึ้นไปซึ่งจัดว่าเป็นนางกำนัลระดับสูง
การให้ผู้เขียนไปพูดคุยกับนางกำนัลกลุ่มนี้บ่อย ๆ อาจ
เป็นการทำนายทายทักอนาคตของผู้เขียนว่าจะได้เลื่อน
ตำแหน่งเป็นนางกำนัลระดับสูง ผู้เขียนจึงรู้สึกยินดีและ
ตั้งใจสวดมนต์ภาวนามากยิ่งขึ้น ตัวผู้เขียนเองก็น่าจะคิด
โยงความฝันนี้ซึ่งดูเหมือนจะเป็นการทำนายทายทักถึง
หน้าที่การงานอันรุ่งโรจน์ในวังของผู้เขียน เข้ากับความ
ฝันที่พระตัวแทนเห็นภาพด้านหนึ่งของกระຈะสะท้อนถึง
ความสดใสในวัยเยาว์ซึ่งน่าจะเป็นการทำนายถึงอนาคต
ของผู้เขียนที่จะได้เจริญก้าวหน้ากับตำแหน่งหน้าที่การ
งานในวัง ความฝันทำนายอนาคตอันรุ่งโรจน์จึงเป็นสิ่งที่
สร้างความหวังในชีวิต ทำให้ผู้เขียนรู้สึกยินดีและตั้งใจ
สวดภาวนามากยิ่งขึ้น

เมื่อผู้เขียนได้เดินทางมาถึงวัดยะเซะแล้ว ผู้เขียน
ได้ฝันเห็นมีคนโยนกิ่งซุงมาให้ ดังในตอนที่ยกมานี้

ความฝันครั้งที่ 9

三日さぶらひて、暁まかでむとて、うちねぶ
りたる夜さり、御堂の方より、「すは、稲荷より
賜はる駿の杉よ」とて、物を投げ出づるやうにす
るに、うちおどろきたれば、夢なりけり。(p.93)

พักที่วัด 3 วัน พอรุ่งเช้าก็ออกจากที่นั่น ขณะที่
กำลังเคลิ้มหลับนั่นเอง ฉันเห็นมีคนออกมาจากโบสถ์
และกล่าวว่า “นั่นเป็นซุงอันศักดิ์สิทธิ์จากศาลเจ้าอินะริ”
และทำท่าเหมือนกับโยนอะไรมาให้ ฉันตกใจสะดุ้งตื่นจึง
พบว่าที่แท้ก็เป็นความฝันนั่นเอง

คนญี่ปุ่นเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของต้นซุงในศาลเจ้า
อินะริ โดยจะนำเอากิ่งซุงไปปลูกเพื่อทำนายทายทัก หาก
เจริญงอกงามดีก็จะเป็นนิมิตหมายที่ดี การที่ผู้เขียน
ฝันเห็นเหมือนมีคนโยนกิ่งซุงจากศาลเจ้าอินะริมาให้ก็
น่าจะถือได้ว่าเป็นลางดี หากผู้เขียนตั้งใจสวดมนต์ภาวนา
ต่อพระโพธิสัตว์กวนอิมที่วัดยะเซะอย่างมุ่งมั่น และ
พยายามหาโอกาสไปมัสการบ่อย ๆ แล้ว ชีวิตของ
ผู้เขียนก็อาจจะเจริญรุ่งเรืองได้เป็นนางกำนัลชั้นสูงอย่าง
ที่คิดหวังไว้ก็เป็นได้ การที่ผู้เขียนเล่าถึงความฝันเหล่านี้
ไว้ในบันทึกหลายครั้งสะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนเชื่อในเรื่อง
ของความฝันอย่างจริงจัง ความฝันเหล่านี้กระตุ้นให้ผู้
เขียนคิดอยากเดินทางไปมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์บ่อย ๆ ถึง
แม้ว่าสุดท้ายแล้วผู้เขียนจะไม่ค่อยมีโอกาสได้ไปมัสการ
บ่อย ๆ ตามที่คิดหวังไว้ก็ตาม

หลังจากนั้นอีกหลายปี ผู้เขียนได้มีโอกาสไป
มัสการที่วัดยะเซะอีกครั้ง และได้กล่าวถึงความฝันที่
ผู้เขียนเคยฝันเห็นมีคนโยนกิ่งซุงมาให้เมื่อตอนที่มา
มัสการที่วัดยะเซะครั้งที่แล้วว่า การมานมัสการในครั้งนี้
นี้จะทำให้ความฝันอันเป็นลางดีเมื่อครั้งก่อนนั้นเป็น
จริงขึ้นมาได้

また初瀬に詣つれば、はじめにこよなくもの
頼もし。ところどころに設けなどして、行きもや
らず。山城の国柞の森などに、紅葉いとをかしき
ほどなり。初瀬川渡るに、

初瀬川たちかへりつつ訪ぬれば杉のしるしも
このたびや見む
と思ふもいと頼もし。(p.96)

ได้ไปนมัสการที่วัดอะเซะอีกครั้ง เมื่อเทียบกับครั้งที่แล้ว ครั้งนี้รู้สึกว่าการเดินทางได้อย่างวางใจ ระหว่างทางมีคนโน้นคนนี้มาต้อนรับ จะผ่านเลยไปก็ไม่ได้ บริเวณป่าเมืองยะมะฉิโระ ใบไม้แดงกำลังเปลี่ยนสีงดงาม ตอนข้ามแม่น้ำอะเซะ ฉันก็คิดขึ้นว่า

“คลื่นในแม่น้ำอะเซะซัดย้อนกลับ เหมือนตัวฉันที่ย้อนกลับมาเยี่ยมเยือนที่นี่อีกครั้ง ความศักดิ์สิทธิ์ของกิ่งซุงที่เห็นในความฝันก็คงจะเห็นประจักษ์กันในคราวนี้กระมัง”

คิดดังนั้นก็รู้สึกมีกำลังใจ

อันโต นิเงกะสุวิเคราะห์ไว้ว่า “การไปนมัสการที่วัดอิมิยะมะและวัดอะเซะครั้งแรกนั้น ผู้เขียนคาดหวังให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าฝันมาทำนายทายทักให้ ส่วนการไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลังจากนั้นนับตั้งแต่วัดคุระมะเรื่อยมาจนถึงวัดอะเซะครั้งที่ 2 นั้น เป็นการไปนมัสการขอพรให้ความฝันที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยมาทำนายทายทักให้ฉันปรากฏเป็นจริงขึ้นมา” (อันโต นิเงกะสุ, 1992, น.417) จากที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ถึงกิ่งซุงในความฝัน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องความฝันของคนญี่ปุ่นสมัยเฮอันว่า หลังจากที่ได้ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใดและได้ฝันเห็นเรื่องดี ๆ แล้ว หากได้ไปนมัสการที่นั่นซ้ำบ่อย ๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะช่วยดลบันดาลให้ความฝันซึ่งเป็นลางดีนั้นปรากฏเป็นจริงขึ้นมาได้ ความเชื่อดังกล่าวยังเห็นได้ชัดจากตอนท้ายของบันทึกที่ผู้เขียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตตัวเองเอาไว้

ながつき
九月二十五日よりわづらひ出でて、十月五日
に夢のやうに見なくて思ふ心地、世の中にまたたぐひあることとおぼえず、
はつせ
初瀬に鏡奉りしに、
臥しまろび泣きたる影の見えけむは、これにこそはありけれ。うれしげなりけむ影は、来しかたもなかりき。今ゆく末はあべいやうもなし。.....
昔より、よしなき物語、歌のことをのみ心にしみ

で、夜昼思ひて行ひをせましかば、いとかかる夢をば、見ずもやあらまし。初瀬にて前のたび、「稲荷より賜ふ験の杉よ」とて投げ出でられしを、出でしままに、稲荷に詣でたらましかば、かからずやあらまし。年ごろ「天照御神を念じたてまつれ」と見ゆる夢は、人の御乳母して、内裏わたりにあり、みかど、後の御かげにかくるべきさまをのみ、夢解きも合はせしかども、そのことは一つかなはでやみぬ。ただ悲しげなりと見し鏡の影のみたがはぬ、あはれに心憂し。かうのみ心に物のかなふ方なうてやみぬる人なれば、功德も作らずなどしてただよふ。(p. 106-107),

ตั้งแต่วันที่ 25 เดือน 9 สามีกก็เริ่มล้มป่วย วันที่ 5 เดือน 10 ฉันเฝ้ามองสามีกด้วยความระทมทุกข์ราวกับฝันไป ไม่คิดว่าจะมีอะไรในโลกนี้เทียบกับความทุกข์ใจนี้ได้ ตอนที่ถวายกระจงบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดอะเซะแล้วเห็นภาพคนกำลังฟูบรวงให้อยู่ นั่นคงจะหมายถึงเรื่องนี้กระมัง ส่วนภาพที่ดูน่ายดในกระจงนั้นยังไม่เคยเกิดขึ้น และไม่มีวิธีว่าเราจะได้ประสบพบเจอเหตุการณ์เช่นนั้นด้วย.... ตั้งแต่เมื่อก่อน ฉันเอาแต่อ่านพวกโคลงกลอนและนิยายไร้สาระ หากได้สวดมนต์ภาวนาอย่างตั้งใจทุกเช้าแล้วคงจะไม่ต้องประสบกับเรื่องน่าเศร้าราวกับฝันไปเช่นนี้ ตอนที่ไปนมัสการที่วัดอะเซะครั้งแรกและฝันเห็นมีคนกล่าวว่า “นี่คือกิ่งซุงอันศักดิ์สิทธิ์จากศาลเจ้าอินะริ” และโยนกิ่งซุงที่ว่ามาให้นั้น หากออกจากวัดแล้วไปนมัสการที่ศาลเจ้าอินะริต่อทันทีเลยละก็ ฉันคงจะต้องมาเผชิญกับเรื่องน่าเศร้าเช่นนี้ ความฝันที่ฉันฝันเห็นตั้งแต่หลายปีก่อนที่มีคนแนะนำว่า “จงสวดมนต์ภาวนาต่อเทพอะมะเตะระซุ” นั้น ก็คงจะสื่อว่า ฉันจะได้เป็นแม่นมของผู้สูงศักดิ์ และได้เข้าไปรับใช้ในวัง ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากองค์จักรพรรดิและพระมเหสีทั้ง ๆ ที่คิดตีความความฝันไว้เช่นนั้นแท้ ๆ แต่ในที่สุดก็ไม่ได้เป็นไปตามนั้น มีเพียงเรื่องภาพอันน่าเศร้าในกระจง

ที่ตรงตามนั้น ข้างเป็นเรือนำคร่ำ ตัวฉันซึ่งสุดท้ายแล้ว
ก็ไม่มีอะไรเป็นไปดังที่คิดหวังไว้นั้นก็ไม่ได้เสริมสร้างบุญ
กุศลอะไรเพิ่ม ได้แต่ใช้ชีวิตผ่านไปวัน ๆ อย่างไร้แก่นสาร

ผู้เขียนได้ตีความภาพในกระจกที่พระตัวแทนฝัน
เห็นที่ด้านหนึ่งของกระจกสะท้อนภาพคนกำลังร้องไห้
ว่าน่าจะเป็นความเศร้าเรื่องที่สามีต้องมาตายจากไป ส่วน
ภาพอันน่ายินดีที่ปรากฏในอีกด้านหนึ่งของกระจกนั้น
ไม่มีแว่วว่าจะเกิดขึ้น ถึงแม้ผู้เขียนจะได้ไปทำงานในวัง
แต่ก็ไม่ได้มีอนาคตที่รุ่งโรจน์อย่างที่คิดฝันไว้ ถึงกระนั้น
ก็ไม่ได้ทำให้ความเชื่อในเรื่องความฝันของผู้เขียนลด
น้อยลง ผู้เขียนยังคงเชื่อในความฝันที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์
ดลบันดาลให้ฝันเห็นนั้น เพียงแต่กล่าวโทษตัวเองที่ไม่ได้
ปฏิบัติตามคำชี้แนะและไม่ได้ไปนมัสการหรือสวดมนต์
ภาวนาอย่างมุ่งมั่นจริงจัง จึงทำให้เรื่องน่ายินดีที่ควรจะ
เกิดขึ้นในชีวิตไม่ได้เกิดขึ้นจริง มีเพียงเรือนำคร่ำเท่านั้น
ที่เกิดขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อที่ว่า แม้สิ่งศักดิ์สิทธิ์
จะดลบันดาลให้ฝันเห็นสิ่งที่เป็กลางติแล้ว แต่ถ้าไม่ได้
มุ่งมั่นสวดมนต์ภาวนาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างจริงจังแล้ว
เรื่องดี ๆ ก็อาจจะไม่เกิดขึ้นได้

ในช่วงที่ผู้เขียนอายุ 40 กว่าปี ในคืนหนึ่งขณะที่
ผู้เขียนเหม่อมองพระจันทร์พลางนึกถึงเพื่อนที่เคยทำงาน
ในวังด้วยกันซึ่งได้จากไปอยู่ที่เมืองอื่น ผู้เขียนได้เผลอ
หลับไปและฝันว่าได้อยู่กับเพื่อนคนนั้นในวังเหมือน
สมัยก่อน

ความฝันครั้งที่ 10

つゆまどろまずながめ明かいしものを、恋し
く思ひつつ寝入りにけり。宮に参りあひて、うつ
つにありしやうにてありと見て、うちおどろきた
れば、夢なりけり。月も山の端^は近うなりにけり。
覚めざらましをと、(p.101)

ฉันนอนไม่หลับได้แต่เฝ้ามองแสงจันทร์ ระหว่างที่

คิดคำนึง(ถึงเพื่อนรู้ใจนั้น)ก็ผลอยหลับไป ในตอนนั้น
ฉันฝันว่าได้พบเจอเพื่อนคนนั้นในพระตำหนัก ได้อยู่ด้วย
กันเหมือนสมัยก่อน พอสะดุ้งตื่นก็พบว่า เป็นความฝัน
ขณะนั้นพระจันทร์กำลังอยู่ใกล้สิ้นเขา (หากรู้ว่าเป็น
ความฝัน) ฉันคงจะไม่ขอตื่น

ข้อความในตอนท้ายที่บอกว่า “ฉันคงจะไม่ขอตื่น”
(覚めざらましを) นั้น อ้างอิงมาจากกลอนของกวี
หญิงโอะโนะ โนะ โคะมะชิ (小野小町) ในหนังสือรวม
กลอน โคะกิงวะกะมู (古今和歌集) ซึ่งกล่าวถึงการได้
เจอกับคนรักในฝัน หากรู้ว่าเป็นความฝันฉันคงจะไม่ขอ
ตื่น ซึ่งก็คล้ายกับตัวผู้เขียนที่อยากจะอยู่กับเพื่อนใน
ความฝันนั้นไม่ยอมตื่น ส่วนการมองพระจันทร์แล้ว
ทำให้คิดถึงเรื่องในอดีตหรือการใช้พระจันทร์เพื่อสื่อ
อารมณ์อันเปลี่ยวเหงาเศร้าสร้อยนั้นมักพบเห็นได้บ่อย
ในวรรณกรรมสมัยเอโดะ อย่างเช่นเรื่อง ทะกะโตะริโมะ
โนะซะตะชิ (竹取物語) ที่มีฉากที่เจ้าหญิงจะยะตั่วเอก
ของเรื่องเหม่อมองพระจันทร์ด้วยอารมณ์อันเศร้าสร้อย
พลางก็คิดถึงบ้านเกิดที่ตนเองจากมา ในบันทึกชะระมิเนะ
ผู้เขียนมักแสดงอารมณ์ความรู้สึกเปลี่ยวเหงาให้เห็น
หลายครั้ง และมักกล่าวย้อนถึงเรื่องในอดีตต่าง ๆ โดยเฉพาะ
ในช่วงท้ายของบันทึก หลังจากทีสามีเสียชีวิตไป
แล้ว ผู้เขียนต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ลูกหลานไม่ค่อยได้
มาเยี่ยมเยียน ผู้เขียนได้เปรียบเทียบกับตัวเองเหมือนกับ
ยายแก่ในตำนานโอะบะซุตะ (おばすて) ที่ถูกลูกหลาน
ทอดทิ้ง ตำนานโอะบะซุตะเป็นตำนานของเมืองชะระ
มิเนะที่สามิผู้เขียนเคยไปรับราชการอยู่ คำว่า “ชะระ
มิเนะ” ยังได้กลายมาเป็นชื่อเรียกบันทึกนี้ด้วย จะสังเกต
ได้ว่าหลังจากที่ผู้เขียนสูญเสียสามีไปแล้ว ผู้เขียนแสดง
พฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องความฝันอย่าง
เห็นได้ชัด ดังจะเห็นได้จากประเด็นความฝันเรื่องกิ่งซุจิที่
เดิมผู้เขียนเคยคิดว่าการไปสักการะที่วัดฮะเซะอีกครั้งก็
น่าทำให้นิมิตอันเป็นกลางตินั้นปรากฏเป็นจริงขึ้นมาได้
ทว่าในบั้นปลายชีวิต ผู้เขียนกลับคิดย้อนเสียใจภายหลัง

ที่ตอนนั้นตนเองละเอียดไม่ได้เดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดอนิระด้วย เพราะเหตุนี้พลังแรงศรัทธาจึงอาจยังไม่เพียงพอที่จะทำให้เรื่องน่ายินดีเกิดขึ้น ตนเองจึงต้องประสบแต่เรื่องน่าเศร้า สามิต้องมาด่วนตายจากไปทำให้ตนเองต้องใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวในบ้านปลายชีวิต

เมื่อตอนอายุ 48 ปี ผู้เขียนฝันเห็นพระอมิตาภะมาปรากฏองค์ให้เห็น ดังในตอนต่อไปนี้

ความฝันครั้งที่ 11

さすがに命は憂きにも絶えず長らふめれど、
後の世も思ふにかなはずぞあらむかしとぞうしろ
めたきに、頼むこと一つぞありける。天喜三年十月十三日の夜の夢に、居たる所の家のつまの庭に、
阿弥陀仏立ちたまへり。さだかには見えたまはず、霧ひとへ隔たれるやうに透きて見えたまふを、
せめて絶え間に見たてまつれば、蓮華の座の、土を上がりたる高さ三四尺、仏の御たけ六尺ばかりにて、
金色に光り輝きたまひて、御手、片つ方をばひろげたるやうに、いま片つ方には印を作りたまひたるを、こと人の目には見つけたてまつらず、われ一人見たてまつるに、
さすがにいみじくけおそろしければ、簾のもと近くよりてもえ見たてまつらねば、仏、「さは、このたびは帰りて、後に迎へに来む」とのたまふ声、わが耳一つに聞こえて、人はえ聞きつけずと見るに、うちおどろきたれば、十四日なり。この夢ばかりぞ後の頼みとしける。(p. 109)

ชีวิตฉันถึงแม้จะต้องเผชิญกับเรื่องโศกเศร้าไม่ได้ขาด แต่ก็ยังมีชีวิตอยู่ยืนยาวมาได้ รู้สึกเป็นห่วงชีวิตในโลกหน้าว่าก็อาจไม่ได้เป็นไปดังหวังเช่นกัน แต่ก็มีสิ่งหนึ่งที่ฉันที่พึงยึดเหนี่ยวจิตใจฉัน นั่นก็คือความฝันในคืนวันที่ 13 เดือน 10 ปีแห่งกัท 3 (ค.ศ.1055) ในสวนบ้านที่ฉันอาศัยอยู่นั้น พระอมิตาภะเสด็จมาประทับอยู่

ฉันไม่อาจเห็นรูปลักษณ์ของท่านได้ชัด ม่านหมอกค่อย ๆ จางหายไปจึงปรากฏภาพให้เห็นรางเลือน ฉันพยายามเพ่งมองฝ่าออกไปในจังหวะที่ม่านหมอกจางหายนั้น ก็เห็นอาสนะดอกบัวลอยอยู่เหนือพื้นดินประมาณ 3-4 ฟุต ความสูงขององค์ท่านประมาณ 6 ฟุต ส่องรัศมีสีทองเปล่งประกาย หัตถ์ข้างหนึ่งแบออก ส่วนอีกข้างหนึ่งทำเครื่องหมายสัญลักษณ์ คนอื่น ๆ ต่างมองไม่เห็นท่าน มีเพียงฉันที่มองเห็นได้ ฉันรู้สึกเกรงกลัวขึ้นมา จึงคิดเขยิบหลบมามองดูใกล้ ๆ ม่านกันแต่ก็ขยับไม่ได้ เสี่ยงพระอมิตาภะกล่าวกับฉันว่า “เอาละ คราวนี้ก็จะกลับไปก่อน แล้วจะมารับทีหลัง” มีเพียงฉันที่ได้ยินเสียงนั้น คนอื่น ๆ ต่างไม่มีใครได้ยิน ตอนที่ฉันสะดุ้งตกใจตื่นนั้นเป็นวันที่ 14 ฉันได้แต่เก็บเอาความฝันนั้นเป็นที่พึงยึดเหนี่ยวจิตใจเกี่ยวกับชีวิตในโลกหน้า

ในตอนต้นของ บันทึกชะระณินะ ผู้เขียนได้เล่าถึงตนเองเมื่อวัยเด็กในช่วงที่ตามบิดาไปอยู่ที่เมืองอิตะชิ (常陸) ว่า ผู้เขียนได้กราบไหว้พระพุทธรูปโลหะชัยคุรุเป็นประจำทุกวัน ภาพพระพุทธรูปองค์นั้นจึงน่าจะมีอยู่ในใจของผู้เขียน และเป็นไปได้ว่าภาพนั้นอาจมาปรากฏซ้อนทับเป็นภาพพระอมิตาภะในความฝันของผู้เขียน ฮะระโอะกะ ฟูมิโกะได้กล่าวถึงภาพพระอมิตาภะในความฝันว่า “ภาพพระโลหะชัยคุรุ (薬師仏) ท่ามกลางหมอกที่ฝังอยู่ในใจผู้เขียนมาตั้งแต่เด็กนั้น ซ้อนทับกับภาพพระอมิตาภะที่ผู้เขียนฝันเห็นในบ้านปลายชีวิต ขนาดของพระพุทธรูปโลหะชัยคุรุสูงเท่าตัวคน (ประมาณ 5 ฟุต) ส่วนพระอมิตาภะในความฝันสูงประมาณ 6 ฟุต เหมือนกับภาพพระโลหะชัยคุรุท่ามกลางหมอกที่แลเห็นขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อย” (ฮะระโอะกะ ฟูมิโกะ, 2006, น. 76-77) แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าภาพพระอมิตาภะนี้น่าจะเชื่อมโยงกับภาพพระพุทธรูปที่ผู้เขียนเคยฝันเห็นมีพระมาบอกว่าเมื่อชาติที่แล้วผู้เขียนเคยสร้างพระพุทธรูปไว้ที่วัดคิโยะมิสุด้วย เนื่องจากพระพุทธรูปองค์นั้นมีความสูง 6 ฟุตซึ่งเท่ากับความสูงของพระอมิตาภะใน

ความฝัน ความเชื่อในเรื่องความฝันที่ว่าตนได้เคยสร้างพระพุทธรูปสูง 6 ฟุตไว้ที่วัดคิโยะมิสุเมื่อชาติที่แล้ว ซึ่งเป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ อาจเป็นเหตุทำให้ผู้เขียนฝันเห็นภาพพระอมิตาภะเสด็จมาโปรด โดยลักษณะขององค์พระอมิตาภะในความฝันนั้นก็ซ้อนทับกับภาพพระโกลิยศุครุที่ฝังใจผู้เขียนมาตั้งแต่เด็กด้วย (อรรถยา สุวรรณระดา, 2558, น.45)

การที่พระอมิตาภะกล่าวว่าจะมารับไปนั้น เป็นการรับประกันชีวิตอันสงบสุขในโลกหน้าของผู้เขียน ทำให้ผู้เขียนสามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปบนโลกที่เต็มไปด้วยเรื่องน่าเศร้านี้ โดยเก็บเอาความฝันนั้นมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวพึ่งพิงทางใจ นะกะโนะ โคอิชิวิเคราะห์ไว้ว่า ในขณะที่

ผู้เขียนได้ละทิ้งความปรารถนาเกี่ยวกับเรื่องราวทางโลกทั้งหลาย และปรารถนาการหลุดพ้นและการมีชีวิตที่สงบสุขในโลกหน้า จิตใจของผู้เขียนได้หันเข้าหาทางธรรมอย่างแท้จริง (นะกะโนะ โคอิชิ, 1989, น.104) แม้ในบั้นปลายของชีวิต ผู้เขียนจะอยู่อย่างอ้างว้างโดดเดี่ยว แต่ผู้เขียนก็หยิบเอาความฝันที่ฝันเห็นองค์พระอมิตาภะนั้นมาเป็นที่พักและใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างสงบสุข การหยิบเอาความฝันซึ่งคนทั่วไปมองว่าเป็นสิ่งไม่จริงมาเป็นพลังขับเคลื่อนทำให้มีกำลังใจในการดำรงชีวิตนั้น นับเป็นจุดที่เป็นเสน่ห์ที่ทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้แตกต่างไปจากวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ

ตารางสรุปลำดับความฝันของผู้เขียน

ความฝันครั้งที่	อายุผู้เขียน	เหตุการณ์ในชีวิตผู้เขียน	ความฝันที่เห็น
1	14	ผู้เขียนได้รับต้นฉบับเก็นจิโมะโนะงะตะริที่ใฝ่ฝันอยากอ่านมานาน	ผู้เขียนฝันเห็นมีพระมาชี้แนะให้ศึกษาพระคัมภีร์ศีลธรรมบุณชริกสูตร
2			ผู้เขียนฝันเห็นมีคนมาชี้แนะให้สวดภาวนาต่อเทพอะมะเตะระซุ
3	15	มีแมวเดินหลงเข้ามา ผู้เขียนกับพี่สาวจึงช่วยกันเลี้ยงไว้	พี่สาวผู้เขียนฝันเห็นแมวที่เลี้ยงไว้มาบอกว่าเป็นธิดาของจิจุโนะคะอินะงันที่มากเกิดเป็นแมว
4	26-28	ผู้เขียนไปไหว้พระที่วัดคิโยะมิสุกับแม่ แม่ผู้เขียนให้พระเป็นตัวแทนผู้เขียนไปนมัสการที่วัดอะเซะ	ผู้เขียนฝันเห็นมีพระมากล่าวชี้แนะให้เลิกหมกมุ่นกับเรื่องไร้สาระ
5			พระตัวแทนฝันเห็นมีผู้หญิงถือกระจาก 2 ด้านสะท้อนภาพที่น่ายินดีและภาพที่น่าเศร้า
6	32	ผู้เขียนเข้าไปทำงานในวังเป็นนางกำนัลรับใช้เจ้าหญิงยูมิ	ผู้เขียนฝันว่าอยู่ในโบสถ์วัดคิโยะมิสุและมีพระมาเล่าเกี่ยวกับชาติที่แล้วของผู้เขียน
7	38	ผู้เขียนไปไหว้พระที่วัดอิมิยะมะ	ผู้เขียนฝันเห็นมีคนบอกว่าได้รับเครื่องเช่นไหว้บูชาแล้ว
8	39	ผู้เขียนไปไหว้พระที่วัดโทคะอิจิและวัดถั่วยะมะเบะ	ผู้เขียนฝันเห็นมีผู้หญิงมาชี้แนะให้หาโอกาสไปพูดคุยกับนางกำนัลระดับสูง
9		ผู้เขียนไปไหว้พระและพักอยู่ที่วัดอะเซะเป็นเวลา 3 วัน	ผู้เขียนฝันเห็นมีคนโยนกิ่งซุงจากศาลเจ้าอินะริมาให้
10	40-47	ผู้เขียนไปไหว้พระที่วัดต่าง ๆ ผู้เขียนได้ตอบกลอนกับเพื่อนเก่า	ผู้เขียนฝันว่าได้อยู่กับเพื่อนที่เคยทำงานด้วยกันในวังเหมือนสมัยก่อน
11	48	ไม่ได้ระบุเหตุการณ์ในชีวิตไว้	ผู้เขียนฝันเห็นพระอมิตาภะบอกว่าจะมารับ

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ความเชื่อว่าส่ิงศักดิ์สิทธิ์จะช่วยเหลือหรือชี้แนะให้แก่ผู้ที่มีจิตศรัทธาในความฝันทำให้ผู้คนสมัยเฮอันมีความเชื่อในเรื่องความฝันว่าสามารถทำนายทายทักสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและยังช่วยชี้แนะให้ทราบเกี่ยวกับอดีตชาติได้ แต่ในกรณีของผู้เขียนบันทึกนี้ ดูเหมือนว่าชีวิตของผู้เขียนจะถูกติดกับเรื่องความฝันเป็นพิเศษ โดยจะเห็นได้จากความคิดอ่านของผู้เขียนที่สะท้อนผ่านบันทึกนี้ รวมถึงการที่ผู้เขียนได้บันทึกเกี่ยวกับเรื่องความฝันเอาไว้ถึง 11 ครั้ง ทั้งนี้อาจเนื่องจากผู้เขียนได้รับอิทธิพลจากคนใกล้ชิดอย่างเช่นพี่สาวของผู้เขียนเอง ซึ่งก็มีความเชื่อในเรื่องความฝัน และอิทธิพลจากวรรณกรรมเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ที่ผู้เขียนชื่นชอบ ซึ่งในเรื่องก็มีตอนที่เล่าเกี่ยวกับความฝันทำนายอยู่หลายครั้ง ต่อมาผู้เขียนยังได้ฝันเห็นนิมิตหมายอันดีระหว่างเดินทางไปมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็ยังทำให้ผู้เขียนเชื่อในเรื่องความฝันและคิดหวังว่าจะมีอนาคตที่รุ่งโรจน์เหมือนกับที่ฝันทำนายไว้ แต่เนื่องด้วยนิสัยแต่เดิมของผู้เขียนที่ไม่ใช่คนทำอะไรมุ่งมั่นจริงจังจึงไม่ได้ลงมือปฏิบัติ

ตามคำชี้แนะในความฝัน สุดท้ายแล้วเรื่องดี ๆ ในชีวิตที่ผู้เขียนคาดหวังไว้ก็ไม่ได้เกิดขึ้น แต่ทว่าก็ไม่ได้ทำให้ผู้เขียนคลายความเชื่อเรื่องความฝัน โดยเฉพาะหลังจากที่ผู้เขียนสูญเสียสามีไปแล้ว ผู้เขียนได้ทวนนึกย้อนโดยคิดว่าเป็นเพราะตนเองยังมีศรัทธาไม่เพียงพอ ไม่ได้ปฏิบัติตามคำชี้แนะในความฝันจึงทำให้เรื่องดี ๆ ไม่ได้เกิดขึ้น กลับต้องมาประสบแต่เรื่องน่าเศร้าแทน ผู้เขียนยังคงเชื่อในความฝันและยึดเอาความฝันที่เห็นพระอมิตาภะเสด็จมาโปรดมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในบั้นปลายชีวิต จะเห็นว่าความฝันมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของผู้เขียนโดยเป็นทั้งที่พึ่งทางใจและยังช่วยสร้างความหวังทำให้มีกำลังใจในการดำรงชีวิต

บทความวิจัยนี้ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของความฝันใน *บันทึกชะระฉินะ* เท่านั้น ยังมีวรรณกรรมสมัยเฮอันอีกหลายเรื่องที่มีการกล่าวถึงเกี่ยวกับความฝันซึ่งอาจจะสะท้อนความเชื่ออื่นหรือมีบทบาทของความฝันที่แตกต่างออกไปจากใน *บันทึกชะระฉินะ* จึงเป็นเรื่องที่น่าหยาบยกรมาศึกษาเพื่อวิเคราะห์ต่อยอดต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] อรรถยา สุวรรณระดา. (2554). *ประวัติวรรณคดีญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] _____. (2558). การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบันทึกชะระณินะ. *jsn Journal* 5(2), 26-47.
- [3] 安藤重和. (1992). 「更級日記論－「よしなし心」 悔い改め後の物語で」 『平安時代の作家と作品』 409-421.
- [4] 伊井春樹. (2011). 『更級日記』 和泉書院.
- [5] 池田利夫. (2006). 『更級日記』 笠間書院.
- [6] 沢田正子. (2006). 「人はなぜ旅に出るのか－古代・中世文学に見る女人と物語」 『国文学解釈と鑑賞』 第71巻3号, 64-72.
- [7] 中嶋朋恵. (2002). 「平安時代における長谷寺参詣の行程についての研究 その一」 『東京成徳短期大学紀要』 第35巻, 11-18.
- [8] 中野幸一. (1989). 「日記文学と仏教－更級日記の物語でと終焉」 『日本文学講座』 第7巻, 95-107.
- [9] 西本貞. (1976). 「菅原孝標女の物語でと夢について－更級日記ノート5」 『日本文学研究』 第14巻, 81-89.
- [10] 原岡文子. (1999). 『更級日記』 角川学芸出版.
- [11] _____. (2006). 「『更級日記』の旅」 『国文学解釈と鑑賞』 第71巻3号, 73-83.
- [12] 原田敦子. (1993). 「死と再生の谷－王朝女流の石山詣」 『日本文学』 第42巻4号, 1-12.
- [13] 福家俊幸. (1990). 「『更級日記』の初瀬詣で考－御禊の日に出立した意味」 『中古文学論攷』 第11巻, 66-75.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Corresponding email: attayac@gmail.com

ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าที่มีอิทธิพลต่อชนชั้นนักรบ และความสัมพันธ์นาย-บ่าวในนิยายสงครามสมัย กลางของญี่ปุ่น*

บทคัดย่อ

ในสมัยคะมะกุระ-มุโระมะชิหรือสมัยกลางของญี่ปุ่นเป็นสมัยที่นักรบเรื่องอำนาจเกิดการรบราฆ่าฟันซึ่งสะท้อน
สัจธรรมของความไม่เที่ยงของชีวิต โดยจุดเริ่มต้นของเรื่องราวการรบพุ่งที่ถ่ายทอดเป็นนิยายสงครามนั้น
มาจากการต่อสู้แย่งชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มนักรบผู้มีอำนาจ 2 ตระกูลใหญ่อัน ได้แก่ ตระกูลเฮอิเกะ
(平家) กับตระกูลเก็นจิ (源氏) ในช่วงปลายสมัยเฮอันมาจนกระทั่งช่วงต้นของสมัยคะมะกุระ ความขัดแย้ง
ดังกล่าวถูกนำมาถ่ายทอดเป็นนิยายสงครามเรื่องเด่น 3 เรื่อง ได้แก่ *เฮอิเกะ โมะโนะงะตะริ โชะงะ โมะโนะ
งะตะริ* และ *กิเกะอิกิ* จนในที่สุดมินะโมะโตะ โนะ โยะริโตะโมะได้ขึ้นมาเป็นผู้นำรัฐบาลทหารคนแรกของ
ญี่ปุ่น อีกทั้งเขายังมีกองทัพนักรบอันเกรียงไกรในการรบตามคำบัญชาการของโยะริโตะโมะ นอกจากนี้ภาพ
ความยิ่งใหญ่ของโยะริโตะโมะนั้นยังประกอบสร้างมาจากการใช้ความเชื่อต่าง ๆ ผลักดันและสนับสนุนด้วย
เช่นกัน งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องเพื่อสะท้อนแนวความคิดของกลุ่มนักรบ
ที่มีต่อโชกุนโยะริโตะโมะในนิยายสงครามทั้ง 3 เรื่อง จากการศึกษาพบว่าความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าและ
พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับเทพอะชิมันดะอิโอะซะทซุซุโนะมีส่วนช่วยในการส่งเสริมภาพลักษณ์
อันเกรียงไกรของโยะริโตะโมะว่าได้รับการสนับสนุนจากเทพเจ้า อีกทั้งความเชื่อเกี่ยวกับความฝันยังเป็นเสมือน
นิมิตอันดีที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมในการต่อต้านตระกูลเฮอิเกะ และการขึ้นมาเรืองอำนาจของโยะ
ริโตะโมะ

คำ

สำคัญ

เฮอิเกะ โมะโนะงะตะริ โชะงะ โมะโนะงะตะริ กิเกะอิกิ มินะโมะโตะ โนะ โยะริโตะโมะ
เทพอะชิมันดะอิโอะซะทซุซุโนะ ความเชื่อ ความฝัน

* บทความนี้ได้ปรับปรุงจากผลงานที่นำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13 สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย วันที่ 14-15 พฤศจิกายน 2562

The Beliefs about Gods that Influenced Master-retainer Relations in Japanese Medieval War Tales*

Abstract

This paper depicts the reasons behind Shogun Yoritomo's likeness in relation to the Kamakura-Muromachi period or Middle Ages of Japan, a period in which Samurai warriors fought and killed one another and reflected on the impermanence of life. The story of warfare began as a collection of novels that outlined the power struggle between two powerful warrior clans, the Heike clan (平家) and the Genji clan (源氏), from the late Hei-an period until the beginning of the Kamakura period. The conflicts are depicted in three prominent tales of war: *Heike monogatari*, *Soga monogatari*, and *Gikeiki*. Finally, aided by his mighty army of warriors, Minamoto Yoritomo or Genji became the first shogun or leader of the newly-created Japanese military government.

Images of Shogun Yoritomo's perceived greatness were taken from various beliefs. Therefore this paper draws information from the three tales of war and other sources in order to capture the ideas held by groups of warriors towards Shogun Yoritomo and to reconstruct his likeness based on the research. The research reveals that beliefs about gods and Buddhism, especially beliefs about the god Hachiman Daibosatsu, helped to promote the majestic and god-like image of Shogun Yoritomo as being supported by the gods. In addition to his likeness, the research reveals beliefs about dreams and how they relate to justifying the ascension of Shogun Yoritomo in relation to the resistance of the Heike clan.

Key words

Heike monogatari, *Soga monogatari*, *Gikeiki*, Minamoto Yoritomo, Hachiman Daibosatsu, beliefs, dream

* This paper is the revised version of the paper presented at the 13th JSAT Annual Conference on 14-15 November 2019.

1. บทนำ

ในสมัยคะมะกุระ-มุโระมะชิหรือสมัยกลางเป็นสมัยที่นักรบเรื่องอำนาจ มีการต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันตลอดสมัย การรบราฆ่าฟันซึ่งก่อให้เกิดความรุ่งเรืองและความตกอับของชนชั้นผู้มีอำนาจช่วยให้เห็นสังขรณ์ของความไม่เที่ยงของชีวิต สภาพเช่นนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมและความคิด วัฒนธรรมราชสำนักเสื่อมลงและเกิดวัฒนธรรมชนชั้นนักรบขึ้นแทน ซึ่งส่งผลให้เกิดวรรณกรรมประเภทนิยายสงครามที่ให้ความรู้สึกหัวหาญแบบนักรบ วรรณกรรมประเภทนิยายสงครามที่มีชื่อเสียง ได้แก่ *เฮอิเกะ โมะโนะนะงะตะริ* 『平家物語』 *ทะเฮอิเกะ* 『大平記』 *กิเกะอิกิ* 『義経記』 *โชะงะ โมะโนะนะงะตะริ* 『曾我物語』 *โฮเง็น โมะโนะนะงะตะริ* 『保元物語』 และ *เฮอิจิ โมะโนะนะงะตะริ* 『平治物語』 เป็นต้น จุดเริ่มต้นของเรื่องราวการรบพุ่งที่ถูกถ่ายทอดเป็นนิยายสงครามนั้นมาจากการแย่งชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มนักรบผู้มีอำนาจ 2 ตระกูลใหญ่อันได้แก่ ตระกูลเฮอิเกะ (平家) กับตระกูลเก็นจิ (源氏)¹ ในช่วงปลายสมัยเฮอันจนกระทั่งถึงช่วงต้นของสมัยคะมะกุระ ความขัดแย้งดังกล่าวถูกนำมาถ่ายทอดเป็นนิยายสงครามเรื่องเด่น 3 เรื่อง ได้แก่ *เฮอิเกะ โมะโนะนะงะตะริ* *โชะงะ โมะโนะนะงะตะริ* และ *กิเกะอิกิ* นิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องนี้มีความเกี่ยวพันกันทั้งในด้านเหตุการณ์ ฉาก และตัวละคร โดยมีนิยายสงครามเรื่อง *เฮอิเกะ โมะโนะนะงะตะริ* เป็นต้นกำเนิดของการเล่าเรื่องราวความขัดแย้งและการล่มสลายของตระกูลเฮอิเกะ ส่วน *โชะงะ โมะโนะนะงะตะริ* แม้จะเป็นเรื่องราวของสองพี่น้องตระกูลโชะงะที่แค้นให้บิดาแต่ก็มีเนื้อหาที่กล่าวถึงชีวิตของมินะโมะโตะ โนะ โยะริโตะโมะ (源頼朝) ตั้งแต่ช่วงชีวิตที่เขาโดนเนรเทศจนกระทั่งรวบรวม

ไพร่พลและสามารถกลับมาเรืองอำนาจจนกลายเป็นผู้นำรัฐบาลทหารหรือ “โชกุน” คนแรกของญี่ปุ่น สำหรับเรื่อง *กิเกะอิกิ* นั้นเป็นเรื่องราวที่เล่าถึงชีวิตประวัติของมินะโมะโตะ โนะ โยะมิทซึเนะ (源義経) ซึ่งเป็นน้องชายต่างมารดาของโยะริโตะโมะที่เข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการร่วมรบแต่ในท้ายที่สุดโยะมิทซึเนะกลับต้องพบกับชะตากรรมอันแสนเศร้าเนื่องจากผิดใจกับพี่ชาย

โยะริโตะโมะหลังจากที่ปราบปรามตระกูลเฮอิเกะได้สำเร็จก็ได้รับความดีความชอบมากมายจากจักรพรรดิ และสามารถควบคุมแคว้นต่าง ๆ จากเหนือสุดของเกาะฮอนชูไปจนถึงเกาะคิวชู ผู้คนต่างหวาดเกรงต่ออำนาจของโยะริโตะโมะจนมีคำกล่าวที่ปรากฏในเรื่อง *โชะงะ โมะโนะนะงะตะริ* ว่า “ตอนนี้เป็นโลกของโยะริโตะโมะ” เพื่อใช้เป็นเหตุผลในการปฏิเสธความร่วมมือหรือใช้เป็นเหตุผลในการหยุดยั้งการกระทำที่จะก่อให้เกิดการเป็นปฏิปักษ์ต่อโยะริโตะโมะ

โยะริโตะโมะได้ชื่อว่าเป็นผู้นำรัฐบาลทหาร(幕府) คนแรกของญี่ปุ่น ในวัยเด็กถูกละเว้นโทษตายและถูกเนรเทศไปยังดินแดนตะวันออกของญี่ปุ่นซึ่งอยู่ห่างไกลจากเกียวโตเมืองหลวงในสมัยนั้น จากคนที่เคยเป็นผู้ที่ถูกเนรเทศแต่กลับกลายมาเป็นผู้นำคนสำคัญมีอำนาจยิ่งใหญ่และมีกองทัพในมือนับคนไม่ถ้วนนั้น เขาต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือ โยะริโตะโมะมีกองทัพนักรบที่ยิ่งใหญ่ในการออกรบในสงครามต่าง ๆ ตามคำบัญชาการของโยะริโตะโมะ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจและต้องการศึกษาตัวละครนักรบที่อยู่แวดล้อมโยะริโตะโมะที่มีส่วนช่วยผลักดันและสนับสนุนให้โยะริโตะโมะขึ้นมาเรืองอำนาจในที่สุด

แม้นิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องนี้จะไม่ได้มีโยะริโตะโมะเป็นตัวละครเอก แต่ผู้วิจัยเห็นว่านิยายสงครามทั้ง 3 เรื่อง

¹ อักษรจีนคำว่า「平」สามารถออกเสียงอ่านได้ทั้ง “เฮอิ” 「へい」 และ “ทะอิระ” 「たいら」 ส่วนอักษรคำว่า「源」สามารถออกเสียงอ่านได้ว่า “เก็น” 「げん」 และ “มินะโมะโตะ” 「みなもと」 อย่างไรก็ตามหากเป็นนามสกุลที่นำหน้าชื่อนักรบจะอ่านออกเสียงได้เฉพาะ “ทะอิระ” กับ “มินะโมะโตะ” เท่านั้น เช่น ทะอิระ คิโยโมะริ (平清盛) (นักรบตระกูลเฮอิเกะ) มินะโมะโตะ โยะมิโตะโมะ (源義朝) (นักรบตระกูลเก็นจิ) ทั้งนี้หากเรียกชื่อตระกูลผู้วิจัยจะขอใช้วิธีการออกเสียงว่า “เฮอิ” รวมกับคำว่า “เกะ” ที่แปลว่า “ตระกูล” เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อนิยายสงครามเรื่อง เฮอิเกะ โมะโนะนะงะตะริ ซึ่งมีความหมายว่าเรื่องเล่าของตระกูลเฮอิเกะ และใช้การออกเสียงว่า “เก็น” รวมกับคำว่า “จิ” ซึ่งแปลว่า “ตระกูล” เช่นกัน เพื่อให้เรียกตระกูลเก็นจิ

นี้มีความเชื่อมโยงกันผ่านตัวละครโยะริโตะโมะ เพราะเป็นการเล่าเรื่องราวตั้งแต่ก่อนที่โยะริโตะโมะจะมีอำนาจ เป็นเพียงผู้ที่ถูกเนรเทศไปอยู่ดินแดนอันห่างไกล และเล่าถึงเหตุการณ์ที่ทำให้โยะริโตะโมะตัดสินใจจัดตั้งกองทัพ ขึ้นมาล้มล้างตระกูลเฮอิเกะจนกระทั่งขึ้นมายิ่งใหญ่ แทนที่คิโยะโมะริได้ ทั้งนี้ในนิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องอาจมีบางฉากที่กล่าวถึงเหตุการณ์เดียวกันแต่แนวทางการเขียนและการบอกเล่าในรายละเอียดนั้นแตกต่างกันซึ่งอาจเป็นผลมาจากช่วงเวลาในการแต่งรวมถึงแนวทางและวัตถุประสงค์ในการแต่งที่แตกต่างกัน งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องเพื่อสะท้อนแนวความคิดของกลุ่มนักรบที่มีต่อโชกุนโยะริโตะโมะในนิยายสงครามทั้ง 3 เรื่อง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษาความเชื่อต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อตัวละครนักรบ และความเชื่อที่ส่งเสริมแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างนาย-บ่าวจากนิยายสงคราม เรื่อง *เฮอิเกะ โมะโนะนะงะตะริ* เรื่อง *โชะงะ โมะโนะนะงะตะริ* และเรื่อง *กิเกะอิกิ* เพื่อนำมาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนาย-บ่าวและระบบฟิงฟิงที่พบในนิยายสงครามสมัยคัมมะกุระ-มุโระมะชิ

3. แนวเหตุผล สมมติฐาน

ความเชื่อที่ปรากฏในนิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องนั้นได้รับอิทธิพลจากขนบธรรมเนียมและความเชื่อสมัยเฮอันและสมัยคัมมะกุระ-มุโระมะชิ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า ความเชื่อเรื่องความฝัน ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์นาย-บ่าว อีกทั้งความเชื่อเหล่านี้ยังช่วยเน้นภาพความยิ่งใหญ่ให้กับโชกุนโยะริโตะโมะและกลุ่มนักรบของเขา

4. ขอบเขตการวิจัย

1. ในการศึกษาความเชื่อของตัวละครนักรบจากนิยายสงครามทั้ง 3 อันได้แก่ *เฮอิเกะ โมะโนะนะงะตะริ* *โชะงะ โมะโนะนะงะตะริ* และ *กิเกะอิกิ* ซึ่งปรากฏเรื่องราวของโยะริโตะโมะในฐานะโชกุนของรัฐบาลคัมมะกุระ โดยในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาตัวบทจากหนังสือเรื่อง *เฮอิเกะ โมะโนะนะงะตะริ* ฉบับคะกุอิชิ (覚一本)² ซึ่งเป็นฉบับที่ได้รับการอ่านอย่างแพร่หลายและใช้ในการเรียนการสอนปัจจุบันในประเทศญี่ปุ่นตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์โมะงักกัน(小学館)เล่มที่ 1 ตีพิมพ์ในปีค.ศ.2014 และเล่มที่ 2 ตีพิมพ์ปีค.ศ.2015 เรื่อง *โชะงะ โมะโนะนะงะตะริ* ฉบับทะอิเซะกิจิ (大石寺本)ซึ่งเป็นฉบับเก่าแก่และเขียนในลักษณะไวยากรณ์โบราณ(古態本)ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์โมะงักกันในปีค.ศ.2009 และเรื่อง *กิเกะอิกิ* ฉบับทะนะกะ (田中本) ซึ่งเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดและความผิดพลาดน้อยที่สุดตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์โมะงักกันเมื่อปีค.ศ.2006

2. ศึกษาบทวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์นาย-บ่าวในสมัยคัมมะกุระ-มุโระมะชิ

3. บทความขึ้นนี้ใช้ระบบถอดภาษาญี่ปุ่นของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นผลงานวิจัยในปี พ.ศ. 2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สัตสุวรรณ, ผศ.สุชาติ สัตยพงศ์, ผศ.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (ปัจจุบันคือ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล) และอาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์คือ ผศ.ดร.สุตาพร ลักษณะนิยานวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคือ ผศ.ดุษฎีพร ชำนิโรคนานต์ อย่างไรก็ตามหากเป็นคำที่รู้จักกันแพร่หลายในภาษาไทยอยู่แล้วจะไม่ใช้ระบบการถอดเสียงดังกล่าว จะคงการเขียนตามความนิยมเดิม เช่น ซามูไร เฮอัน โชกุน เกียวโต เป็นต้น

² ชื่อคะกุอิชิมาจากชื่อผู้เขียนซึ่งเป็นพระติดดินนำเต้าตบอดที่มีชื่อเสียง รวบรวมเสริมสมบูรณ์สมัยนัมโอะกุโซ (南北朝時代) ในปีโชอันที่ 4 (貞安4年) หรือปีค.ศ. 1371 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เนื้อหาเกิดความคลาดเคลื่อนในการทรงจำของเหล่าลูกศิษย์และเป็นฉบับที่ได้รับการอ่านอย่างแพร่หลายและใช้ในการเรียนการสอนปัจจุบันในประเทศญี่ปุ่น

5. ผลการศึกษาและบทวิเคราะห์

ก่อนอื่นผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงประวัติโดยสังเขปเกี่ยวกับเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ต่อไป

ประวัติเกี่ยวข้องกับเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุ (八幡大菩薩)

ความศรัทธาเริ่มต้นมาจากศาลเจ้าอะชิมังงุ (八幡宮) อันเป็นศาลเจ้าเก่าแก่ตั้งแต่สมัยนาราตั้งอยู่ในแคว้นบุเซ็น (豊前国) เขตอุซะ (宇佐郡) หรือเขตอุซะจังหวัดโออิตะในปัจจุบัน เดิมทีเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุเป็นเทพประจำท้องถิ่น แต่ในครั้งหลังของศตวรรษที่ 6 มีตำนานเล่าขานกันว่าเทพโองะโนะฮิโกะหนึ่งในไตรเทพของแคว้นยะมะโตะได้เดินทางไปเมืองอุซะและอัญเชิญวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของจักรพรรดิโอจิน (応神天皇)³ ผสมรวมเข้าไป นอกจากนี้ในหนังสือ *โทะอะจิโยโรกุ* เล่มที่ 4 (『東大寺要録四』) ยังมีการบันทึกเรื่องการอัญเชิญดวงพระวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของจักรพรรดิโอจินมาสถิตไว้ด้วยเช่นกัน จากความเกี่ยวพันในจุดนั้นเป็นต้นมาทำให้เทพองค์นี้จึงเป็นที่นับถือในหมู่ชาวซุคุ อย่างไรก็ตามต่อมาภายหลังความเชื่อเกี่ยวกับเทพองค์นี้นั้นได้รับอิทธิพลความเชื่อของพระพุทธศาสนา ลัทธิชินโต และลัทธิเต๋าผสมรวมเข้ามามีกลายเป็นความเชื่อเช่นในปัจจุบัน ในสมัยเฮอันได้มีการอัญเชิญเทพอะชิมันจากแคว้นบุเซ็นมาประดิษฐานยังเกียวโต ณ ศาลเจ้าอิวะมิมิสุซะชิมังงุ (石清水八幡宮) หลังจากนั้นความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุก็ได้รับการเผยแพร่ไปอย่างกว้างไกลในดินแดนตะวันออกของญี่ปุ่น ต่อมาเทพอะชิมันดะอิโอะ

ซะซะทซุได้กลายเป็นเทพประจำตระกูลเก็นจิหรือมินะโมะโตะซึ่งในการรบทุกครั้งมักประทับตระกูลเก็นจิจะเดินทางไปสักการะเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุ ในปีค.ศ.1063 ได้มีการอัญเชิญเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุไปยังยูอิงะฮะมะ (由比浜หรือ由比ヶ浜) แคว้นซังมะมิ (相模国) เพื่อประดิษฐานเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุในศาลเจ้าทซุระโอะกะ (鶴岡) หลังจากนั้นเป็นต้นมาการสักการะเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุจึงได้รับความนิยมในหมู่โกะ-เคะนิน⁴ ในคณะกระบี่ และความเชื่อนี้ได้แพร่หลายไปทั่วประเทศ จนกระทั่งมีศาลเจ้าสาขาราว ๆ 44,000 แห่งในปัจจุบัน การเรียกขานชื่อเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุเช่นในปัจจุบันนั้นเริ่มต้นในสมัยคณะกระบี่

ในนิยายสงครามเรื่อง *โอมงกิ* (将門記) มีการกล่าวถึงคำประกาศิตของเทพองค์นี้ไว้ว่า 「朕ガ位ヲ蔭子平将門二授ケ奉ル、其ノ位記ハ左大臣正二位菅原朝臣ノ靈魂表スラク云々」 “ข้าจะมอบตำแหน่งให้แก่ ทะอิระ โนะ มะซะกะโตะ โองการแต่งตั้งนี้ดวงวิญญาณของท่านซุงะวะระ โนะ มิชิสะเนะ เสนาบดีฝ่ายซ้าย ตำแหน่งโอมะ ระดับ 2 จะเป็นผู้รับไปบันทึกต่อไป” ส่วนในหนังสือ *อะชิมันอุซะงุ โกะตะกุเซ็นฉุ* 『八幡宇佐宮御託宣集』⁵ ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมคำประกาศิตของเทพองค์นี้ไว้ได้มีการพรรณาลักษณะของเทพองค์นี้ว่า “เทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุปรากฏกายในร่างของชายชราที่มีผมสีขาวอายุราว 70 ปี และปล่อยลูกธนูออกไปสังหารมะซะกะโตะ” สำหรับสายตระกูลเซะอิวะเก็นจิ (清和源氏) ที่นับถือเทพองค์นี้เป็นเทพประจำตระกูลนั้นกล่าวกันว่าน่าจะเริ่มในสมัยมินะโมะโตะ โนะ โยะริโนะบุ (源頼信) เนื่องจากมีจดหมายรายงานการไปนมัสการศาลเจ้าอิวะมิมิสุซะชิมังงุ นอกจากนี้จาก

³ จักรพรรดิองค์ที่ 15 ในสมัยยะมะโตะ (สมัยนารา)

⁴ “โกะ-เคะนิน” (御家人) เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มนักรบที่มีความสัมพันธ์อันยาวนานกับโชกุนแห่งรัฐบาลทหารในสมัยคณะกระบี่ โดยจะสืบทอดเป็นตระกูลและจะดูแลปกครองที่ดินของตน และโชกุนจะตอบแทน “โกะ-เคะนิน” ด้วยการมอบที่ดินในดินแดนต่าง ๆ ให้ปกครองดูแลจนเกิดเป็นรูปแบบความสัมพันธ์อันยาวนานที่สำคัญซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสมัยคณะกระบี่ที่เรียกว่า ความสัมพันธ์อันยาวนานแบบระบบศักดินา (封建の主従関係)

⁵ หนังสือรวบรวมเกี่ยวกับคำประกาศิตของเทพอะชิมันแห่งศาลเจ้าอุซะ มีทั้งหมด 16 เล่มเริ่มรวบรวมในปี ค.ศ. 1290 แล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1313

หนังสือ *ชมปิฎกเมื่อยะกุ* 『尊卑分脈』⁶ มีการบันทึกว่า มินะโมะโตะ โนะ โยะมิอิเอะ (源義家) ได้ทำพิธีเก็บปู⁷ ที่ศาลเจ้าอิวะนะมิสุสะชิมังงู เขาจึงมีชื่อหลังผ่านพิธีดังกล่าวว่า “อะชิมันตะโร” 「八幡太郎」 หลังจากนั้นสองพ่อลูกโยะริโยะมิ (頼義) และโยะมิอิเอะ (義家) เดินทางไปมาระหว่างภูมิภาคคันโตไปยังแคว้นเควะวะ (出羽国) และมูทซุ (陸奥国) โดยใช้เส้นทางโทซันโด (東山道) และเส้นทางโทกะเอโด (東海道) จึงทำให้มีการสร้างศาลเจ้าสาขาของอะชิมังงูไปถึงแคว้นทั้งสอง นอกจากนี้ในหนังสือบันทึกประวัติศาสตร์ อะสุมะ คะงะมิ 『吾妻鏡』 วันที่ 12 เดือน 10 ในปีจิโจที่ 4 กล่าวถึงการประดิษฐานเทพอะชิมันตะโอะโอะซะซะทซุไว้ ณ ศาลเจ้าทซุงะโอะกะอะชิมังงูเพื่ออุทิศให้บิดาโยะริโยะมิ

จากการศึกษาตัวบทผู้วิจัยพบว่าในนิยายสงครามเรื่อง *โชะงะ โมะโนะงะตะริ* ก็ได้มีการกล่าวถึงตำนานการกำเนิดเทพอะชิมันตะโอะโอะซะซะทซุไว้ด้วยเช่นกันดังนี้

そもそも八幡大菩薩と申すは、忝くも本地寂光の都を出でて垂迹の三所と顕はれ給ふ。人間皇女の胎を借りて、本朝三代の帝を生れ給ふ。いはゆる仲哀・神功・応神なり。崩御の後は、本朝守護・百王鎮護の一所三本の垂迹と顕はれ給ふ。いはゆる弥陀・観音・勢至の三尊なり。仰ぎて八幡大菩薩を信じ給ひ、その外、堂社・塔閣を建立あり、仏像・経巻を納め、征罰・忠賞、度に当りて、善根莫大にぞおはしける。

เดิมทีแล้วเทพอะชิมันตะโอะโอะซะซะทซุประทับอยู่

ที่ดินแดนจักโกโจโตะ ทรงเสด็จออกจากที่นั่น ทรงอวตารลงมาเป็นเทพ 3 องค์ ขอยืมพระครรภ์ของมนุษย์ที่เป็นพระมเหสีเพื่อให้กำเนิดจักรพรรดิญี่ปุ่น 3 รุ่น ซึ่งก็คือจักรพรรดิชูเออิ พระมเหสีจินงู จักรพรรดิโอจิน หลังเสด็จสวรรคตก็ทรงอวตารเป็นเทพ 3 องค์ประทับอยู่ ณ ที่แห่งเดียวกันเพื่อปกป้องคุ้มครองญี่ปุ่นและทำให้บ้านเมืองสงบลงในจักรพรรดิรุ่นต่อมาอีกนับร้อยพระองค์ เทพทั้ง 3 พระองค์นี้เป็นที่รู้จักในนามของชั้นสนอัน⁹ ได้แก่ มิตะ¹⁰ คันทัน¹¹ และเซะอิมิ¹² ด้วยเหตุนี้จึงทำให้โยะริโตะโมะเอะเลื่อมใสศรัทธาในพระโพธิสัตว์อะชิมันตะโอะโอะซะซะทซุ นอกจากนี้เขายังได้สร้างอุโบสถ สร้างศาลเจ้า สร้างเจดีย์ สร้างตำหนัก และประดิษฐานพระพุทธรูปและพระไตรปิฎก (โยะริโตะโมะเอะ) ได้ปราบปรามคนชั่วและมอบรางวัลแก่คนซื่อสัตย์อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นกอบงูญอันมหาศาล

(โชะงะ : เล่ม 3 หน้า 134)

นอกจากนี้ ในเรื่อง *โชะงะ โมะโนะงะตะริ* ยังสะท้อนแนวคิดที่ว่าเทพองค์นี้มีความเกี่ยวข้องกับตระกูลเก็นจิซึ่งปรากฏในฉากต่อไปนี้

然れば、今の佐殿と申すは、遠く曩祖を尋ねれば、清和天皇第六皇子貞純新王これなり。近く累代を訪えば、六孫王経基の後胤、八幡太郎義家の末葉なり。然れば、当山に八幡の御社あり。水尾の清き流れは、八幡大菩薩も、当山護持の三宝、走湯権現も、いかでか捨てんと思し召されんや。当山の守護神、我らに力を与へ給へ。佐殿を

⁶ หนังสือที่รวบรวมผังการแสดงการสืบสันตติวงศ์ของจักรพรรดิและสายตระกูลของนักบวชที่สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์

⁷ พิธีกรรมโบราณที่แสดงถึงการเปลี่ยนจากวัยเด็กผ่านเข้าสู่ผู้ใหญ่ หรือเท่ากับพิธีบรรลุนิติภาวะ ชื่อพิธีเก็บปูถูกเรียกหลังสมัยวะนะ สำหรับเด็กชายจะมีได้กำหนดอายุที่แน่นอน ในการทำพิธีเก็บปูแต่จะมีการเปลี่ยนหมวกอะโอะมิและเปลี่ยนชื่อใหม่โดยมิใช่ชื่อนิวยเด็กที่เคยมีมา ส่วนเด็กผู้หญิงโดยทั่วไปจะทำพิธีนี้ในช่วงอายุ 12 – 16 ปี

⁸ พระโพธิสัตว์ที่มีลำดับสูงสุดในบรรดาพระโพธิสัตว์ทั้งสี่ประเภทตามความเชื่อของพุทธศาสนิกนิกายเท็นดะอิ และยังหมายถึงโลกที่แสดงถึงธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้

⁹ “ชั้นสน” หมายถึงรูปเคารพของทั้ง 3 พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์คู่พระบารมีที่ประทับอยู่ด้านข้างของพระพุทธองค์ซึ่งพบเห็นได้ตามอุโบสถ สำหรับพระโพธิสัตว์คู่บารมีพระพุทธเจ้าในดินแดนสุชาวตีพุทธเกษตรทั้งสองนั้นได้แก่ พระอวโลกิเตศวร และพระมหาสถาปราชินโพธิสัตว์

¹⁰ “มิตะ” หรือ “อะมิตะเนียวะเออิ” หมายถึง “พระอมิตาภพุทธะ” เป็นพระพุทธเจ้าในคติความเชื่อของมหายานที่ประทับในแดนสุชาวตี

¹¹ “คันทัน” หมายถึง พระอวโลกิเตศวร เป็นพระโพธิสัตว์คู่บารมีพระพุทธเจ้าในดินแดนสุชาวตีพุทธเกษตร

¹² “เซะอิมิ” หมายถึง มหาสถาปราชินโพธิสัตว์ เป็นพระโพธิสัตว์คู่บารมีพระพุทธเจ้าในดินแดนสุชาวตีพุทธเกษตร

助け奉らん。源氏の系、永く絶えず、我が山、繁
唱すべき時節なり。

อนึ่ง ท่านซุเกะโคะโนะผู้นี้ หากถามถึงต้นตระกูล
บรรพบุรุษนั้นก็คือเจ้าชายเซดะสุมิซึ่งเป็นพระราชโอรส
พระองค์ที่หกในจักรพรรดิเซะอิวะ หากถามถึงสาย
ตระกูลที่ใกล้เข้ามา ท่านเป็นลูกหลานของโระกุซัน
โอทซุเนะโมะโคะ เป็นหลานของท่านอะชิมันตะโร
โยะมิอิเอะ อนึ่ง ศาลเจ้ายะวะตะก็ตั้งอยู่บนเขาลูกนี้
ความบริสุทธิ์ของทางน้ำ¹³ ที่ไหลต่อมา ทั้งท่านอะชิมัน
ตะอิโอะซะทซุ ทั้งพระรัตนตรัยที่คุ้มครองเขาลูกนี้ ทั้ง
ท่านเทพโซโด เหตุอันใดจึงคิดจะทอดทิ้ง(ซุเกะโคะโนะ)
ท่านเทพที่คุ้มครองเขาแห่งนี้ โปรดประทานพละกำลัง
แก่พวกเรา เราจะช่วยท่านซุเกะโคะโนะ สายเลือด
ตระกูลเกินจินนี้ต้องยืนยาวไม่ขาดสาย ถึงเวลาอันสมควร
ที่เขาของเรารุ่งโรจน์โชติช่วงแล้ว

(โซะงะ : เล่ม 3 หน้า 113)

หากพิจารณาจากฉากที่กล่าวถึงเทพอะชิมันตะ
อิโอะซะทซุแล้วนั้นอาจสรุปลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับ
เทพอะชิมันตะอิโอะซะทซุที่มีอิทธิพลต่อชนชั้นนักรบ
และความสัมพันธ์นาย-บ่าวที่สะท้อนจากนิยายสงคราม
ที่เกี่ยวข้องกันทั้ง 3 เรื่องนี้ออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1. การอธิษฐานเพื่อขอพรและการประทานความ
ช่วยเหลือจากเทพ

2. เทพนิมิตที่ปรากฏในความฝัน

5.1 การอธิษฐานเพื่อขอพรและการประทาน ความช่วยเหลือจากเทพ

การอธิษฐานเพื่อขอพรและการประทานความช่วย
เหลือจากเทพอะชิมันตะอิโอะซะทซุในนิยายสงคราม
ทั้ง 3 เรื่องได้ถูกกล่าวไว้ดังนี้

5.1.1 เรื่อง เฮะอิเกะ โมะโนะงะตะริ

ฉากจักรพรรดิอันโตะกุและเหล่านักรบตระกูล เฮะอิเกะสักการะที่เกี่ยวข้อง

การเดินทางไปสักการะเทพอะชิมันที่ศาลเจ้าอิวะมิ
มิสุซะชิมังงุที่เกี่ยวข้องของจักรพรรดิอันโตะกุและเหล่านักรบตระกูลเฮะอิเกะทัพสุดท้ายขณะลี้ภัยออกจากเมือง
หลวงดังปรากฏในเล่มที่ 7 ตอน 「一 門 都 落」
いちもんみやくおち

落ち行く平家は誰々ぞ。前内大臣宗盛公、平
大納言時忠、(中略)是は東国北国度々のいくさ
に、此二三ヶ年が間、討ちもらされて纔かに残る
ところなり。山崎関戸院に、玉の御輿をかきすゑ
て、男山をふし拌み、平大納言時忠卿、「南無帰
命頂礼、八幡大菩薩、君をはじめ参らせて、我等
都へ帰し入れさせ給へ」と祈られけるこそかなし
けれ。

ในบรรดาตระกูลเฮะอิเกะที่เดินทางออกจากเมือง
หลวงนั้นไม่มีใครกันบ้าง (ได้แก่) ซะกิโนะนะอิตะอิจิน มุเนะ
โมะริโก เฮะอิตะอินงะงะ โทะกิตะตะ (ละข้อความ) การ
รบทั้งในดินแดนตะวันออกและดินแดนตะวันตกใน
สองสามปีมานี้ไพร่พลล้มตายเหลือเพียงเล็กน้อย เมื่อ
ขบวนเล็ดจเดินทางมาถึงประตูด้านยะมะสะกิจึงวางเกี้ยว
ประทับของจักรพรรดิลงเพื่อหมอบกราบโอะโตะโกะยะ
มะ¹⁴ เฮะอิตะอินงะงะ โทะกิตะตะจึงอธิษฐานว่า “นะมุกิ
เมียวโระอิ ท่านเทพอะชิมันตะอิโอะซะทซุ ขอให้องค์
จักรพรรดิและพวกเราได้หวนคืนเมืองหลวงด้วยเถิด”
เขากล่าวอย่างโคกาอาลัย

(เฮะอิเกะ : เล่มที่ 7 หน้า 86-87)

จากฉากที่ยกมานั้นกล่าวถึงการเสด็จออกจากเมือง
หลวงของจักรพรรดิอันโตะกุและเหล่านักรบตระกูลเฮะอิ
เกะทัพสุดท้ายโดยในระหว่างทางเมื่อขบวนมาถึงด่าน

¹³ มิสุโนะโอะ () หากแปลตรงตัวหมายถึง “ทางไหลของน้ำ” และยังเป็นอีกพระนามของจักรพรรดิเซะอิวะ ในที่นี้จึงหมายถึงลูกหลานที่สืบสายมาจากจักรพรรดิเซะอิวะด้วยเช่นกัน

¹⁴ เขาโอะโตะโกะยะมะเป็นที่ประดิษฐานของศาลเจ้าอิวะมิมิสุซะชิมังงุ ()

ยะมะสะกิที่อยู่ตรงข้ามกับโอะโตะโกะยะมะซึ่งเป็นที
ประดิษฐานของเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุ ฌ ศาลเจ้า
อิวะมิมิสุยะชิมังงู การที่จักรพรรดิอันโตะกุและเหล่านักรบได้สักการะและอธิษฐานขอพรนั้นแสดงให้เห็นถึง
ความศรัทธาขององค์จักรพรรดิ พระราชวงศ์ และนักรบ
ในตระกูลเฮอิเกะที่มีต่อเทพองค์นี้ด้วยเช่นกัน อีกทั้งยัง
ขอให้จักรพรรดิและตระกูลของตนได้หวนกลับมาสู่เมือง
หลวงอีกครั้ง

ฉากจักรพรรดิอันโตะกุและเหล่านักรบตระกูล เฮอิเกะสักการะที่คิซุ

เมื่อจักรพรรดิอันโตะกุและเหล่านักรบตระกูลเฮอิ
เกะเดินทางไปถึงดินแดนตะวันตก พระองค์ทรงเสด็จไป
นมัสการเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุด้วยเช่นกันซึ่งปรากฏ
ในฉากต่อไปนี้

さる程に、筑紫には内裏つくるべきよし沙汰
ありしかども、いまだ都定められず。主上は岩戸
の小卿大蔵の種直が宿所にわたらせ給ふ。人々の
家々は野中、田中なりければ、麻の衣はうたねど
も、十市の里ともいっつべし。内裏は山のなか
なれば、かの木の丸殿もかくやとおぼえて、なか々
優なる方もありけり。まづ宇佐宮へ行幸なる。大
宮司公道が宿所、皇居になる。

ในตอนนั้น กล่าวกันว่ามีการกำหนดการสร้างที่
ประทับ(สำหรับจักรพรรดิ)ที่ทซุกุมิ¹⁵ แต่ทว่าในเมือง
หลวงเองก็ยังไม่อยู่ในความสงบ จักรพรรดิจึงทรงประทับ

ที่บ้านพักของโอมะเกียวโอะคุระ ทะเนะนะโอะ ส่วนบ้านของ
ผู้ติดตามคือกลางทุ่งกลางนา แม้ไม่ถึงกับต้องสวมใส่ผ้า
ป่าน¹⁶ แต่ก็พูดได้ว่าเป็นหมู่บ้านโทชิ¹⁷ อันห่างไกล หาก
ที่ประทับเป็นกลางภูเขา คงใช้ต้นไม้ต้นนั้นเป็น“ที่
ประทับไม้ทรงกลม”¹⁸ ซึ่งก็มีด้านที่งดงามเช่นกัน
(พระองค์)ทรงเสด็จไปยังอุซะโนะมิมะ¹⁹ เป็นลำดับแรก
และทรงใช้ที่พักของตระกูลจินมิชิ²⁰ เป็นพระราชวัง

(เฮอิเกะ : เล่ม 8 หน้า 110-111)

จากฉากที่ยกมาข้างต้นนั้นเป็นตอนที่กล่าวถึง
ขบวนเสด็จของจักรพรรดิอันโตะกุและเหล่านักรบตระกูล
เฮอิเกะที่เดินทางรอนแรมอย่างยากลำบากจน
กระทั่งเดินทางไปถึงคิซุ สถานที่แรกที่พระองค์ทรงเสด็จ
ไปคือศาลเจ้าอุซะซะชิมังงูซึ่งเป็นศาลเจ้าต้นกำเนิดของ
ศาลเจ้าอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุทั่วประเทศ อีกทั้งยังทรง
ประทับ ณ บ้านพักของผู้อำนวยการศาลเจ้าซึ่งแสดงให้เห็น
ถึงสายสัมพันธ์อันลึกซึ้งของราชวงศ์ที่มีต่อเทพเจ้า
องค์นี้ด้วยเช่นกัน

ฉากทะอิระ โนะ โทะเกะตะทะขอพรให้เทพอะชิมัน ดะอิโอะซะซะทซุช่วยคุ้มครองจักรพรรดิอันโตะกุ

「それ我が君は天孫四十九世の正統、人皇八
十一代の御門なり。天照太神、正八幡宮も我君を
こそまもり参らッさせ給ふらめ。

“แต่เดิมแล้วเจ้านายของเรา²¹ นั้นสืบเชื้อสาย
โดยตรงจากเทพรุ่นที่ 49 และทรงเป็นจักรพรรดิองค์ที่

¹⁵ ชื่อเดิมของดินแดนคิซุ

¹⁶ ผ้าป่านหรือ (麻の衣) คือผ้าที่ใช้ห่อศพ ในที่นี้การสวมใส่ผ้าป่านจึงหมายถึงการเสียชีวิต

¹⁷ “หมู่บ้านโทชิ” (十市の里) เป็นชื่อหมู่บ้านในเมืองโทชิ(ปัจจุบันออกเสียงว่า“โทอิชิ”)จังหวัดนารา หมู่บ้านแห่งนี้เป็นศูนย์กลางของเมืองตั้งแต่สมัย
นารายจนถึงมุโระมะชิ ในกลอนญี่ปุ่นจะใช้คำนี้เป็น「掛詞」ที่ใช้แสดงชื่อสถานที่และยังมีความหมายของคำว่า “ห่างไกล” ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้
คำนี้ยังเป็น「掛枕」ในบทกวีซึ่งชื่อหมู่บ้านนี้ถูกใช้เชื่อมโยงกับความรู้สึกห่างไกลจากเมืองหลวง

¹⁸ การใช้ไม้ทั้งต้นโดยไม่ตัดแต่งหรือเสี้ยนเพื่อทำเป็นที่ประทับแบบเรียบง่าย โดยเฉพาะอะซะซะคุระเด็น「朝倉殿」หรือปัจจุบันรู้จักกันในนาม “อะซะ
ซะคุระโนะทะชิบะนะโนะอิโระนิวะโนะมิมะ” (朝倉橋広庭宮) อันโด่งดังของจักรพรรดิอะเมะอิ (斉明天皇)

¹⁹ หมายถึงศาลเจ้าอุซะซะชิมังงู (宇佐八幡宮) ณ เมืองอุซะ จังหวัดโออิตะ

²⁰ (大宮司公通)เป็นผู้อำนวยการศาลเจ้าอุซะ ตำแหน่งตระกูลจินมิชิเป็นตำแหน่งผู้อำนวยการสูงสุดของศาลเจ้าสำคัญของญี่ปุ่น

²¹ ในที่นี้หมายถึงจักรพรรดิอันโตะกุ

81 เทพอะมะเตะระสุ โอมะชิมังงู²² คงจะทรงปกป้อง
คุ้มครองเจ้านายของเรา”

(เฮอิเกะ: เล่ม 8 หน้า 117)

จากฉากที่ยกมาเป็นคำพูดของทะอิระ โนะ โทะกิ
ตะตะที่กล่าวกับโคะระมะรุะซึ่งมาแจ้งข่าวเรื่องคำสั่งของ
จักรพรรดิสละราชย์โกะมิระกะวะที่ทรงมีพระราช
กระแสรับสั่งให้ขับไล่ตระกูลเฮอิเกะออกจากคิวชูจึงขอ
ให้รีบหนีไปเสียก่อน แต่ทว่าโทะกิตะตะยังคงยืนยันถึง
ความชอบธรรมในการสืบเชื้อสายและเป็นลูกหลานของ
เทพอะมะเตะระสุและเทพอะชิมันดะอิโบะซะทซุ จาก
ประโยคดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่มีต่อเทพ
อะชิมันดะอิโบะซะทซุในฝ่ายของตระกูลเฮอิเกะที่เป็น
เครือญาติของจักรพรรดิอันโตกุ

นอกจากนี้ ในงานวิจัยของเซกิ ยูกิฮิโกะ (2003)
กล่าวว่าในนิยายสงครามเรื่อง *โอมงกิ* กล่าวว่าในปีค.ศ.
939 ทะอิระ มะซะกะโคะได้รับเทพพยากรณ์จากอะชิ
มันดะอิโบะซะทซุที่แคว้นโคสุเกะและขนานนามตนเอง
ว่า “ชินโน” 「新皇」 ซึ่งแปลว่า “จักรพรรดิองค์ใหม่”
เทพอะชิมันจึงเป็นเสมือนผู้ปลดปล่อยตระกูลนักรบ
ออกจากแบบแผนของราชสำนักและมีบทบาทสำคัญ
ในการสร้างโลกที่แตกต่างไปจากเทพอะมะเตะระสุหรือ
สุริยเทพ ด้วยเหตุนี้เหล่าตระกูลนักรบจึงให้การสักการะ
เทพอะชิมันเป็นเทพผู้ปกป้องรักษาเหล่านักรบ²³ ซึ่งจาก
งานวิจัยของยูกิฮิโกะจะเห็นได้ว่าในเรื่อง *โอมงกิ* ที่
สันนิษฐานว่าถูกประพันธ์ก่อนนิยายสงครามทั้ง 3 เรื่อง
นี้มีการกล่าวถึงเทพองค์นี้ในฐานะเทพของตระกูลนักรบ
เป็นครั้งแรกแต่เป็นเทพในฝั่งตระกูลเฮอิเกะ

อย่างไรก็ตามจากที่ได้นำเสนอไปในขั้นต้นเกี่ยวกับ
ประวัติที่มาของความเชื่อและการนับถือเทพอะชิมันดะอิ
โบะซะทซุนั้นเปรียบเสมือนเทพประจำตระกูลที่คอย

ปกป้องคุ้มครองตระกูลเก็นจิ มิยะจิ นะโอะกะสุ (2002)
กล่าวว่าความเชื่อความศรัทธาของโยะริโตะโมะที่มีต่อ
เทพองค์เสมือนเทพประจำตระกูลนั้นปรากฏให้เห็นเป็น
หลักฐานชัดเจนในหนังสือบันทึกประวัติศาสตร์ *อะสุมะ
กะกะมิ* เล่มที่ 1 วันที่ 5 เดือน 7 ปีจิโจที่ 4 โดยกล่าวว่า
ตนเป็น「八幡大菩薩氏人」หมายถึง “ผู้สืบเชื้อสาย
ตระกูลจากเทพอะชิมันดะอิโบะซะทซุ” อีกทั้งยังกล่าว
ถึงการสืบทอดความคิดดังกล่าวไปทั่วแคว้นทั้ง 8 แห่ง
ดินแดนตะวันออก

นอกจากนี้ จากการศึกษาผู้วิจัยได้พบว่าเทพอะชิ
มันนั้นมิได้เป็นที่เคารพเฉพาะนักรบในตระกูลเก็นจิ
เท่านั้น แต่เดิมทีเดียวเทพอะชิมันดะอิโบะซะทซุนั้นเป็น
เทพที่มีความเกี่ยวข้องและได้รับการสักการะในพระ
ราชวงศ์มาก่อน และต่อมาภายหลังเหล่าตระกูลนักรบ
ที่สืบเชื้อสายมาจากจักรพรรดิต่างไปเคารพสักการะ
ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏฉากที่กล่าวถึงการเสด็จเยือนศาลเจ้า
อะชิมันดะอิโบะซะทซุของจักรพรรดิอันโตกุและเหล่า
นักรบตระกูลเฮอิเกะด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ใน
ปัจจุบันความสำคัญในส่วนที่เป็นเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับ
พระจักรพรรดินั้นถูกกลืนเลือนหาย คงเหลือแต่ความ
เข้าใจเพียงว่าเทพอะชิมันดะอิโบะซะทซุเป็นเทพของ
นักรบประจำตระกูลเก็นจิไปแม้ในชาวยุญี่ปุ่นยุคปัจจุบัน

ฉากโยะริโตะโมะยกทัพไปต่อสู้กับตระกูลเฮอิ เกะที่ฟูจิกะวะ

เมื่อโยะริโตะโมะยกทัพมาถึงบริเวณภูเขาฟูจิแต่กลับ
พบกับสภาพกองทัพที่กระเจิดกระเจิงของฝ่ายเฮอิเกะ

平家の方には音もせず。人をつかはして見せ
ければ、「みな落ちて候」と申す。或は敵の忘れ
たる鎧とって参りたる者もあり、或はかたきのす
てたる大幕とって参りたる者もあり。「敵の陣に

²² เป็นอีกชื่อเรียกหนึ่งของศาลเจ้าอะชิมันงูซึ่งมีความหมายว่า “เทพอะชิมันดะอิโบะซะทซุที่แท้จริง”

²³ 関幸彦『「鎌倉」とはなにか』(山川出版社、2003年、150頁。)

は蟬だにも翔り候はず」と申す。兵衛佐急ぎ馬より下り甲を脱ぎ手水嗽をして王城の方を伏し拝み、「これは全く頼朝が私の高名にあらず、偏に八幡大菩薩の御計らひなり」とぞ宣ひける。

เมื่อเห็นว่าทางทัพเฮอิเกะไร้ซึ่งเสียงใด ๆ (โยะริโตะโมะ) จึงใช้ให้คนไปคุลาตเลา ทหารกลับมารายงานว่า “ทุกคนหายกันไปหมดขอรับนายท่าน ส่วนทหารฝ่ายเรานั้นบางคนนำชุดเกราะที่ศัตรูลืมไว้กลับมา บางคนเก็บโอมะกิที่ศัตรูทิ้งไว้กลับมาขอรับ” และรายงานต่อว่า “ในฐานะทัพของศัตรูไม่มีแม่แมลงวันบินสักตัว” ท่านเฮียวอิเอะโนะซุเกะจึงลงจากม้า ถอดหมวกนักรบออกล้างมือและบ้วนปากแล้วจึงคุกเข่าก้มลงสักการะโดยหันหน้าไปยังทิศของพระราชวังหลวงพร้อมกล่าวว่า “สิ่งนี้มีโชะเกียรติประวัติของโยะริโตะโมะแต่อย่างใด หากแต่เป็นแนวทางจากท่านเทพอะชิมันดะอิโอะซะทะซุ”

(เฮอิเกะ : เล่ม 5 หน้า 404)

ฉากดังกล่าวเป็นฉากที่ต่อเนื่องจากตอน “ฟูจิงวะ” เหล่านักรบฝ่ายทะอิระต่างขวัญหนีดีฝ่อเมื่อได้ฟังเรื่องราวที่ชะอิโตะ ชะเนะโมะริเล่าถึงกิตติศัพท์ความเก่งกาจของเหล่านักรบจากดินแดนตะวันออก จนทำให้นักรบเหล่านั้นหวาดกลัว ในคำคั้นนั่นเองที่นกฝูงใหญ่ได้บินขึ้นจากหนองน้ำด้วยเสียงอันอึกทึกครึกโครมดังเสียงพลุระกัมปนาททำให้นักรบฝ่ายทะอิระเข้าใจผิดคิดว่าเป็นทัพของโยะริโตะโมะและนักรบดินแดนตะวันออกบุกมา นักรบฝ่ายทะอิระจึงแตกกระเจิงจากค่ายที่ตั้งทัพไว้และหลบหนีกันไปคนละทิศละทาง ทำให้ทัพของโยะริโตะโมะชนะในการรบครั้งนี้ทั้ง ๆ ที่ยังมีได้ทำการรบใด ๆ โยะริโตะโมะจึงเชื่อว่าการชนะในครั้งดังกล่าวนี้เป็นการประทานความช่วยเหลือมาจากเทพอะชิมันดะอิโอะซะทะซุที่ตนนับถือ

5.1.2 เรื่อง โยะงะ โมะโนะงะตะริ

ฉากที่โยะริโตะโมะไม่พอใจความไม่เป็นระเบียบ

ของนักรบในช่วงที่ตระกูลเฮอิเกะปกครอง

流人兵衛佐殿は、伊豆国の住人南条・深堀といふ二人の侍を御供にておはしけるが、「あはれ、世の習ひかな。奴ばらが任せに振舞ふこそ安からぬ。帰命頂礼八幡大菩薩。願はくは、頼朝が本意を遂げしめ給へ」とぞ祈念し給ひける。

ท่านเฮียวโนะซุเกะผู้โดนเนรเทศและขามุไรแคว้นอิสุ 2 คนนามว่านันโจและฟูเกะโยะริ ได้ไปอธิษฐานขอพรว่า “นี่คือสัจธรรมของโลกหรือหยา (ตัวข้า) ไม่เป็นสุขเพราะการประพาดิตนตามอำเภอใจของเจ้าพวกนั้น คิเมียวโชะอิ อะชิมันดะอิโอะซะทะซุ ขอให้ความปรารถนาที่มีมาช้านานของข้าเป็นจริงด้วยเถิด”

(โยะงะ : เล่ม 1 หน้า 63)

ฉากโยะริโตะโมะอธิษฐานในระหว่างหลบหนีออกจากคุกหาสน์ของตระกูลอิโตะ

道すがら、御心中に祈念せられけるは「仰ぎて願はくは、八幡大菩薩。頼朝が先祖八幡太郎義家は、男山石清水参籠の時、御示現にて大菩薩の御子となり、八幡太郎を号したり。八幡太郎と号したり。されば、『義家が子孫に恙あらせじ』とこそ御誓ひあんなるに、源氏皆亡びて果て、家廢れ人亡びて、正統の名残とて頼朝一人ばかりなり。八代守護の御誓ひ空しうして、四代を残し給はんこと口惜しかるべし。このたび運を開かずは、何人か家を興して誓ひを続がん。ただ願はくは、大菩薩の誓約をば頼朝に授け給へ。伏して乞ふ、諸天・善神。擁護を垂れ給へ。たとひ広く日本を平げんことこそ難くとも、当国の土民ばかりを授かり給へ。

ในระหว่างทาง (โยะริโตะโมะ) อธิษฐานในใจว่า “(ข้าพเจ้า) ขอกล่าวคำอธิษฐานต่อท่านอะชิมันดะอิโอะซะทะซุ อะชิมันดะโร โยะมิอิเอะซึ่งเป็นบรรพบุรุษของโยะริโตะโมะ ตอนไปนมัสการที่โอะโตะโกะยะมะอิวะชิ

มีสุนั้น ท่านจำแลงกายมาบอกว่า(โยะฉือเอะ)เป็นลูกของพระโพธิสัตว์ ด้วยเหตุนี้จึงได้นำมาว่าชะชิมันตะโร และทั้ง ๆ ที่ท่านปฏิญาณแล้วว่า “จะไม่ให้ลูกหลานของโยะฉือเอะมีอันตราย” แต่ตระกูลเกินจืทุกคนได้ตายจากไป ตระกูลตกต่ำผู้คนต่างล้มตาย คนที่เป็นสายเลือดตรงนั้นเหลือโยะริโตะโมะเพียงคนเดียว คำสาบานที่กล่าวว่าจะคุ้มครองตระกูลไปถึงแปดรุ่นนั้นได้สูญเปล่า การดำรงต่อมาเพียงสี่รุ่นนั้นเป็นเรื่องน่าเศร้ายิ่งนัก” หากในครั้งนี้โชคไม่เข้าข้าง ใครกันหรือจะเป็นผู้กอบกู้ตระกูลและสานต่อคำสาบานของพระองค์ ข้าน้อยเพียงอยากรวิงวอน คำสัญญาของพระโพธิสัตว์นั้นโปรดประทานแก่โยะริโตะโมะด้วยเถิด ข้าขอน้อมอภิวาทต่อบรรดาทวยเทพและเส็นชิน²⁴ ได้โปรดคุ้มครองลูกด้วยเถิด หากการปราบปรามผู้คนทั่วทั้งญี่ปุ่นอันกว้างใหญ่ไพศาลให้สงบลงนั้นยากลำบาก ก็โปรดประทานเพียงคนที่อยู่ในแคว้นแห่งนี้²⁵

(โษะงะ : เล่ม 2 หน้า 97-98)

ฉากยะมะกิ โนะ คะเนะตะกะจิงระงับแผนการรบกับโยะริโตะโมะ

佐殿これを御覧じて、いよいよ力付きてぞ思し召されける。御心中には、「仰ぎて願はくは、大悲権現八幡大菩薩。頼朝が宿願を、遠くは三年、近くは三月が内に成就せしめ給へ。我が願、満つるほどならば、まつ山木を亡ぼうし、次には伊東を討たん」とぞ祈念せられける。

พอโยะริโตะโมะได้เห็น(เหตุการณ์)เช่นนี้ก็เกิดกำลังใจมากยิ่งขึ้น ภายในใจนั้นก็สวดภาวนาว่า “ลูกขอวิงวอนความเมตตาจากท่านชะชิมันตะโรโยะชะทซุ ขอให้ความปรารถนาที่มีมาแสนนานของโยะริโตะโมะคนนี้บรรลุผลสำเร็จภายในสามปีเป็นอย่างช้าหรือสำเร็จภายในสาม

เดือนเป็นอย่างเร็ว หากคำขอของลูกเป็นจริง ลูกจะไปฆ่ายะมะกีก่อน จากนั้นจึงไปสังหารอิโต”

(โษะงะ : เล่ม 3 หน้า116)

เมื่อโยะริโตะโมะได้ทราบข่าวเรื่องยะมะกิ โนะ คะเนะตะกะระงับแผนการบุกมาหาอิสุเพื่อรบกับโยะริโตะโมะ โยะริโตะโมะจึงเกิดความหาลูกหลานและมีกำลังใจจึงขอพรจากเทพชะชิมันตะโรโยะชะทซุโปรดช่วยให้ความปรารถนาที่เคยมียาวนานของเขานั้นสำเร็จอย่างรวดเร็วที่สุดภายในสามเดือนและเข้าสู่ศุภภายในสามปี

5.1.3 เรื่อง กิเกะอิกิ

ฉากอุมิวะกะ(โยะฉิมิซุเนะในวัยเด็ก)อธิษฐานขอให้ช่วยคุ้มครองตระกูลของตน

「南無大慈大悲の明神、八幡大菩薩」と掌を合せて、「源氏を護らせ給へ。宿願まことに成就せば、玉の御宝殿を造り、千町の神領を寄進し奉らん」と祈誓して、念誦はてければ、正面より未申へ向かひて出で給ふ。

“นะโมด้วยพระเมตตาอันเหลือคณานับของท่านเมียวจินอีกทั้งท่านชะชิมันตะโรโยะชะทซุ” (อุมิวะกะ) กล่าวพลางพนมมือ “โปรดคุ้มครองตระกูลเกินจืด้วยเถิด หากความปรารถนาของลูกเป็นจริง ลูกจะสร้างศาลเจ้าที่ทำด้วยอัญมณีถวาย อีกทั้งลูกจะบริจาคที่ดินถวายอีกหนึ่งพันโจ” ลูกขอสาบาน เมื่ออธิษฐานจบ(อุมิวะกะ)เดินจากประตูใหญ่และมุ่งสู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เพื่อออกจากของศาลเจ้าไป

(กิเกะอิกิ : เล่ม 1 หน้า 31)

ฉากที่อิชะซะบุโรได้เจอกับโยะฉิมิซุเนะผู้เป็นนายมาแต่รุ่นบรรพบุรุษ

²⁴ เทพผู้ปกป้องรักษาพระธรรม

²⁵ หมายถึงแคว้นอิสุ

君の見参に入りて候ひぬること、三世の契りと申しながら、八幡大菩薩の御引き合せとこそ存じ候へ」とて、来し方行く末の物語互ひに申しひらきけり。

“การที่ได้พบนายท่านนั้น (ข้าน้อย)รู้ว่าคงเป็นเพราะสัญญาที่ผูกพันกันสามชาติและท่านเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะมิซึมาพาให้มาพบกัน” จากนั้นทั้งสองต่างเล่าเรื่องราวที่ผ่านมาและแผนในอนาคตให้กันและกันฟัง

(กิเกะอิเก : เล่ม 2 หน้า 74)

สำหรับธรรมเนียมและความเชื่อการไปนมัสการศาลเจ้านั้น อรรถยา สุวรรณระดา (2015) ได้ให้ทรรศนะประเด็นเกี่ยวกับธรรมเนียมความเชื่อของผู้คนในสมัยเฮอันว่าโดยทั่วไปแล้ว การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนญี่ปุ่นสามารถแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การไปนมัสการขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องราวทางโลกทั้งหลาย การไปนมัสการเพื่อขอให้ช่วยนำทางให้หลุดพ้นหรือเพื่อให้มีชีวิตที่สงบสุขในโลกหน้า และการไปนมัสการโดยมีได้มุ่งหวังขออะไรเป็นพิเศษ เช่น การไปกราบไหว้ขอขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยปกป้องคุ้มครอง เป็นต้น การไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีทั้งการไปไหว้พระที่วัด (寺院) และการไปศาลเจ้า (神社) ซึ่งเป็นที่สถิตของเทพที่คนญี่ปุ่นนับถือบูชา แต่การไปกราบไหว้ขอพรเทพเจ้าที่ศาลเจ้านั้นเป็นการมุ่งหวังให้เทพเจ้าช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องทางโลกทั้งหลายเท่านั้น ต่างจากการไปไหว้พระที่วัดที่มุ่งหวังครอบคลุมกว้างไปถึงเรื่องของการตรัสรู้หรือการหลุดพ้นในโลกหน้าด้วย²⁶

ในนิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องนี้ต่างปรากฏฉากที่เล่าถึงการเดินทางไปอธิษฐานขอพรและการนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชนชั้นนักรบที่ศาลเจ้าเพื่อมุ่งหวังให้เทพเจ้าช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องทางโลกซึ่งน่าจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์ที่ต้องการเน้นเรื่องการขอพร

จากเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะมิซึผู้เป็นเทพประจำตระกูลของมินะโมะโตะ และการทำเช่นนี้สัมฤทธิ์ผลจนทำให้โยะริโตะโมะมิซึในการรบ สามารถปราบปรามศัตรูคู่อริและกุมอำนาจสูงสุดของรัฐบาลทหารคะมะกุระได้ในที่สุด

นอกจากนี้ เมื่อคำอธิษฐานที่ได้ขอจากเทพนั้นสัมฤทธิ์ผล ผู้ที่อธิษฐานนั้นจักทำพิธีบวงสรวงเพื่อสรรเสริญองค์เทพเป็นการตอบแทนด้วยเช่นกัน ดังเช่นการประดิษฐานเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะมิซึ ณ ศาลเจ้าที่ซุรุเงโอะกะซะชิมังงุของโยะริโตะโมะหลังจากที่ได้รับพระราชทานตำแหน่งเซอิโชกุนหรือผู้นำสูงสุดทางการทหารซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวถูกบรรยายไว้ในนิยายสงครามทั้งเรื่อง *เฮอิเกะ โมะโนะงะตะริ* และ *โชะงะโมะโนะงะตะริ*

ฉากจากนิยายสงครามเรื่อง *เฮอิเกะ โมะโนะงะตะริ*

さる程に鎌倉の前右兵衛佐頼朝、みながら征夷將軍の院宣を蒙る。御使は左史生中原泰定とぞ聞えし。十月十四日関東へ下着。兵衛佐宣ひけるは、「頼朝年来勅勘を蒙りたりしかども、今武勇の名譽長ぜるによつて、みながら征夷將軍の院宣を蒙る。いかんが私でうけとり奉るべき。若宮の社にし給はらん」とて、若宮へ参りむかはれけれ。八幡は鶴か岡にたたせ給ふへり。地形石清水にたがはず。廻廊あり、楼門あり、つくり道十余町見くんだり。

อีกไม่นานต่อมา เซกิโนะฮะอุเฮียวโนะซุเกะโยะริโตะโมะซมณอยู่ที่คะมะกุระก็ได้รับพระราชโองการแต่งตั้งให้เป็นเซอิโชกุน ได้ยินว่าผู้เชิญพระราชสาสน์มีนามว่า เซมิโอะนะกะซะระโนะยะยะซุซะดะซึ่งเดินทางมาถึงดินแดนคันโตในวันที่สิบสี่เดือนสิบ (เมื่อทราบข่าว) ท่านเฮียว

²⁶ อรรถยา สุวรรณระดา, บทความวิจัยเรื่อง บันทึกการเดินทางไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของมิซึซึนะ โนะซะซะ ใน คะเงะโรนิกิ ในงานประชุมวิชาการระดับชาติผู้บัณฑิตศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 8, 2558:1

โนะซุเกะกล่าวว่า “แม้ในหลายปีมานี้โยะริโตะโมะจะได้
รับการประณาม แต่ตอนนี้กลับได้รับเกียรติยศอย่างสูง
ของชายชาตินักรบ ได้รับพระราชทานตำแหน่งเซอิ
โชกุน ข้าสมควรได้รับความชอบไว้เพียงผู้เดียวได้อย่างไร
ข้าจะถวายแด่วะกะมิยะ”²⁷ จากนั้นจึงเดินทางไป
นมัสการวะกะมิยะ และก่อสร้างศาลเจ้าอะชิมันที่ที่ซุรุงะ
โอะกะซึ่งแบบแปลนไม่เหมือนศาลเจ้าอิวะมิมิสึเดิม โดย
สร้างให้มีทางเดินโดยรอบ ประตูทางเข้าสองชั้นและ
(ท่านเทพ)มองลงมาเห็นถนนทั้งสี่สาย

(เฮะอิเกะ : เล่ม 8 หน้า 122)

จากจากนิยายสงคราม โยะงะ โมะโนะงะตะริ

八幡大菩薩を鶴岡に勧請し奉り、頻繁の礼盛
んにして、奉幣・神器備れり。

(โยะริโตะโมะ)ได้อัญเชิญอะชิมันตะอิโอะซะทซุมา
ประดิษฐาน ณ ที่ซุรุงะโอะกะ พร้อมทั้งจัดเตรียมเครื่อง
เซ่นไหว้และไม้โยะเฮอิ²⁸ เป็นของถวาย

(โยะงะ : เล่ม 3 หน้า 134)

จากฉากที่ยกมาทำให้เห็นถึงความศรัทธาของโยะ
ริโตะโมะที่มีต่อเทพอะชิมันตะอิโอะซะทซุ อีกทั้งยังเห็น
ว่าการได้รับพระราชทานตำแหน่งผู้สูงสุดทางการทหาร
นั้นเป็นสิ่งที่โยะริโตะโมะได้รับการช่วยเหลือจากเทพ ฉะ
นั้นโยะริโตะโมะจึงถวายตำแหน่งนั้นแด่เทพอะชิมันตะอิ
โอะซะทซุ

5.2 เทพนิมิตที่ปรากฏในความฝัน

ความเชื่อเกี่ยวกับเทพนิมิตที่ปรากฏในความฝันซึ่ง
หมายถึงการบอกกล่าวเหตุการณ์ล่วงหน้าปรากฏใน
นิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องได้ถูกกล่าวไว้ดังนี้

5.2.1 เรื่อง เฮะอิเกะ โมะโนะงะตะริ

จากความฝันของชามุไรหนุ่มในตอน “มกเกะโนะ
ซะตะ” 「物怪之沙汰」

又、源中納言雅頼卿のもとに候ひける青侍が
見たりける夢もおそろしかりけり。たとへば大内
の神祇官とおぼえしきところに、束帯ただしき上
臈たちあまたおはして、議定の様なる事のありし
に、末座なる人の、平家の方人するとおぼしき
を、その中よりおったてらる。かの青侍夢の心
に、「あれはいかなる上臈にてましますやらん」
と、ある老翁に問ひ奉れば、「厳島の大明神」と
こたへ給ふ。其後座上にけたげなる宿老のまし
しけるが、「この日来平家の預かりたりつる節刀
をば、今は伊豆国の流人頼朝にたぼうずるなり」
と仰せられければ、其御そばに猶宿老のまし
しけるが、「其後はわが孫にもたび候べ」と仰せら
るるといふ夢を見て、是を次第に問ひ奉る。「節
刀を頼朝にたぼうとおほせられつるは、八幡大菩
薩、其後はわが孫にもたび候へと仰せられつるは
春日大明神、かう申す老翁は、武内の大明神」と
仰せらるるといふ夢を見て、(省略)

นอกจากนี้ ความฝันที่เกิดกับชามุไรหนุ่มคนหนึ่ง
ทำงานรับใช้อยู่จวนของขุนนางเก็นซุนงะงะ มะซะโยริ²⁹
ก็ช่วงพิศวาสเช่นกัน หากเล่าถึงเรื่องราวโดยละเอียดนั้น ดู
เหมือนจะเป็นที่จริงกัน³⁰ ในพระราชวัง เหล่าผู้สูงศักดิ์ทั้ง
หลายแต่งกายด้วยชุดพิธีการมารวมตัวกันดูคล้ายการ
ปรึกษาหารือ ท่านที่ประทับอยู่ ณ ที่นั่งต่ำสุดนั้นดูคล้าย
จะเป็นฝ่ายเดียวกับเฮะอิเกะได้ถูกขับออกไป ในความฝัน
ของชามุไรหนุ่มผู้นั้นเขาถามชายชราท่านหนึ่งไปว่า
“ท่านนั้นคือผู้ใดหรือขอรับ” ท่านตอบว่า “อิทซุคุมิมะ

²⁷ เป็นคำที่ใช้สำหรับเรียกศาลเจ้าสาขา

²⁸ ไม้ที่ทำด้วยป่านและกระดาศาใช้สำหรับถวายเทพตามความเชื่อของลัทธิชินโต

²⁹ บ้างออกเสียงว่า คะอิระอิโนะเกียว เป็นสายตระกูลมูระกิมิเก็นจิ (村上源氏)

³⁰ หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลศาลเจ้าและนักบวชลัทธิชินโตทั่วประเทศ ในหน่วยงานมีขุนนาง 21 คนทำหน้าที่ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับการพยากรณ์ คล้ายกรมโหรในพระราชวัง
ของไทย

ดะอิเมียวจิน³¹” จากนั้นผู้อาวุโสท่านหนึ่งที่ประทับนั่งอยู่บนแท่นประทับสูงสุดเอ่ยขึ้นว่า “ดาบเซ็ตโต³² เล่มนี้ที่ฝากไว้กับตระกูลเฮอิเกะมาพักใหญ่นั่น โปรดส่งมอบให้แกโยะริโตะโมะที่ตอนนี้อยู่ที่แคว้นอิสุด้วยเถิด” ชายชราอีกท่านหนึ่งที่อยู่ด้านข้างจึงกล่าวบ้างว่า “จากนั้นแล้วโปรดมอบโอกาสให้ลูกหลานของข้าด้วยขอรับ” ชายหนุ่มฝันเห็นเช่นนั้นจึงเรียนถามถึงลำดับ (ของผู้อาวุโส) ในเรื่องนี้ ชายชราตอบว่า “ท่านที่กล่าวว่าโปรดประทานดาบเซ็ตโตแกโยะริโตะโมะนั้นคือเทพอะชิมันดะอิโอะซะทะซุ ส่วนคนที่เอ่ยว่าโปรดมอบให้ลูกหลานของข้าด้วยนั่นคือเทพคะซุกะโนะดะอิเมียวจิน³³ ส่วนตัวข้าที่พูดอยู่(กับเจ้า)ตอนนี้คือ ทะเกะอุชิดะอิเมียวจิน”³⁴

(เฮอิเกะ : เล่ม 5 หน้า 362-363)

จากฉากดังกล่าวที่ยกมานี้กล่าวถึงความฝันที่เป็นกลางบอกเหตุถึงการล่มสลายของตระกูลเฮอิเกะและความรุ่งโรจน์ที่กำลังจะมาเยือนตระกูลเก็นจิที่ปรากฏในนิยายสงครามเรื่อง *เฮอิเกะ โมะโนะงะตะริ* ฉบับคะกุอิชิ ความฝันที่ปรากฏแก่ชาโมโรหนุ่มนั้นเป็นการมารวมตัวกันของเหล่าเทพเจ้าเพื่อปรึกษาหารือกันในกิจของบ้านเมือง จากฉากดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเทพอะชิมันดะอิโอะซะทะซุเอ่ยว่าโยะริโตะโมะนั้นเป็นลูกหลานของตนและจะขอรับช่วงดาบเซ็ตโตซึ่งหมายถึงการรับช่วงในการบริหารบ้านเมืองต่อจากตระกูลเฮอิเกะ อีกทั้งเทพประจำตระกูลเฮอิเกะเองนั้นได้ถูกขับออกมาจากที่ประชุม และเมื่อข่าวความฝันดังกล่าวแพร่ออกไปจึงสร้างความไม่พอใจให้แก่คิโยโมะริเป็นอย่างมาก คิโยโมะริจึงมีคำสั่งให้คน

ไปเอาตัวชาโมโรหนุ่มที่จวนของเก็นชุนะงน มะซะโยะริมาพบ แต่ชาโมโรหนุ่มผู้นั้นรีบหนีไปจากจวนแล้ว ทำให้เก็นชุนะงน มะซะโยะริต้องไปพบ คิโยโมะริด้วยตนเองและปฏิเสธว่าข่าวลือนั้นไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด ถึงแม้ในตอนท้ายจะมีการอ้างถึงคำพูดของอะอิโมะนิวโตะ เซอิระอิ³⁵ ที่วิเคราะห์ว่าตามความเชื่อโบราณนั้นเทพประจำศาลเจ้าอิทซุชิมะนั้นเป็นจิตาของเทพมังกรชะกะระ³⁶ ฉะนั้นจึงเป็นไปได้ที่เทพสตรีจะมาปรากฏกายให้เห็นในร่างของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ความฝันอันพิศวงนั้นก็ได้สร้างความหวาดกลัวให้แก่ผู้คนที่ได้ยินได้ฟังเรื่องราวในตอนนั้น จากฉากความฝันดังกล่าวนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการประพันธ์โดยการให้เทพเจ้าปรากฏในความฝันนั้นเป็นการช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ของโยะริโตะโมะว่าเป็นผู้ที่ถูกเลือกโดยเทพเจ้าและมีความเหมาะสมในการบริหารบ้านเมืองต่อจากตระกูลเฮอิเกะ

5.2.2 เรื่อง *โซะงะ โมะโนะงะตะริ*

จากความฝันในเรื่อง *โซะงะ โมะโนะงะตะริ* และการทำนายฝัน

かかるところに、相模国の住人懷島平権守景義といふ侍あり。これ、鎌倉権五郎景政が末流なり。兵衛佐殿ならびに北の方、伊豆の山蜜巖院に忍びておはします由伝へ聞き、御いとほしみに堪へずして、「一夜泊りに」とて、伊豆の山の御所へぞ参りける。その夜は、藤九郎盛長と一つ所に伏したりける。

その暁、盛長うち驚きて、佐殿の御前に参り、「今夜、君の御為にめでたき御示現を蒙りて

³¹ อิทซุชิมะ ดะอิเมียวจิน (厳島の大明神) เทพประจำตระกูลเฮอิเกะ

³² เป็นดาบที่จักรพรรดิพระราชทานแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพเพื่อออกรบหรือเป็นราชทูตที่เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีที่จีนซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยนารา

³³ คะซุกะโยะดะอิเมียวจิน (春日大明神) เทพประจำตระกูลฟูจิวาระ

³⁴ ทะเกะอุชิดะอิเมียวจิน (武内大明神) หรือทะเกะโนะอุชิ ชุกุเนะ (武内宿禰) เขาเป็นข้าราชการสำนักคนหนึ่งที่ปรากฏนามอยู่ในหนังสือ โคะจิกิ และนิฮนโอะกิ เขาถวายงานรับใช้จักรพรรดิถึง 5 พระองค์ ในตำนานกล่าวว่าเขาอายุยืนยาวถึง 300 ปี หลังจากเสียชีวิตไปแล้วได้รับการบวงสรวงให้เป็นเทพเจ้าที่ศาลเจ้าโคะ (高良神社) เป็นศาลเจ้าบวราของศาลเจ้าอิวะมิมิสึอะชิมังงู

³⁵ มีตำนานที่เล่าต่อมาด้วยเช่นกันว่าเป็นผู้ประพันธ์นิยายสงครามเรื่อง *เฮอิเกะ โมะโนะงะตะริ*

³⁶ ราชามังกรชะกะระหรือชะกะระ (沙羯羅魔王) (บาลี: Sagara) เป็นหนึ่งในแปดราชามังกรผู้ยิ่งใหญ่ที่ครองนครบาดาล

候ふ。君、足柄山矢倉が岳に渡らせ給へば、伊保坊は銀の瓶子を懷き、実近は御畳を敷き、盛綱は金の折敷に銀の御盃を据ゑ、盛長は銀の銚子に御酒を入れ奉り候ひければ、君、三度聞し召して後、箱根へ参り給ひ候ひける。左の御足にて奥州の外の浜を踏み、右の御足にては西国鬼界が島を踏み、左右の御袂に日月を宿し、小松三本を御飾りとして南に向ひて歩ませ給ひ候ふと見まゐらせて候ふ」と申しければ、佐殿、聞し召して、大きに喜ばせ給ひつつ、「頼朝も、この暁、殊勝の靈夢に与りぬ。鳩二つ飛び来たりて、頼朝が髻に巢を食ひつつ、子を産みて育てつと見たるは、八幡大菩薩の守らせ給ふやらんと頼もしく覚ゆる」と仰せられければ、北の方も、これらの事ども聞かせ給ひ、「自らも、今夜、不思議の御示現に与り候ひぬ。権現の御玉殿より八咫の唐の鏡を賜りつつ、袂に納めて石橋を下りけるほどに、あまりの不思議さに箱の蓋を開きて見れば、日本六十余州、皆、鏡の面に顕はれて見えつるあひだ、殿に向ひ奉りて、『権現よりかかるめでたき財を賜りぬ』と申しけるに、『その鏡は頼朝が用にあらず。女房の財なれば、頼朝いろふに及ばず』とて、二人連れ奉り、石橋に向ひ、坂を下ると見つる」と仰せければ、人々これを承り、「いづれもめでたき御夢かな。これほどにうち口説きて御祈

禱あれば、権現もいかでか御納受なかるべき」と皆々感じ合へりけり。

ในระหว่างนั้น ชามุไรคนหนึ่งอาศัยอยู่ที่แคว้นซังเงมินามว่าฟูโตะโกะโระจิเมะโนะ กนโนะกะมิ คะเงะโยะมิ³⁷ เมื่อได้ฟังเรื่องราวของสองสามี-ภรรยาจากลูกหลานของคะมะคุระโนะ กนโกะโร คะเงะมะซะว่าท่านเฮียวเอะซุเกะโตะโนะและภรรยา กำลังหลบซ่อนตัวที่วัดมัทซูกอนอินบนเขาอิสึจึงอดไม่ได้ที่จะรู้สึกเวทนาสงสารเขาบอกว่า “จะไปค้ำที่นั่นลัทธิคิน” จากนั้นจึงเดินทางไปเขาอิสึ ในคินนั้นคะเงะโยะมิพบกับโทกุโร โมะรินะงะ

ในรูปร่างของเข้ารวันรุ่งขึ้นโมะรินะงะตื่นขึ้นมาด้วยความตื่นเต้นและรีบมาพบโยะริโตะโมะพร้อมรายงานว่ “เมื่อคิน กระผมได้รับเทพนิมิตซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดีของนายท่านขอรับ (กระผมฝันว่า)พอนายท่านข้ามยอดเขายะรุระบนเทือกเขาอะมิงะระยะมะ พระอิโฮ³⁸ อุ้มคนโทสีเงินในมือ ซะเนะซิกะ³⁹ ก็ปูเสื่อทะตะมิ โมะริทซุนะ⁴⁰ ถือถาดไม้สีทองที่มีจอกเหล้าสีเงินวางอยู่ ส่วนโมะรินะงะนั้นรินสุราแด่นายท่านจากขวดสีเงิน หลังจากนายท่านดื่มสุราไป 3 ครั้งนายท่านจึงเดินทางไปยังโกะเนะ เท้าข้างซ้ายของนายท่านเหยียบลงบนชายหาดฝั่งด้านนอกของโอฌู⁴¹ ส่วนเท้าขวานั้นเหยียบไปบนเกาะคิกะอิโนะมิมะ⁴² ทางแคว้นตะวันตก ที่แขวนเสื่อทะตะโมะโตะ⁴³ ของนายท่านมีดวงอาทิตย์และดวงจันทร์มาพักพิง อีกทั้งยังประดับตกแต่งด้วยกิ่งสนสามกิ่ง จากนั้น(นายท่าน)

³⁷ ฟูโตะโกะโระจิเมะโนะ กนโนะกะมิ คะเงะโยะมิ (横島平権守景義) ในเหตุการณ์จาลองปีโฮโจ เขาเป็นนักรบที่ติดตามมินะโมะโตะ โนะ โยะมิโยะริ(บิดาของโยะริโตะโมะ) เนื่องจากเป็นนักรบลำดับแรก ๆ ที่เข้ามาติดตามรับใช้โยะริโตะโมะเขาจึงได้รับความสำคัญในฐานะผู้อาวุโสของรัฐบาลทหารคะมะคุระควบคู่ไปกับตำแหน่งผู้อำนวยการศาลเจ้าที่ซุระโอะกะซะซิมังงุ

³⁸ ในหนังสือเก็มเปะอิโดโระกุ (源平闘諍録) บันทึกนามของพระรูปนี้ว่า “อิโบนโน” “一品坊” พระรูปนี้ได้ฉายนามว่า “อิโบนโน” เนื่องจากพระรูปนี้ได้เทศนาสอน “พระสูตรพระอวโลกิตศวารโพธิสัตว์” เพียงบทเดียวให้แก่โยะริโตะโมะ

³⁹ เป็นตัวละครที่ไม่ทราบประวัติที่แน่ชัด อีกทั้งยังไม่พบทั้งในฉบับเอ็นเกียววัน ฉบับเก็มเปะอิโดะซุอิเกะและฉบับเก็มเปะอิโดะโระกุ

⁴⁰ โยะโนะ โมะริทซุนะ (小野盛綱) หากค้นตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้วน่าจะเป็น “โยะโนะโมะริทซุนะ (成綱) หลังจากนั้นบุตรชายของเขานามว่า “โมะริทซุนะ” ได้สืบทอดการรับใช้ตระกูลมินะโมะโตะต่อมาและเสียชีวิตในเหตุการณ์จาลองโจคิว (承久の乱) นอกจากนี้ยังเกิดความเข้าใจผิดระหว่างตัวละคร “โยะโนะ โมะริทซุนะ” และ “ซะซะกิ โมะริทซุนะ” (佐々木盛綱)

⁴¹ ในสมัยนั้นโอฌูเป็นดินแดนตะวันออกสุดของญี่ปุ่น ปัจจุบันคือดินแดนบริเวณจังหวัดฟูกูชิมะ (福島) จังหวัดมิยะจิ (宮城) จังหวัดอะวะตะ (岩手) จังหวัดอะโอะโมะริ (青森) เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “มิชิโนะกุ” (陸奥)

⁴² เกาะคิกะอิโนะมิมะ (鬼界ヶ島) ปัจจุบันคือเกาะอิโอะชิมะ (硫黄島) จังหวัดคะงะชิมะ (鹿児島) ในสมัยนั้นถือเป็นดินแดนตะวันออกสุดของประเทศญี่ปุ่น เกาะนี้ถูกใช้เป็นที่เนรเทศนักโทษ เช่น ฌักกัน ในนิยายสงคราม เฮะอิเกะ โมะโนะงะตะริ

⁴³ แขนเสื่อชุดแบบญี่ปุ่นที่มีลักษณะเป็นถุง

เดินไปทางทิศตะวันตก กระผมฝันเช่นนั้นขอรับ” เมื่อโยะริโตะโมะได้ฟังเช่นนั้นก็ยินดีปรีดายิ่งนัก จากนั้นจึงเล่าว่า “ตัวโยะริโตะโมะเองนั้น เมื่อรุ่งสางก็เกิดฝันอันมหัศจรรย์ (ในความฝันนั้นมียักษ์พิราบบสองตัวบินมาทำรังบนมวยผม ของโยะริโตะโมะ อีกทั้งยังคลอดลูกและเลี้ยงลูก(บนมวยผม) การฝันแบบนี้เชื่อว่าคงเป็นเพราะท่านเทพอะชิมันตะอิโอะซะซะทซุจะช่วยปกป้องรักษากระมัง” ส่วนทางภรรยาเมื่อได้ฟังเช่นนั้นก็กล่าวว่า “เมื่อคืนตัวฉันก็ได้รับเทพสังหรณ์ในฝันเช่นเดียวกัน ตัวฉันฝันว่าได้รับกระจากจากจินปานใหญ่จากพระคลังของท่านเทพ ข้าน้อยจึงเก็บใส่ไว้ในแขนเสื้อทะโมะโตะ ตอนที่กำลังจะเดินลงจากสะพานหินจึงลองเปิดฝากล่องกระจากอัครจรรยฺ์บานนั้นออกดูก็ได้เห็นภาพทกลีบแคว้นของญี่ปุ่นทั้งหมดสะท้อนอยู่บนกระจาก ระหว่างนั้นตัวฉันจึงหันไปพูดกับนายท่านว่า “ท่านเทพได้ประทานสมบัตินำยนิ์ดีปรีดามาให้” แต่นายท่านกลับกล่าวว่า “กระจากนั้นมีไซของจำเป็นสำหรับโยะริโตะโมะหรือ เพราะเป็นของสำหรับสตรีคงไม่เหมาะสำหรับโยะริโตะโมะ” จากนั้นเราทั้งสองจึงมุ่งไปทางสะพานหินแล้วลงจากเนินด้วยกัน” เมื่อผู้คนรอบข้างได้ยินเรื่องราวเช่นนี้จึงกล่าวว่า “ไม่ว่าจะเป็นฝันเรื่องไหนก็ล้วนแต่เป็นฝันที่น่ายินดีกระมัง เพราะนายท่านสวดมนต์อ้อนวอนถึงเพียงนี้ ท่านเทพทำไมจะไม่รับฟัง” ทุกคนต่างรู้สึกเช่นเดียวกันหมด

(โอะซะซะ : เล่ม 3 หน้า119-120)

หลังจากที่คะเงะโยะมิผู้มาเยี่ยมเยือนในวันก่อนได้ฟังนาย-บ่าวทั้งสามเล่าเรื่องราวความฝันที่เกิดขึ้นในคืนเดียวกันราวกับปาฏิหาริย์นั้น คะเงะโยะมิจึงทำนายความฝันดังกล่าวในฉากต่อไปนี้

さるほどに、懷島平權守景義、進み出でて申しけるは、「方々の御夢想どもを承りて、誠にめでたく覚え候ふ。上つ方の御夢は、憚り入りて候ふ。盛長が夢想においては、景義合わせて候ふなり。まづ、君の足柄山矢倉が岳に渡らせ給ふと見

申し候ふは、足柄明神第二の王子、矢矧大明神の御利生にて怨敵を討ち平らげ、御先祖八幡殿の跡を継ぎ、東国を靡かし、西国を平らげ、北洲を御後見とし、南海を冤げ、その内に居を占めさせ給ふべき御示現なり。次に、酒を三度召し候ふは、当時の御有様、大略、酒に酔ひて渡らせ給ふ御心地にて候ふなり。されば、遠くは三年、近くは三月が内に、御本意を遂げ、このほど御心苦の酔を醒まさせ給ふべし。左の御足に外の浜を踏ませ給ふは、東は残る所なく、秀衡が館まで御知行あるべし。右の御足に鬼界が島を踏ませ給ふは、君に攻められ奉りて、平家、都を落ち、四国・西国に逃げ下り、終にその一族を亡ぼし、西は残る所なく御進退あるべし。左右の御袂に日月を宿し給ふは、主上・上皇の御後見とならせ給ひ、日本秋津洲の大將軍となり給ふべし。小松三本を飾りにせさせ給ひしは、御子孫三代まで天下にはびこらせ給ふべき御示現なり。八幡大菩薩・足柄大明神・富士浅間大菩薩・二所の権現・三島大明神の御擁護、御疑ひあるべからざる御示現なり」と申しければ、佐殿、大きに喜ばせ給ひつつ、「この夢想のごとくならば、盛長においては夢の喜びあるべし。景義においては夢合わせの引出物あるべし」とぞ仰せられける。次の日は、懷島、御暇申して、相模国へぞ帰りける。」

หลังจากนั้นคะเงะโยะมิจึงก้าวออกมาและกล่าวว่า “การที่ฝันว่านายท่านออกมาจากถ้ำที่อะชิคะระยะมะนั้นหมายความว่าท่านเทพเจ้าอะชิคะระยะมะจะให้โชคแก่ท่านให้มีความราบรื่นในการออกปราบศัตรู (นายท่านจะได้เดินตามรอยเท้าของท่านอะชิมันตะโร โยะมิอิเอะ ปกครองดินแดนทางตะวันออก ปราบปรามดินแดนทางตะวันตกให้อยู่ในความสงบ แคว้นต่างๆ ที่อยู่ดินแดนโอะกุริกุจะมาติดตามท่าน และสามารถเอาชนะแคว้นแคว้น

ต่าง ๆ ในดินแดนทางทะเลได้⁴⁴ ท่านจะเป็นผู้ร่วมศูนย์ อยู่ตรงกลาง ส่วนการฝันว่าดื่มสุราสามจอกนั้นหมายถึง นายท่านได้ดื่มเหล้าแห่งความยากลำบากเข้าไปแล้ว ท่าน อาจจะมีอาการมึนเมาบ้างแต่ความปรารถนาของนาย ท่านจะเป็นจริงอย่างรวดเร็วภายในสามเดือนอย่างช้าภายใน สามปี ความทุกข์ในใจนั้นจะคลี่คลายเฉกเช่นอาการสร่าง เมา เค้าช่วยของนายท่านที่เหยียบไปยังชายหาดของดิน แดนมัทซุหมายถึงนายท่านจะสามารถเข้าไปปกครองดิน แดนโฮะกุริกุของฟูจิระระ โนะ อิเดะฮิระได้ ส่วนเท้าขวา ที่เหยียบไปบนเกาะคิกะอิโนะชิมะนั้นหมายถึงนายท่าน จะสามารถปราบตระกูลเฮะอิเกะที่หนีไปทางตะวันตก กับมิโกะกุและทั้งตระกูลจะล่มสลายลง นายท่านจะ ปกครองดินแดนทางตะวันตกทุกหนแห่ง ส่วนพระอาทิตย์ และพระจันทร์ที่อยู่ในแขนเสื้อนั้นหมายถึงการที่นาย ท่านจะมีองค์จักรพรรดิเป็นผู้อุปถัมภ์ นายท่านจะขึ้นเป็น แม่ทัพใหญ่ของญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงไปทั่วตราปรุ่นลูกหลาน ทั้งหมดที่ว่ามานี้ล้วนเป็นการดลบันดาลมาจากท่านเทพ ฮะชิมันดะอิโอะซะซุซุ ท่านเทพอะมิวะระดะอิเมียวจิน ท่านเทพฟูจิอะซะมะดะอิโอะซุซุซุ ท่านเทพแห่งศาลเจ้า ฮะโกะเนะ และท่านเทพแห่งศาลเจ้าอิสุอย่างไม่ต้อง สงสัย

(โชะงะ : เล่ม 3 หน้า 121-122)

จากฉากความฝันข้างต้นที่ปรากฏในนิยายสงคราม เรื่อง โชะงะ โมะโนะงะตะริ นั้นผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์ได้ สร้างให้ตัวละครทั้งหมดเกิดความฝันอันมหัศจรรย์ในคืน เดียวกันโดยมีนัยที่ต่างกันซึ่งผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์แยก เป็น 2 ประเด็นดังนี้

1. ความฝันของโทกุโร นะงะโมะริที่ปรากฏในนิยาย สงครามเรื่อง โชะงะ โมะโนะงะตะริ ฉบับมะนะนั้นมิ

มีความคล้ายคลึงกับความฝันของโทกุโร นะงะโมะริที่ ปรากฏในนิยายสงครามเรื่อง เฮะอิเกะ โมะโนะงะตะริ ฉบับเอ็งเงียว นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการบรรยายท่าทาง ของโยะริโตะโมะที่โทกุโรเห็นในความฝันนั้นยังมีลักษณะ การประพันธ์เรื่องโดยเลียนแบบความฝันที่หนึ่งใน “มหาปัญญาสุบิน” ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในคืน วันก่อนตรัสรู้ซึ่งกล่าวไว้ว่า

เสด็จบรรทมโดยมีมหาปฐพีนี้เป็นพระแท่นไสยาสน์ ขุนเขาหิมวันต์เป็นขนย พระหัตถ์ซ้ายเหยียดหลังลง ในมหาสมุทรด้านบูรพทิศ พระหัตถ์ขวาเหยียดหลังลง ในมหาสมุทรด้านปัจฉิมทิศ พระบาททั้งสองเหยียดหลัง ลงในมหาสมุทรด้านทักษิณ⁴⁵

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่ากรกล่าวถึง “มหาปัญญา สุบิน” ของไทยและ「五大夢」ของญี่ปุ่นนั้นมีรายละเอียดที่แตกต่างกันซึ่งจะขอเสนอในครั้งถัดไป

มะกิโนะ คะซุโอะ (2006) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ ด้วยเช่นกันว่า “ตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับของโยะริโตะ โมะ” ที่ปรากฏในนิยายสงครามเรื่อง เฮะอิเกะ โมะโนะ งะตะริ ฉบับเอ็งเงียวและนิยายสงครามเรื่อง โชะงะ โมะ โนะงะตะริ ฉบับมะนะนั้นมีความคล้ายคลึงกับตำนาน แห่งถ้ำตุงหวงของจีนซึ่งปรากฏในหนังสือ ทงโกเฮ็มบุง⁴⁶ ของจีนและ ณะกะเนียวระอิชิอุชิเงียวรอน 『釈迦如来 十地修行論』 ของเกาหลี การผูกเรื่องในความฝันนั้นจะ แสดงการทำนายเรื่องการแต่งงานและความเจริญรุ่งเรือง ของตระกูล โครงสร้างการเล่าเรื่องในลักษณะนี้มีอย่าง แพร่หลายในตำนานเทพของภูมิภาคเอเชียตะวันออก โดยในเรื่องเล่าได้กล่าวว่าหากผู้ใดนั่งลงบนหินบันดะ คน ผู้นั้นจะฝันเห็นหน้าตาท่าทางของมกุฎราชกุมาร หรือฝัน ว่าตนเองจะได้เป็นผู้คุ้มกันมกุฎราชกุมารและไม่ฆ่า มกุฎราชกุมารผู้นั้นจะได้ปกครองแผ่นดินต่อไป มะกิโนะ

⁴⁴ 南海道ปัจจุบันคือดินแดนแถบภูมิภาคฮูโนกุ (中国) และมิโกะกุ (四国)

⁴⁵ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) “พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์”

⁴⁶ ทงโกเฮ็มบุง () หนังสือที่รวมเรื่องเล่าที่สืบต่อกันมาของจีนโบราณยุคปลายราชวงศ์ถังถึงยุคห้าราชวงศ์ซึ่งถูกค้นพบในถ้ำพระพุทธรูปพันองค์หรือถ้ำมั่วเกาแห่งเมืองตุงหวง มณฑลกานซู ของจีน เรื่องเล่าส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

เห็นว่าตำนานที่ปรากฏในหนังสือสองเล่มนี้เป็นเรื่องเล่าที่มีการซ้อนทับกันอยู่กับเรื่องเล่าเกี่ยวกับความฝันของโยะริโตะโมะในนิยายสงครามเรื่อง *เฮะอิเกะ โมะโนะงะตะริ* ฉบับเอ็งเงียว ตอน 「兵衛佐伊豆山二籠ル事」 (การหลบซ่อนตัวที่เขาอิสุของเฮียวเอะอิโนะซุเกะ) ซึ่งตอนดังกล่าวเป็นการกล่าวถึงโยะริโตะโมะในขณะที่ยังมิได้ยกทัพออกมาต่อต้านตระกูลเฮะอิเกะ อีกทั้งยังคล้ายคลึงกับเล่ม *เก็มเปะอิไตโจโรกุ* 『げんぺいとろじょうろく源平闘争録』 ด้วยเช่นกัน

ผู้วิจัยเห็นว่าการกล่าวถึงการนั่งบนแท่นบันดะซึ่งสอดคล้องกับตำนานของพระพุทธเจ้าทรงประทับนั่งลงบนหินศิลาโดยเนื้อหาจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือมี “ผู้ที่ฝัน” และ “คนทำนายฝัน” โดยในความฝันนั้นจะมองเห็นตัวหรือคนที่ฝันเห็นนั้นมีลักษณะเหมือนเป็นอีกคน การนำเสนอภาพของโยะริโตะโมะในขณะที่ยังเป็นเพียงผู้ที่ถูกเนรเทศและยังไม่มีอำนาจใด ๆ ในขณะนั้น มีเพียงความคิดที่ต้องการจะกอบกู้ตระกูลคืนมาอีกครั้ง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการที่ผู้แต่งสร้างความฝันในลักษณะนี้อาจมีเจตนาที่ต้องการสื่อถึงโยะริโตะโมะผู้มีบุญญาธิการที่ต้องใช้ความเพียรพยายามบ่มเพาะรอเวลาให้ตระกูลกลับมารุ่งเรืองอีกครั้งดังเช่นการบำเพ็ญเพียรของพระพุทธองค์

2. ความฝันของโยะริโตะโมะ

ในส่วนของความฝันของโยะริโตะโมะเองนั้นก็มีการกล่าวถึงนกพิราบสองตัวบินมาทำรังบนมวยผมของโยะริโตะโมะ อีกทั้งยังคลอดลูกและเลี้ยงลูกบนนั้น การใช้นกพิราบเป็นสัญลักษณ์มาจากความเชื่อที่กล่าวกันว่าพิราบนั้นเป็นบริวารของเทพอะชิมันดะอิโเบชะทซุ การใช้ภาพของพิราบมาทำรังบนศีรษะนั้นอาจสื่อถึงความหมายการคุ้มครองและปกป้องรักษาที่ได้รับจากเทพอะชิมันดะอิโเบชะทซุ ส่วนการคลอดลูกและเลี้ยงลูกบนศีรษะนั้นผู้

ประพันธ์อาจต้องการสื่อถึงการปกป้องรักษาตระกูลไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

จากการบรรยายถึงความฝันในนิยายสงครามเรื่องนี้อาจสันนิษฐานได้ว่าผู้แต่งนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งของที่เป็นมงคลมาปรากฏในความฝันเพื่อสื่อถึงลางบอกเหตุที่ดีของโยะริโตะโมะ ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการกำหนดให้มีความฝันในลักษณะดังกล่าวนั้นเป็นการนำภาพของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้มีธรรมมาปราบปรามธรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่โยะริโตะโมะที่ปราบปรามตระกูลเฮะอิเกะที่วางอำนาจบาตนใหญ่ อีกทั้งยังช่วยเสริมภาพลักษณ์ความยิ่งใหญ่ของโยะริโตะโมะเพิ่มเข้าไป นอกจากนี้ยังแสดงถึงนัยว่าพระพุทธเจ้าและเทพอะชิมันดะอิโเบชะทซุที่เป็นเทพองค์สำคัญของญี่ปุ่นต่างช่วยปกป้องรักษาและให้การสนับสนุนโยะริโตะโมะ

สำหรับความเชื่อเรื่องการทำนายฝันนั้นอรรถยา สุวรรณระดา(2017)⁴⁷ ให้ทรรศนะไว้ว่า “ในสมัยโบราณเชื่อกันว่า คนเราสามารถหยั่งรู้อดีตและอนาคตได้จากความฝัน นอกจากนี้ยังสามารถสื่อสารติดต่อกับโลกอื่นผ่านทางความฝันได้ จึงทำให้ผู้คนต่างก็เชื่อและกลัวเกรงความฝัน ความฝันยังเป็นลางบอกเหตุล่วงหน้าได้อีกด้วย (อรรถยา สุวรรณระดา, 2560, น. 160) หากฝันเป็นนิมิตรหมายที่ดีแล้วแต่กลับพูดทำนายกล่าวโยงความฝันไปในทางที่ไม่ดีหรือกล่าวโยงไปผิด ๆ แล้ว เรื่องดี ๆ จะไม่เกิดขึ้นและอาจเกิดเรื่องร้ายตามมาด้วย ส่วนความฝันที่เป็นนิมิตรหมายที่ดีและได้รับการทำนายทายทักไปในทางที่ดีและถูกต้องแล้วจะเกิดเรื่องดี ๆ ขึ้นตามนั้น” (อรรถยา สุวรรณระดา, 2560, น. 161) เกี่ยวกับลักษณะท่าทางของโยะริโตะโมะที่โมะรินะงะฝันเห็นว่าเหยียบไปนั้นในงานวิจัยของอรรถยา สุวรรณระดานั้นก็ได้มีการกล่าวถึงท่าทางที่ปรากฏในความฝันของฟูจิยะระ โนะโมะโระซุเกะ ที่ปรากฏในเรื่อง *โอะกะงะมิ* ว่า “ข้าฝันเห็นตัวเองยืนอยู่หน้าประตูซุสะกุ ยืนแยกเท้าซ้ายขวา

⁴⁷ อรรถยา สุวรรณระดา, ธรรมเนียมความเชื่อญี่ปุ่นในวรรณกรรมสมัยเอโดะ โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560:1

เหยียบถนนโอมิยะตะวันตกกับตะวันออก ท้นหน้าไปทางทิศเหนือแล้วทอดพระราชมองไว้ พอเล่าเช่นนั้น นางกำนัลคนหนึ่งที่ชอบพูดเสนาหน้าก็กล่าวขึ้นว่า “แบบนั้นคงปวดสะโพกน่าดูเลย” เพราะนางกำนัลคนนี้พูดขึ้นมาเช่นนั้น จึงไม่ได้เกิดเรื่องดี ๆ ขึ้น ตามความฝันอันเป็นนิมิตหมายที่ดี” (อรรถยา สุวรรณระดา, 2560, น. 159-160) ซึ่งต่างจากเรื่อง *โชะงะ โมะโนะงะตะริ* ดังเช่นในตอนนีที่ยกมานี้ ทั้งโยะริโตะโมะและนักรบผู้ติดตามคนใกล้ชิดฝันเห็นแต่สิ่งที่เป็นมงคล อีกทั้งความฝันของทั้งสองคนได้รับการทำนายทายทักที่ดีจากคะเงะโยะมิทำให้ความเกรียงไกรบังเกิดขึ้นกับโยะริโตะโมะ ในท้ายสุด อรรถยา สุวรรณระดา ยังได้ให้ทรรศนะทั้งท้ายในเรื่องดังกล่าวว่า เรื่องราวการทำนายโชคชะตาโดยวิธีการต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *โอเกะงะมิ* นั้นนอกจากสะท้อนความเชื่อของคนสมัยนั้นเกี่ยวกับเรื่องความฝันและการทำนายทายทักแล้ว ยังมีส่วนช่วยเสริมเติมแต่งให้เรื่องราวชีวประวัติของบุคคลนั้น ๆ มีสีสันสนุกสนาน มีอรรถรสชวนติดตามอีกด้วย⁴⁸ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับทรรศนะดังกล่าว อีกทั้งผู้วิจัยยังพบว่าการทำนายฝันและบอกเล่าความฝันของโยะริโตะโมะให้จรรยาขยายออกไปไม่ได้มีนัยเรื่องการเสริมเติมแต่งชีวประวัติเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังใช้เป็นเครื่องมือในการชมขวัญคู่ต่อสู้หรือให้กำลังใจผู้ที่สนับสนุน อีกทั้งยังช่วยนักรบที่ยังมิได้เลือกข้างในเวลา นั้นว่าจะอยู่ฝ่ายอะอิเกะหรือฝ่ายเก็นจิให้ตัดสินใจได้ง่ายขึ้น เนื่องจากผู้แต่งนิยายสงครามเรื่อง *อะอิเกะ โมะโนะงะตะริ* และ *โชะงะ โมะโนะงะตะริ* ในแต่ละฉบับที่แตกต่างกันนั้นต่างก็มีฉากกล่าวถึงความฝันที่เกี่ยวข้องกับโยะริโตะโมะผู้ที่จะดำรงตำแหน่งโชกุนผู้ยิ่งใหญ่ในเวลาต่อมา และยังให้ความสำคัญกับฉากดังกล่าวนี้ อีกทั้งนิยายสงครามเรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความเกรียงไกรของโยะริโตะโมะและมีนักรบจำนวนไม่น้อยที่ย้ายมาอยู่

ฝ่ายเก็นจิ แม้นิยายสงครามเรื่องนี้จะถูกสันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในช่วงปลายสมัยคัมภีระแต่ตัวละครทั้งหมดที่ปรากฏในเรื่องล้วนเป็นตัวละครที่เกิดและมีชีวิตอยู่ในปลายสมัยเฮอัน ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าขนบธรรมเนียมและความเชื่อในสมัยเฮอันนั้นยังคงมีอิทธิพลต่อผู้คนและงานวรรณกรรมในสมัยถัดมา เช่น ในเรื่อง *มุเต็นโดจิ* 『酒吞童子』 เรื่องเล่าในสมัยมุโระมะชิที่กล่าวถึงวีรกรรมของมินะโมะโตะ โนะ โยะริมิทซุ (源頼光) หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ระอิกิ” และเหล่าผู้ติดตามที่เดินทางไปปราบยักษ์ที่จับตัวหญิงสาว ก่อนเดินทางโยะริมิทซุได้ไปนมัสการศาลเจ้าของเพื่อขอพรให้ปฏิบัติการสำเร็จ

5.2.3 เรื่อง กิเกะอิกิ

ฉากความฝันของอิเดะฮิระ⁴⁹

「さればこそ過ぎにし頃、白き鳩二つ来たりて、秀衡が家の内に飛び入ると夢見たりしかば、源氏の御訪れ承らんずらんと思ひたれば、頭殿の公達の御下りあるこそ嬉しけれ。

“อย่างที่เคยวันก่อน(ข้า)ฝันเห็นนกพิราบสีขาวสองตัวบินมาและบินเข้าไปในบ้านของอิเดะฮิระ จึงคิดว่าคนของตระกูลเก็นจิน่าจะมาเยี่ยมเยียนเป็นแน่แท้ และแล้วนายท่านก็กรุณามาหา ตัวข้าดีใจยิ่งนัก”

(กิเกะอิกิ : เล่ม 2 หน้า 77)

จากฉากดังกล่าวที่ยกมาเป็นฉากที่อิเดะฮิระกล่าวถึงความฝันของตนที่เป็นลางบอกเหตุโดยผู้แต่งใช้สัญลักษณ์ของนกพิราบสีขาวเป็นตัวแทนการมาของคนของตระกูลเก็นจิ เนื่องจากมีความเชื่อที่กล่าวกันว่านกพิราบเป็นบริวารของเทพอะชิมันดะอิโอะเซทซุและคำว่านกพิราบในภาษาญี่ปุ่นใช้คำว่า “อะโตะ” ซึ่งคำว่า

⁴⁸ Ibid. p164

⁴⁹ พุจิระะ โนะ อิเดะฮิระ เป็นผู้ครองแคว้นในดินแดนโออุ

“อะ” นั้นไปฟ้องเสียงกับชื่อของเทพ อีกทั้งสีขาวยังเป็นสีประจำตระกูลเก็นจิ การใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวจึงใช้เพื่อแสดงกลางบอกเหตุถึงการมาของโยะมิโตะโมะ

ฉากความฝันของโยะริโตะโมะในเรื่อง กิเกะอิกิ

夜更けて、苦しみに少し微睡みておはしけるに、明神のし給ふかと覺しくて、御宝殿の御戸を美しき御手にて押し開き、一首の歌をぞあそばしける。「源に同じ流れの石清水ただ堰き上げよ雲の上まで」兵衛佐殿夢打ち覚めて、明神を三度拝奉りて、源に同じ流れぞ石清水堰き上げて賜へ雲の上まで と申して、(省略)

พอดึกตก (โยะริโตะโมะ) ผลอหลับไปด้วยความเหน็ดเหนื่อย ดูราวกับว่าท่านเมียวจินมาปรากฏกาย (ท่าน) ผลักบานประตูของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนั้นด้วยพระหัตถ์อันงดงามและทรงแต่งกลอนหนึ่งวรรคประทาน “เราเองก็เป็นสายน้ำที่ไหลจากหิน⁵⁰ ต้นกำเนิด⁵¹ เดียวกัน ท่านบ่ที่ขวางกั้นสายธารา ตัวข้าจะนำสู่บนเมฆา” เมื่อโยะริโตะโมะตื่นจากความฝันเขายกมือขึ้นวันทา 3 ครั้งและกล่าวว่า “ฉันเองก็เป็นสายน้ำที่ไหลจากหินต้นกำเนิดเดียวกัน ขอท่านโปรดยกท่านบนนั้นและนำฉันขึ้นสู่เมฆา”

(กิเกะอิกิ : เล่ม 3 หน้า 146-147)

ฉากดังกล่าวเป็นการเล่าถึงสิ่งที่ปรากฏในความฝันของโยะริโตะโมะซึ่งเป็นเทพนิมิตจากท่านเทพเมียวจินที่กล่าวว่าทั้งท่านเทพและตระกูลเก็นจินั้นสืบเชื้อสายมาจากอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุเช่นเดียวกัน ฉะนั้นท่านจึงจะช่วยยกท่านบนกั้นสายน้ำขึ้นสู่เมฆา “ท่านบ” ในที่นี้สามารถตีความถึง “อุปสรรคขวากหนาม” ที่โยะริโตะโมะกำลังเผชิญอยู่ ส่วนการนำสู่เมฆานั้นเปรียบได้กับการ

มีอำนาจในการปกครองไปทั่วประเทศ อีกทั้งในบทกลอนทั้งสองที่เอื้อนเอ่ยนั้นยังมีคำที่เน้นย้ำสายสัมพันธ์ของตระกูลเก็นจิที่มีความเกี่ยวข้องกับเทพและสืบสายมาจากอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุ

จากฉากความฝันที่ได้ยกมาทั้งหมดนั้นแม้จะเป็นการกล่าวถึง “ความฝันที่เกี่ยวกับโยะริโตะโมะ” แต่รายละเอียดที่ปรากฏในแต่ละเรื่องนั้นต่างกันโดยสิ้นเชิงซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากการประพันธ์กันคนละช่วงเวลาและอิทธิพลของตำนานที่นำมาในแต่ละฉบับนั้นแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามผู้อ่านจะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ทั้ง 3 เรื่องได้นำแนวคิดเรื่องความฝันในทางพระพุทธศาสนาผนวกเข้ากับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าโดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุในการประพันธ์ฉากความฝันของโยะริโตะโมะเพื่อเป็นการย้ำภาพลักษณ์ของผู้มีบุญญาธิการที่ได้รับการปกป้องรักษาจากเทพเจ้าและถูกเลือกให้เป็นผู้นำของรัฐบาลทหารคนแรกของญี่ปุ่น

6. สรุป

จากฉากทั้งหมดที่ยกมาในงานวิจัยฉบับนี้จะเห็นว่าผู้ประพันธ์นิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องซึ่งแม้จะมีการสันนิษฐานว่าประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาที่ต่างกันก็ตาม แต่นิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องนี้ต่างก็ได้รับแนวคิดและอิทธิพลความเชื่อของคนในสมัยนั้นที่มีต่อเทพว่า เป็นผู้ทีลบลับดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นผู้ควบคุมกำหนดทิศทางการปกครองบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องนี้กล่าวถึงการขึ้นมาเรืองอำนาจของโยะริโตะโมะว่าได้รับการสนับสนุนจากเหล่าทวยเทพ อีกทั้งยังได้รับการปกป้องรักษาจากเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุซึ่งเคารพนับถือว่าเป็นเทพประจำตระกูล จากการสันนิษฐานช่วงเวลาในการประพันธ์แม้จะเป็นคนละช่วง

⁵⁰ “น้ำที่ไหลจากหิน” เป็นการเล่นคำกับคำว่า “อิวะมิมิสึ” ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่ประทับของเทพอะชิมันดะอิโอะซะซะทซุ

⁵¹ “ต้นกำเนิด” เป็นการเล่นคำกับคำว่า “มินะโมะโตะ” หรือตระกูลเก็นจิ

เวลา กล่าวคือการประพันธ์นิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องนั้น
คาบเกี่ยวกับช่วงต้นสมัยมะหะกะจนถึงต้นสมัยมูโรมะ
ชิ แต่วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องยังคงดำรงแนวคิดเรื่องเทพ
อะชิมันดะอิโบะซะทซุเป็นเทพผู้ปกป้องรักษาเหล่านักรบ
ตระกูลเก็นจิเอาไว้ ทั้งนี้การนำแนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับ
เทพอะชิมันดะอิโบะซะทซุและเทพเจ้าองค์อื่น ๆ อีกทั้ง
ยังสอดแทรกฉากความฝันที่คล้ายคลึงกับหาปัญจสุบิน
ของพระพุทธเจ้านั้น การสร้างภาพในลักษณะเช่นนี้
ผู้วิจัยเห็นว่าผู้ประพันธ์นิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องอาจมี
วัตถุประสงค์เพื่อสร้างภาพความยิ่งใหญ่ของโยะริโตะ
โมะให้ปรากฏแก่กลุ่มนักรบของเขา โดยการผูกเข้า
กับตำนานและความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาในยุคนั้น ซึ่ง
ภาพความยิ่งใหญ่ดังกล่าวก่อให้เกิดภาพที่ผู้คนต่าง
หวาดกลัวต่ออำนาจของโยะริโตะโมะจนมีคำกล่าวที่ว่า
“ตอนนี้ในโลกของโยะริโตะโมะ” ในนิยายสงครามเรื่อง
โตะซะ มะโนะงะตะริ และยังปรากฏภาพคำสั่งไล่ล่า
โยะมิทซุเนะของโยะริโตะโมะที่นักรบและเจ้าหน้าที่
ของรัฐไม่อาจขัดขึ้น ทุกคนต่างต้องปฏิบัติตามคำสั่งจน
ทำให้เกิดโศกนาฏกรรมขึ้นกับโยะมิทซุเนะ ผู้วิจัยเห็น

ว่าการประพันธ์ในลักษณะนี้ยังเป็นเสมือนการสร้างความ
ชอบธรรมให้โยะริโตะโมะและกลุ่มนักรบที่แม้อยู่ใน
สถานะของผู้ก่อกบฏที่ลุกขึ้นมาต่อต้านตระกูลอะอิเกะ
ที่มีสมาชิกในตระกูลเป็นถึงจักรพรรดิและเรื่องอำนาจใน
ขณะนั้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่านิยายสงครามทั้ง 3
เรื่องนี้ น่าจะมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในรุ่นหลังเกี่ยวกับ
แนวความคิดเรื่องสถานะของเทพอะชิมันดะอิโบะซะทซุ
ในฐานะเทพประจำตระกูลเก็นจิจนทำให้แนวคิดเรื่อง
การเป็นเทพที่เกี่ยวข้องกับพระราชวงศ์นั้นเริ่มเลือนหาย
ไปในสังคมปัจจุบัน

ทั้งนี้เนื่องจากนิยายสงครามทั้ง 3 เรื่องนี้แม้จะมี
เหตุการณ์และตัวละครเดียวกัน แต่เนื่องจากการ
ประพันธ์ในคนละช่วงเวลาจึงส่งผลให้ภาพลักษณ์และ
บทบาทของโชกุนโยะริโตะโมะและกลุ่มนักรบของเขา
แตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอในงานวิจัย
ชิ้นถัดไป ถึงกระนั้นก็ตามความเชื่อและความศรัทธาที่มี
ต่อแนวคิดเทพเจ้า โดยเฉพาะเทพอะชิมันดะอิโบะซะทซุ
นั้นยังคงมีอิทธิพลและสอดคล้องกันดังเห็นได้ในผลงาน
ทั้ง 3 เรื่องนี้

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2018). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก.
- [2] อรรถยา สุวรรณระดา. (2015). บันทึกการเดินทางไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของมิชิตซุนะ โนะอะฮะ ใน คะเงะโรนิกกิ. เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 8. 193-212.
- [3] อรรถยา สุวรรณระดา. (2017). ธรรมเนียมความเชื่อญี่ปุ่นในวรรณกรรมสมัยเอโดะ โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] 市古貞次. (1978). 『平家物語研究事典』. 東京: 明治書店.
- [5] _____. (2014). 『新編日本古典文学全集45 平家物語』 東京: 小学館.
- [6] _____. (2015). 『新編日本古典文学全集46 平家物語』 東京: 小学館.
- [7] 梶原正昭. (2006). 『新編日本古典文学全集62 義経記』 東京: 小学館.
- [8] 梶原正昭、大津雄一、野中哲照. (2009). 『新編日本古典文学全集53 曾我物語』 東京: 小学館.
- [9] 木村泰賢. (1968). 『木村泰賢全集』 第五卷小乗仏教思想論. 東京: 大法輪閣.
- [10] 黒板勝美、國史大系編修會編. (1987). 『尊卑分脈』 第三篇. 東京: 吉川弘文館.
- [11] 佐伯真一. (2007). 「日本中世文学研究の内外—『平家物語』と東アジア—」 (『海を渡る文学』—日本と東アジアの物語・詩・絵巻・芸能—. 東京: 新典社.
- [12] 重松明久(校注訓訳). (1986). 『八幡宇佐宮御託宣集』 東京: 現代思潮社.
- [13] 筒井英俊(校訂). (2003). 『東大寺要録』 第四卷. 東京: 国書刊行会.
- [14] 牧野和夫. (2006). 「熊野本地・敦煌資料・如意輪観音—東アジアのなかの日本—」 『国文学解釈と鑑賞』. 東京: 至文堂.
- [15] 松林靖明、松林靖明、信太周、犬井善寿. (2002). 『新編日本古典文学全集41・将門記/陸奥話記/保元物語/平治物語』. 東京: 小学館.

หน่วยงานผู้แต่ง: หลักสูตรอักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมและวรรณคดีญี่ปุ่น
ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: Philosophy of Doctor Program in Japanese Culture and Literature, Department of
Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Corresponding email: prussapa@hotmail.com

ตัวละครอมนุษย์กับวัฒนธรรมศึกษาในมังงะญี่ปุ่น*

บทคัดย่อ

งานวิจัยในหัวข้อ “ตัวละครอมนุษย์กับวัฒนธรรมศึกษาในมังงะญี่ปุ่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวบทมังงะฉบับภาษาไทย (การ์ตูนเล่ม) 3 เรื่อง ที่นำเสนอตัวละครประเภท “อมนุษย์” คือเรื่อง *โตเกียวภูล* (Tokyo Ghoul) *Parasyte* หรือชื่อไทยว่า *ปรสิต* และเรื่อง *Attack on Titan* ชื่อไทยว่า *ฝ่าพิภพไททัน* โดยระเบียบวิธีวิจัยคือ การอ่านละเอียด (close reading) และนำทฤษฎีด้านวัฒนธรรมศึกษาคือ เสน่ห์แบบเป็นอื่น (exotism) ความเป็นอื่น (otherness) แนวคิดนิเวศสำนึก และทฤษฎีทางจิตวิเคราะห์คือ สภาวะแปลกแยก (uncanny) มาใช้ในการวิเคราะห์ความหมาย โดยนัยของตัวบทมังงะทั้งสามเรื่อง จากการวิเคราะห์พบว่า การที่มังงะกลุ่มนี้ได้รับความนิยมไปทั่วโลกเพราะมีลักษณะร่วมกันคือ การนำเสนอตัวละครประเภทอสูรกายหรืออมนุษย์คือ กูล ปรสิต และยักษ์ไททัน เมื่อศึกษาตัวละครอมนุษย์ในมังงะสามเรื่องนี้ด้วยแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาพบว่า การสร้างตัวละครอมนุษย์ที่มีลักษณะถูกผสมและการกินเนื้อมนุษย์ก่อให้เกิดเสน่ห์แบบเป็นอื่น ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความหวาดสะพรึงต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์ที่กำลังถูกคุกคามด้วยความเป็นอื่น อีกทั้งการที่ผู้แต่งแสดงสภาวะแปลกแยกของตัวละครอมนุษย์เหล่านี้ได้ตั้งคำถามเชิงปรัชญาเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์และการดำรงอยู่แบบตั้งตนเป็นสิ่งมีชีวิตสูงสุดในห่วงโซ่อาหารของมนุษย์เพื่อนำไปสู่การทบทวนตนเอง และการสร้างจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของมนุษย์

คำ

สำคัญ

มังงะญี่ปุ่น เสน่ห์แบบเป็นอื่น สภาวะแปลกแยก ความเป็นอื่น นิเวศสำนึก

* บทความนี้ได้ปรับปรุงจากผลงานที่นำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 13 สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย วันที่ 14-15 พฤศจิกายน 2562

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “ตัวละครอมนุษย์กับวัฒนธรรมศึกษาในมังงะญี่ปุ่น” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย ภาควิชาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ งบประมาณเงินรายได้ ปีงบประมาณ 2561

Non-human Beings and Cultural Studies in Japanese Manga*

Abstract

The study “Non-human Beings and Cultural Studies in Japanese Manga.” aims to analyze 3 Japanese Manga in Thai version (cartoon books) which present non-human being characters: *Tokyo Ghoul*, *Parasyte*, and *Attack on Titan* by employing research methodologies are close reading, cultural studies theories such as exotism, otherness, ecological conscience and psychological analysis of uncanniness in analyzing connotations in 3 Manga cartoon books. This study reveals that these popular manga books share similarities in presenting non-human being characters, such as Ghoul, Parasyte, and Titan. Cultural study shows that the creation of hybrid non-human beings and cannibalism caused exotism and their popularity. Meanwhile it arouses human fearfulness from the thought of humans being threatened by otherness. Additionally, the uncanniness of these non-human beings provides philosophical questions to human beings concerning humanity and humans positioning themselves at the top of the food chain in order to re-examine themselves and establish environmental and ecological consciences among them.

Key words

Japanese manga, exotism, uncanny, otherness, ecological conscience

* This paper is the revised version of paper presented at the 13th JSAT Annual Conference in 14-15 November 2019.

This paper is a part of the full research papers entitled “Non-human Beings and Cultural Studies in Japanese Manga.” This research was supported by the Eastern Languages Department Research Fund 2018, Faculty of Humanities, Kasetsart University.

1. บทนำ

วรรณกรรมเป็นเครื่องสะท้อนสังคมและค่านิยมแห่งยุคสมัย หากต้องการทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของชาติใดสามารถศึกษาได้จากวรรณกรรมของชาตินั้น ในกรณีของประเทศญี่ปุ่น นอกจากตัวบทวรรณกรรมแล้ว ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์สื่อประเภทมังงะหรือการ์ตูนไลท์โนเวล (light novel) แอนิเมชัน วิดีโอเกม และภาพยนตร์ประเภทไลฟ์-แอคชั่น จนแพร่หลายไปทั่วโลก สื่อสมัยใหม่ของญี่ปุ่นอย่างมังงะและแอนิเมชันจึงสามารถนำมาใช้ศึกษาวิเคราะห์สังคมญี่ปุ่นได้ อีกทั้งมังงะและแอนิเมชันสามารถสะท้อนแนวคิดที่กว้างขวางไปถึงความเป็นสากลที่มนุษยชาติมีร่วมกันได้ ขอบเขตงานวิจัยในหัวข้อ “ตัวละครมนุษย์กับวัฒนธรรมศึกษาในมังงะญี่ปุ่น” คือการศึกษาตัวบทมังงะ 3 เรื่อง (การ์ตูนเล่มฉบับภาษาไทย) ที่นำเสนอตัวละครประเภท “อมนุษย์” คือเรื่อง *โตเกียวกูล* (Tokyo Ghoul) มังงะเรื่อง *Parasyte* หรือชื่อไทยว่า *ปรสิต* และเรื่อง *Attack on Titan* ชื่อไทยว่า *ฝ่าพิภพไททัน* เนื่องจากพบว่ามังงะที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลกกลุ่มนี้มีลักษณะร่วมกันคือการนำเสนอตัวละครประเภทอสุรกายหรืออมนุษย์คือ กูล ปรสิต และยักษ์ไททัน โดยการศึกษามุ่งใช้ระเบียบวิธีทางวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) และแนวทางจิตวิเคราะห์เพื่อพิจารณาในประเด็นเสน่ห์แบบเป็นอื่น (exotism) ความเป็นอื่น (otherness) และสภาวะแปลกแยก (uncanny) ที่ถูกนำเสนอผ่านตัวละครเหล่านี้ รวมถึงขยายขอบเขตการวิจัยโดยใช้แนวคิดนิเวศสำนักในการวิเคราะห์ว่ามังงะเล่มของญี่ปุ่นมีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับนิเวศสำนักโดยใช้ตัวละครอมนุษย์เป็นสื่อกลางในการนำเสนออย่างไร

1.1. ความนิยมและแพร่หลายของมังงะเล่มทั้ง 3 เรื่อง

โตเกียวกูล (Tokyo Ghoul) ในชื่อภาษาญี่ปุ่นว่า

東京喰種 (Tokyo Garu) เผยแพร่ครั้งแรกในรูปแบบการ์ตูนหรือมังงะญี่ปุ่น ประเภทที่เรียกว่าดาร์คแฟนตาซี โตเกียวกูลเป็นซีรีส์มังงะต่อเนื่องขนาดยาวที่เขียนและวาดภาพโดย ซุย อิชิดะ (Sui Ishida) พิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารมังงะชื่อ *Weekly Young Jump* ช่วงเดือนกันยายน ค.ศ.2011 และกันยายน ค.ศ.2014 ได้รับการรวบรวมเป็นชุด 14 เล่มในเดือนสิงหาคม ค.ศ.2014 และยังเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ของ Jump Live ด้วย ต่อมามังงะเรื่องนี้มีการดัดแปลงเป็นซีรีส์แอนิเมชันทางโทรทัศน์ 12 ตอน โดยสตูดิโอ Pierrot ออกอากาศทาง Tokyo MX ช่วงเดือนกรกฎาคมและกันยายน ค.ศ.2014 และกลับมาอีกครั้งในซีซั่นสองในชื่อ Tokyo Ghoul √A (Tokyo Ghoul Root A) ดำเนินเรื่อง 12 ตอนตามเนื้อหาของมังงะ เริ่มออกอากาศเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม ค.ศ.2015 มีเพียงเท่านั้น บริษัท Viz Media ในประเทศสหรัฐอเมริกายังได้ตีพิมพ์มังงะเรื่องนี้และบริษัท Funimation ซื้อลิขสิทธิ์เพื่อนำไปทำเป็นสตรีมมิ่งและโฮมวิดีโอ แอนิเมชันเรื่อง*โตเกียวกูล*ได้รับรางวัล Madman Entertainment ในสาขา digital distribution ของประเทศออสเตรเลีย โตเกียวกูลได้รับการดัดแปลงเป็นภาพยนตร์ประเภทไลฟ์-แอคชั่น ฉายในประเทศญี่ปุ่นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.2017 และภาพยนตร์แอนิเมชันในค.ศ.2018 ด้วยความนิยมทำให้*โตเกียวกูล*ถูกปรับเปลี่ยนเป็นไลท์โนเวล (light novel) แอนิเมชันซีรีส์โทรทัศน์ วิดีโอแอนิเมชัน วิดีโอเกม และภาพยนตร์ประเภทไลฟ์-แอคชั่น

มังงะเรื่อง *Parasyte* หรือชื่อไทยว่า*ปรสิต* ชื่อญี่ปุ่นว่า 寄生獣 (Kiseijū) หมายถึงอมนุษย์ปรสิต (Parasitic Beasts) เป็นชุดมังงะสยองขวัญแนววิทยาศาสตร์ (Science fiction horror manga) เขียนและวาดภาพโดย ฮิโตชิ อิวากิ (Hitoshi Iwaaki) ตีพิมพ์ในนิตยสาร *Kodansha's Afternoon* ระหว่างปีค.ศ. 1988-1995 มังงะเรื่อง*ปรสิต*ตีพิมพ์ในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกโดย Tokyopop, Del Rey

และ Kodansha Comics มังงะเรื่องนี้ได้ถูกดัดแปลงเป็น ภาพยนตร์ไลฟ์-แอคชั่นในประเทศญี่ปุ่นช่วงปีค.ศ.2014 และ 2015 และดัดแปลงเป็นซีรีส์แอนิเมชันโทรทัศน์โดย Madhouse ในชื่อ **Parasyte -the maxim-** 寄生獣 セイの格率 (Kiseija Sei no Kakuritsu) ออกอากาศ ในประเทศญี่ปุ่นช่วงตุลาคม ค.ศ.2014 และมีนาคม ค.ศ.2015 เวอร์ชันให้เสียงภาษาอังกฤษออกอากาศที่ Adult Swim's Toonami block ในประเทศสหรัฐอเมริกาช่วงตุลาคม ค.ศ.2015 และเมษายน ค.ศ.2016

เรื่อง **Attack on Titan** ชื่อไทยว่า **ผ่าพิภพไททัน** ชื่อญี่ปุ่นว่า 進撃の巨人 (Shingeki no Kyojin) เป็นชุดมังงะภาษาญี่ปุ่นที่แต่งและวาดภาพโดย ฮาจิเมะ อิสายามะ (Hajime Isayama) ชุดมังงะนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร **Kodansha 's Bessatsu Shonen** ในเดือนกันยายน ค.ศ.2009 ได้รับการรวบรวมเป็นชุด 25 เล่มในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2018 ฉากของเรื่อง **ผ่าพิภพไททัน**คือโลกซึ่งมนุษย์อาศัยอยู่ในเมืองล้อมด้วย กำแพงใหญ่ยักษ์ที่ปกป้องมนุษย์จากมนุษย์กลายพันธุ์ ร่ายยักษ์ที่เรียกว่า ไททัน พวกไททันมีความสูงแตกต่างกันไปและจับมนุษย์กินอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและไร้เหตุผล เรื่องนี้มีศูนย์กลางเรื่องอยู่ที่ อีเรน ยีเจอร์ (Eren Yeager) และเพื่อนวัยเด็กของเขา มิกาสา อัครเคอร์มาน (Mikasa Ackerman) และอาร์มิน อาร์เลท (Armin Arlert) ผู้เข้าร่วมในกองทัพบกทหารเพื่อสู้กับไททันหลังจากบ้านเกิดของพวกเขาก็ถูกบุกรุกและไททันจับแม่ของอีเรนกิน อีเรนสาบานว่าจะแก้แค้นให้แม่และฆ่าไททันให้สิ้นไป เมื่อเรื่องดำเนินไปความจริงเกี่ยวกับไททันค่อยๆเผยสู่ผู้อ่าน เรื่องเล่าเปลี่ยนศูนย์กลางไปที่ ฮิสทอเรีย เรซซ์ (Historia Reiss) ผู้นำทีม เลวี (Levi) กริชกา (Grisha) บิดาของอีเรน และตัวละครสนับสนุนอื่นๆ

โลกโนเวลเรื่อง**ผ่าพิภพไททัน**ชุด **Before the Fall** ได้รับการดัดแปลงจากฉบับมังงะและเผยแพร่ในเดือนตุลาคม ค.ศ.2011 ต่อมามีการดัดแปลงเรื่องนี้เป็นแอนิเมชันโทรทัศน์โดยบริษัท Wit Studio

และ Production I.G ออกอากาศในประเทศญี่ปุ่นทาง MBS ตั้งแต่ค.ศ.2013-2018 รวมทั้งสิ้นสามซีซั่น **ผ่าพิภพไททัน**มีการดัดแปลงเป็นวิดีโอเกมโดย Nitroplus รวมมือกับ I.G และมีการปรับตามแอนิเมชันโดยบริษัทพัฒนาเกม Spike Chunsoft อีกด้วย มีการดัดแปลงเป็น ภาพยนตร์ประเภทไลฟ์-แอคชั่นในชื่อ Attack on Titan และ Attack on Titan: End of the World อีกทั้งยังผลิตเป็นเว็บซีรีส์แบบไลฟ์-แอคชั่น ในค.ศ.2015 มังงะเรื่องนี้ตีพิมพ์ในประเทศสหรัฐอเมริกาโดย Kodansha USA ชุดนิยายสามชุดตีพิมพ์โดย Vertical และแอนิเมชันเรื่องนี้ยังถูกซื้อลิขสิทธิ์จากประเทศสหรัฐอเมริกาและ Manga Entertainment ประเทศอังกฤษ และโดย Madman Entertainment ประเทศออสเตรเลีย **ผ่าพิภพไททัน** จึงนับเป็นมังงะที่ประสบความสำเร็จทางการค้ามากที่สุด ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2018 มังงะเรื่องนี้ได้รับการพิมพ์ซ้ำถึง 74 ล้านชุดจนทำให้เรื่องนี้กลายเป็นซีรีส์มังงะที่ขายดีที่สุดทำให้เกิดการสร้างแอนิเมชันและได้รับการวิพากษ์พูดถึงอย่างกว้างขวางตามมา

ชุดมังงะ**ผ่าพิภพไททัน**ได้รับความนิยมอย่างมากไม่เพียงแต่ในประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น แต่แพร่ขยายไปทั่วโลก ภาพของแอนิเมชันเรื่องนี้เป็นข่าวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์ฟรีในฮ่องกงในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2013 ในจีนแผ่นดินใหญ่และไต้หวันก็นิยมมังงะเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน **ผ่าพิภพไททัน**ได้รับความสนใจจากนักวิจารณ์ดังที่ปรากฏในนิตยสาร **Electronic Times** ของประเทศเกาหลีใต้ กล่าวหาว่า**ผ่าพิภพไททัน**เป็นการส่งสารด้านกำลังการทหารที่ตอบสนองนายกรัฐมนตรีประเทศญี่ปุ่นในขณะนั้นคือนายชินโซ อาเบะ (Shinzo Abe) และชุดมังงะนี้ยังสั่นสะเทือนเยาวชนฮ่องกงที่เห็นว่าการบุกรุกของไททันคือภาพแทนของจีนแผ่นดินใหญ่ นักวิจารณ์สื่อฮ่องกง หว่อง ยุง-ทัต (Wong Yeung-tat) ชื่นชมแนวทางของนักเขียนอย่าง อิสายามะและความแปลกใหม่ของฉากใน**ผ่าพิภพไททัน**ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้อ่านตีความได้อย่างหลากหลาย

ในค.ศ.2013 สื่อแอนิเมชันเรื่องนี้ถูกเชื่อมโยงกับโพสต์บนบล็อก (blog) ของอิชายามะที่บ่งชี้ว่าการออกแบบตัวละคร ดอท พิกซิส (Dot Pixis) มีที่มาจากแม่ทัพจักรพรรดิญี่ปุ่นนาม อะคิยามะ โยชิฟูรุ (Akiyama Yoshifuru) ทำให้เกิดการวิพากษ์เรื่องสถิติทางสงครามของนายพลท่านนี้และการข่มขู่นักเขียนอย่างอิชายามะซึ่งเชื่อกันว่าเป็นการโจมตีจากภายนอกที่ไม่ใช่ชาวญี่ปุ่น ด้วยเหตุนี้ **ผ่าพิภพไททัน** จึงเป็นตัวบทที่ดีในการศึกษาประเด็นทางการเมือง ด้วยความนิยมและแพร่หลายของมังงะแนวมนุษย์ทั้งสามเรื่องนี้ที่มีลักษณะร่วมกันคือตัวละคร “อมมนุษย์” จึงทำให้ผู้วิจัยเลือกเป็นตัวบทในการศึกษา

1.2 เนื้อหาหลักและลักษณะร่วมในมังงะเล่มที่ 3 เรื่อง

โตเกียวกล สร้างฉากในรูปแบบความจริงเสมือนหรือความจริงทางเลือก (alternative reality) ที่อมมนุษย์ในรูปแบบกูล (ghoul) กินมนุษย์เป็นอาหารและยังมีรูปร่างเหมือนมนุษย์ปุถุชนทั่วไป การดำรงอยู่ร่วมกับมนุษย์ของกูลนั้นเป็นความลับ อีกทั้งกูลยังหลบซ่อนวิถีกูลเพื่อหลบเลี่ยงความปรารถนาในอำนาจเหนือมนุษย์ เนื่องด้วยความเร็ว ผัสสะ และความสามารถในการเกิดใหม่ที่เหนือชั้นของกูลอาจนำมาซึ่งการครองโลกแทนมนุษย์ กูลโดยทั่วไปไปแข่งแรงกว่ามนุษย์ปุถุชนมากมายนัก ผิวหนังมีความทนทานต่ออาวุธทุกประเภทและมีอวัยวะพิเศษที่เรียกว่า Kagune (赫子) ซึ่งจะปรากฏชัดออกมาเพื่อให้กูลใช้เป็นเครื่องมือเมื่อมีการต่อสู้เกิดขึ้น คุณลักษณะเด่นของกูลอีกประการหนึ่งคือ เมื่อกูลตื่นเต้นหรือหิว เยื่อหุ้มตาจะกลายเป็นสีดำและม่านตากลายเป็นสีแดง การเปลี่ยนแปลงลักษณะนี้ของกูลเรียกว่า Kakugan (赫眼, red eye) ในกรณีของลูกครึ่งกูลจะมีการเปลี่ยนแปลงของดวงตาเพียงข้างเดียวเท่านั้น ลูกครึ่งกูลคือผู้ที่กำเนิดจากกูลและมนุษย์ปกติ หรืออาจเกิดจากการปลูกถ่ายยีนจากอวัยวะของกูลสู่ร่างกายมนุษย์ได้ทั้งสองกรณี แต่ลูกครึ่งกูลจะมีความแข็งแกร่งมากกว่ากูลแท้ที่เรียกว่ากูล

เลือดบริสุทธิ์ (pure-blood ghoul) ลูกครึ่งกูลสามารถกินอาหารได้เหมือนมนุษย์ปกติ ในการล่ากูลนั้นนำโดยองค์กรที่สนับสนุนโดยรัฐหลายองค์กร แต่องค์กรที่สำคัญที่สุดคือ CCG

เรื่องราว **โตเกียวกล** กล่าวถึงชีวิตของ เคน คาเนกิ (Ken Kaneki) นักเรียนมัธยมผู้เก็บเอาชีวิตไม่รอดจากการเผชิญหน้ากับ ริเซะ คามิชิโร (Rize Kamishiro) คู่รักของเขาที่เผยว่าตนเองเป็นกูล เขาถูกนำส่งโรงพยาบาลในอาการโคม่า หลังจากหายป่วย เคนพบว่าตัวเขาได้รับการผ่าตัดที่ทำให้เขานั้นกลายเป็นมนุษย์ครึ่งกูล อวัยวะบางส่วนของริเซะถูกปลูกถ่ายสู่ร่างกายเคนทำให้เขากลายเป็นกูลที่ต้องบริโภคเนื้อมนุษย์เพื่อดำรงชีพ กูลผู้จัดการร้านกาแฟ Anteiku ช่วยสอนเขาให้ดำรงชีพใหม่ในฐานะคนครึ่งกูล เคนพยายามอย่างมากในการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับกลุ่มสังคมกูล ในขณะเดียวกันก็ต้องปกปิดอัตลักษณ์กูลของเขาจากเพื่อนๆ โดยเฉพาะ ฮิเดะโยชิ นาากาชิกะ (Hideyoshi Nagachika) ผู้เป็นเพื่อนสนิทที่สุดของเขา ซีรีส์ **โตเกียวกล** ฉบับต่อมาคือ **Tokyo Ghoul [Jack]** เล่าถึงชีวิตของ คิโซ อะริมา (Kisho Arima) และ ไทชิ ฟุระ (Taishi Fura) ตัวละครจากซีรีส์หลัก ผู้กลายมาเป็นเพื่อนกันเมื่อพวกเขาเข้าร่วมกองกำลังเพื่อพิสูจน์การตายของเพื่อนไทชิ จากการฆาตกรรมของกูลจนนำไปสู่การตามรอยอะริมาของไทชิ และการเข้าร่วมกับองค์กร CCG (Commission of Counter Ghoul) สมาพันธ์เพื่อการจัดการอาชญากรรมที่เกิดจากกูล และในซีรีส์ต่อมา **Tokyo Ghoul: re** กล่าวถึงการสูญเสียความทรงจำของเคนจากการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของเขาในนาม ไฮเซะ ซาซากิ (Haise Sasaki) สืบเนื่องจากการที่สมองของเคนถูกทำลายอย่างรุนแรงจากคิโซอาริมะ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมกลุ่มนักสืบพิเศษของ CCG ที่เรียกว่า Quinx Squad ซึ่งผ่านการปลูกถ่ายอวัยวะกูลเช่นเดียวกับเขาเพื่อให้มีพลังพิเศษแบบกูล แต่ยังคงสามารถดำรงชีวิตปกติแบบมนุษย์ปุถุชนได้

เรื่องราวมังงะ **ปรลิต** บอกเล่าเรื่องราวของนักเรียน

มัธยมปลายอายุ 17 ปีชื่อ ซินิจิ อิซุมิ (Shinichi Izumi) ผู้อาศัยอยู่กับครอบครัวในย่านเจียบสงบในเมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น คำคืนหนึ่งสิ่งประหลาดคล้ายหนอน ส่วนหัวคล้ายส่วนเจาะที่เรียกว่า ปรสิต ปรากฏตัวขึ้น มันสามารถเจาะเข้าสมองของมนุษย์ให้เป็นโฮสต์ (host) ผ่านทางรูหูและรูจมูก ปรสิตตัวหนึ่งพยายามคืบคลานเข้าสู่สมองของซินิจิขณะที่เขานอนหลับแต่ไม่สำเร็จเพราะเขาตื่นเสียก่อน แต่ปรสิตได้เข้าสู่ร่างกายของเขาด้วยการเจาะหลุมเข้าไปในแขนแทน ในเวอร์ชันญี่ปุ่น ปรสิตเข้าทางแขนขวาของเขาและถูกขนานนามว่า Migi (ミギ) แปลว่า ขวา แต่ในภาคภาษาอังกฤษที่ผลิตโดยบริษัท Tokyopop ค.ศ.1990 ปรสิตเข้าทางแขนซ้ายของซินิจิ และถูกเรียกว่า ซ้าย (Lefty) ซินิจิสามารถป้องกันมิให้ ปรสิตมิกิ (Migi) เข้าสู่สมองได้ สิ่งมีชีวิตทั้งสองตนนี้มีบุคลิกและความคิดที่แตกต่างกันไป เมื่อยามเผชิญกับ ปรสิตตัวอื่น พวกมันใช้ประโยชน์จากสถานการณ์และสร้างสัมพันธที่แข็งแกร่ง ทำงานร่วมกันเพื่อความอยู่รอด สิ่งนี้ทำให้พวกมันแข็งแกร่งในการสู้รบกับปรสิตอื่นที่จู่โจมพวกมันบ่อยครั้งเพราะต้องการให้สมองของซินิจิได้รับบาดเจ็บ ซินิจิจึงรู้สึกว่าตนถูกบีบบังคับให้ต้องสู้กับปรสิตอื่นที่เห็นว่ามนุษย์นั้นเป็นอาหารด้วยความช่วยเหลือของมิกิ

ในมังงะเรื่องนี้ ปรสิตเป็นสิ่งมีชีวิตไร้ถิ่นกำเนิดซึ่งเริ่มต้นมาก็เป็นสิ่งมีชีวิตรูปร่างคล้ายหนอนและสามารถเข้าสู่ร่างกาย ระบบสมองของมนุษย์ได้ เพื่อที่จะเข้าไปหลอมรวมตัวมันพร้อมกับทำลายอัตลักษณ์สมองของโฮสต์ที่มันฝังตัวอยู่ด้วย ปรสิตจะใช้อวัยวะที่จำเป็นที่สุดของร่างกายโฮสต์เพื่อให้ตัวมันมีชีวิตดังนั้นปรสิตจึงถูกขับเคลื่อนด้วยความต้องการฆ่ามนุษย์ หลังจากที่มีมันหลอมตัวเองเข้ากับโฮสต์แล้ว ปรสิตจะแสดงความสามารถหลากหลายที่ทำให้มันเป็นคู่ปรับที่อันตรายที่สุดของมนุษย์ พื้นที่ที่มันเข้าถึงได้ในครั้งแรกอย่างศีรษะจะถูกเปลี่ยนเป็นทิวซอเนกประสงค์สำหรับปรสิต (versatile parasite tissue) ซึ่งสามารถรองรับรูปแบบการป้องกัน

และการทำร้ายจากปรสิตได้หลายรูปแบบ ปรสิตที่ประสบความสำเร็จในการครอบครองสมองของโฮสต์จะสามารถทำให้สมรรถภาพทางร่างกายของโฮสต์เพิ่มสูงขึ้นได้ โดยทั่วไปแล้ว ศักยภาพความฉลาดของปรสิตนั้นใกล้เคียงกับมนุษย์เนื่องจากความคิดของมันเป็นเหตุเป็นผลและเย็นชา ไร้อารมณ์ พวกมันยังสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วไปตามสภาพแวดล้อม เช่น ปรสิตมิกิ ที่สามารถพูดภาษาญี่ปุ่นได้ภายในคำคืนเดียวที่อ่านหนังสือวิชาภาษาญี่ปุ่น ในขณะที่ปรสิตส่วนใหญ่ มักทำงานลำพังทำให้การฆาตกรรมสยองขวัญทวีขึ้นที่เรียกว่า การฆาตกรรมแบบเนื้อสับ (mincemeat murders) ในบางกรณี ปรสิตจะรวมกลุ่มเพื่อรักษาจำนวนไว้ ในตอนสุดท้าย ซินิจิพบว่าปรสิตอาจจะสร้างมาเพื่อเป็นพัฒนาการโต้กลับเผ่าพันธุ์มนุษย์นำมาสู่บทสรุปของเรื่องที่ปรสิตที่รอดชีวิตถูกสรุปว่าไปหลบซ่อนและปรับตัวไปกับสังคมมนุษย์สืบไป

เรื่อง*ผ่าพิภพไททัน*ใช้ฉากหนึ่งร้อยปีก่อนเริ่มเรื่องในโลกเสมือนหรือโลกทางเลือก (alternate world) มนุษย์กลายเป็นยักษ์ใหญ่ยักษ์หรือไททัน (巨人 Kyojin) ปรากฏขึ้นฉับพลันและกลืนกินมนุษย์โดยไม่มีเหตุผล มนุษย์ที่เหลืออยู่มีเพียงกำแพงมหาสามด้านโอบล้อมไว้ กำแพงนอกสุดคือ กำแพงมาเรีย (ウォール・マリア Woru Maria) กำแพงส่วนกลางคือ กำแพงโรส (ウォール・ローゼ Woru Roze) กำแพงในสุดคือ กำแพงชินา (ウォール・シーナ Woru Shina) ภายในกำแพงสามกำแพงนี้ มนุษย์อยู่กันอย่างหวาดกลัวมากกว่าร้อยปี หลายคนเติบโตโดยไม่เคยพบเห็นไททัน แต่ทุกสิ่งก็เปลี่ยนไปเมื่อวันหนึ่ง ยักษ์ไททันสูงหกสิบเมตร โคลอสัสไททัน (Colossus Titan) ผุดขึ้นอย่างประหลาดหลังจากการโจมตีของไททันและทำให้กำแพงนอกแตกกร้าวไปห้าสิบเมตรในเขต ชิกันชินา (Shiganshina) ใกล้กำแพงมาเรีย ทำให้ยักษ์ไททันสามารถบุกเข้ามาในเขตได้ ไททันพร้อมอาวุธบุกเข้ามาในกำแพงมาเรีย บังคับให้มนุษย์ต้องลงที่งดินแดนระหว่างกำแพงมาเรียและกำแพงโรส เกิดการ

จำกัดประชาชนให้อยู่ในกำแพงชั้นในทำให้เกิดการเพื่อ
ของประชากรจนเกิดความอดอยาก

ไททันคือมนุษย์ยักษ์กลายเป็นร่างสูงลิบถึงห้าสิบฟุต
และมีเรือนร่างแบบชายแต่ไม่มีเครื่องเพศ แม้ว่าพวก
มันไม่ต้องการอาหาร แต่มันก็มักโจมตีและกินมนุษย์
ไททันนำพลังมาจากแสงอาทิตย์ นอกจากนั้นไททันยัง
ไม่มีระบบย่อยอาหาร เมื่อมันกินเหยื่อมนุษย์เข้าไปไททัน
จะอ้วกลูกบอลใหญ่เมื่อกลืนออกมาที่เรียกว่าบอลขน
(hairballs) ลูกบอลนี้มีซากมนุษย์อยู่ภายใน หนึ่งของไท
ทันหนาแข็งยากจะเจาะหรือฟันได้ และพวกมันยังฟัน
คืบซีฟได้เร็วจากบาดแผลทุกชนิด ยกเว้นจุดอ่อนที่สุด
ของมันคือต้นคอ ในเรื่องนำเสนอการสู้รบระหว่างไททัน
กับกองทัพซึ่งแบ่งเป็นสามกลุ่ม ทหารกลุ่มที่มีบทบาท
มากคือกลุ่ม Survey Corps (調査兵団 Chōsa Heidan)
ที่บุกเข้าไปในแดนไททันเพื่อยึดพื้นที่คืน กลุ่ม Survey
Corps ถูกดูแลอย่างมากจากสังคมเพราะมีจำนวน
คนตายเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจนและมีความคืบหน้าน้อย
มาก กลุ่มทหารที่มีบทบาททรงลงมากคือกลุ่ม Garrison
Regiment (駐屯兵団 Chuton Heidan) ที่คอยดูแล
กำแพงและชาวเมือง กลุ่มที่สามคือกลุ่ม Military Police
Brigade (憲兵団 Kenpeidan) ผู้ดูแลครอบครัวราชวงศ์
ที่อยู่สุขสงบที่สุดในกำแพงชั้นใน แม้ว่าจะมีการโกงกิน
คอร์รัปชันทางการเมืองก็ตาม กองทหารเหล่านี้ใช้ตะขอ
กับเชือกถ่วงเป็นอาวุธเรียกว่า Vertical Maneuvering
Equipment (立体機動装置 Rittai Kido Sōchi) ที่
ทำให้พวกเขาสามารถกระโดดข้ามและไต่ตัวจากกำแพง
ต้นไม้และตึกใกล้เคียงเพื่อโจมตีไททัน โดยมีดาบคู่และ
ท่อแก๊ซที่ทำให้ลอยตัวสูงในอากาศได้

เรื่องราวเปิดเผยภายหลังว่าไททันนั้นถูกสร้างขึ้น
เมื่อ วายเมีย ฟริทซ์ (Ymir Fritz) พบแหล่งของชีวิต
อินทรีย์ทั้งหมด “source of all organic life” และกลายเป็น
ไททันต้นแบบที่เธอสามารถสร้างและควบคุมไททัน
อื่นได้ เมื่อวายเมียตายลง ผลข้างเคียงก่อให้เกิดไททัน
ตามมาในสิบสามปีให้หลัง ตัวเธอแยกกลายเป็นไททัน

เก้าตนที่ความสามารถของพวกมันสามารถส่งทอดให้
ใครก็ได้ เมื่อคนรุ่นก่อนหน้าที่เป็นไททันตายลง ไททัน
แบ่งออกเป็นเก้าชนิดคือ the Founding Titan, the
Attack Titan, the Colossus Titan, the Armored
Titan, the Female Titan, the Beast Titan, the
Jaw Titan, the Cart Titan และ the War Hammer
Titan กษัตริย์องค์ที่ 145 ผู้มีพลังของไททันบุกเบิก (The
Founding Titan) เดินทางมาที่เกาะพาราไดส์ (Paradis)
ที่เขาเคยใช้ Colossus Titans สร้างกำแพงและลบ
ความทรงจำเรื่องวายุเมียเพื่อที่พวกเขาจะได้ไม่รู้อะไร
เกี่ยวกับโลกภายนอก เรื่องราวของ*ผ่าทิกฟไททัน*จึงเกี่ยว
พันกับการผจญภัยของ อีเรน, มิกาสา, อาร์มิน ผู้ซึ่งเคย
อยู่ที่เมืองชินกาซึนา แต่เมื่อกำแพงมาเรียพังลงเพราะ
the Colossal Titan กับ the Armored Titan เหล่า
ไททันจึงสามารถบุกเข้าเมืองชินกาซึนาได้ทำให้เกิดการ
อพยพพลาจล อีกทั้งการถูกจับตาโดยไททันสร้างความ
หวาดกลัวแก่พลเมือง แม่ของอีเรนถูกจับกิน พ่อของเขา
หายไประหว่างลี้ภัยหลังจากมอบกุญแจห้องใต้ดินให้เขา
อีเรนจึงต้องการฆ่าไททันให้สิ้นไปและสมัครเข้าสู่กองทัพ
พร้อมกับเพื่อน ๆ ของเขา

จากเนื้อหาของมังงะทั้งสามเรื่องนี้แสดงให้เห็น
การประกอบสร้างตัวละครประเภทมนุษย์ได้อย่าง
ซับซ้อนและน่าสนใจ การกล่าวถึงที่มาของมนุษย์ใน
ทั้งสามเรื่องนี้แตกต่างกัน แต่ลักษณะที่มีร่วมกันคือ
มนุษย์ล้วนอยู่ในสถานะของเหยื่อสำหรับอมมนุษย์เหล่า
นี้ อมนุษย์ถูกนำเสนอให้เป็นชั่วตรงข้ามกับมนุษย์ ใน
ขณะเดียวกันก็ปรากฏตัวละครลูกผสมที่มีลักษณะ
อมมนุษย์และมนุษย์ในคนเดียวคือ ตัวละครที่ถูกปลูก
ถ่ายอวัยวะลูก ตัวละครที่ถูกประสิทธิ์ฝังในร่างกาย และ
ตัวละครสามารถกลายร่างเป็นไททันได้ ลักษณะดัง
กล่าวนำมาสู่การศึกษาแนววัฒนธรรมศึกษาและจิต
วิเคราะห์ เมื่อพิจารณาว่าสิ่งที่มนุษย์หวาดกลัวและผลัก
ให้เป็นอื่นไปนั้น (กุล, ประสิต, ไททัน) แท้จริงแล้วเป็น
สิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์เอง อันอาจนำมาสู่บทสรุปทาง

ปรัชญาที่ว่า อมนุษย์เหล่านี้อาจไม่ใช่สิ่งแปลกปลอมแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ก่อให้เกิดขึ้นหรือแม้แต่คือตัวของมนุษย์เอง งานวิจัยแนวเปรียบเทียบมั่งจะสามเรื่องในประเด็นอมนุษย์ชิ้นนี้สามารถตอบคำถามทางวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่นและวิเคราะห์ลักษณะอันเป็นสากลที่มนุษย์มีร่วมกันได้ อีกทั้งยังเป็นการใช้ตัวบทนอกเหนือจากวรรณกรรมคือมั่งจะในการศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นด้วยทฤษฎีทางวัฒนธรรมศึกษา โดยในบทความนี้จะนำเสนอบทวิเคราะห์มั่งจะเล่มทั้ง 3 เรื่องใน 3 ประเด็นคือ เสน่ห์แบบเป็นอื่น (exotism) กับการทบทวนตัวตนของมนุษย์, ภาวะลูกผสม (hybridity) ความแปลกแยก (uncanny) กับตัวละครลูกผสม และ มั่งจะแนววิทยาศาสตร์กับการสร้างนิเวศสำนึก

2. เสน่ห์แบบเป็นอื่น (exotism) กับการทบทวนตัวตนของมนุษย์

ในประเด็นแรกบทความนี้จะกล่าวถึงลักษณะของอมนุษย์ในมั่งจะทั้งสามเรื่องที่ทำให้เกิดความแปลกแยก (uncanny) และการถูกมนุษย์ผลักให้เป็นอื่นไป (other) แต่ในขณะเดียวกันความเป็นอื่นนี้ได้ก่อให้เกิดเสน่ห์แบบเป็นอื่นหรือ exotism ขึ้นทำให้มั่งจะทั้งสามเรื่องนี้ได้รับความนิยม ในเรื่อง *ปรสิด* ความเป็นอมนุษย์เกิดขึ้นจากการที่ตัวละครเอก “ชินอิจิ” โดนหนอนปรสิดพยายามซ่อนไขเข้าทางรูจมูก แต่ชินอิจิรู้สึกตัวตื่นขึ้นจึงจับหนอนปรสิดขว้างออกจากตัวด้วยความตกใจ หนอนปรสิดจึงพุ่งเข้าไปและเจาะเข้าที่ฝ่ามือด้านขวาของชินอิจิ แต่เนื่องจากชินอิจิใช้เชือกรัดแขนของตนเพื่อป้องกันไม่ให้หนอนปรสิดเคลื่อนตัวไปยังสมองของตนได้ หนอนปรสิดจึงฝังตัวและยึดแขนข้างขวาของชินอิจินับแต่นั้นทำให้เขามีลักษณะเป็นกึ่งมนุษย์กึ่งปรสิด สำหรับเรื่อง *โตเกียวกุล* ตัวเอก “คานะกิ เคน” นักศึกษามหาวิทยาลัยเอเวอร์ธรีต พบรักกับหญิงสาวนามริเซะ วันหนึ่งจึงขอนัดเดทกับเธอ แต่ระหว่างทางเดินกลับบ้านริเซะได้แสดงตัวตนที่แท้จริงในร่างกุลและเข้าทำร้ายเคนจนบาดเจ็บ

สาหัส ขณะที่เคนพยายามดิ้นรนหลบหนีด้วยความเจ็บปวด เสาเหล็กจากอาคารสูงตกลงมาโดยไม่ทราบสาเหตุ ทับร่างของริเซะทำให้เธอเสียชีวิตทันที เคนได้รับการรักษาจากศาสตราจารย์คานะแต่นายแพทย์ท่านนั้นได้ทำการผ่าตัดปลูกถ่ายอวัยวะของริเซะซึ่งเป็นกุลให้กับเคน เคนจึงมีดวงตาของกุลหนึ่งข้างและต้องการกินเลือดเนื้อของมนุษย์เป็นอาหาร

ในเรื่อง *ฝ่าพิภพไททัน* ตัวละครเอก “เอเรน” อาศัยอยู่กับแม่และพี่สาวบุญธรรมในเมืองที่ล้อมรอบไปด้วยกำแพงสูงตระหง่านเพื่อป้องกันมนุษย์ชาติจากสิ่งมีชีวิตกินคนขนาดใหญ่ที่เรียกว่า ไททัน อยู่มาวันหนึ่งขณะที่เอเรนใช้ชีวิตตามปกติ ก็พบไททันขนาดมหึมาปรากฏกายขึ้นเหนือกำแพงและทำลายกำแพงจนเกิดเป็นช่องขนาดใหญ่ จนทำให้ไททันหลายตนเข้ามาจับผู้คนกินรวมถึงแม่ของเอเรน ความตายของแม่ ทำให้เขาตัดสินใจที่จะเข้าร่วมรบกับกองทัพเพื่อล้างแค้นไททัน วันหนึ่งเอเรนได้ปฏิบัติภารกิจในการยับยั้งกองทัพไททันที่บุกเข้ามาในกำแพงแต่เขากลับถูกไททันจับกินเสียเอง ภายหลังจากที่เขาตกลงสู่ท้องของไททันร่างกายของเขากลับขยายใหญ่ขึ้นและกลายเป็นไททัน ฉีกร่างของไททันที่กลืนตนเข้าไปแล้วปรากฏกายต่อหน้าไททันและกองกำลังทหารทุกคนในร่างไททันตนใหม่เสียเอง

จากเรื่องราวการกลายเป็น “อมนุษย์” ของตัวละครทั้งสามแสดงให้เห็นว่าเดิมทีนั้นอมนุษย์ก็คือมนุษย์ ก่อนจะถูกกลืนกินจนมีลักษณะไม่ใช่มนุษย์ที่สมบูรณ์ ลักษณะคลุมเครือ แปลกปลอม ไม่สามารถระบุประเภทได้นั่นเองที่ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกและน่าหวาดสะพรึงที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “ภาวะแห่งความเป็นอื่น” หรือ Other/Otherness ตัวละครทั้งสามได้แสดงให้เห็นในสามประเด็นที่สอดคล้องกลับแนวทางความเป็นอื่นตามการนำเสนอของฌ็อง ฟร็องซัว สตัสซัค (Jean-François Staszak) ในหนังสือเรื่อง *Publié dans International Encyclopedia of Human Geography* ที่รวมและสังเคราะห์นิยามความเป็นอื่น

จากความหมายที่นักวิชาการรุ่นบุกเบิกเสนอแนะไว้ก่อนหน้า เช่น Edward Said, Frantz Fanon, Benedict Anderson และ Simone De Beauvoir นักวิชาการเหล่านี้ได้นิยามความเป็นอื่นไว้ทั้งทางชาติพันธุ์ ชนชั้น และเพศสภาพ กล่าวโดยสรุปคือ ความเป็นอื่นเป็นสิ่งที่ขึ้นกับวาทกรรมและมุมมองของบุคคลในการรับรู้ “ความเป็นอื่น” นั้น คือการคิดว่าสิ่งที่ตรงข้ามกับเรา (us) ตัวตน (self) คือพวกเขา (them) และพวกอื่น (other) ความเป็นอื่นคือการเลือกบรรทัดฐานที่แบ่งแยกมนุษย์เป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่ยอมรับชนบและมิต้องลักษณะที่ได้รับการยอมรับจากสังคม ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือผู้ที่ถูกจำแนกว่ามีความผิดพลาด บกพร่องจึงถูกลดทอนคุณค่าและถูกเหยียดหยามได้โดยง่าย (Staszak, 2009, p. 45)

คนที่อยู่ในกระแสหลัก (dominant groups) อาทิ ชาวตะวันตกในช่วงจักรวรรดินิยม คนผิวขาว คนเมืองหลวง ฯลฯ คนกลุ่มนี้จะอยู่ในตำแหน่งที่สามารถนำเสนอให้กลุ่มของตนอยู่ในกระแสหลักได้และสามารถตราหน้ากลุ่มอื่นนอกจากตนว่าเป็น “คนอื่น” คนเถื่อน คนป่า คนนอกรีต คนผิวสี อมนุษย์ ฯลฯ รวมไปถึงกลุ่มคนกระแสหลักยังสามารถผลักไส เเน่รเทศกลุ่มคนที่พวกเขาเหนือกว่าและครอบงำได้ การพยายามกำจัดความเป็นอื่นที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นการแบ่งแยกด้วยพื้นที่และขอบเขตคู่ตรงข้ามแบบเรา/เขาจึงทำให้เกิดความตรงข้ามระหว่าง “ตัวเรา” และ “คนอื่น” การจัดกรอบเช่นนี้ถูกกระทำอย่างเป็นแบบฉบับตายตัวและมีการทำซ้ำให้หนักแน่นน่าเชื่อถือขึ้นเพื่อสนับสนุนให้ “ตัวตน/ความเป็นเรา” (self) เกิดความรู้สึกเหนือกว่า/สูงส่งกว่า โดยที่ความเป็นคนอื่นนั้นจะถูกขบขันให้เด่นชัดขึ้นและถูกมองในแง่ลบดังคู่เปรียบ “มนุษย์” สูงส่งกว่า “อมนุษย์” แต่ในทางหนึ่ง “ความเป็นอื่น” ก็ดูเหมือนจะมีนัยเชิงบวกเพราะได้ก่อให้เกิด “เสน่ห์แบบเป็นอื่น” (exotism) ขึ้น

ตามที่กล่าวมานี้ ลักษณะ “อมนุษย์” ที่ปรากฏในมังงะทั้งสามเรื่องแสดงให้เห็นการแบ่งแยก “เขา”

“เรา” ระหว่าง “มนุษย์” (human) กับสิ่งอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์ (non-human being) แต่เนื่องจากอมนุษย์ในเรื่องพัฒนามาจากร่างกายมนุษย์เอง เช่น มนุษย์ที่แขนเป็นปรสิต มนุษย์ที่ถูกปลูกถ่ายความเป็นกุล และมนุษย์ที่ได้รับพลังจากไททันผู้เป็นบรรพบุรุษแรกเริ่ม ตัวละครเหล่านี้จึงมีรูปลักษณะคล้ายมนุษย์แต่ต่างกลับมีไข่มนุษย์ การปรากฏตัวของอมนุษย์ที่ถูกนิยามว่าเป็นผีปิศาจ สัตว์ประหลาดเหล่านี้กระตุ้นให้ความรู้สึกอยากแบ่งแยกเพื่อรักษา “ตัวตน” ของมนุษย์เด่นชัดขึ้น กระนั้นความแปลกประหลาดคลุมเครือนี้เองที่ทำให้ความสยดสยองของอมนุษย์กลายเป็นเสน่ห์แห่งความเป็นอื่น (exotism) จากการบรรยายลักษณะของอมนุษย์ไว้ ดังนี้ ปรสิตในเรื่อง **ปรสิต** ถูกบรรยายว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมทรงกลมขนาดเท่าลูกเทนนิสลอยลงมาจากท้องฟ้า เมื่อตกลงถึงพื้นดิน ปรากฏตัวหนอนพีกตัวออกจากสิ่งประหลาดทรงกลม ตัวหนอนปรสิตจะค้นหาสิ่งมีชีวิตและเข้าสู่ร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์ทางหูหรือรูจมูก ตรงเข้าสู่สมองและกลืนกินสมองเพื่อยึดครองร่างกายของสิ่งมีชีวิต กรณีของปรสิตที่ฝังตัวในมนุษย์จะมีรูปร่างภายนอกดูปกติเหมือนมนุษย์หรือสัตว์ต่าง ๆ ทั่วไป แต่ส่วนอวัยวะที่ปรสิตฝังตัวจะสามารถเปลี่ยนแปลงรูปร่างเป็นวัตถุต่าง ๆ ได้ เช่น เปลี่ยนส่วนหัวเป็นหน้าตาของผู้คนที่เคยพบเห็น หรือเปลี่ยนเป็นใบมีดเพื่อใช้สังหารเหยื่อ เพื่อการต่อสู้ หรือเปลี่ยนรูปร่างเป็นปากขนาดใหญ่เพื่อใช้เคี้ยวกินมนุษย์ในเรื่องยังพบปรสิตที่ฝังตัวกับศีรษะของสุนัข และสุนัขตัวนั้นสามารถเปลี่ยนส่วนศีรษะเป็นปากขนาดใหญ่เพื่อใช้กินสุนัข และเป็นปีกเพื่อบินไล่ตามชินอิจิ ปรสิตจะกินสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกับร่างโฮสต์ของตน เพื่อการดำรงชีวิต (Host คือ เหยื่อซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่ถูกปรสิตเข้าแอบแฝงและดูดกินสารอาหาร) เช่น กรณีร่างโฮสต์ของปรสิตคือมนุษย์ ปรสิตจะกินมนุษย์ กรณีร่างโฮสต์ของปรสิตเป็นสุนัข ปรสิตจะกินสุนัข เป็นต้น

ในเรื่อง **โดเกียวกุล** กุลจะมีรูปร่างลักษณะเหมือนมนุษย์ทุกประการ กุลมีเอกลักษณ์สำคัญคือสามารถ

แสดงดวงตาสีแดงทั้งสองข้างหรือเก็บซ่อนได้ นอกจากนั้นในเลือดของกุลจะมีเซลล์พิเศษที่เรียกว่า เซลล์ RC มีลักษณะเป็นของเหลวที่สามารถเปลี่ยนสภาพได้ หากกุลมีอารมณ์ที่รุนแรงจะสามารถผลักดันเซลล์ RC ออกจากร่างกายและแสดงรูปร่างเป็นอาวุธที่มีลักษณะแตกต่างกัน (ในเรื่องเรียกอาวุธที่มีลักษณะเฉพาะนี้ว่า คาคุเนะ) และเซลล์ RC นี้ต้องการสารอาหารบำรุงเป็นเลือดเนื้อของมนุษย์ ซึ่งเป็นสาเหตุให้กุลต้องกินมนุษย์เพื่อการยังชีพ ส่วนมนุษย์ไททัน ในเรื่อง *ฝ่าพิภพไททัน* ปรากฏไททันสองประเภทคือ อมนุษย์ไททันที่มีสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นมนุษย์ที่สามารถกลายร่างเป็นไททันได้เนื่องจากได้รับพลังจากไททันผู้เป็นบรรพบุรุษแรกเริ่ม และอมนุษย์ไททันที่ไร้สติสัมปชัญญะหรือในเรื่องเรียกว่าไททันไร้เดียงสา ซึ่งเป็นมนุษย์ที่ถูกฉีดน้ำไขสันหลังของไททันเข้าไปในร่างกายและกลายร่างเป็นอมนุษย์ที่มีรูปร่างหน้าตาเหมือนกับมนุษย์ ไม่สวมเสื้อผ้า ขนาดของแต่ละตัวไม่เท่ากันมีขนาดตั้งแต่เท่ามนุษย์จนถึงสูงกว่า 50 เมตร ใช้ชีวิตอยู่ในธรรมชาตินอกกำแพงซึ่งเป็นพื้นที่นอกเขตอาศัยของมนุษย์ พฤติกรรมเหมือนกับสัตว์ทั่วไป อาหารชนิดเดียวที่ไททันล่าเพื่อการดำรงอยู่คือมนุษย์

ความคลุมเครือที่คล้ายมนุษย์แต่ก็มีไม่มนุษย์นี้เองได้ก่อให้เกิด “เสน่ห์แบบเป็นอื่น” (exotism) นักวิชาการที.โทโดรอฟ (T.Todorov) ได้กล่าวถึง เสน่ห์แบบเป็นอื่นว่า มีนัยทางภูมิศาสตร์คือการแบ่งแยกแบบ ที่นี่ (here) กับที่อื่น (elsewhere) โดย “ที่นี่” จะนิยามจากสิ่งที่เราค้นเคยรู้จักมักคุ้นและความปกติ ในขณะที่ “ที่อื่น” จะถูกนิยามว่าเป็นที่ไม่รู้จัก ผิดประหลาด น่าหวาดกลัวในขณะเดียวกันก็ยั่วชวนให้เข้าไปค้นหา คุณลักษณะของเสน่ห์แบบเป็นอื่นจึงถูกทำให้เกิดขึ้นโดยการให้คุณค่าต่อ “คนอื่น” ตรงข้ามกับอคติแบบชาติพันธุ์เป็นศูนย์กลาง (ethnocentric bias) คือการเห็นว่าชาติพันธุ์อื่นหรือสิ่งที่ไม่คุ้นเคยนั้นก็เป็สิ่งที่น่าค้นหาเสน่ห์ด้วยเช่นกัน เสน่ห์แบบเป็นอื่นจึงประกอบด้วยการแสดงความ

กระหายใคร่รู้และการให้คุณค่าต่อความเป็นอื่นนั้น ทำให้ความเป็นอื่นถูกผลิตซ้ำ ๆ ต่อย้าความประหลาดยิ่งขึ้น ดังเช่น ภาพจิตรกรรมตะวันออก สวรรค์มนุษย์ การเดินแบบนัาอศรรยต์นตา ฯลฯ (Todorov, 1994, p. 23) เสน่ห์แห่งความเป็นอื่นจึงเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ได้มีประสบการณ์รับชมสิ่งประหลาดนั้นและเป็นไปเพื่อสนับสนุน “ความเป็นตัวเรา” ที่ถูกนิยามว่าสูงส่งกว่า เช่นเดียวกับการรับรู้ตัวบทม่งงที่นำเสนอเสน่ห์แบบเป็นอื่นของตัวละครมนุษย์ที่แม้จะชวนสยองแต่ก็น่าติดตาม กระตุ้นความกระหายใคร่รู้ของผู้ชม

การมีอยู่ของมนุษย์ในทั้งสามเรื่องนี้ในทางหนึ่งทำให้มนุษย์รู้สึกถึงความสูงส่งกว่าของตน ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้มนุษย์หวาดกลัวว่าตนมิใช่สิ่งมีชีวิตชนิดเดียวที่มีอำนาจสูงสุดในห่วงโซ่อาหาร หากแต่มีสิ่งมีชีวิตที่คล้ายกับตนและกำลังกลืนกินมนุษย์ด้วยเช่นกัน ในความสัมพันธ์และการประเมินค่าเสน่ห์แบบเป็นอื่นนี้ย่อมมีฝ่ายที่วางตนสูงกว่าซึ่งในม่งงทั้งสามเรื่องนี้คือ มนุษย์ การนำเสนอตัวละครมนุษย์จึงนำไปสู่การทบทวนตัวตนของมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีขอบเขตความเป็นมนุษย์ที่ชัดเจนเพียงไร มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตสูงสุดในห่วงโซ่อาหารจริงหรือไม่ และมนุษย์สูงส่งกว่าสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นจริงหรือ

3. ภาวะลูกผสม (hybridity) ความแปลกแยก (uncanny) กับตัวละครลูกผสม

นอกจากตัวละครมนุษย์ที่เป็นตัวละครเอกแล้ว ม่งงทั้งสามเรื่องนี้ยังนำเสนอตัวละครลูกผสมซึ่งความเป็นลูกผสม (hybridity) นั้นเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นอื่น (otherness) ที่ก่อสภาวะแปลกแยก (uncanny) ในการรับรู้ของผู้ชม แนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายตัวละครกลุ่มลูกผสมในม่งงทั้งสามเรื่องนี้ได้ กล่าวคือ ภาวะลูกผสมได้ทำให้ตัวละครกลุ่มนี้ถูกทำให้เป็นชายขอบและนำมาซึ่งการพยายามกำจัดตัวละครลูกผสมในเรื่อง *ปรลิต* คือตัวละครที่มีร่างเป็นมนุษย์แต่มีอวัยวะ

บางส่วนที่ถูกปริตครอบครอง ได้แก่ “อูมิ ชินอิจิ” มีแขนขาเป็นปริต ชื่อ “มิกกี” และ “อุจิตะ มาโมรุ” มีคางลำคอเป็นปริต ชื่อ “โจ” ตัวละครที่มีลักษณะลูกผสมในที่นี่จะใช้คำว่าไฮบริด จะเป็นสิ่งแปลกแยกจากทั้งมนุษย์และปริต และต้องปกปิด ความจริงกับมนุษย์ว่าตนเองมีปริตเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย ต้องหลีกเลี่ยงการพบเจอกับปริต เนื่องจากปริตเองก็มองว่าตัวละครไฮบริดเป็นภัยต่อดำรงอยู่ของตนเช่นกันหากตัวตนถูกเปิดเผย ด้วยเหตุนี้ตัวละครไฮบริดจึงไม่ได้รับการยอมรับจากทั้งมนุษย์และปริต ซึ่งอาจวิเคราะห์ด้วยแนวคิดภาวะลูกผสมดังที่มีนักวิชาการสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์นำเสนอไว้ ดังจะได้อีกกล่าวต่อไป

ในเรื่อง *โตเกียวกล* ตัวละครไฮบริดในเรื่องคือ คาเนกิ เคน ซึ่งแต่เดิมเป็นมนุษย์แต่ภายหลังได้รับการปลูกถ่ายอวัยวะของ ริเซะ ซึ่งเป็นกลให้ จึงทำให้ เคนกลายเป็นลูกผสมมนุษย์และกล การเป็นตัวละครไฮบริดของเคนทำให้เขาไม่ได้รับการยอมรับทั้งจากมนุษย์และกล ทันทิที่เคนแสดงดวงตาสีแดงหนึ่งข้างให้มนุษย์เห็น ก็จะถูกประณามว่าเป็นปีศาจ “อะไรเนี่ยตานั่น สยองไว้ยไปให้พ้นเลย ไอ้ปีศาจเอ๊ย” ผู้คนทั่วไปมองว่า กลเป็นอันตรายและควรแก่การกำจัด ดังที่ริยะซาวะจากแผนกข่าวกรองตอบคำถามของโทกะเกี่ยวกับการฆ่ากลที่เป็นเด็กว่า “ไม่เป็นไรหรอกก็กลนะ ไม่ใช่มนุษย์ซะหน่อย ถ้าปล่อยไว้อาจจะอันตรายกับพวกเราก็ได้เพราะมันก็สมควรโดนกำจัดแล้วละจ๊ะ” ซึ่งเป็นการประเมินค่าว่ากลไม่มีค่าเท่ากับสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่ามนุษย์ และสำหรับกลเอง เคนก็เป็นสิ่งแปลกปลอมที่ไม่ได้รับการยอมรับเช่นกัน ดังเช่นเมื่อเคนพบกับโทกะ โทกะซึ่งเป็นกลและดูแลเคนว่า “คนอย่างนายที่เป็นอะไรก็ได้ซักอย่างนะ ในโลกนี้ไม่มีที่ให้อยู่” เคนเองก็ยอมรับถึงความแปลกแยกที่ไม่สามารถเข้ากับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ “ผมอยู่กับฮิเดะ (เพื่อนสนิทที่เป็นมนุษย์) ต่อไปไม่ได้แล้ว แต่จะใช้ชีวิตในโลกของ กล ก็ได้ คนที่ไม่ใช่ทั้งมนุษย์และไม่ใช่ว่าทั้งกลอย่างผม ผม...มีแต่ต้องอยู่ตัวคนเดียว... ไม่มีที่ไหน

ในโลกที่เราจะอยู่ได้เลย” จากคำกล่าวของเคนแสดงให้เห็น “สภาวะลูกผสม” ที่ทำให้เขาไม่อาจจัดตนเองเข้ากรอบของกลุ่มใดได้เลยและถูกเนรเทศจากทั้งสองกลุ่ม

ในเรื่อง *ผ่าพิภพไททัน* มีตัวละครไททันที่ได้รับพลังจากไททันบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นตัวละครไฮบริดคือเอเรน เขาสามารถเปลี่ยนร่างเป็นไททันได้จากพลังพิเศษที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้เป็นพ่อ การเป็นตัวละครไฮบริดของเอเรนเป็นภัยกับตัวเอเรนเป็นอย่างมาก ทั้งจากมนุษย์และจากกลุ่มไททัน นอกจากเอเรนแล้ว ยังมีกลุ่มมนุษย์ที่สามารถเปลี่ยนร่างเป็นไททันได้และกลุ่มไททันเหล่านี้ตามล่าเอเรน สำหรับมนุษย์เอง เอเรน ถูกมองว่าเป็นภัยพิบัติ ภายหลังจากที่เอเรนกลายร่างเป็นไททันเพื่อช่วยอามิน เพื่อนสนิทจากการถูกกิน และเข่นฆ่าไททันที่เข้ามาทำลายหมู่บ้านจนหมด เอเรนถูกจับกุมและนำตัวมาไต่สวนในความผิดฐานเป็นอันตรายและเป็นปรปักษ์กับเผ่าพันธุ์มนุษย์ แม้แต่กลุ่มเพื่อนทหารด้วยกันก็ยังมองเอเรนด้วยสายตาเกลียดและกลัว เพราะเห็นเอเรนในร่างไททัน ลักษณะความกำกวมที่คล้ายมนุษย์แต่กลืนกินมนุษย์นั้นทำให้ตัวละครเหล่านี้อยู่ในภาวะกึ่งกลาง (inbetween) หรือภาวะที่นักวิชาการยุคหลังอาณานิคมใช้เรียกกลุ่มคนที่ไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มใดของสังคมได้ว่าภาวะ “ไม่ใช่ที่นี่และที่นั่น” (neither here nor there)

ดังที่โฮมิ เค บาบะห์ (Homi K. Bhabha) นักทฤษฎีคนสำคัญผู้มีคุณูปการต่อแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมในยุคหลังอาณานิคมและวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ ได้เสนอแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับยุคหลังอาณานิคมคือลักษณะลูกผสม (hybridity) ไว้ว่า ลักษณะลูกผสมได้เปิดพื้นที่ให้กับอัตลักษณ์ของคนในยุคหลังอาณานิคมที่มีการผสมผสานมากกว่าวัฒนธรรมเดียวและการทำความเข้าใจว่ามนุษย์ไม่อาจจัดกรอบแบ่งแยกสิ่งใดได้ด้วยเพศสภาพ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมใดเพียงอย่างเดียว ในการพยายามจัดตั้งต่างๆเข้ากรอบของมนุษย์จะมีสิ่งที่ไม่สามารถเข้ากรอบได้ทั้งที่นี่และที่นั่นเกิดขึ้นและจะทำให้

สิ่งนั้นถูกมนุษย์ต่อต้านเสมอ แนวคิดสำคัญของบาร์บาร์ท ในวัฒนธรรมศึกษาหลังอาณานิคมคือ ลักษณะลูกผสม (hybridity) การลอกเลียนแบบ (mimicry) ความกำกวม (ambivalence) ลักษณะแบบฉบับ (the Stereotypes) ความแปลกแยก (the Uncanny) ความเป็นชาติ (the Nation) และความเป็นอื่น (Otherness) ซึ่งแนวคิดเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ทางวัฒนธรรมศึกษาได้ ในกรณีของมังงะทั้งสามเรื่องนี้ลักษณะไฮบริดของตัวละครลูกผสมได้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ความแปลกแยก (uncanniness) ซึ่งนำมาสู่การถูกผลักให้เป็นอื่นจากมนุษย์ (Bhabha in Easthope, 1998, p. 146)

สำหรับมนุษย์และตัวละครไฮบริดนั้น ตามแนวคิดเรื่องความแปลกแยกของบาร์บาร์ทแล้ว เขาใช้ในความหมายว่า Unhomely หมายถึงความรู้สึกแปลกแยกกับบ้านของตนเองเปรียบได้กับความรู้สึกของตัวละครมนุษย์ในเรื่องเมื่อพบกับมนุษย์ในบ้าน เมืองสังคมของตนแล้วเกิดความรู้สึกแปลกแยกไม่คุ้นเคย และหมายถึงความรู้สึกของตัวละครไฮบริดเองที่รู้สึกแปลกแยกกับตนเองที่ไม่สามารถจัดเข้ากรอบเกณฑ์ใดของสังคมได้เลย บาร์บาร์ทพัฒนาแนวคิดเรื่องความแปลกแยกมาจากแนวทางจิตวิเคราะห์ของซิกมุนด์ ฟรอยด์ ที่ว่าความแปลกแยกนั้นมักมาพร้อมกับความน่าสยอกลัว เป็นสิ่งที่กระตุ้นความน่าสยอกลัว เนื่องจากยังไม่มี การจำกัดความที่แท้จริงคำนี้จึงถูกใช้แบบเหมาวมถึงทุกสิ่งที่ก่ออารมณ์สะพรึงกลัว ฟรอยด์กล่าวว่า คนเราก็ยังต้องการหาปริมาณที่แบ่งแยกชัดเจนระหว่างคุณสมบัติของสิ่งที่ เป็น ความแปลกแยก (uncanny) กับ ความน่ากลัวธรรมดา (fearful) ไม่ว่าจะเป็นการพยายามรวบรวมคุณลักษณะร่วมของสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก สักเพียงใดก็ได้ผลลัพธ์เดิมคือ สิ่งแปลกแยกก็คือสิ่งที่ทำให้เกิดความสะพรึงกลัวซึ่งสามารถเกิดขึ้นแม้ในสิ่งที่เราคุ้นเคยก็ตาม “the familiar can become uncanny and frightening” (Freud, 1919, p. 2) ฟรอยด์จึงใช้การเปรียบเทียบทางภาษาเพื่อหา

นิยามของคำว่า uncanny จนได้บทสรุปว่า uncanny คือความน่ากลัวเพราะมันคือสิ่งที่ “ไม่รู้จักและไม่คุ้นเคย” ซึ่งความไม่คุ้นเคยขึ้นกับบริบทภายในตัวบทนั้นเอง ดังนั้นบริบทของความไม่คุ้นเคยในมังงะทั้งสามเรื่องนี้คือ ปริสิต กูล และไททัน เนื่องจากสิ่งมีชีวิตทั้งสามเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่รู้จัก ไม่คุ้นเคย อีกทั้งเมื่อพวกมันเข้ามาผสมอยู่ในตัวละครจนทำให้มีลักษณะไฮบริดที่มีหน้าตาแบบมนุษย์ที่คุ้นเคยแต่ก็กลับกลายเป็นความคุ้นเคยที่สยดสยอง

การนำแนวคิดความแปลกแยกของบาร์บาร์ทมาใช้ในการวิเคราะห์ตัวละครมนุษย์เผยให้เห็นว่าแท้จริงแล้วการที่มนุษย์หวาดกลัวและเกิดความรู้สึกแปลกแยกกับตัวละครลูกผสมนั้นเนื่องมาจากปัญหาในการรับรู้ตัวตนของมนุษย์คือ ความคิดว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตสูงสุดในห่วงโซ่อาหารและแบ่งแยกสิ่งมีชีวิตอื่นให้เป็นสิ่งแปลกแยกไป ความแปลกแยกในที่นี้จึงเกิดขึ้นจากนิยามและการตัดสินของมนุษย์เพียงฝ่ายเดียว ด้วยแนวคิดนี้บาร์บาร์ทเสนอให้มนุษย์ทบทวนว่าทุกอย่างในโลกล้วนมีลักษณะทวิอัตลักษณ์ (dual identity) ด้านหนึ่งมีความชัดเจนมั่นคง (มนุษย์) แต่อีกด้านหนึ่งก็มีความแปลกแยก (อมมนุษย์) เพราะทั้งสิ่งมีชีวิตและวัฒนธรรมต่างก็มีการเปลี่ยนแปลง เลื่อนไหล หลอมรวมกันได้เสมอ และยังคงให้ความหมายโดยบุคคลภายนอกวัฒนธรรมนั้นด้วย ตามแนวคิดของบาร์บาร์ทแล้ว แม้มนุษย์จะพยายามยืนยันความมั่นคงและเป็นหนึ่งเดียวของเผ่าพันธุ์ตน ทว่าก็ได้เผยให้เห็นสิ่งอื่นที่ผสมผสานอยู่ในตนเองเช่นกัน ดังนั้นความหวาดกลัวที่มนุษย์มีต่ออมมนุษย์ แท้จริงแล้วอาจเป็นการ “กลัวตนเอง” ด้วยการตระหนักได้ว่า “ความเป็นมนุษย์” นั้นหลากหลาย เลื่อนไหล และสามารถถูกทำให้ขอบเขตพราเลือนได้ด้วยตัวของมนุษย์เองที่สร้างอมมนุษย์นั้นขึ้นมา

4. มังงะแนววิทยาศาสตร์กับการสร้างนิเวศสำนึก

มังงะทั้งสามเรื่องนี้กล่าวถึงจุดกำเนิดของมนุษย์ที่มีที่มาจากสิ่งประหลาดที่คุกคามมนุษย์คือ ปรสิท กูล และ ไททัน เรื่องราวการกลืนกินมนุษย์โดยมนุษย์เหล่านี้ถูกอธิบายด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ เช่น ความสัมพันธ์แบบปรสิทที่ใช้ร่างมนุษย์เป็นโฮสต์ (host) การเป็นกูลเนื่องมาจากเซลล์ RC เกิดขึ้นในร่างกาย และการสืบทอดความเป็นไททันด้วยการฉีดน้ำไขสันหลังของไททันเข้าตัวมนุษย์ จึงเป็นที่น่าสนใจว่าการที่มังงะสามเรื่องนี้เป็นที่นิยมส่วนหนึ่งเป็นเพราะองค์ประกอบของการเป็น “มังงะแนววิทยาศาสตร์” และนำมาสู่ประเด็นที่ว่ามังงะแนววิทยาศาสตร์ได้ส่งผลต่อผู้อ่านอย่างไร ซึ่งเมื่อพิจารณาตัวบทแนววิทยาศาสตร์ในทางวรรณกรรม วรรณกรรมแนววิทยาศาสตร์มีพันธกิจในการนำเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากมนุษย์และมุ่งสร้างสำนึกเชิงนิเวศหรือนิเวศสำนึกขึ้นในการรับรู้ของผู้อ่าน

ในการแบ่งแยกสิ่งต่าง ๆ ในโลกนั้น การเป็นมนุษย์ถูกนิยามด้วยความแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นในโลก แต่จากการศึกษาทางนิเวศวิทยาทำให้มนุษย์ได้รับรู้ว่าตนไม่ใช่สิ่งมีชีวิตเดียวในโลก ความรู้นี้ควรทำให้มนุษย์ตระหนักว่าควรถ่อมตนและมองออกไปนอกโลกของตนเองเพื่อพบว่ามิมุมมองในการมองโลกนอกเหนือจากที่มนุษย์กำหนดไว้ (ชาย หญิง ดำ ขาว มนุษย์ ปลา นก) นักวิชาการ อาร์เธอร์ เคลิก (Arthur Clarke) กล่าวไว้ในหนังสือ *2001: A Space Odyssey* ว่า การปะทะกับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์สำคัญต่อการดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ของเรา นวนิยายวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ตั้งคำถามกับความจริงของมนุษย์ และมักนำเสนอผ่านสิ่งมีชีวิตรูปแบบอื่นที่ต่างจากมนุษย์เพื่อสะท้อนความกลัวการสูญพันธุ์และความต้องการดำรงอัตลักษณ์ของมนุษย์ ตัวบทแนววิทยาศาสตร์จึงช่วยให้มนุษย์ทบทวนการกำหนดนิยามสิ่งต่างๆ ของตนเอง เพื่อที่จะเอาชนะความกลัว “คนอื่น” และสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันได้ การศึกษาเรื่องจิตสำนึก

เชิงนิเวศในวรรณกรรมคือ การศึกษาวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโลกของสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ (non-human world) ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ การทำลายระบบนิเวศโดยมนุษย์ รวมถึงตัวบทที่มีนิเวศสำนึกเป็นศูนย์กลาง (eco-centric) ซึ่งในกรณีของมังงะทั้งสามเรื่องนี้คือโลกของมนุษย์ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์ และการวางตนเป็นจุดสูงสุดของห่วงโซ่อาหารของมนุษย์ (Clarke, 2010, p. 45)

ตัวบทแนววิทยาศาสตร์จึงเป็นรูปแบบทางวรรณกรรมที่กล่าวถึงคำถามด้านสิ่งแวดล้อมและมุมมองของมนุษย์ แพทริก ดี เมอร์ฟี (Patrick D. Murphy) กล่าวว่า วรรณกรรมแนววิทยาศาสตร์ให้ข้อมูลจริงเกี่ยวกับธรรมชาติและการปะทะสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และคาดการณ์เกี่ยวกับข้อขัดแย้งและวิกฤตทางธรรมชาติจากข้อมูลนั้นเป็นหลัก ซึ่งการคาดการณ์นั้นได้ขบขันปัจจุบันและอนาคตที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน อะไรที่มนุษย์กระทำอยู่ในปัจจุบันล้วนสะท้อนอนาคตของมนุษย์เอง “*extrapolation emphasizes that the present and the future are interconnected—what we do now will be reflected in the future*” (Murphy, 2009, p. 2) จากการศึกษามังงะทั้งสามเรื่องนี้พบว่ามี การปลูกฝังแนวคิดนิเวศสำนึกคือ การสอนบทเรียนให้แก่มนุษย์ว่า ที่ผ่านมามนุษย์วางตนเป็นจุดสูงสุดในห่วงโซ่อาหารและเห็นธรรมชาติเป็นเหยื่อ เมื่อมนุษย์อยู่ในสถานะเหยื่อบ้างจะเป็นเช่นไร ประเด็นการนำเสนอภาพการกินเนื้อมนุษย์เพื่อให้มนุษย์ตระหนักว่าตนไม่ใช่สิ่งมีชีวิตสูงสุดในห่วงโซ่อาหาร และประเด็นการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยการให้สิ่งที่มีมนุษย์ทำย้อนกลับมาทำลายตัวมนุษย์เอง

ประเด็นแรกเกี่ยวกับนิเวศสำนึกที่ปรากฏในมังงะทั้งสามเรื่องก็คือ การนำเสนอว่ามนุษย์ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตเดียวในโลกใบนี้และมีจุดสูงสุดของห่วงโซ่อาหารผ่านพฤติกรรมการกลืนกินมนุษย์ของปรสิท กูล และไททัน พฤติกรรมการกินเนื้อมนุษย์หรือ Cannibalism ในทาง

มานุษยวิทยานั้น นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ ได้อธิบายเกี่ยวกับการกินเนื้อมนุษย์ไว้ว่า ความเข้าใจต่อเรื่องการกินเนื้อมนุษย์ของชาวตะวันตกมักจะแฝงด้วยความน่ากลัวและโหดเหี้ยม แต่การกินเนื้อมนุษย์มิใช่เรื่องประหลาด หากแต่มีการปฏิบัติเช่นนี้ในหลายวัฒนธรรม และเกิดขึ้นมาพร้อมกับประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ การกระทำดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แต่การอธิบายถึงความน่ากลัวของการกินเนื้อมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในตำนาน นิทานพื้นบ้าน วรรณกรรม เรื่องแต่ง นวนิยาย และบทกวี ซึ่งอาจจะต่างไปจากการกระทำที่สังคมมีส่วนรับรู้ ขณะเดียวกัน การศึกษาเรื่องเหล่านี้ก็มีทฤษฎีที่ต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็น จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประวัติศาสตร์ และมานุษยวิทยา ในกลุ่มคนที่เชื่อว่าเป็นพวกที่กินเนื้อมนุษย์นั้น มีข้อสันนิษฐานว่าคนเหล่านั้นกินเนื้อมนุษย์เพราะขาดแคลนอาหาร ข้อสันนิษฐานนี้นำไปสู่การสร้างจินตนาการเกี่ยวกับคนป่าที่ดุร้ายในดินแดนที่ไกลโพ้น ชาวตะวันตกมักจะเชื่อว่าคนป่าจะออกมาล่ามนุษย์เพื่อนำไปเป็นอาหารอย่างเป็นกิจวัตร (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2561, p. 2)

แต่วิลเลียม เอรেনส์ (William Arens) กล่าวว่า การกินเนื้อมนุษย์นั้นมิใช่พฤติกรรมทางสังคมที่พบเห็นได้ทุกเมื่อเชื่อวัน หากแต่เป็นการกระทำที่มีเงื่อนไขพิเศษ ซึ่งสังคมต้องการแก้ไขปัญหบางอย่าง นักมานุษยวิทยาตั้งข้อสังเกตว่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับมนุษย์กินคนที่ชาวตะวันตกไปพบเจอมา หรือเล่าต่อกันมานั้นเป็นเรื่องที่ผูกโยงเข้ากับความเชื่อ การขาดแคลนอาหาร สงคราม และการมีทาส เรื่องเล่านี้จะถูกอธิบายด้วยภาพของความน่ากลัว โหดร้าย และทำให้พฤติกรรมการกินเนื้อมนุษย์เป็นเรื่องเกินความจริง หากพิจารณาอย่างรอบด้านจะพบว่า การกินเนื้อมนุษย์ยังมีนัยเชิงพิธีกรรม หรือการบวงสรวง เช่นสังเวียงศักดิ์สิทธิ์ อาจกล่าวได้ว่าความโหดร้ายน่ากลัวที่พบเห็นในพิธีกรรม อาจเป็นเพียงการแสดงเชิงสัญลักษณ์ที่มีใช้การกระทำที่ป่าเถื่อนแต่อย่าง

ใด ด้วยแนวคิดทางมานุษยวิทยาเหล่านี้มนุษย์จึงไม่จำเป็นต้องเห็นการกินเนื้อมนุษย์เป็นเรื่องประหลาดน่าหวาดกลัว แต่เพราะเหตุใดเมื่อภาพการกินเนื้อมนุษย์ถูกในตวบทต่าง ๆ จึงสร้างความหวาดกลัวสยดสยองแก่มนุษย์ (Arens, 1979, p. 41)

จากการศึกษามังงะทั้งสามเรื่องนี้พบการกินเนื้อมนุษย์ที่ถูกนำเสนอเพื่อสร้างอารมณ์สยดสยอง หวาดสะพรึงแก่มนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันการกินเนื้อมนุษย์ก็เป็นเสมือนการตั้งคำถามกลับไปยังมนุษย์ว่า มนุษย์ก็ทำเช่นเดียวกันนี้กับสิ่งมีชีวิตอื่นมิใช่หรือ ความหวาดกลัวการกินเนื้อมนุษย์จึงเกิดมาจากความสำคัญผิดของมนุษย์ที่คิดว่าเผ่าพันธุ์ของตนจะไม่มีวันกลายเป็นเหยื่อ ภาพการกินมนุษย์ปรากฏในเรื่อง *ปรสิต* ในรูปแบบภาพความสยดสยองของซากศพและการที่มนุษย์ถูกกลืนถูกกินโดยปรสิต ภาพของเหยื่อ (มนุษย์) ที่ไร้ทางสู้ต่อ ถูกกัดกิน ฉีกทิ้ง ทิ้งไว้ให้เพียงเศษซากของเหยื่อที่น่าสยดสยองในเรื่อง *โตเกียวกล* แสดงให้เห็นภาพของมนุษย์ที่ถูกกลืนเทียบกับการที่มนุษย์ฆ่าและกินสัตว์อื่นดังปรากฏภาพของหัวหมู ขาไก่ คอไก่ ฯลฯ แต่ด้วยความเคยชินในสิ่งที่ตนปฏิบัติต่อสัตว์อื่นในฐานะจุดสูงสุดของห่วงโซ่อาหารทำให้มนุษย์ชินกับภาพการตายของสัตว์ดังกล่าว แต่เมื่อมนุษย์เป็นผู้ถูกกินไม่ว่าจากมนุษย์ด้วยกันหรือสิ่งมีชีวิตอื่น มนุษย์กลับคิดว่าพฤติกรรมการกินเนื้อมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่ผิดประหลาด สยดสยอง และกระทบต่อความรู้สึกสูญเสียเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์จัดวางตนเองเป็นจุดสูงสุดของห่วงโซ่อาหารที่ใครจะกินมนุษย์มิได้ แต่มนุษย์สามารถกินสัตว์อื่นได้โดยไม่สร้างความหวาดสะพรึง ผิดปกติ การกินคนในที่นี้จึงถูกทำให้กลายเป็นเรื่องผิดปกติ เป็นอื่น แปลกแยก เพราะมนุษย์สร้างวาทกรรมของตนให้เหนือกว่า ตั้งเป็นบรรทัดฐานและผลักให้สิ่งมีชีวิตอื่นเป็นอื่นไป เช่นเดียวกับในเรื่อง *ฝ่าพิภพไททัน* ไททันคือสิ่งมีชีวิตที่มีรูปร่างเหมือนมนุษย์แต่สูงราว 50 เมตร และกินมนุษย์เป็นอาหาร ภาพการกินมนุษย์โดยสิ่งมีชีวิตที่คล้ายมนุษย์

ทำให้มนุษย์เห็นภาพตนเองเป็นเหยื่อและเป็นการทำลายภาพการเป็นจุดสูงสุดของห่วงโซ่อาหารที่มนุษย์สร้างไว้จนนำไปสู่ความรู้สึกแปลกแยก

ภาพการที่มนุษย์วางตัวเป็นจุดสูงสุดบนห่วงโซ่อาหารปรากฏในเรื่อง **ปรลิต** คือ ทามิยะ เรโกะ แสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์ ลำดับชั้นของห่วงโซ่อาหารและการมีอยู่ของปรลิตว่า “ทำไมละพวกของฉันกินคน แล้วมันเสียหายตรงไหน ที่มนุษย์กับหมูกับวัวอยู่ร่วมกันรีไร? แต่แน่นอนว่าไม่ได้อยู่อย่างเท่าเทียมกันหรอก เพราะถ้ามองจากหมู มนุษย์ก็คือปีศาจกินคน (หมู) นั้นแหละ” นอกจากนี้ เรโกะยังแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของการมีอยู่ของสรรพสิ่งในธรรมชาติว่า “ฉันคิดว่าทั้งแมลงวันและแมงมุมมันปฏิบัติตามคำสั่งเท่านั้น สิ่งมีชีวิตทั้งหมดบนโลกต่างก็ได้รับคำสั่งต่าง ๆ กันมาด้วยทั้งสิ้น ตอนที่ฉันฟักตัวในสมอของมนุษย์ ก็ได้รับคำสั่งมาอย่างหนึ่ง นั่นก็คือให้จับสัตว์ประเภทแก (มนุษย์) กิน” จากคำกล่าวของตัวละครในเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์เกิดจากการที่มนุษย์แบ่งประเภทสิ่งมีชีวิตโดยวางตัวเองเป็นบรรทัดฐานและจุดสูงสุดของห่วงโซ่อาหารจึงทำให้สิ่งอื่นที่มีไม่มนุษย์ (แต่กินมนุษย์) เป็นสิ่งประหลาดไปทั้งที่ในความเป็นจริงมนุษย์ทำสิ่งเดียวกับมนุษย์คือการกินสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มังจะญี่ปุ่นทั้งสามเรื่องนี้จึงตั้งคำถามกลับไปยังมนุษย์ว่าพวกเขามีนิเวศสำนึกที่ผิดเพี้ยนหรือไม่

นอกจากการสะท้อนภาพสิ่งที่มนุษย์กระทำต่อระบบนิเวศแล้ว มังจะทั้งสามเรื่องนี้ยังสร้างสำนึกเกี่ยวกับระบบนิเวศด้วยการวิพากษ์พฤติกรรมของมนุษย์ เช่น การดำรงอยู่ของมนุษย์ซึ่งทำลายสมดุลทางธรรมชาติที่เรียกว่าห่วงโซ่อาหาร ดังปรากฏในเรื่อง **ปรลิต** ว่า “หากมนุษย์มีประชากรเพิ่มมากขึ้น ป่าทุกหนแห่งก็คงจะถูกทำลาย...หากมนุษย์มีจำนวนประชากรลดน้อยลงมลพิษที่ถูกปล่อยออกมาก็คงจะลดลงไปด้วย... คนอีกผู้หนึ่งมีความรู้สึกว่าจะต้องหาทางช่วยสัตว์ทั้งหลายเอาไว้” และนำเสนอว่าการรักษาพันธุ์สัตว์เป็นข้ออ้างของ

มนุษย์ในการเอาตัวรอด มนุษย์ควรคำนึงสิ่งมีชีวิตทั้งหมดมิใช่คำนึงถึงแต่ความรุ่งเรืองของมนุษย์เท่านั้น อีกทั้งสิ่งที่มนุษย์นิยามว่าเป็นความถูกต้องนั้นเกิดจากบรรทัดฐานของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตเพียงชนิดเดียวทั้งนั้น ผู้แต่งได้เผยให้เห็นความคิดอีกด้านจากปรลิตที่เมื่อมองกลับด้านแล้ว ปรลิตที่เข้าสิงร่างมนุษย์เพื่อทำหน้าที่รักษาความสมดุลของสิ่งมีชีวิตกลับเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีประโยชน์มากกว่ามนุษย์ที่ทำลายระบบนิเวศ

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการสร้างให้ตัวละครมนุษย์วิพากษ์มนุษย์ด้วยกันในเรื่อง **ปรลิต** คือ “อีโรกาเว ทาเคชิ” ผู้สมัครลงสมัครตำแหน่งนายกเทศมนตรี เป็นมนุษย์ที่ให้การสนับสนุนปรลิตเนื่องจากยึดมั่นในอุดมการณ์ต่อต้านมนุษย์ (Anti-humanism) โดยทาเคชิ วิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมเลวร้ายของมนุษย์ไว้มากมายก่อนที่จะถูกหน่วยคอมมานโดฆ่าตายเนื่องจากเข้าใจผิดคิดว่าเขาเป็นปรลิต เช่น “เรื่องการฆ่าฟันแล้วไม่มีใครเก่งเกินมนุษย์จริง ๆ” “อีกไม่นานปัญหาจากขยะก็จะทวีความรุนแรงขึ้นยิ่งกว่าการฆ่าคนของพวกเรา (ปรลิต) ซะอีก” “และอีกไม่ช้าก็จะรู้ถึงความสำคัญของพวกเราจนกระทั่งต้องคุ้มครองเลยทีเดียวนะ พวกคุณควรจะให้มีความสำคัญกับศัตรูตามธรรมชาติของตัวเองให้มาก ๆ นะ และศัตรูชนิดนี้แหละจะเป็นผู้ควบคุมห่วงโซ่อาหารโดยอยู่เหนือมนุษย์อีกทีหนึ่ง แล้วดุลยภาพก็จะกลับคืนมา” คำกล่าวของทาเคชิแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วมนุษย์ไม่จำเป็นต้องหวาดกลัวมนุษย์ที่ทำหน้าที่สร้างสมดุลในระบบนิเวศตามธรรมชาติ หากแต่ที่มนุษย์หวาดกลัวมีนัยของอำนาจที่มนุษย์ต้องการให้เผ่าพันธุ์ตนยิ่งใหญ่เหนือสิ่งมีชีวิตอื่นมากกว่า ซึ่งมังจะแนววิทยาศาสตร์ได้ทำหน้าที่ในการชี้ให้เห็นนิเวศสำนึกที่ผิดเพี้ยนไปของมนุษย์อย่างตรงไปตรงมา

แม้ว่ามังจะกลุ่มนี้จะทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนพฤติกรรมที่เหี้ยมโหดของมนุษย์ด้วยการถ่ายทอดสิ่งมีชีวิตอื่นมายังมนุษย์เสียเอง แต่ผู้แต่งก็ยังคงนำเสนอความโหดเหี้ยมของมนุษย์ที่กระทำ

ต่อมนุษย์ด้วยกันว่าไม่ต่างจากสิ่งเลวร้ายที่มนุษย์กระทำ เช่น ตัวละคร “โฮโจ” จากเรื่อง *ปรสิท* เป็นฆาตกรโรคจิตที่สนุกกับการฆ่ามนุษย์ ด้วยวิธีการโหดเหี้ยมต่าง ๆ เช่น ปาดคอ ควักลูกตา ผ่าศพและควั่นเครื่องในออกจากศพ ใช้มีดหลายเล่มแทงลงบนหลังศพ ฆ่าตัดหัวข่มขืนศพ กินเนื้อศพที่ตนฆ่า เป็นต้น โดยโฮโจ มองว่ามนุษย์เป็นตุ๊กตาบอบบาง การได้ฆ่ามนุษย์คือการเติมเต็มความสุขและเพื่อความพอใจของตน ในเรื่อง *โตเกียวกล* ความโหดเหี้ยมของมนุษย์ถูกนำเสนอผ่านการกระทำทารุณต่อลูก ดังที่เจ้าหน้าที่มาโดะสังหารเรียวกะโดยการตัดศีรษะทั้งที่มารู้ว่า เรียวกะไร้ทางสู้และยอมแลกชีวิตของตนเพื่อแลกกับชีวิตของอินามิผู้เป็นลูกสาว นอกจากนี้ยังจงใจใช้คาคูเนะ (อาวุธซึ่งเป็นชิ้นส่วนจากร่างกายของลูก) ของพ่อและแม่ของอินามิในการสังหารอินามิอีกด้วย และยังมีตัวละครชื่อ ยาโมริที่เคยถูกเจ้าหน้าที่ของเขต 13 จับตัวได้และถูกใช้เป็นเครื่องมือในการทดลองด้วยวิธีการโหดเหี้ยมต่าง ๆ นานา เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ เช่น การถอดเล็บ ใช้ตะขาบไซเข้าไปในหู เป็นต้น การกระทำอันโหดร้ายป่าเถื่อนที่มนุษย์กระทำต่อกันและกระทำต่อสิ่งมีชีวิตอื่นเหล่านี้จึงเป็นเครื่องสะท้อนแนวคิดที่ว่า มนุษย์ไม่ใช่จุดสูงสุดของห่วงโซ่อาหารเพียงแต่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่โหดร้ายที่สุดในห่วงโซ่อาหารมากกว่าหรือไม่

กล่าวโดยสรุป มังงะทั้งสามเรื่องนี้วิพากษ์พฤติกรรมและความสำคัญผิดของมนุษย์ต่อระบบนิเวศรวมถึงการป้ายผิดสิ่งมีชีวิตอื่นให้กลายเป็นสิ่งประหลาดน่าสะพรึงกลัว เพื่อสร้างสำนึกเชิงนิเวศว่าในท้ายที่สุดแล้วสิ่งที่มนุษย์กระทำต่อสิ่งแวดล้อมจะย้อนกลับมาทำลายเผ่าพันธุ์มนุษย์เอง ดังที่ปรากฏในเรื่อง *ปรสิท* ชินอิจิตั้งแท่งเหล็กขึ้นสนิมที่ปักอยู่บนกองขยะสารพิษ แล้วแทงเข้าที่ลำตัวของโกโต้ ภายหลังจากที่ถูกแทง สารพิษรุนแรงนั้นทำให้ปรสิทอีก 4 คนที่รวมอยู่ในร่างเดียวและได้รับการควบคุมจากโกโต้ (แขนทั้ง 2 ข้างและขาทั้ง 2 ข้าง) เกิดการต่อต้านและต้องการจะแยกตัวออก

จากร่างที่ติดตัวมีพิษ ทันทีที่มีคัตตัดหัวโกโต้ ปรสิททุกตัวก็แตกกระจายออกจากร่างทันที แสดงให้เห็นว่าขยะที่เป็นวัตถุดิบพิษที่เกิดจากมนุษย์จะย้อนกลับมาทำลายมนุษย์เพราะแม้แต่สิ่งมีชีวิตที่อยู่ในจุดสูงสุดของห่วงโซ่อาหารอย่างปรสิทก็ต้องตายด้วยขยะสารพิษเช่นกัน ในเรื่อง *โตเกียวกล* นอกจากเคนที่เป็นเหยื่อในการทดลองเปลี่ยนมนุษย์ให้เป็นลูกแล้วยังพบตัวละครโฮบริดที่ชื่อว่า นาซิโระและคุโรนะที่ถูกผ่าตัดเปลี่ยนให้เป็นลูกโดยลูกโฮบริดทั้งสองตนเช่นฆ่าทั้งมนุษย์และบุคลากรของ CCG ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจะย้อนกลับมาทำร้ายมนุษย์เสียเอง และในเรื่อง *ผ่าพิภพไททัน* ไททัน คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นอาวุธในการประหัตประหารกันระหว่างกลุ่มชั่วอำนาจทางการเมืองของแคว้นต่าง ๆ ผลสุดท้าย ไททันไร้เดียงสาที่เกิดจากการฉีดน้ำไขสันหลังเข้าไปในมนุษย์กลายเป็นอมมนุษย์ที่ไล่ล่าและกินมนุษย์เป็นอาหาร ซึ่งเป็นภัยพิบัติอันใหญ่หลวงกับมนุษย์เอง จนมนุษย์ชาติต้องใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่จำกัดอย่างไร้อิสรภาพที่ห้อมล้อมไปด้วยกำแพงสูงใหญ่และนครใต้ดิน ตามที่กล่าวมานี้ตัวละครมนุษย์จึงเป็นเครื่องย้ำเตือนให้มนุษย์รู้ว่าหากมนุษย์ขาดนิเวศสำนึกและใช้วิทยาศาสตร์เพื่อหวังอำนาจสูงสุดเหนือสิ่งมีชีวิตอื่น สักวันหนึ่งธรรมชาติก็สามารถได้กลับมาเค้นมนุษย์ได้เช่นเดียวกัน

5. บทสรุป

สื่อจากประเทศญี่ปุ่นประเภทมังงะหรือการ์ตูนญี่ปุ่นได้รับความนิยมและเผยแพร่ไปทั่วโลกเนื่องจากมีโครงเรื่องที่หลากหลาย มังงะที่มีโครงเรื่องแนววิทยาศาสตร์แสดงให้เห็นความแปลกแยกของมนุษย์ต่อสิ่งมีชีวิตอื่น และสะท้อนความคิดของมนุษย์ที่ตั้งตนเป็นสิ่งมีชีวิตสูงสุดบนห่วงโซ่อาหารและนิยามความ “ไม่ใช่มนุษย์” ให้กับสิ่งมีชีวิตอื่น มังงะสามเรื่องนี้กระตุ้นเตือนมนุษย์ให้ทบทวนการกระทำของตนต่อธรรมชาติผ่านตัวละคร “อมมนุษย์” เพื่อให้มนุษย์ได้เห็นภาพตนเองที่

ถูกไล่ล่าจากสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นและถูกจับกินเป็นอาหารบ้าง ความรู้สึกหวาดสะพรึงที่มนุษย์ได้รับจากการเห็นพฤติกรรมของมนุษย์นำไปสู่การตระหนักว่าที่ผ่านมามนุษย์เป็นฝ่ายรุกรานและทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียว อีกทั้งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ยังทำให้มนุษย์ทดลองขยายเผ่าพันธุ์สร้างสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่ที่ทรงพลังหมายจะให้เผ่าพันธุ์ตนเองยิ่งใหญ่กว่าเผ่าพันธุ์อื่น แต่ในท้ายที่สุดการกระทำของมนุษย์ได้ย้อนกลับมาทำลายตัวมนุษย์เองในรูปแบบ “อมนุษย์” มั่งจะทั้งสามเรื่องนี้ยังนำผู้อ่านไปสู่คำถามเชิงปรัชญาที่ว่า มนุษย์กำลังแปลกแยกจากตัวตนของตนเองหรือไม่ มนุษย์ไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยปราศจากการแบ่งแบบชั่วตรงข้าม “เรา/เขา” “มนุษย์/อมนุษย์” ความคลุมเครือและลักษณะ

ลูกผสมของตัวละครมนุษย์ที่คล้ายมนุษย์แต่ก็มีใช่มนุษย์ ทำให้มนุษย์ถูกหลอกหลอนด้วยความรู้สึกว่า เผ่าพันธุ์มนุษย์ที่ตนเคยคิดว่าแข็งแกร่งที่สุดและมีขอบเขตที่ชัดเจนมากที่สุดกลับถูกทำให้คลุมเครือ พร่าเลือน แบ่งแยกมิได้ นำมาซึ่งความรู้สึกหวาดกลัวว่า “เรา” ก็อาจกลายเป็น “อมนุษย์” ได้เช่นกัน ภาพสะท้อนเหล่านี้อาจนำมาสู่การทบทวนตนเองของมนุษย์เกี่ยวกับนิยาม “ความเป็นมนุษย์” ว่าเส้นแบ่งอยู่ที่จิตสำนึกหรือลักษณะทางกายภาพเพราะตัวละครมนุษย์เหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่า “อมนุษย์” อาจมีความเป็นมนุษย์มากกว่ามนุษย์ในหลายสถานการณ์ในขณะที่มนุษย์ไม่เคยตั้งคำถามกับตนเองว่ามนุษย์มี “ความเป็นมนุษย์” หรือไม่ในการดำรงอยู่ในระบบนิเวศและสังคมร่วมกับผู้อื่น

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] ขวรินทร์ ศิลปะสุวรรณ. (2558). *การเรียนรู้ของเยาวชนไทยเกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นผ่านสื่อการ์ตูนญี่ปุ่น*. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- [2] ชาญศักดิ์ พบลาก. (2556). การศึกษารูปแบบตัวการ์ตูนแบบพื้นฐานญี่ปุ่นและแบบพื้นฐานอเมริกา เพื่อการออกแบบหนังสือประกอบการเรียน สำหรับนักเรียนโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์วิทยาเขต กำแพงแสน. *Veridial E-Journal, SU*, 6(1), 536-547.
- [3] ชุ่ย อธิเดช. อิศรา อุตมพนธ์ (แปล). (2558). *โตเกียว กูล*. กรุงเทพฯ: สยามอินเตอร์คอมมิกส์.
- [4] เขียวทศ ประพฤติชอบ. (2558). “การ์ตูน” สื่อที่น่าจับตา มาพร้อมมูลค่าที่น่าจับใจ. *วารสารการสื่อสาร และการจัดการ นิตัว*, 1(1), 1-13.
- [5] นฤพนธ์ ตัววิเศษ. (2561). มนุษย์กินคน คนกินเนื้อมนุษย์ (Cannibalism). *ศิลปวัฒนธรรม*, 1-2.
- [6] บารนี บุญทรง. (2547). บทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงทำงานในสังคมญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง. *วารสารศิลปศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 4(2), 41-63.
- [7] ปิยะนุช วิริยนะวัตร. (2549). ภาพผู้หญิงญี่ปุ่นที่สะท้อนในงานเขียนสมัยเมจิ. *วารสารศิลปศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 6(1), 196-228.
- [8] วาสนา ปานนวม. (2555). การส่งเสริมการ์ตูนญี่ปุ่น เครื่องมือ Soft Power และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, 29(1), 76-85.
- [9] วิมลณัฐ หวังสิทธิกุล. (2560). BL กับ มุมมองเพศภาวะ (Gender): “ภาพสะท้อนผ่านสื่อท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในบริบทสังคมญี่ปุ่น”. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์*, 7(1), 70-77
- [10] ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2551). *ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เขา รู้เรา)*. สมุทรสาคร: บริษัทสำนักพิมพ์ หมอชาวบ้าน จำกัด.
- [11] ฮาจิเมะ อิชายามะ. ประสิทธิ์ (แปล). (2553). *ผ่าพิภพไททัน*. กรุงเทพฯ: วิบูลย์กิจการพิมพ์.
- [12] ฮิโตะชิ โอวากิ. SPRANT (แปล). (2554). *ปรลิต*. กรุงเทพฯ: สยามอินเตอร์คอมมิกส์.
- [13] Arens William. (1979). *The Man-Eating Myth: Anthropology and Anthropophagy*. US: Oxford University Press.
- [14] Clarke C. Arthur. (2010). *2001: A Space Odyssey*. US: New American Library.
- [15] Deborah Shamoon and Chris McMorran. (2016). *Teaching Japanese Popular Culture*. Michigan: The Association for Asian Studies, INC.
- [16] Easthope Antony. (1998). “HOMI BHABHA, HYBRIDITY AND IDENTITY, OR DERRIDA VERSUS LACAN.” *Hungarian Journal of English and American Studies (HJEAS)*. Vol. 4, No. 1/2, THEORY AND CRITICISM [Part 1] (1998), 145-151.
- [17] Erika Fujiwara. (2010). *An Analysis of Contemporary Manga Culture in Japan and Sweden with a study of the works of Naoki Urasawa*. Lunds University.
- [18] Freud Sigmund. (2003). *The Uncanny*. US: Penguin Classics.

- [19] Marshall, Ian. (2005). New Connections in Ecocriticism. *Interdisciplinary Literary Studies* 7.1 Penn State UP, 1-4.
- [20] Murphy D. Patrick, (2009). *Ecocritical Explorations in Literary and Cultural Studies Fences, Boundaries, and Fields*. UK: Lexington Books.
- [21] Rand, E. J. (2013). "Critical queer rhetorics bites back". *Western Journal of Communication*, 77(5), 533-537.
- [22] _____. (2014). *Reclaiming Queer: Activist and Academic Rhetorics of Resistance*. Tuscaloosa, AL: University of Alabama Press.
- [23] Staszak J.-F. (2009). "Other/Otherness." *Kitchin R. and Thrift N. (eds.), International Encyclopedia of Human Geography*, vol. 8, 43-47. Oxford: Elsevier Science & Technology.
- [24] Takeshi Matsui. (2009). *The Diffusion of Foreign Cultural Products: The Case Analysis of Japanese Comics (Manga) Market in the US*. Tokyo: Hitotsubashi University.
- [25] Todorov, T. (1994). *On Human Diversity: Nationalism, Racism, and Exoticism in French Thought*. Harvard: Harvard University Press.
- [26] William M. Tsutsui. (2010). *Japanese Popular Culture and Globalization*. Michigan: The Association for Asian Studies, INC.
- [27] Yep, G. A., Lovaas, K. E., & and Elia, J. (Eds.). (2003). *Queer Theory and Communication: from Disciplining Queers to Queering the Discipline(s)*. Binghamton, NY: Hawthorne Press.

หน่วยงานผู้แต่ง: 1) ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2) ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Affiliation: 1) Department of Literature, Faculty of Humanities, Kasetsart University

2) Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University

Correponding email: ranwarat.p@gmail.com, paphonphatKo@gmail.com

การเตรียมพร้อมตลาดแรงงานในสังคมสูงอายุ: บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่นสู่ประเทศไทย

บทคัดย่อ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกในโลกที่เข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ มีประชากร 1 ใน 3 ของประเทศเป็นผู้สูงอายุ ส่งผลให้ประเทศญี่ปุ่นขาดแคลนประชากรในวัยแรงงาน อันเนื่องมาจากอัตราการเกิดที่ลดลง ผนวกกับประชากรญี่ปุ่นมีอายุขัยเฉลี่ยยืนยาวขึ้น ญี่ปุ่นพยายามแก้ปัญหาโดยการขยายอายุเกษียณ ให้สิทธิผู้สูงอายุในการทำงานมากขึ้น การนำเข้าแรงงานข้ามชาติ การใช้หุ่นยนต์ และนำเทคโนโลยีมาทดแทน เมื่อมองย้อนกลับมาถึงประเทศไทยที่กำลังเดินตามรอยของประเทศญี่ปุ่น คาดว่าอีกประมาณ 20 ปีข้างหน้า ประชากรไทย 1 ใน 5 จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ บทความนี้เป็นการนำเสนอข้อมูล เพื่อแสดงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสังคมสูงอายุทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำมาเป็นบทเรียนให้กับประเทศไทยที่กำลังเผชิญปัญหาการขาดแคลนแรงงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้นโยบายของประเทศไทยที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุในปัจจุบันพยายามป้องกันปัญหาที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้น โดยการนำเข้าแรงงานข้ามชาติ ขยายอายุเกษียณ ส่งเสริมการมีบุตร การใช้เครื่องจักร เทคโนโลยี และผู้ด้อยโอกาส มาเพื่อทดแทนการขาดแคลนแรงงาน แต่ประเด็นที่ท้าทาย คือ รัฐบาลไทยจะต้องเร่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นกำลังแรงงานสำคัญให้ถูกวิธี และเหมาะสมในระยะยาว เพื่อทดแทนกำลังแรงงานที่ขาดแคลนไป

คำ

สำคัญ

สังคมสูงอายุ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศไทย การเตรียมพร้อม ตลาดแรงงาน

Labor Market Preparation for the Future of the Ageing Society: Lessons from Japan and Thailand

Abstract

Japan is the first aging society in the world with one third of its citizens considered as an ageing population, resulting in the country having an insufficient working population due to the drastic decrease in population growth and the longevity of its citizens. In order to solve the labor shortage problem, the retirement age has been extended, women have been given the rights to work, foreign labor has been “imported” and robots as well as technology have been used to replace human labor. As for Thailand, the country will face similar problems to those of Japan in the future. It is projected that, in the next two decades, one fifth of its citizens will become an ageing population. This article presents data that indicate the causes of and factors involved in the global ageing society, particularly in Japan, in order to use them as lessons for Thailand, which will inevitably be encountering a labor shortage problem. Although current Thailand state policies on the ageing population have attempted to prevent the future problems by importing more foreign labor, extending the retirement age, promoting population growth, and using robots for labor and the underprivileged, but the challenge in the future for the government of Thailand to accelerate proper and correct long-term human resource development to replace the shrinking working population.

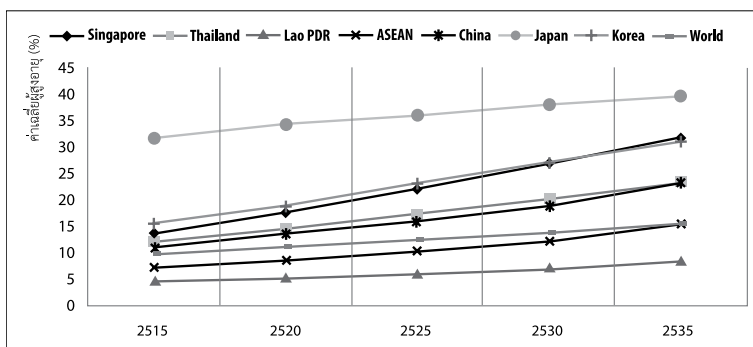
Key words

ageing society, Japan, Thailand, preparation, labor market

บทนำ

ประชากรสูงอายุกำลังเป็นกระแสที่เกิดขึ้นทั่วโลก เนื่องจากอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง และปัจจัยความก้าวหน้าด้านการส่งเสริมสุขภาพ ส่งผลให้ประชากรอายุยืนมากขึ้น ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2014 จากการประเมินทั่วโลก มีประชากรในวัยสูงอายุถึง 868 ล้านคน หรือ ร้อยละ 12 และในปี 2030 ประชากรผู้สูงอายุจะมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นถึง 1.2 พันล้านคน หรือ ร้อยละ 16 ของประชากรทั่วโลก (OECD, 2015) ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงอัตราประชากรที่มีอายุเกิน 65 ปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015-2035

ที่มา: United Nations Population Division, 2011

จากแผนภูมิที่ 1 แสดงให้เห็นว่า นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 ประเทศที่มีค่าเฉลี่ยผู้สูงอายุที่สูงกว่าประเทศอื่น ๆ คือประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงถึง ร้อยละ 33.62 และจะเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 39.76 ในปี ค.ศ. 2035 ส่วนประเทศเกาหลีใต้ มีค่าเฉลี่ยผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเร็วกว่าประเทศอื่น จำนวนประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นเท่าตัวจากร้อยละ 15.53 เป็น ร้อยละ 31.14 ภายในระยะเวลา 20 ปี และเป็นครั้งแรกที่เกาหลีใต้มีผู้สูงอายุมากกว่าวัยแรงงาน ส่วนประเทศไทยเป็นสังคมสูงอายุเร็วอันดับ 3 ของเอเชีย คาดว่าจำนวนประชากรกลุ่มนี้จะเพิ่มขึ้นไปอยู่ที่ ร้อยละ 26.9 ภายในปี พ.ศ. 2578 (ค.ศ. 2035) หมายความว่าประชากรไทยทุก 4 คน จะเป็นผู้สูงอายุ

1 คน ขณะที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ยังคงเป็นประเทศที่มีประชากรอายุน้อยสุดของเอเชีย มีค่าเฉลี่ยคนสูงอายุในปี ค.ศ. 2035 ร้อยละ 8.38

จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมของผู้สูงอายุแล้ว (Aging Society) โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุ (วัย 60 ปีขึ้นไป) เกิน ร้อยละ 10 ของประชากร (อนันต์ อนันตกุล, , ม.ป.ป) อย่างไรก็ตาม การเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Absolute Aged Society) ตามคำนิยามของ องค์การสหประชาชาติ (UN) ก็ต่อเมื่อมีสัดส่วนประชากรวัย 60 ปีขึ้นไป เกิน ร้อยละ 20 ของประชากร นั้นหมายความว่าในปี พ.ศ. 2565 (ค.ศ. 2522) จะเป็นปีแรกที่

ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ ถ้าแบ่งประชากรตามกลุ่มอายุออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ เพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตามอายุของประชากร จะเห็นได้ว่าจำนวนผู้สูงอายุ (วัย 60 ปี ขึ้นไป) ในประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่

ประชากรวัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี) มีสัดส่วนลดลงเป็นลำดับ ส่วนประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) นั้นประชากรในกลุ่มนี้ยังอยู่ในระดับสูง (เกินร้อยละ 60) สะท้อนว่าการขาดแคลนแรงงานจะยังไม่เกิดขึ้นในทันทีทันใด แต่จำนวนแรงงานจะค่อย ๆ ทอยลดลงอย่างต่อเนื่อง (TCU, 2560, สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) ประเด็นที่สำคัญก็คือในอีก 2 ปีข้างหน้าหรือ พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020) จะเป็นปีแรก ที่ประเทศไทย มีจำนวนประชากรสูงอายุมากกว่าประชากรวัยเด็ก ก่อนจะเข้าสู่ปี พ.ศ. 2565 (ค.ศ. 2022) ที่ไทยจะมีประชากรผู้สูงอายุจำนวนสูง ถึง 13.6 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20.5 หรือ 1 ใน 5 ของประชากรไทยจะเป็นผู้สูงอายุ การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรสูงอายุ เป็นผลมาจากสภาพสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยน

ประเทศจากเกษตรกรรมไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการไหลบ่าของค่านิยมตามอย่างตะวันตก รวมถึง ค่านิยมการแต่งงานช้า มีบุตรลดลง และการมีส่วนร่วมของแรงงานหญิงในตลาดแรงงาน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ม.ป.ป) จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันสังคมไทยมีครอบครัวเดี่ยว ถึงร้อยละ 54-55 และครอบครัวขยายลดลงเหลือร้อยละ 32.5 ขณะที่ครอบครัวที่อยู่คนเดียวมีสูงถึงร้อยละ 11.3 อีกทั้งยังมีความหลากหลายของรูปแบบครอบครัวประเภทต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะรูปแบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ไม่ต้องการผูกมัด ไม่ว่าจะเป็นการอยู่อาศัยก่อนแต่งงาน การอยู่ร่วมกันโดยไม่แต่งงาน ไม่จดทะเบียนสมรส ซึ่งพบรูปแบบการอยู่อาศัยร่วมกันเป็นครอบครัวรูปแบบใหม่ในสัดส่วนที่สูง โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร (อรทัย อาจอ่ำ, 2552) และเหตุผลบางส่วนที่ลดลง ของอัตราเจริญพันธุ์ไม่ได้มาจากความไม่ต้องการมีบุตร หรือต้องการมีบุตรลดลง หากแต่เป็นอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถมีบุตรได้ตามต้องการ หรือตามจำนวนที่ต้องการด้วย (มนสิการ กาญจนะจิตรา และนุชราภรณ์ เลี้ยงรินรมณ์, 2557) จากสถานการณ์ด้านประชากรข้างต้นล้วนส่งผลให้ จำนวนทารก และประชากรวัยแรงงานลดลง ขณะที่การพัฒนาทางด้านการแพทย์มีคุณภาพเพิ่มสูงขึ้นทำให้ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น ส่งผลต่อ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างประชากรไทย ทั้งนี้ยังไม่แนบบรรณการย้ายถิ่นที่มีมากขึ้นอีกด้วย (ศิวิลาภ สุขไพฑูริย์วัฒน์, 2560)

เมื่อกล่าวถึงประเทศญี่ปุ่นที่เป็นประเทศสังคมสูงอายุระดับสูง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 ซึ่งในปี ค.ศ. 2005 ประชากร 1 ใน 5 ของ ประชากรทั้งหมดมีอายุ 65 ปี หรืออาจจะมากกว่า (McCreedy, 2003, P.1) เมื่อย้อนกลับมามองประเทศไทย ถึงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านจากสังคมสูงอายุในปี ค.ศ. 2002 ไปสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 2027 (พ.ศ. 2567) ตามการคาดการณ์ (ปรกรณ์ ศิริประกอบ, 2560 น.42) ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นถึงความเชื่อมโยง ระหว่างการถดถอยวัย จากประเทศ

ญี่ปุ่น กับการศึกษาสถานการณ์ในประเทศไทยที่กำลังเผชิญภาวะขาดแคลนวัยแรงงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นบทความนี้จะได้นำเสนอถึงสาเหตุ สภาพปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหาของประเทศไทยญี่ปุ่น สู่การนำมาเสนอแนะเพื่อการประยุกต์ใช้กับประเทศไทย

ผลกระทบของสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย

จากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของประเทศไทยส่งผลกระทบต่อการจัดการด้านแรงงานในศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างมาก เนื่องจากประเทศไทยเป็นสังคมที่ต้องอาศัยอัตราแรงงานในการขับเคลื่อนประเทศ โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมที่เป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทยนับจากสงครามโลกครั้งที่ 2 และยังคงส่งผลกระทบต่อแรงงานด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หลายประการ ดังนี้

ประการแรก ปัญหาการทดแทนประชากรวัยแรงงานในภาคอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม ปัญหาหลักประการหนึ่งที่เกิดขึ้นกับประชากรสูงอายุ คือ อัตราส่วนของคนเกษียณอายุ ต่อกำลังแรงงานที่เข้ามาทดแทน โดยเฉพาะในบางส่วนของภาคอุตสาหกรรมทั่วไป อุตสาหกรรมยานยนต์ และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ถือว่าใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่น อาจเสียหายได้ หากไม่สามารถรักษาระดับการผลิตไว้ (Jack, 2016 P.2) เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับสามของโลก และเป็นผู้นำในด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย ผลกระทบดังกล่าวอาจส่งผลอย่างรุนแรงต่อภาคเศรษฐกิจโดยรวมของญี่ปุ่น หากอัตราการเกิดยังลดลงอย่างเช่นปัจจุบันนี้ และวิธีการแก้ไขที่ภาครัฐดำเนินอยู่ยังไม่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ในอีกภาคส่วนที่น่าวิตกของประเทศไทยก็คือ ภาคเกษตรกรรม จากการศึกษาของ Shimizu (2015) เปิดเผยว่า จำนวนเกษตรกรในประเทศไทยลดลงไปกว่าครึ่งนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 โดยสัดส่วนแรงงานเกษตรกรร้อยละ 77 เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 60 ปี

จากสถิติชี้ให้เห็นถึงปัญหาในอนาคตเนื่องจากคนหนุ่มสาวเลือกที่จะไม่ทำงานในภาคการเกษตร ส่วนแรงงานผู้สูงอายุจะมีอายุมากขึ้นจนสภาพร่างกายไม่สามารถทำงานได้

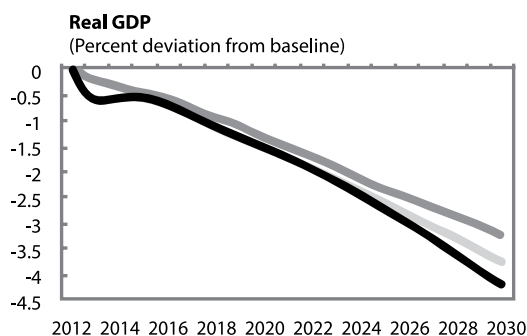
ประการที่สอง ปัญหาลูกจ้างชั่วคราว (Non regular worker) ในประเทศญี่ปุ่น ปัญหาที่เกิดขึ้นจากระบบการจ้างงานแบบชั่วคราว คือประชากรกลุ่มดังกล่าวต้องเผชิญภาวะความไม่มั่นคงในการทำงาน (Takahashi, 2018, P. 11) อันเนื่องมาจากระบบการจ้างงานในประเทศญี่ปุ่นที่เปลี่ยนเป็นการจ้างโดยมีระยะเวลาตามสัญญาจ้างแทนการจ้างงาน ระยะเวลา สาเหตุจากอุตสาหกรรม และบริษัทขนาดใหญ่ลดการผลิตลงเพราะความต้องการสินค้าและบริการภายในประเทศที่ลดลงตามจำนวนประชากร ซึ่งส่งผลต่อลูกจ้างชั่วคราว 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก แรงงานชั่วคราวที่ได้รับการจ้างใหม่หลังเกษียณพบว่ากว่าร้อยละ 90 ยังคงทำงานกับบริษัทเดิม แต่ปัญหาการทำงานแบบชั่วคราวของผู้สูงอายุคือการเกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ กับกลุ่มที่ทำงานประจำค่อนข้างสูง รวมถึงสวัสดิการที่ขาดหายไปด้วย (เนตรนภา ไวทยเลิศศักดิ์, 2560) และกลุ่มลูกจ้างชั่วคราวอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มหนุ่มสาว ที่มาจากกระแสหรือค่านิยมการทำงานอิสระ หรืองาน (Part time) ที่เรียกว่า ฟรีเตอร์ (Freeters) หรือ “furita” (Katsumata, 2000. P.8) มากขึ้น ในอนาคตหากกลุ่ม Freeters ที่อยู่ในช่วงอายุ 25-34 ปียังไม่สามารถเปลี่ยนสถานภาพไปสู่การเป็น พนักงานประจำได้ กลุ่มคนเหล่านี้จะประสบกับปัญหาต่าง ๆ ที่จะตามมาเมื่ออายุมากขึ้น อาทิ ปัญหาเรื่องเงินบำนาญ ประกันสังคม เป็นต้น และปัญหาดังกล่าวนี้อาจกลายเป็นภาระใหญ่ ที่ภาครัฐจะต้องเข้ามาดูแล (เสาวลักษณ์ หีบแก้ว, 2560)

ประการที่สาม ความต้องการแรงงานข้ามชาติในการดูแลผู้สูงอายุ ถึงแม้อัตราการว่างงานของคนญี่ปุ่นจะลดลงอย่างต่อเนื่องจากจำนวนงานกับจำนวนแรงงานที่เริ่มเข้าสู่ระดับเดียวกัน แต่มีงานประเภทหนึ่งที่กำลัง

ขาดแคลน และจะเป็นเช่นนี้ต่อไป คือแรงงานในภาคบริการ และการดูแลผู้สูงอายุ เนื่องจากจำนวนที่เพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ และอัตราความมียูนิที่เพิ่มขึ้น ทำให้จำนวนผู้ทำงานในภาคส่วนนี้ไม่เพียงพอต่อการรับบริการของผู้ป่วยและผู้สูงอายุ และอีกเหตุผลหนึ่งเนื่องจากอาชีพนี้ค่าตอบแทนน้อย และไม่เป็นที่นิยม ผลการศึกษาของ Ogawa (2011) ระบุว่าจากปัญหาดังกล่าวนี้นี้ทำให้องค์กรต้องนำเข้าแรงงานข้ามชาติ มาทำหน้าที่ด้านนี้โดยเฉพาะ จากประเทศอินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ที่มีการทำข้อตกลงการนำเข้าโดยถูกกฎหมายหลายฉบับ ภายในประเทศญี่ปุ่นต้องร่วมมือแก้ไขหลายภาคส่วน ทั้งส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน เนื่องจากผู้สูงอายุมีจำนวนมาก ย่อมส่งผลให้เกิดความต้องการการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้นตามไปด้วย แต่ปัจจุบันสถานดูแลผู้สูงอายุ และจำนวนผู้บริบาลดูแลผู้สูงอายุมีจำนวนจำกัดอาจไม่เพียงพอในอนาคตหากจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจำนวนขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ฉะนั้นสาขาวิชาชีพดังกล่าวจึงกลายเป็นสาขาที่ขาดแคลนในประเทศญี่ปุ่นทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

ประการที่สี่ ความไม่สมดุลของภาวะเศรษฐกิจเนื่องจากประชากรในภาคแรงงานที่ลดลงซึ่งสวนทางกับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบโดยตรงกับ อัตราผลผลิตมวลรวมของประเทศชาติ (GDP) นั่นคือ รายรับของรัฐจากการเก็บภาษี หรือการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจจากประชากรวัยแรงงานลดลง แต่อัตราค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุสูงขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อหนี้สาธารณะที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องไปด้วย ตามการคาดการณ์ของนักเศรษฐศาสตร์ (Anderson, Botman, & Hunt, 2014) คาดว่า GDP จะลดลงจนถึงติดลบสวนทางกับหนี้คงค้างของรัฐบาลที่สูงขึ้นดังแผนภูมิที่ 1.2 และ 1.3

แผนภูมิที่ 1.2 อัตราการผลิตมวลรวมของประเทศชาติ

ที่มา: Anderson, Botman, Hunt, 2014

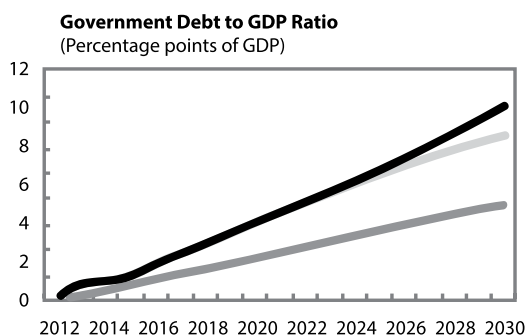
หมายเหตุ: ■ Population aging | ■ Plus dissaving by the elderly | ■ Plus rising risk premium

ในปี ค.ศ. 1970 รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดงบประมาณร้อยละ 6 ของรายได้รัฐเพื่อสวัสดิการสังคม ต่อมาในปี ค.ศ. 1992 งบประมาณนี้เพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยละ 18 และคาดว่าจะในปี ค.ศ. 2025 รัฐอาจจะต้องใช้งบประมาณเพื่อสวัสดิการสังคม สูงถึงร้อยละ 27 ของรายได้รัฐ งบประมาณเหล่านี้ล้วนเป็นเงินภาษี ที่จัดเก็บมาจากกลุ่มคนในวัยทำงาน ที่มีสัดส่วนค่อนข้างคงที่ ในขณะที่ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น (พิสิษฐ์ จิรภิญโญ, 2558)

ผลกระทบของสังคมสูงอายุต่อแรงงานในประเทศไทย

การลดลงของประชากรในประเทศไทย เป็นผลจากการที่รัฐบาลได้ประกาศนโยบายประชากรเมื่อปี พ.ศ. 2513 โดยมีเป้าหมายที่จะชะลออัตราการเพิ่มของประชากร และได้กำหนดให้โครงการวางแผนครอบครัว ทำให้เป็นผลต่อเนื่องตลอดระยะ 4 – 5 ปีที่ผ่านมา อัตราการเพิ่มของประชากรไทยสูงไม่ถึงร้อยละ 1 ต่อปี เป็นที่น่าสังเกตว่าจำนวนประชากรของประเทศไทยอยู่ที่หลัก 60 ล้านต้น ๆ มานานหลายปี เมื่อปี พ.ศ. 2539 ประชากรไทยมีจำนวน 60 ล้านคน มาถึงในปี พ.ศ. 2549 หรือ 10 ปีผ่านมา ประชากรไทยยังคงมีจำนวนไม่ถึง 63 ล้านคน ถ้าไม่นับแรงงานต่างชาติที่เดินทางเข้ามาใน

แผนภูมิที่ 1.3 หนี้คงค้างของรัฐบาล

ประเทศไทยจำนวนมากจนยากที่จะนับจำนวนได้ครบถ้วน (ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนางศ์, ม.ป.ป.) จากสาเหตุการเกิดที่ลดลงส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ดังนี้

ประการแรก เมื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับประเทศญี่ปุ่นในขณะนี้ แล้วนำมาเทียบเคียงกับประเทศไทย ถือเป็นบทเรียนสำคัญที่ประเทศไทยจะต้องเตรียมรับมืออยู่ 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรก กรณีขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม การขาดแคลนแรงงานในอุตสาหกรรมย่อมส่งผลให้กำลังในการผลิตภายในประเทศลดลง และต้นทุนในการผลิตสูงขึ้นจากอัตราค่าแรงและค่าขนส่ง ซึ่งอาจส่งผลต่อการตัดสินใจย้ายฐานการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมได้ สำนักข่าวนิคเกอิ (Nikkei Asian Review, 2018) ประเทศญี่ปุ่นรายงานว่าโรงงานอุตสาหกรรมบางประเภทของญี่ปุ่นที่เคยขยายฐานการผลิตไปยังประเทศอื่น เช่น จีน และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มมีการย้ายฐานการผลิตกลับประเทศของตน เพื่อเลี่ยงค่าแรงที่สูงขึ้น โดยการนำเทคโนโลยี และ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาสนับสนุนการผลิตเพื่อทดแทนการใช้แรงงานจากมนุษย์ ประเด็นที่สอง แรงงานในภาคการเกษตรปัจจุบันยังคงมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือในปี พ.ศ. 2533 ประเทศไทย

มีแรงงานในภาคการเกษตรอยู่ถึงร้อยละ 63.3 แต่ในปี พ.ศ. 2555 สัดส่วนกลับลดลงเหลือเพียง ร้อยละ 42.1 นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มแรงงานอายุ 40 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่กลุ่มแรงงาน ที่มีอายุ 15-39 ปีมีแนวโน้มลดลงอย่างรวดเร็ว (กรวิทย์ ดันศรี, 2561) นั้นแสดงถึงสิ่งที่ตามมาคือการลดลงของผลผลิตทางการเกษตร หรือการต้องเตรียมรับมือกับการนำเข้าแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อยังคงไว้ซึ่งการผลิตที่เพียงพอต่อความต้องการทั้งภายใน และต่างประเทศ

ประการที่สอง กลุ่มลูกจ้างชั่วคราวที่มีภาวะความไม่มั่นคงในการทำงานสูง ถึงแม้ผู้สูงอายุในญี่ปุ่นที่ได้รับการจ้างให้ทำงานต่อ หรือทำงานพาร์ทไทม์ (Part time) จะสามารถมีรายได้เลี้ยงตนเอง แต่กลุ่มนี้มักได้รับการจ้างงานตามสัญญาระยะสั้น ซึ่งต่ำกว่าพนักงานประจำนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ที่ยังมีหนี้สิน ภาระค่าใช้จ่ายสำหรับชีวิตประจำวัน หรือเลี้ยงดูบุตรที่หลาน ที่ยังศึกษาอยู่ ที่ยังคงต้องแบกรับภาระเท่าเดิมแต่รายได้จากการทำงานลดลง จากการศึกษาในประเทศไทยในกรณีของผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครอบครัวของ นางขุ สุนทรชวกันต์ (2552) พบว่าประมาณร้อยละ 70 ของกลุ่มผู้สูงอายุชายอายุ 60-65 ปีที่ต้องทำงานต่อเนื่องเพราะเป็นรายได้หลักของครอบครัว สำหรับผู้สูงอายุเพศหญิงที่ทำงานต่อหลังอายุ 60 ปี นั้น มีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นรายได้หลักของครอบครัว ประมาณร้อยละ 66 ของกลุ่มผู้สูงอายุเพศหญิง อายุ 60-65 ปีที่ต้องทำงานต่อเนื่องเพราะเป็นรายได้หลักของครอบครัว

ซึ่งผลกระทบของความไม่มั่นคงนี้รวมถึงการดำเนินชีวิตของคนหนุ่มสาวที่อยู่ในช่วงของการมีครอบครัวด้วย เสาวลักษณ์ ทิพย์แก้ว (2560) กล่าวว่าจากภาวะดังกล่าวนี้ส่งผลต่อการตัดสินใจแต่งงาน และมีบุตรของกลุ่ม Freeters ในประเทศญี่ปุ่นที่มีภาวะการแต่งงานในอัตราที่ต่ำมากในวัยเจริญพันธุ์ นั้นเป็นบทเรียนให้ย้อนกลับมาพิจารณาถึงแรงงานนอกระบบของไทยที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า

มีแรงงานนอกระบบจำนวน 20.8 ล้านคน จากประชากรวัยทำงาน 37.7 ล้านคน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) ซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่ได้รับความคุ้มครองทั้ง ความมั่นคงในการทำงาน ความเสี่ยงจากการทำงานค่าตอบแทน และอื่น ๆ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจมีครอบครัว และมีบุตรในอนาคตได้

ประการที่สาม ความต้องการแรงงานข้ามชาติเดิมที่ประเทศไทยไม่มีนโยบายเปิดให้มีการนำเข้าแรงงานจากต่างประเทศ แต่เมื่อเศรษฐกิจของไทยเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจนแรงงานไทยเริ่มขาดแคลน ทำให้แรงงานข้ามชาติ จากประเทศเพื่อนบ้านไหลเข้ามาเป็นจำนวนมากจนรัฐบาลไทยต้องหาวิธีบริหารจัดการแรงงานเหล่านี้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน (ยอดยิ่ง ศุภศรี, 2553) โดยรัฐบาลไทยได้มีความพยายามที่จะบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติให้เข้าสู่ระบบ มากขึ้น เพื่อแก้ไขการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน 3 สัญชาติ ได้แก่ ลาว พม่า และ กัมพูชา ซึ่งแรงงานข้ามชาติ 3 สัญชาตินี้กระจายอยู่ในหลายภาคส่วน และกิจการที่ใช้แรงงานสูง ได้แก่ ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง การให้บริการ เกษตรและการประมง ซึ่งกิจการเหล่านี้มีสัดส่วนของผู้ใช้แรงงานข้ามชาติต่อแรงงานไทยที่ค่อนข้างสูง ดังนั้นอาจประเมินได้ว่าแรงงานข้ามชาติจะยังคงมีความสำคัญต่อโครงสร้างการพัฒนาประเทศต่อไปเรื่อย ๆ (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2560) นอกจากนี้ จากผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประเทศญี่ปุ่นที่มีการทำความร่วมมือ (MOU) เพื่อนำเข้าพยาบาล และ ผู้บริบาล จากฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย เพื่อเข้ามาดูแลผู้สูงอายุ แสดงให้เห็นว่าในอนาคตปัญหาที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนคือการขาดแคลนกลุ่มงานประเภทพยาบาล และ บริบาลผู้สูงอายุ แต่ต่างกันที่ประเทศไทยยังไม่สามารถนำเข้า พยาบาล และผู้บริบาล จากทั้งลาว พม่า และ กัมพูชาที่เป็นแหล่งแรงงานหลักได้ เพราะทั้ง 3 ประเทศ ไม่ได้มีระบบผลิตพยาบาล หรือผู้บริบาลอย่างเช่น ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย

ประการที่สี่ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ จากคำกล่าวอ้างของ World Economics Forum (WEF) ที่ว่าประเทศไทยจะแก่ก่อนรวย ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นจริงเมื่อพิจารณาจากกรณีของประเทศญี่ปุ่นในแผนภูมิที่ 1.2 และ 1.3 ที่แสดงรายได้ และรายจ่ายของประเทศญี่ปุ่นไปในทิศทางตรงข้ามกัน ซึ่งสาเหตุหลักมาจากรายจ่ายภาครัฐในการดูแลระบบสุขภาพ สาธารณสุข ความปลอดภัย และอื่น ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุ ดังนั้นในการบริหารทิศทางของการดูแลสังคมผู้สูงอายุไปพร้อม ๆ กับความก้าวหน้าแล้วนั้น จึงเป็นไปค่อนข้างลำบากหากไม่มีการเตรียมความพร้อมที่ดี สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) ประเมินว่า ภาระงบประมาณเพื่อการสร้างหลักประกันรายได้กรณีสุขภาพของไทยในระยะ 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2567) จะสูงขึ้นอย่างน้อย 6.8 แสนล้านบาท หรือร้อยละ 3 ของผลผลิตมวลรวมในประเทศ ซึ่งจะก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ (เนตรนา ไวทยเลิศศักดิ์, 2560) ดังนั้นประเทศไทยที่ยังมีความเหลื่อมล้ำทางด้านสังคมอยู่มาก เมื่อสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์มาถึง ภาครัฐอาจต้องแบกรับภาระอย่างมหาศาลหากยังไม่สามารถทำให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้

การแก้ปัญหาของประเทศญี่ปุ่น

ผลกระทบจากการขาดแคลนแรงงานต่อการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหา หรือแม้กระทั่งชะลอปัญหาของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีความใกล้เคียงกับประเทศไทยในหลายกรณี ดังนี้

วิธีการแรก การนำเข้าแรงงานข้ามชาติ ประเทศญี่ปุ่นมีจำนวนแรงงานข้ามชาติตามรายงานจากศูนย์แรงงานข้ามชาติแห่งเอเชีย ในปี ค.ศ. 2018 มีจำนวนทั้งหมด 2,043,887 คน ในจำนวน 3 อันดับแรกนี้ แบ่งเป็นแรงงานจากสาธารณรัฐประชาชนจีนมากที่สุดถึงจำนวน 552,413 คน หรือ ร้อยละ 27 รองลงมาเป็นแรงงานจากเกาหลีจำนวน 522,486 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 และลำดับ 3 มาจากประเทศฟิลิปปินส์จำนวน

210,243 คน คิดเป็นร้อยละ 10.2 โดยส่วนใหญ่เข้ามาทำงานในภาคการผลิต ธุรกิจขายส่ง และงานโรงแรม เป็นต้น (Asianmigrantcentre, 2019) ในอดีตญี่ปุ่นค่อนข้างมีนโยบายกีดกันแรงงานจากต่างชาติ เนื่องจากคนญี่ปุ่นมีความเป็นอัตลักษณ์ และชาตินิยมสูงไม่นิยมเปิดรับวัฒนธรรมอื่น จนกระทั่งมีการแก้ไขกฎหมายแรงงานข้ามชาติในประเทศญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1990 มีการอนุญาตให้แรงงานอพยพเชื้อสายญี่ปุ่นจากอเมริกาได้เข้ามาทำงาน โดยเฉพาะแรงงานจากประเทศบราซิลที่เพิ่มขึ้นสูงมากในช่วงเวลานั้น (Kashiwazaki & Akaha, 2006) และมีโครงการฝึกงานสำหรับคนต่างชาติอีกด้วย (Katsumata, 2000) ภาคส่วนเกษตรเป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบหนักที่สุดจากการขาดแคลนแรงงาน กระทรวงเกษตรของญี่ปุ่นเปิดเผยว่า จำนวนเกษตรกรในญี่ปุ่นลดลงเกือบครึ่งหนึ่งนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 และสัดส่วนแรงงานเกษตรกร 2 ใน 3 ยังเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 65 ปี ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงมีโครงการเปิดรับอาสาสมัครต่างชาติให้เข้าไปเรียนรู้วัฒนธรรมและใช้ชีวิตภายในท้องถิ่น เพื่อมาทดแทนกำลังแรงงานที่ขาดหายไป ทั้งทางด้านอุตสาหกรรมเกษตร ประมง และป่าไม้ แต่มีแรงงานบางส่วนลักลอบเข้ามาแบบผิดกฎหมาย โดยผ่านโครงการฝึกอบรมอาชีพนี้ ข้อมูลของกระทรวงยุติธรรมญี่ปุ่น ระบุว่า ในปี ค.ศ. 2013 แรงงานต่างชาติประมาณ 7,000 คน เข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรม เพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าจากในปี ค.ศ. 2007 โดยแรงงานผิดกฎหมายส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ไทย และเวียดนาม

นอกจากภาคเกษตร รัฐบาลญี่ปุ่นยังเปิดโอกาสให้แรงงานต่างชาติฝึกอบรมโครงการฝึกอาชีพที่ขาดแคลนในตำแหน่งพยาบาลและผู้ดูแลผู้สูงอายุ ที่เรียกว่า Japan's Technical Intern Training Program ซึ่งแต่เดิมโครงการนี้มุ่งหาแรงงาน เพื่อป้อนภาคอุตสาหกรรมเกษตรกรรมและอื่นๆ แต่ปัจจุบันเปิดให้กับตำแหน่งพยาบาลกับผู้ดูแลผู้สูงอายุด้วย ซึ่งโครงการนี้เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศ รัฐบาลญี่ปุ่นทำข้อตกลง

“economic partnership agreements” (EPA programs) กับอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม เพื่อให้นักศึกษาฝึกหัด เฉพาะ 3 ประเทศนี้ได้รับการดูแลที่เป็นระบบมากกว่า หากสอบผ่านได้ประกาศนียบัตรจะสามารถทำงานในญี่ปุ่นตลอดชีพ (Bartram, 2000)

วิธีการที่สอง การส่งเสริมการมีบุตร เป็นนโยบายที่ทุกภาคส่วนให้การสนับสนุนทั้งรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น และเอกชน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการมีบุตร เริ่มจากรัฐบาลกลางของญี่ปุ่น มีนโยบายสนับสนุนผู้มีบุตร ตั้งแต่การคลอดไปจนถึง การเลี้ยงดู ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 เป็นจำนวนเงิน 420,000 เยน หรือเมื่อเทียบเป็นจำนวนเงินในปัจจุบัน ประมาณ 120,000 บาท แต่ก็ยังไม่เพียงพอสำหรับพ่อ แม่พี่คลอด ที่จะครอบคลุมค่าใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งค่าใช้จ่ายค่าเฉลี่ยในขณะนั้นอยู่ที่ประมาณ 500,000 เยน หรือประมาณ 145,000 บาท (Helble & Takeda, 2017) ส่วนในปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นมีสวัสดิการในการลาไปเลี้ยงดูบุตรแรกเกิดได้ จนกว่าบุตรจะมีอายุครบ 1 ปี 2 เดือน และ รัฐบาลจ่ายค่าชดเชยให้ 2 ใน 3 ของฐานรายได้ ส่วนแม่ได้รับการยกเว้นภาษีทุกชนิด ในช่วงที่ลาคลอดอีกด้วย นอกจากรัฐบาลกลางแล้ว รัฐบาลท้องถิ่นในปัจจุบันยังสนับสนุน เช่น ทางกรมเมืองทาคาฮาชิ (Takahashi) จังหวัดโอคายามะ (Okayama) ของญี่ปุ่นประกาศมาตรการส่งเสริมการมีบุตร ด้วยการแจกเงินสนับสนุนจำนวน 1 ล้านเยน หรือประมาณ 290,000 บาท สำหรับครอบครัวที่มีบุตรคนที่ 4 ส่วนคู่สามี ภรรยาที่มีบุตรคนที่ 3 จะได้รับเงินสนับสนุนจำนวน 500,000 เยน หรือประมาณ 145,000 บาท (Chaiwanitphon, 2017)

นอกจากนี้ภาคเอกชนญี่ปุ่นเองยังพยายามสร้างแรงจูงใจเพื่อกระตุ้นการเพิ่มจำนวนประชากร เช่น ในปี พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) บริษัทรถยนต์ไดฮัทสึ (Daihatsu) ร่วมกับเมืองอิเคดะ (Ikeda) ให้เงินรางวัลแก่ครอบครัวที่มีลูกคนที่ 4 เป็นจำนวนเงินสูงถึง 200,000 เยน หรือประมาณ 58,000 บาท (Bell, 2004). สิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าประเทศญี่ปุ่นพยายามสนับสนุน และ

ส่งเสริมการมีบุตรทุกวิถีทางโดยเหตุผลหลักคือไม่ให้จำนวนประชากรลดลงกว่าเท่าที่เป็นอยู่

ผลจากการส่งเสริมการมีบุตรจากรายงานของ World Economics Forum (2015) อัตราการเกิดของทารกในประเทศญี่ปุ่นได้เพิ่มสูงขึ้นที่สุดในรอบ 21 ปี จากระดับต่ำกว่า ร้อยละ 1.40 ในปี ค.ศ. 2005 จนค่อย ๆ เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 1.42 ในปี 2014 และ ร้อยละ 1.46 ในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งเป็นผลมาจากมาตรการจูงใจทางการเงินของรัฐบาลญี่ปุ่นที่พยายามแก้ไขปัญหาประชากร และในปี ค.ศ. 2016-2017 ตามรายงานของ The Economist (2018) ประเทศญี่ปุ่นออกนโยบาย ให้คู่ครองมีบุตรในวัยหนุ่มสาวโดยการช่วยเหลือดูแลบุตร ตั้งแต่แรกเกิด มีชั่วโมงการทำงานที่ลดลงเพื่อให้เวลาในการดูแลบุตรเพิ่มขึ้น ซึ่งคาดว่าจะทำให้อัตราการเกิดเพิ่มขึ้นเป็น 1.80 คนได้จากนโยบายนี้

วิธีการที่สาม การขยายอายุเกษียณ วิธีการแก้ไขปัญหาระยะสั้น แต่หวังผลระยะยาวของประเทศญี่ปุ่นและดำเนินมาอย่างต่อเนื่องคือ การขยายอายุเกษียณที่มีผลมาจากมาตรฐานการจัดการด้านแรงงาน the Employment Promotion Measures Act in 1966 ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1966 จนกระทั่งมีการเริ่มบังคับใช้การกำหนดอายุเกษียณในปี ค.ศ. 1971 และกำหนดเป็นกฎหมายออกบังคับใช้ในปี ค.ศ. 2004 ที่มีกฎหมายขยายอายุเกษียณเป็น 65 ปี (Williamson & Higo, 2007) ส่วนระบบราชการในปี ค.ศ. 2005 ในสมัย นายจูนิชิโร โคอิซูมิ เป็นนายกรัฐมนตรี มีการปรับโครงสร้างแรงงานใหม่ด้วยการปรับอายุเกษียณราชการจาก 60 ปี เป็น 65 ปี ด้วยเช่นกัน จากการสำรวจบริษัทเอกชนมีการกำหนดข้อบังคับ การเกษียณอายุของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากร้อยละ 69 ในปี ค.ศ. 1968 เป็นร้อยละ 91 ในปี ค.ศ. 1991 (Clark & Robert. et al., 2010) ในปี ค.ศ. 2008 อัตราแรงงานในกลุ่มผู้สูงอายุผู้ชายชาวญี่ปุ่นมีสัดส่วนการทำงานอยู่ที่ ร้อยละ 30 ซึ่งสูงที่สุดในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในขณะที่ยุโรปมีจำนวนร้อยละ 10 (International Labour Organization, 2009)

วิธีการที่สี่ การใช้นโยบายทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ช่วงปลายปี ค.ศ. 1989 ประเทศญี่ปุ่นประสบปัญหาเศรษฐกิจครั้งใหญ่ ราคาหุ้น และราคาอสังหาริมทรัพย์ร่วงลงอย่างมาก ธนาคารแห่งชาติพยายามลดอัตราดอกเบี้ยเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ แต่ผลกลับไม่เป็นอย่างที่คาดไว้ ประชาชนในประเทศยังไม่ออกมาใช้จ่ายเงินมากนัก เนื่องจากความกลัวความไม่เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นซบเซาเป็นอย่างมาก คาดการณ์ว่าเงินในภาคธุรกิจหายไปกว่าครึ่ง จากนั้นเงินทุนภายในประเทศเริ่มมีการโยกย้ายออกไปต่างประเทศ ทำให้การจ้างงานลดลง คนตกงานเป็นจำนวนมาก รัฐบาลญี่ปุ่นใช้เวลา ในการแก้ปัญหาถึง 12 ปี ที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัว จนกระทั่ง นายชินโซะ อาเบะ (Shinzo Abe) ได้รับการเลือกตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ในปี ค.ศ. 2012 โดยนาย ชินโซะ อาเบะเอง พยายามกระตุ้นเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่ง จากแนวทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า “อาเบะโนมิค” (abonomics) ในการใช้นโยบาย ธนู 3 ดอก (Hoshi, Yamaguchi & Takada, 2017 p.2) **ดอกที่ 1 การใช้นโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อผ่อนคลายพิเศษ** โดยอัดฉีดเงินเข้าไปในระบบเศรษฐกิจ **ดอกที่ 2 นโยบายการคลังโดยใช้การใช้จ่ายภาครัฐ** โดยรัฐบาลตั้งงบประมาณให้ภาครัฐเพิ่มการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจจำนวน 10.3 ล้านล้านเยน **ดอกที่ 3 ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจระยะยาว** นโยบายที่สำคัญคือ การเพิ่มอัตราค่าจ้างแรงงาน และการจ้างแรงงานหญิง สิ่งที่ Abe ใช้เป็นนโยบายในการกระตุ้น โดยการเพิ่มบทบาทของผู้หญิงในที่ทำงานมากขึ้น รวมถึงการพยายามทลายกำแพงวัฒนธรรมผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลังที่เรียกว่าวีเมโนมิกส์ (Womenomics) เพื่อให้เกิดผู้บริหารที่เป็นผู้หญิงมากขึ้น การสนับสนุนผู้หญิงให้กลับมาอยู่ในระบบอีกครั้งหลังจากคลอดบุตร รวมถึงการสนับสนุนการดูแลบุตรของภาครัฐในระดับต่าง ๆ

บทเรียนสำหรับประเทศไทย

บทเรียนแรก บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่น ที่มีการนำเข้าแรงงานข้ามชาติ เห็นได้ว่าแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการนำเข้าแรงงานทักษะสูง (Highly Skilled) และถูกต้องตามกฎหมาย หรือเป็นลักษณะการทำข้อตกลง ซึ่งการนำเข้าแรงงานทักษะสูงของประเทศญี่ปุ่นส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ และได้แรงงานระดับทักษะสูงของประเทศต่าง ๆ เข้ามาร่วมพัฒนาทั้งในลักษณะ งานวิจัย งานพัฒนา และการแลกเปลี่ยนให้นักศึกษาต่างชาติที่เข้ามาศึกษาอยู่ทำงานต่อ (ลักกรินทร์ นิยมศิลป์, 2559) หรือการนำเข้าข้อตกลง ที่มุ่งเน้นไปที่แรงงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมขั้นสูง การศึกษา สุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุ ที่ไม่สามารถใช้หุ่นยนต์ หรือเครื่องจักรทำได้ ส่วนที่สองการนำเข้าแรงงานทักษะต่ำ ส่วนนี้เป็นการนำเข้ากลุ่มแรงงานเพื่อมาใช้แรงงานประเภท 3D ได้แก่ งานอันตราย (dangerous) งานสกปรก (dirty) และงานยากลำบาก (difficult) ซึ่งคนญี่ปุ่นหลีกเลี่ยงที่จะทำเช่นเดียวกับแรงงานไทยในปัจจุบันที่นำเข้าแรงงานจากเพื่อนบ้านเช่นกัน ซึ่งมีทั้งแรงงานที่ถูกกฎหมาย และที่ผิดกฎหมาย โดยเฉพาะแรงงานผิดกฎหมายเป็นกลุ่มที่ทางการญี่ปุ่นพยายามกวัดขั่นแต่ยังไม่สามารถจำกัดผู้ที่ลักลอบเข้าไปได้ แต่นโยบายที่ประเทศญี่ปุ่นได้นำมาใช้ตั้งแต่อดีตคือ การนำเข้าแรงงานโดยผ่านการฝึกทักษะทั้งผ่านทาง JICA (Japan International Cooperation Agency), JITCO (Japan International Training Cooperation Organization) และอื่น ๆ (กานต์ธิดา มหาวงศ์ทอง, 2558)

ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงประเทศไทย ในกรณีการนำเข้าแรงงานข้ามชาติเป็นหนทางหนึ่งที่จะสามารถทดแทนแรงงานได้ในบางประเภท แต่จะก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิงในระยะยาว อีกทั้งต้องคำนึงถึงทายาท และการตั้งถิ่นฐานของแรงงานข้ามชาติ เหล่านี้ (Padthaisong, C. L., 2013) ที่เป็นหน้าที่ของรัฐบาลไทยจะต้องดูแลตามหลัก

สิทธิมนุษยชนอีกด้วย สิ่งที่รัฐบาลไทยควรทำนอกจากจำกัดโควตา และลงทะเบียนแรงงานข้ามชาติให้ถูกกฎหมายแล้ว ควรจะคำนึงถึงการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเหล่านี้ให้มีคุณภาพชีวิต และคุณภาพในการทำงานที่เหมาะสมกับงานด้วย หรืออนาคตในกรณีที่ขาดแคลนผู้ดูแลผู้สูงอายุอาจเปิดโอกาสให้แรงงานเพื่อนบ้านที่สนใจ สามารถศึกษาทางด้านพยาบาล หรือบริหารเพื่อดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย หากมีการทำความร่วมมืออย่างจริงจัง

บทเรียนที่สอง การขยายอายุเกษียณ ในปี พ.ศ. 2561 ราชกิจจานุเบกษา เรื่อง การประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ ลงประกาศ ณ วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2561 ในเนื้อหาหมิ่นนโยบายที่จะขยายอายุเกษียณของผู้สูงอายุจาก 60 ปี เป็น 63 ปี โดยใช้เวลาเปลี่ยนผ่าน 6 ปี ขยับเพิ่มครั้งละ 1 ปี 3 ครั้ง จากบทเรียนของประเทศญี่ปุ่น การขยายอายุเกษียณสามารถทดแทนกำลังแรงงานที่เห็นผลได้ในระยะสั้น ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมกับบางสายอาชีพ โดยเฉพาะแรงงานทักษะสูง งานราชการ และงานในภาคเอกชนประเภทการขายส่ง-ขายปลีก และโรงแรม-ภัตตาคาร (นงนุช สุนทรชวกานต์ และ พิสุทธิ ฤทธนวิทย์, 2016) จากงานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังมีศักยภาพในการทำงานต่อไปอีกหลายปี หากมีสุขภาพแข็งแรง และเป็นงานที่เหมาะสมกับลักษณะบุคคล นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยบางชิ้นพิสูจน์ว่า การจ้างแรงงานผู้สูงอายุ มีผลกระทบต่อขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานของคนหนุ่มสาวที่กลัวว่าผู้สูงอายุจะมาแย่งงานเพียงร้อยละ 18.4 (Kondo & Shigeoka, 2013) การศึกษาในประเทศไทยพบว่าอาจมีผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานแต่ไม่เข้าสู่สู่กำลังแรงงาน เพราะตระหนัก ว่าโอกาสที่จะได้งานที่เหมาะสมทำนั้นยาก หรือได้ผลตอบแทนต่ำ และเมื่อพิจารณาชั่วโมงการทำงานของผู้สูงอายุ 60-64 ปี แล้วยังมีชั่วโมงการทำงานสูงถึง สัปดาห์ละ 44 ชั่วโมง (นงนุช สุนทรชวกานต์, 2559) ดังนั้นหากประเทศไทยสามารถจูงใจ จัดงานที่

เหมาะสมหรือผลักดันให้แรงงานผู้สูงอายุกลุ่มนี้ต้องการทำงานในระบต่อไป อาจสามารถทดแทนภาวะขาดแคลนแรงงานได้ในบางประเภท และอาจสามารถรักษาเสถียรภาพทางการคลังได้บางส่วนเนื่องจากการที่ผู้สูงอายุยังมีรายได้ และภาษีบางส่วนของผู้ทำงานหลังเกษียณเหล่านี้ แต่กระนั้นการจ้างแรงงานผู้สูงอายุต้องศึกษาถึงผลกระทบที่อาจเกิดตามมาด้วย ในประเทศญี่ปุ่นการจ้างแรงงานผู้สูงอายุส่วนใหญ่นั้นมีลักษณะการจ้างงานเป็นสัญญาจ้างในระยะสั้น ซึ่งแรงงานร้อยละ 23.3 ได้รับค่าจ้างเพียงร้อยละ 50-60 ของค่าจ้างเดิมก่อนเกษียณ ร้อยละ 22.6 ได้รับค่าจ้างร้อยละ 60-70 ของค่าจ้างเดิมก่อนเกษียณ และร้อยละ 15.8 ได้รับค่าจ้างร้อยละ 70-80 ของค่าจ้างเดิมก่อนเกษียณเท่านั้น (Kodama, 2015 p.9) อีกทั้งการขยายบำนาญออกไปทำให้มีกฎหมายหลายฉบับที่จะต้องทบทวนซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา นงนุช สุนทรชวกานต์ (2556) ที่ว่าแม้ปัจจุบันนี้มีกฎหมายไทยหลายฉบับที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้สูงอายุ แต่ไม่มีฉบับใดที่มีการส่งเสริมคุ้มครองการทำงานของผู้สูงอายุ อีกทั้งยังมีกฎหมายบางฉบับที่เป็นอุปสรรคโดยตรงและโดยอ้อมต่อการเข้าสู่ตลาดแรงงาน หากจะให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทำงานอยู่ต่อไปในตลาดแรงงานได้ยาวนานขึ้นแล้วบทบัญญัติกฎหมายเหล่านี้ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

บทเรียนที่สาม การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ นอกจากนโยบายต่าง ๆ ที่ภาครัฐพยายามกำหนดเพื่อส่งเสริมการมีบุตรในประเทศไทย อาทิ โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด ความสำคัญของมหัศจรรย์ 1,000 วันแรกของชีวิต ของกระทรวงสาธารณสุข หรือการลดภาษีนิติบุคคลให้แก่สถานประกอบการที่มีการจ้างงานผู้สูงอายุ การให้สินเชื่อที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุ (Reverse mortgage) และการให้เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ โครงการโรงงานในเรือนจำ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้บรรจุประเด็นความท้าทายของภาวะสังคมสูงอายุของไทยในร่างยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2560-2579) (ธนาคาร

แห่งประเทศไทย, 2561) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโครงการที่กล่าวมา ล้วนแต่เป็นโครงการที่สนับสนุนจากรัฐบาลทั้งสิ้น เมื่อพิจารณาปัจจุบันมีเพียง นโยบายความสำคัญของมหัศจรรย์ 1,000 วันแรกของชีวิต เท่านั้นที่พยายาม เน้นการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เพื่อให้เด็กเกิดผลลัพธ์ ที่พึงประสงค์ ของเด็กอายุ 0-2 ปี ให้เด็กสุขภาพดีอันเป็นพื้นฐานตั้งแต่เด็ก โดยพยายามบูรณาการหน่วยงานทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในรูปของประชารัฐให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา และร่วมลงทุน ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นพยายามเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาให้เกิดความเหมาะสม และลดภาระของรัฐบาลกลางที่เป็นผู้รับผิดชอบเพียงผู้เดียว ดังนั้นรัฐบาลไทยควรนำบทเรียนนี้มาพิจารณาถึงการให้ภาคส่วนอื่น ๆ ทั้งในส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น มีการกระจายอำนาจทั้งด้านอำนาจหน้าที่ และงบประมาณการคลังให้เป็นอิสระมากขึ้น โดยให้ท้องถิ่นสามารถกำหนด และนำนโยบายไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับท้องถิ่นของตน รวมถึงสนับสนุนภาคเอกชนทางด้านมาตรการภาษีเพื่อนำเงินเหล่านี้ไปใช้สนับสนุนบุคลากรในองค์กรที่ต้องการมีบุตรหรือจ้างผู้เกษียณอายุทำงานต่อ รัฐบาลควรสนับสนุนโดยมีการให้รางวัลองค์กรที่มีการจัดการดังกล่าวที่ดีเพื่อเป็นการเชิดชู และสร้างขวัญกำลังใจแก่องค์กรนั้น ๆ

อีกประเด็นที่น่าสนใจคือ จำนวนอัตราการเกิดที่ลดลงของประเทศญี่ปุ่น หนึ่งในนโยบายที่ญี่ปุ่นพยายามกระตุ้นคือ การให้คู่รักหนุ่มสาวมีบุตรเร็วขึ้นเพื่อเพิ่มจำนวนประชากรในระยะยาว แต่สำหรับประเทศไทยแล้ว นโยบายนี้กลับเป็นนโยบายที่ต้องมีการควบคุมแทนจากอัตราจำนวน “คุณแม่วัยใส” ที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง สถิติสาธารณสุข โดยกระทรวงสาธารณสุข (2556) รายงานว่าในระยะ 10 ปีที่ผ่านมามีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 13.9 ใน พ.ศ. 2547 เป็นร้อยละ 16.8 ใน พ.ศ. 2556 ข้อมูลนี้เป็นการยืนยันว่าการให้กำเนิดบุตรในวัยรุ่นของไทยไม่ได้ลดลง แต่กลับมี

จำนวนเพิ่มขึ้น กลุ่มที่ให้กำเนิดบุตรลดลงคือกลุ่มที่เป็นวัยทำงาน ซึ่งมาจากเหตุผลทั้งทางเศรษฐกิจ และครอบครัวที่ทำให้คิดมากเรื่องการมีบุตร ดังนั้นภาครัฐควรส่งเสริมให้สตรีที่สมรสและพร้อมมีบุตรในช่วงอายุ 25-29 ปี เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่พร้อมด้วยวุฒิภาวะและพบว่า เป็นช่วงวัยที่มีความต้องการมีบุตรคนแรกและคนที่สองมากที่สุด ที่สำคัญควรเฝ้าระวังปัญหาคุณแม่วัยใสในสตรีที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องอนามัยการเจริญพันธุ์ของวัยรุ่น การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย (กนกวรรณ พวงประยงค์, 2561) เนื่องจากเป็นวัยที่มีความเสี่ยงและไม่มีความพร้อมมากที่สุด

บทเรียนที่สี่ การพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง และคุ้มครองแรงงานอิสระ ภาครัฐพยายามสนับสนุนให้เกิดอุตสาหกรรมรายย่อยในประเทศ รวมถึงธุรกิจเกิดใหม่โดยใช้เทคโนโลยี (Start up) สร้างนวัตกรรมการผลิตเพื่อต่อยอดตามยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2559) แทนการผลิตแบบดั้งเดิม สนับสนุนการใช้เครื่องจักร การทำเกษตรแปลงใหญ่ ใช้ดาวเทียมเพื่อกำหนดเขตพื้นที่การปลูกที่เหมาะสม และคิดค้นนวัตกรรมใหม่ เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต เพราะหากหวังพึ่งแรงงานราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้านเพียงอย่างเดียว จะทำให้ขาดการพัฒนาทางด้านนวัตกรรมใหม่ ๆ ไป

รวมถึงประเด็นสิทธิแรงงานเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศญี่ปุ่นแล้ว สังคมไทยยังมองการทำงานของคนหนุ่มสาวในแง่การหารายได้เท่านั้น ยังขาดการตระหนักถึงปัญหาที่คนหนุ่มสาวขาดโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถที่จะส่งผลต่อโอกาส ในการทำงานที่สูงขึ้นยากขึ้นในอนาคต การผลักดันให้คนหนุ่มสาวเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงและความไม่มั่นคงจากภาวะเศรษฐกิจที่ผันผวนแทนบริษัทหรือนายจ้าง ดังนั้น หากยังส่งเสริมให้นิยมมีอาชีพอิสระมากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้คนหนุ่มสาวขาดโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถ ยิ่งในยุคใหม่ที่

ไทยต้องการคนที่มีเทคโนโลยีขั้นสูงทำงานที่ยากขึ้นกว่าเดิมได้ ความสูญเสียก็ยิ่งเพิ่มขึ้น และทำให้ขาดความมั่นคงในการทำงาน และเสี่ยงต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ด้อยกว่าในบั้นปลายชีวิต ซึ่งทำให้ความสามารถในการแข่งขันของประเทศลดลง (เนตรนภา ไวทยเลิศศักดิ์, 2560) ข้อเสนอของ เสาวลักษณ์ หีบแก้ว (2560) พบว่ารัฐบาลญี่ปุ่นเองได้พยายามแก้ปัญหาโดยการออกมาตรการ โครงข่ายคุ้มกันทางสังคม โดยการคุ้มครองการทำงานด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น คุ้มครองการจ่ายเงินประกันการว่างงานให้สำหรับคนที่ไม่ได้ทำงานประจำ เพื่อคุ้มครองคนตกงาน ช่วยเหลือฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการจัดตั้งสำนักงานเพื่อความมั่นคงทางอาชีพ มาตรการสนับสนุนมารดาที่ต้องการทำงาน สนับสนุนผู้ที่ต้องการทำงานที่บ้านเกิด เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้จำนวน Freeters ลดจำนวนลง ที่จากเดิมจำนวน Freeters มีมากกว่า 2 ล้านคนในปี ค.ศ. 2003 ลดลงเหลือประมาณ 1.55 ล้านคน ในปี ค.ศ. 2016

บทเรียนสำหรับประเทศไทยที่ต้องพิจารณาในการให้ความคุ้มครองแรงงานกลุ่มนี้เช่นเดียวกัน เพื่อเพิ่มความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งในปัจจุบันมีเพียงระบบประกันสังคมที่ให้ความคุ้มครองกับแรงงานนอกระบบ แต่นั่นยังไม่เพียงพอต่อความมั่นคงในการทำงาน และความเท่าเทียมกันระหว่างผู้ที่ทำงานโดยมีนายจ้าง กับไม่มีนายจ้าง ดังนั้นถึงแม้อนาคตจะมีแรงงานที่เป็นแรงงานอิสระมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็ตาม ภาครัฐควรจะทำให้ความสำคัญกับสิทธิที่กลุ่มนี้พึงมี และพยายามนำเข้าสู่ระบบสวัสดิการภาครัฐที่มีความเหมาะสมสามารถเป็นหลักประกันไปจนเกษียณอายุมากกว่าหวังพึ่งแต่เงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากรัฐบาล หรือบำนาญจากสวัสดิการสังคมเท่านั้น

บทเรียนที่ห้า ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุก่อให้เกิดภาระรายจ่ายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 20 ของรายจ่ายทั้งหมด ได้แก่ สวัสดิการที่พึงพารายได้จากเงิน

งบประมาณ เช่น รายจ่ายสวัสดิการสังคมด้านรักษาพยาบาล ด้านการศึกษา และสวัสดิการสำหรับผู้ด้อยโอกาส รวมถึงสวัสดิการสังคมที่รัฐต้องจ่าย สมทบร่วมกับภาคส่วนอื่น เช่น สวัสดิการด้านชราภาพ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นต้น (จิตติมา ชูเชิด, ศรวัลย์ อังกลมเกลียว และปณิชา อภัยทาน, 2557) ในส่วนของรัฐบาลไทยเองก็พยายามกระตุ้นเชิงนโยบายดังที่กล่าวไปข้างต้น ที่ผ่านมาให้ความช่วยเหลือเพื่อสนับสนุนโดยวิธีการให้เงินอุดหนุนและกระตุ้นให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราในระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน แต่ยังไม่ช่วยพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผลิตภาพในสังคมไทย

วิโรธ สันติประภาพ (2562) กล่าวว่า ปัจจุบันแรงงานจำนวนมากมีผลิตภาพต่ำ ขาดการพัฒนา และไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปสู่ภาคการผลิตที่มีผลิตภาพที่สูงขึ้น (Labour allocation) แรงงานถึง 1 ใน 3 ของแรงงานทั้งประเทศอยู่ในภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีผลิตภาพต่ำที่สุด การผลิตภาคเกษตรกรรมยังขาดการพัฒนาผลิตภาพให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในวงกว้าง และปัญหาแรงงานไทยมีทักษะไม่ตรงกับความต้องการของตลาด (Labour mismatch) สาเหตุหนึ่งของปัญหานี้ เกิดจากระบบการศึกษาไทยที่ไม่สามารถผลิตแรงงานออกมาตอบโจทย์ความต้องการของภาคธุรกิจได้ สอดคล้องกับงานศึกษาของ สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์ (2554) ที่ว่าอุตสาหกรรมในประเทศเรายังเน้นการใช้คนหรือเรียกว่า Intensive labour ไม่ใช่เพียงภาคอุตสาหกรรมการผลิต แม้แต่ภาคอุตสาหกรรมบริการ ก็ยังใช้แรงงานเป็นจำนวนมากเช่นกันกล่าวคือ การบริหารจัดการการใช้แรงงานประเทศไทยยังมีปัญหา สาเหตุเกิดจาก คุณสมบัติคุณวุฒิเนื่องจากเรียนไม่ตรง และสอนไม่ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน

ความสามารถในการผลิตของประเทศนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญสองประการคือ ปริมาณแรงงาน (Labor) และ ผลิตภาพของ แรงงาน (Productivity) ซึ่งผลิตภาพ

ของแรงงานนี้จะสะท้อนถึงคุณภาพ และขีดความสามารถของแรงงาน ประเทศที่มีจำนวนประชากรมาก ไม่ว่าจะเป็นจีน อินเดีย หรืออินโดนีเซีย มีความสามารถในการผลิตสูง แม้แรงงานอาจจะไม่มีคุณภาพเท่าไรนัก เนื่องจากประเทศเหล่านี้มีแรงงานปริมาณมาก และในกรณีประเทศที่มีประชากรไม่มาก เช่น ประเทศพัฒนาแล้วในแถบสแกนดิเนเวีย ไม่ว่าจะเป็น สวีเดน นอร์เวย์ หรือ ฟินแลนด์ แต่กลับมีความสามารถในการผลิตสูง เนื่องจากแรงงานของประเทศนั้นมีคุณภาพ หรือไม่ก็มีผลิตภาพสูงนั่นเอง (กูเบิร์ต สมุทรจักร, 2559)

ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพประชากรไทยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง คือ การให้ความรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสมอย่างถูกวิธีแก่เยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ เพื่อการปรับตัวที่ถูกต้อง อ้างอิงข้อมูลจากกระทรวงศึกษาธิการ (2559) พบว่าเด็กไทยที่อยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับ โดยแบ่งตามช่วงอายุตั้งแต่ 6-17 ปี ที่มีอยู่ 12.7 ล้านคน แต่ปรากฏว่าได้รับการศึกษาเพียง 11.5 ล้านคน หลุดจากระบบการศึกษาถึง 1.2 ล้านคน ดังนั้นเมื่อพิจารณาโอกาสทางการศึกษา และโอกาสในการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นแรงงานที่มีทักษะสูงในอนาคต มีเยาวชนจำนวนมากที่กำลังกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีทักษะในการทำงานต่ำ ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง และประเทศจะขาดบุคลากรแรงงานอีกเป็นจำนวนมากที่อาจทดแทนในภาคส่วนที่เหมาะสมในภาวะสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง สถานศึกษา ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องสร้างความร่วมมือ และบูรณาการอย่างเป็นระบบเพื่อลดอัตราการขาดแคลนประชากร ที่มีคุณภาพเพื่อเป็นแรงงานที่จะพัฒนาประเทศในอนาคต

สรุปบทเรียนบทเรียนจากประเทศญี่ปุ่นสู่ประเทศไทย กับการเตรียมพร้อมตลาดแรงงานในอนาคต

ก. ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน

ปัญหาขาดแคลนแรงงานส่งผลกระทบอย่างมาก

กับประเทศญี่ปุ่นอันเนื่องมาจากอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุหลักมาจากทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ซบเซา ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในประเทศญี่ปุ่นเอง ทำให้การมีบุตรเป็นเรื่องยากขึ้น เช่นเดียวกับสังคมไทย บทเรียนปัญหาขาดแคลนแรงงานมีมูลเหตุที่คล้ายคลึงกันจากสาเหตุการเกิดของทารกที่ลดลง ซึ่งส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาหลายประการตามมา อาทิ ปัญหาขาดแคลนแรงงานในภาคส่วนที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจของทั้ง 2 ประเทศ ทั้งในส่วนอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ที่เป็นแหล่งรายได้อันดับ 1 และ 2 ของประเทศโดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่นที่เป็นประเทศอุตสาหกรรมอันดับ 3 ของโลก ปัญหานี้อาจส่งผลกระทบให้เกิดผลิตภาพที่ลดลงของผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ รวมถึงแรงงานภาคเกษตรที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุซึ่งขาดผู้รับช่วงต่อ ในส่วนของประเทศไทยเองหากแรงงานขาดแคลนจนถึงระดับที่ไม่สามารถป้อนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมได้เพียงพอกับความต้องการ อาจส่งผลต่อการตัดสินใจลงทุนของต่างชาติ และอาจกระทบต่อภาคธุรกิจอื่น ๆ ไปด้วย อีกทั้งแรงงานในภาคการเกษตรหากลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อผลผลิตมวลรวมภายในประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นปัญหาการขาดแคลนแรงงานจึงส่งผลกระทบในอนาคตอันใกล้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ทุกภาคส่วนต้องช่วยกันทำให้ปัญหาทุเลาลง

ข. นโยบายเตรียมความพร้อมการรองรับสังคมสูงอายุสำหรับตลาดแรงงาน

นโยบายที่ประเทศญี่ปุ่นพยายามกระตุ้นให้มีทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ระยะสั้นได้แก่ ประเทศญี่ปุ่นทดแทนกำลังแรงงานโดยการนำเข้าแรงงานข้ามชาติ การขยายอายุเกษียณและการสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยผู้หญิง ส่วนระยะยาว ได้แก่ มาตรการส่งเสริมการมีบุตร การใช้แรงงานหุ่นยนต์และเครื่องจักรแทนแรงงานจากมนุษย์ จากบทเรียนดังกล่าวเมื่อย้อน

กลับมาดูประเทศไทยมีนโยบายที่พยายามเตรียมพร้อมสำหรับการรองรับสังคมสูงอายุสำหรับตลาดแรงงาน ได้แก่ การใช้มาตรการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ และจ้างแรงงานข้ามชาติที่ถูกกฎหมาย การให้เงินสนับสนุนผู้มีบุตร นโยบายเรียนฟรีเพื่อเพิ่มคุณภาพประชากร การขยายอายุเกษียณ การจ้างงานผู้พิการ สนับสนุนการมีบุตร แต่ปัญหาสังคมสูงอายุที่เกิดขึ้นนั้นจะยังคงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป หากยังไม่สามารถแก้ที่สาเหตุของปัญหาที่แท้จริง ทั้งปัญหาคุณภาพของการศึกษา และคุณภาพของประชากรที่ภาครัฐต้องให้ความสำคัญในการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพตั้งแต่คุณพ่อ คุณแม่ ทารกในครรภ์ ตลอดจนสุขภาพของประชากร และคุณภาพของการจัดการศึกษา ซึ่งเห็นตัวอย่างจากประเทศญี่ปุ่นมีจำนวนแรงงานลดลงอย่างต่อเนื่องแต่คุณภาพการศึกษา และคุณภาพบุคลากรไม่ลดลงตามไปด้วยกลับได้รับการยอมรับไปทั่วโลก ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพของประชากรจึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก

ค. ความท้าทายในการดูแลประชากรในอนาคต

จากรายงานของ World Economics Forum (WEF) ระบุทักษะของแรงงานในอนาคตที่สำคัญใน ค.ศ. 2020 (Top 10 skills you will need) และ ลักษณะงานในอนาคต (The Future of Work) จากรายงานของ International Labour Office (ILO) (Balliester &

Elsheikhi, 2018). ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการจากองค์กรชั้นนำทั่วโลก ทักษะที่เป็นที่ต้องการในปี ค.ศ. 2020 พบว่ามีอยู่ 10 ทักษะซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ ทักษะด้านการคิดวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ และทักษะการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น จากทักษะดังกล่าวข้างต้นเป็นทักษะที่เครื่องจักร หรือคอมพิวเตอร์ ไม่สามารถทำได้ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะงานใหม่ ๆ ที่ จะเกิดขึ้นในอนาคต ตามรายงานของ International Labour Office ที่มีการคาดการณ์ว่าในอนาคตจะมีระบบการศึกษาที่หลากหลายเกิดขึ้นมากมายซึ่งไม่จำเป็นต้องมีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเท่านั้น ผู้เรียนจะเลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองอยากเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้หรือประกอบอาชีพได้ในอนาคตนั้นจะทำให้เกิดนวัตกรรมที่สร้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ประเด็นที่จะก่อให้เกิดความท้าทายในการดูแลประชากรของไทย คือการจัดสวัสดิการให้สอดคล้องกับประชากร การจัดเก็บภาษีจากการใช้แรงงานจากหุ่นยนต์ และการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อนโยบายด้านแรงงานของทุกรัฐในโลกนี้ต่อไปในอนาคต และเป็นประเด็นท้าทายที่เยาวชนไทยจะต้องปรับตัว เรียนรู้การใช้ชีวิต และการทำงานในอนาคตที่จะต้องเรียนรู้ตลอดเวลา มิฉะนั้นเทคโนโลยีและนวัตกรรมจะเดินไปข้างหน้า เร็วกว่าระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่อาจรอเพียงการจัดสรรของภาครัฐเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] กนกวรรณ พวงประยงค์. (2561). ความต้องการมีบุตรในอนาคต: หลักฐานเชิงประจักษ์จากสตรีที่สมรสในประเทศไทย. *วารสารครุฑนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา* (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 10(19). 1-19.
- [2] กระทรวงสาธารณสุข. (2556). *สถิติการคลอดของแม่วัยรุ่นในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2556*. สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพฯ.
- [3] กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *สถิติการศึกษาประจำปี 2559*. ค้นจาก <http://www.en.moe.go.th/enMoe2017/images/PDF/statistics2559.pdf>
- [4] กระทรวงอุตสาหกรรม. (2559). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)*. ค้นจาก http://www.oie.go.th/sites/default/files/attachments/industry_plan/thailandindustrialdevelopmentstrategy4.0.pdf
- [5] กานต์ธิดา มหาวงค์ทอง. (2558). *การศึกษาเกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปัญหาแรงงานในประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (ค.ศ.2005-2015) : กรณีศึกษาการนำเข้าแรงงานต่างชาติ*. ปริญาณานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [6] กรวิทย์ ต้นศรี. (2561). *แรงงานกับการเปลี่ยนแปลงของภาคการเกษตรไทย*. ค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/NorthEastern/DocLib_Research/04-Labor%20with%20Agri%20Changing.pdf.
- [7] จิตติมา ชูเชิด, ศราวัลย์ อังกลมเกลียว, และ ปิ่นพา อภัยทาน. (2557). “สร้างรากฐานความยั่งยืนทางการคลัง...สู่เสถียรภาพระบบการเงินไทย.” ในงานสัมมนาวิชาการประจำปี 2557, ธนาคารแห่งประเทศไทย, ตุลาคม.
- [8] ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2561). *สังคมสูงอายุกับความท้าทายของตลาดแรงงานไทย*. โครงการศึกษาด้านโครงสร้างเศรษฐกิจไทยที่มีนัยต่อการดำเนินนโยบาย. สายนโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- [9] นงนุช สุนทรชวากานต์. (2552). *การสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ*. รายงานฉบับสมบูรณ์ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.). ศูนย์บริการวิชาการเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [10] _____. (2556). แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเพื่อขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ. *วารสารนักบริหาร*. 33(3): 39-46.
- [11] _____. (2559). การทำงานและผลตอบแทนของแรงงานผู้สูงอายุไทย. *วารสารนักบริหาร*. 36(1): 62-78.
- [12] นงนุช สุนทรชวากานต์ และพิสุทธิ์ กุลธนวิทย์. (2016). ความแตกต่างทางอาชีพต่อผลิตภาพของแรงงานสูงอายุไทย. *BU Academic Review*. 15(1): 42-61.
- [13] เนตรนภา ไหวทย์เลิศศักดิ์. (2560). *ถอดบทเรียนจ้างงาน และบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้สูงอายุระดับสุดยอด*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [14] ปกรณ์ ศิริประกอบ. (2560). *ถอดบทเรียนการบริหารจัดการสังคมสูงอายุนับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่น: มองผ่าน 3 พาราโดมทางรัฐประศาสนศาสตร์*. *วารสารเครือข่ายผู้สูงอายุ*. 7(2): 39-64.
- [15] ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนางศ์. (ม.ป.ป.). *ภาวะการณตายและความยืนยาวของชีวิตประชากรไทย*. ค้นจาก <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/Conferencell/Article/Article01.htm>

- [16] พิสิษฐ์ จิรภิญโญ. (2558). *สังคมสูงอายุของญี่ปุ่น*. ค้นจาก www.acat.or.th/download/acat_or_th/journal.../16%20-%2007.pdf.
- [17] ญูเบศร์ สมุทรจักร. (2559). *การเกิดน้อย กักการถดถอยของผลิตภาพไทย*. ค้นจาก <https://www.ftpi.or.th/2015/172>.
- [18] มนสิการ กาญจนะจิตรา และนุชราภรณ์ เลี้ยงรินรมย์. (2557). *นโยบายเมื่อหมดยุคโชทองคลั่งใจ*. ใน ยุพิน วรสิริอมร, จงจิตต์ ฤทธิรงค์, ศุทธิดา ชวนวัน และพจนา หันจางสิทธิ์ (บรรณาธิการ), ประชากรและสังคม 2557: การเกิดกับความมั่นคงในประชากรและสังคม, 61-81.
- [19] ยอดยิ่ง ศุภศรี. (2553). *การนำเข้าแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน จะสามารถแก้ปัญหาแรงงานในภาวะสังคมผู้สูงอายุได้หรือไม่?* ค้นจาก <http://prp.trf.or.th/trf-policy-brief/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%99%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%B2/>
- [20] วิโรจน์ สันติประภพ. (2562). *ปาฐกถาพิเศษ หัวข้อ “เศรษฐกิจไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง”* ในงานดินเนอร์ทอล์ค “Thai Journalists Association 64th Anniversary” ณ ห้องอโนมาแกรนด์ โรงแรมอโนมาแกรนด์ ถนนราชดำริ กรุงเทพฯ, มีนาคม.
- [21] ศิวลาภ สุขไพบูลย์วัฒน. (2560). *บทบาทของผู้สูงอายุต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศไทย. วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 9(17):176-191.
- [22] ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2560). *พร้อมรับ พ.ร.ก. แรงงานต่างด้าวธุรกิจไม่สะดุด*. ค้นจาก https://www.kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAnalysis/Documents/foreign-workers-regulation-for-business_Full.pdf.
- [23] สราวุธ ไพบูลย์พงษ์. (2554). *ทางเลือก ทางรอด : เศรษฐกิจไทยกับภาวะการขาดแคลนแรงงาน*. โรงพิมพ์เจ้าพระยาปาร์ค ถนนราชวิถี กรุงเทพฯ: 2 สิงหาคม 2554
- [24] สักกรินทร์ นิยมศิลป์. (2559). *การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือข้ามชาติ และนโยบายดึงดูดแรงงานฝีมือต่างชาติของเอเชีย*. ใน สุริยพร พันพื้ง, จรัมพร ไช้ถ้ายอง, ศุทธิดา ชวนวัน (บรรณาธิการ), ประเทศไทยกับศตวรรษแห่งการย้ายถิ่นแห่งชาติ ประชากรและสังคม 2559, 37-52.
- [25] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *เตรียมตัวให้พร้อมไว้...ในวัยผู้สูงอายุ*. ค้นจาก http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/poll_elderly-1.jsp.
- [26] _____. (2560). *การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2560*. ค้นจาก www.nso.go.th/.../สาขาแรงงาน/แรงงานนอกระบบ/แรงงานนอกระบบ_2560/Full_report2560.p...
- [27] _____. (ม.ป.ป.). *3 ทศวรรษกับการมีส่วนร่วมของสตรีในตลาดแรงงาน*. ค้นจาก <http://popcensus.nso.go.th/topic.php?cid=8>.
- [28] เสาวลักษณ์ หีบแก้ว (2560). *แรงงาน Freeters ในสังคมญี่ปุ่น: สถานการณ์ ปัญหาและมาตรการภาครัฐ. วารสารวิชาการเฉลิมกาญจนา*. 4(2), 300-316.
- [29] อนันต์ อนันตกุล. (ม.ป.ป.). *สังคมสูงอายุ ความท้าทายประเทศไทย*. รายงานเสนอที่ประชุมราชบัณฑิต และภาคีสมาชิก. สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา: ม.ป.ท.

- [30] อรทัย อาจอ่ำ. (2552). *พลวัตครอบครัวคนชายขอบ พหุลักษณะ และบรรทัดฐานใหม่เกี่ยวกับครอบครัวที่ไม่อาจละเลย*. ใน ชาย โพธิ์สิตา และสุชาดา ทวีสิทธิ์ (บรรณาธิการ). *ครอบครัวไทยในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร*, 160-180. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [31] Asianmigrantcentre. (2019). *Japan*. Retrieved from <https://www.asianmigrantcentre.org/japan>.
- [32] Anderson D., Botman D. and Hunt B. (2014). *Is Japan's Population Aging Deflationary?*. IMF Working Paper Research Department and Asia and Pacific Department Is Japan's Population Aging Deflationary? August 2014 1-22 International Monetary Fund.
- [33] Bartram D. (2000). Japan and Labor Migration: Theoretical and Methodological Implications of Negative Cases. *International Migration Review*. 34(1). 5-32.
- [34] Bell S. (2004). *No Easy Answers Around the World to Population Decline*. Retrieved from https://www.worldpress.org/print_article.cfm?article_id=2099&dont=yes
- [35] Balliester T. and Elsheikhi A. (2018). *The Future of Work: A Literature Review*. Research Department Working Paper No. 29. International Labour Office.
- [36] Chaiwanitphon N. (2017). ปัญหา 'เด็กเกิดน้อย' กับการแข่งขันออกนโยบายส่งเสริมการมีลูกของรัฐบาลท้องถิ่นญี่ปุ่น ค้นจาก <https://thematter.co/thinkers/have-a-baby-free-coupon/25812>
- [37] Clark, Robert L. et al. (2010). "Population Decline, Labor Force Stability, and the Future of the Japanese Economy," *European Journal of Population*, 26(2). 207-227.
- [38] Helble M. and Takeda A. (2017). *Make giving birth easier in Japan*. Retrieved from <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2017/12/03/commentary/japan-commentary/make-giving-birth-easier-japan/#.W78083szaUL>.
- [39] Hoshi I., Yamaguchi S. and Takada N., (2017). *changes in Elderly Employment and new roles of "Silver"*. Human Resource center NRI paper 214(1). 2017.
- [40] International Labour Organization. (2009). *Yearbook of Labour Statistics 2009*. Geneva: International Labour Office.
- [41] Jack D. (2016). *The Issue of Japan's Aging Population*. International Immersion Program Papers No 8 University of Chicago Law School Chicago Unbound.
- [42] Kashiwazaki, C. & Akaha, T. (2006). *Japanese Immigration Policy: Responding to Conflicting Pressures*. In Migration Policy Institute, Migration Information Source: Fresh Thought, Authoritative.
- [43] Katsumata Y.. (2000). *The Impact Of Population Decline And Population Aging In Japan From The Perspectives Of Social And Labor Policy*. Expert Group Meeting On Policy Responses To Population Aging And Population Decline Population Division Department of Economic and Social Affairs United Nations Secretariat New York, 16-18 October 2000.
- [44] Kodama T. (2015). *Elderly Employment in Japan*. *Economic Research Dept*. Japanese report: 13 Jul 2015. Daiwa Institute of Research.
- [45] Kondo A. & Shigeoka H. (2013). *The effectiveness of government intervention to promote elderly employment: Evidence from elderly employment stabilization law*. Working paper.

Tokyo center for Economic Research.

- [46] McCreedy, A. (2003). *The Demographic Dilemma: Japan's Aging Society*. Asia Program Special Report No. 107. Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- [47] Nikkei Asian Review. (2018). *Robots persuade Japanese manufacturers to bring production home*. Retrieved from <https://asia.nikkei.com/Business/Business-trends/Robots-persuade-Japanese-manufacturers-to-bring-production-home>
- [48] OECD (2015). *Ageing: Debate the Issues*. OECD Insights, OECD Publishing, Paris. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/9789264242654-en>.
- [49] Ogawa N. (2011). Population Aging and Immigration in Japan. *Asian and Pacific Migration Journal*, 20, 133-167.
- [50] Padthaisong, C. L. (2013). Access to Healthcare for the Second Generation of the Burmese Immigrants in Thailand. *Special Issue on Interdisciplinary Research and Development in ASEAN Universities*, 2(1), 125-130.
- [51] Shimizu T. (2015). *Present state of Japanese agriculture and future prospect for agricultural structure: Detailed picture seen in 2015 Agricultural Census*. Retrieved from https://www.nochuri.co.jp/english/pdf/rpt_20180731-2.pdf
- [52] Takahashi K. (2018). The Future of the Japanese-style Employment System: Continued Long-term Employment and the Challenges It Faces. *Japan Labor Issues*, 2(6), 6-15.
- [53] TCIJ. (2560). *จับตา: การเข้าสู่สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ของไทย*. Retrieved from <https://www.tcijthai.com/news/2017/12/watch/7502>
- [54] The Economist. (2018). *Fertile ground How can Japan raise its fertility rate?*. A report by The Economist Intelligence Unit. Retrieved from <http://www.eiu.com/graphics/marketing/pdf/Fertility-in-Japan-EIU.pdf>
- [55] United Nations. (2011). *World Population Prospects The 2010 Revision Volume I: Comprehensive Tables*, New York.
- [56] Williamson B. J. and Higo M. (2007). *Older Workers: Lessons From Japan*. Work Opportunities for Older Americans Series 11, June 2007. the Center for Retirement Research at Boston College.
- [57] World Economics Forum (2015). *Why people in Japan are being paid to have babies*. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2018/01/why-people-in-japan-are-being-paid-to-have-babies>

หน่วยงานผู้แต่ง: ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Affiliation: Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang
Mai Rajabhat University
Corresponding email: chairat_tha@hotmail.com

มาตรการแก้ไขอัตราการเกิดต่ำของญี่ปุ่น: โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในงานบ้านและ การเลี้ยงดูบุตรของพู่ชายญี่ปุ่น*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายแก้ไขปัญหอัตราการเกิดต่ำ โดยมุ่งเน้นมาตรการของรัฐที่พยายามส่งเสริมให้ผู้ชายญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตร โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารของราชการ เช่น นโยบายกฎหมาย หรือสื่อที่เผยแพร่โดยรัฐเป็นข้อมูลหลัก เพื่อทำความเข้าใจแนวทางการแก้ไขปัญหของรัฐ โดยมีขอบเขตระยะเวลาศึกษาตั้งแต่ทศวรรษ 1990 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สังคมญี่ปุ่นเริ่มตระหนักถึงอัตราการเกิดต่ำ โดยสื่อมวลชนในประเทศญี่ปุ่นใช้คำว่า “1.57 shock” สะท้อนให้เห็นความตระหนักในอัตราการเกิดที่ลดต่ำลงอย่างมากนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ส่งผลให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องเคลื่อนไหวออกนโยบายเพื่อแก้ไขอัตราการเกิดต่ำเป็นครั้งแรก และหลังจากดำเนินนโยบายผ่านมากกว่าสามทศวรรษ กล่าวได้ว่าแม้รัฐบาลญี่ปุ่นยังไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหอัตราการเกิดต่ำ แต่มีความพยายามดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และล่าสุดได้ผลักดันแนวทางการแก้ไขปัญหโดยการส่งเสริมให้ผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานบ้านและเลี้ยงดูบุตร ผลจากการดำเนินงานดังกล่าว แม้จะยังไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหอัตราการเกิดต่ำได้ แต่เป็นการสร้างแนวคิดใหม่ที่มีต่อภาระการเลี้ยงดูบุตรในสังคมญี่ปุ่นท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง

คำ

สำคัญ

อัตราการเกิดต่ำ การเลี้ยงดูบุตร ผู้ชายญี่ปุ่น

* บทความนี้ปรับปรุงจากการนำเสนอในงานการประชุมวิชาการระดับชาติทางศิลปศาสตร์ประยุกต์ ครั้งที่ 8 เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2562 ณ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, กรุงเทพมหานคร

Japan's Countermeasures against Low Birth Rates: Male Involvement in Household Chores and Childrearing*

Abstract

This article aims to explore Japan's countermeasures against low birth rates, focusing on its public policy that seeks to involve men in household chores and childrearing activity. To grasp the Japanese government's perspective on low birth rates, the study employs official documents such as policy white papers, laws, government-sponsored printed media or publications while concentrating the period of study on the 1990s henceforth, when the Japanese society has felt the enormity of the issue. Vividly echoed by the "1.57 shock" buzzword worriedly portrayed in the Japanese media, drastic decreases in birth rates for the first time since the end of World War II did put pressure on the Japanese government to put forward policies to address the issue for the first time. Over the past three decades, the Japanese government, despite its inability to root out the problem, has been continually implementing such policies, with the latest initiative being involving men in childrearing. While still unable to completely resolve the issue, the initiative introduced a novelty concept into household chores and childrearing sphere amidst the waves of change.

Key words

low birth rates, childrearing, Japanese males

* This article is the enhanced version of the paper presented at the 8th National Conference on Applied Liberal Arts (NCAA 2019), on May 24, 2019, at King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.

1. บทนำ

ปัจจุบันสังคมญี่ปุ่นกำลังเผชิญกับปัญหาอัตราการเกิดต่ำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งในปัจจุบันเช่น ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และในอนาคตเช่น ปัญหาของระบบบำนาญสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น หลังจากที่สังคมญี่ปุ่นตระหนักถึงตัวเลขอัตราการเกิดอยู่ในระดับ 1.57 ในปี 1989 ซึ่งเป็นอัตราการเกิดที่ต่ำมากนับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา และนับจากต้นทศวรรษ 1990 รัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มออกนโยบายและมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาระดับการเกิดต่ำ แม้จะเห็นตัวเลขอัตราการเกิดที่เพิ่มขึ้นในปี 2015 แต่หลังจากนั้นเป็นต้นมาจนถึง 2018 มีอัตราส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาสามปี (ตารางที่ 1) กล่าวได้ว่า รัฐบาลยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาระดับการเกิดต่ำในสังคมญี่ปุ่นได้

ตารางที่ 1: อัตราการเกิดของญี่ปุ่น

ปี	1949 ¹	1966 ²	1973 ³	1989	2005	2011	2015	2016	2017	2018
อัตราการเกิด	4.32	1.58	2.14	1.57	1.26	1.39	1.45	1.44	1.43	1.42

ที่มา: ปรับปรุงจากกราฟข้อมูลอัตราการเกิดของญี่ปุ่น (Cabinet office, n.d.); (Nihonkeizai shimbun denshikan, 2019)

รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศใช้ “กฎหมายพื้นฐานว่าด้วยสังคมที่ชายหญิงมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม” (Basic Act for Gender Equal Society; จากนั้นไปจะใช้คำว่ากฎหมาย BAGES) เพื่อแก้ปัญหาระดับการเกิดต่ำอย่างบูรณาการในปี 1999 จากปีที่ประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวจนถึงปัจจุบันนับเป็นระยะเวลาสองทศวรรษ ถือเป็นระยะเวลานานพอที่จะทบทวนและพิจารณาผลการดำเนินการภายใต้กฎหมายดังกล่าว

หนึ่งในมาตรการสำคัญที่รัฐใช้ในการแก้ไขปัญหาระดับการเกิดต่ำภายใต้กฎหมาย BAGES คือ การส่งเสริม

ให้ผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วมในงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตร (ปิยวรรณ อัสวราชันย์, 2560, 65, 71-73) โดยรัฐได้ดำเนินการทั้งในด้านการปรับปรุงกฎหมาย การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการจัดโครงการต่างๆ เพื่อให้ผู้ชายได้ตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในงานบ้าน และการเลี้ยงดูบุตรซึ่งแต่เดิมเป็นภาระหลักของผู้หญิง ญี่ปุ่นที่เป็นแม่บ้านเต็มเวลา [Sengyoo shufu]

จากการดำเนินการของรัฐข้างต้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายแก้ไขปัญหาระดับการเกิดต่ำ โดยมุ่งเน้นมาตรการของรัฐที่พยายามส่งเสริมให้ผู้ชายมีส่วนร่วมในงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตร โดยเน้นที่นโยบายและโครงการที่ส่งเสริม/ผลักดันให้ผู้ชายมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรภายใต้กฎหมาย BAGES โดยศึกษาจากเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยรัฐเป็นหลัก พร้อม

กับการพิจารณาการตอบรับของสังคมผ่านข่าว และสื่อออนไลน์

2. สังคมญี่ปุ่นก่อนจะส่งเสริมให้ผู้ชายเลี้ยงดูบุตร

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศญี่ปุ่นอยู่ในสภาวะที่ต้องพยายามพลิกฟื้นคืนสภาพเศรษฐกิจและสังคม จากความพยายามในการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดสังคมบริษัท (Corporate society) ที่ทำให้ผู้ชายต้องทุ่มเทชีวิตให้กับบริษัทด้วยระบบการจ้างงานตลอดชีวิต [Shuushin koyoo sei]

¹ 1947-49 เป็นช่วงเบบี้บูมยุคแรก

² ปี Hinoeuma สังคมญี่ปุ่นมีความเชื่อว่าเด็กที่เกิดในปีนี้จะโชคดี

³ 1971-74 เป็นช่วงเบบี้บูมยุคที่สอง

ในทางกลับกัน บริษัทเองก็ต้องรับผิดชอบชีวิตรวมไปถึงครอบครัวของพนักงานด้วย

จากระบบสังคมที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามเพศ กล่าวคือ ผู้ชายทำงานนอกบ้านในฐานะมนุษย์เงินเดือน [Sarariiman] และผู้หญิงเป็นกำลังหลักในการดูแลครอบครัวในฐานะแม่บ้านเต็มเวลา ดังนั้น งานบ้านและเรื่องสำคัญในชีวิตครอบครัวคือ การเลี้ยงดูบุตร กลายเป็นภาระของผู้หญิง ส่งผลให้สังคมญี่ปุ่น มีรูปแบบการใช้ชีวิตที่ผู้ชายไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องรับผิดชอบในงานบ้าน และการเลี้ยงดูบุตร

นอกจากนี้ การเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก ทำให้ไม่มีผู้ใหญ่ในครอบครัวเช่น ปู่ย่าตายายมาช่วยดูแลเด็ก รวมถึงแนวคิดที่แพร่หลายในสังคมญี่ปุ่นว่า แม่คือผู้ที่เลี้ยงลูกได้ดีที่สุด ทำให้สังคมญี่ปุ่นไม่มีหน่วยงานหรือองค์กร หรือแม้แต่ระบบพี่เลี้ยงเด็ก (babysitter) ที่จะมาช่วยผู้หญิงในการเลี้ยงดูเด็กทั้งในฐานะบุตรของตนเอง และในฐานะพลเมืองของชาติ

เมื่อสังคมญี่ปุ่นเข้าสู่สภาวะเศรษฐกิจถดถอยหลังฟองสบู่แตก และเศรษฐกิจหยุดนิ่งจนเกิดคำเรียกว่า “สองทศวรรษที่สูญเสีย (two lost decades)” (Fukao, 2010, 23-24) องค์กรธุรกิจส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถแบกรับงบประมาณในการดูแลสวัสดิการให้กับพนักงาน จนเกษียณได้ จึงเกิด “การปรับปรุงโครงสร้าง” ซึ่งในภาษาญี่ปุ่นใช้คำว่า “ริซึโตะระ [Risutora] โดยนำคำว่า Restructuring ในภาษาอังกฤษมาใช้ เพื่อลดจำนวนพนักงานของบริษัทให้เหมาะสมตามปริมาณงาน ซึ่งัยหนึ่งหมายถึงการเลิกจ้างพนักงาน หรือการไล่ออกเพื่อลดค่าใช้จ่ายของบริษัท รวมทั้งเปลี่ยนแปลงระบบการจ้างงาน จากระบบการจ้างงานตลอดชีวิตเป็นระบบการจ้างพนักงานสัญญาจ้าง [Keiyaku sha-in] หรือพนักงานจากบริษัทจัดส่งคนงาน [Haken sha-in] แทนที่จะจ้าง

เป็นพนักงานประจำ [Seisha-in] เป็นต้น ส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจของครอบครัวไม่สามารถพึ่งพาเพียงรายได้ของผู้ชายแต่เพียงแหล่งเดียวได้อีกต่อไป ผู้หญิงที่เป็นภรรยาจำเป็นที่จะต้องออกมาทำงานนอกบ้านด้วย⁴ ดังนั้น อัตราส่วนของครอบครัวที่คู่สามีภรรยาต้องทำงานด้วยกันทั้งคู่จึงเพิ่มขึ้นนับตั้งแต่ปี 1980 เป็นต้นมา จนกระทั่งปี 1996 ครอบครัวที่คู่สามีภรรยาต้องทำงานด้วยกันทั้งคู่มีอัตราส่วนมากกว่าครอบครัวที่มีภรรยาเป็นแม่บ้านเต็มเวลา อัตราส่วนล่าสุดในปี 2018 พบว่าครอบครัวที่สามีภรรยาต้องทำงานด้วยกันทั้งคู่มีถึง 12,190,000 ครอบครัว ในขณะที่ครอบครัวที่ภรรยาเป็นแม่บ้านเต็มเวลามีจำนวนลดลงเหลือเพียง 6,000,000 ครอบครัว (The Japan Institute for Labour Policy and Training, n.d.)

การที่สามีภรรยาต้องทำงานด้วยกันทั้งคู่ ส่งผลต่อการตัดสินใจที่จะมีบุตรหรือไม่มีบุตรเลย จนกลายเป็นปัญหาระดับชาติ เมื่ออัตราการเกิดยิ่งลดลง อนาคตด้านเศรษฐกิจของประเทศก็ยิ่งส่อเค้าความยุ่งยากเนื่องจากปัญหาการขาดแรงงานที่จะค้ำจุนระบบบำนาญในอนาคต

3. นโยบายและการรณรงค์ของรัฐบาลญี่ปุ่น

เดือนธันวาคม 2009 จากความเห็นชอบของกลุ่มแรงงาน และตัวแทนจากท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น รัฐบาลได้ออก “ธรรมนูญสำหรับสร้างความสมดุลระหว่างงานและการใช้ชีวิต (Work life balance)” [Shigoto to seikatsu no choowa (waaku-laifu-baransu) kenshoo] เพื่อแก้ไขปัญหาอัตราการเกิดต่ำ รวมทั้งได้กำหนด “แนวทางการดำเนินการส่งเสริมความสอดคล้องระหว่างงานและชีวิต” [Shigoto to seikatsu no choowa suishin no tame no koodoo shishin] ซึ่งได้เขียนลักษณะสังคมที่เป็นเป้าหมาย บทบาทหน้าที่ขององค์กรธุรกิจ แรงงาน รัฐ กลุ่มองค์กรบริหารส่วน

⁴ ในบทความนี้ขอไม่กล่าวถึงผู้หญิงที่สามีมีรายได้พอที่จะเลี้ยงครอบครัว แต่ไม่ยอมเป็นแม่บ้านเต็มเวลา และหวังที่จะเป็นผู้หญิงทำงานมืออาชีพ ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยในสังคมญี่ปุ่น

ท้องถิ่นที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ในเดือนมิถุนายน 2010 รัฐบาลได้กำหนดค่าเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม เช่น จะทำให้อัตราการใช้เวลาเลี้ยงบุตรและทำงานบ้านของผู้ชาย (สำหรับครอบครัวที่มีบุตรอายุไม่ถึง 6 ขวบ) เป็น 2 ชั่วโมง 30 นาทีต่อวัน ภายในปี 2020 และใน “ยุทธศาสตร์ฟื้นฟูญี่ปุ่น 2015 [Nihon saikoo senryaku 2015] ที่รัฐบาลกำหนดเมื่อเดือนมิถุนายน 2015 ได้ตั้งเป้าหมายในการเพิ่มอัตราการใช้วันหยุดเลี้ยงดูบุตรของผู้ชายเป็นร้อยละ 13 ในปี 2020 (MHLW, n.d.-b)

นอกจากนี้ จากผลการสำรวจของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมในปี 2015 พบว่า คู่สามีภรรยาที่ผู้ชายใช้เวลาเลี้ยงลูกและทำงานบ้านมากขึ้น มีอัตราส่วนค่อนข้างสูงที่จะให้กำเนิดบุตรคนที่สอง กล่าวคือ หากสามีไม่ช่วยงานบ้านหรือเลี้ยงบุตรเลย อัตราการมีลูกคนที่สอง มีเพียงร้อยละ 10 ในขณะที่หากสามีใช้เวลาในการช่วยงานบ้านหรือดูแลบุตรมากขึ้น อัตราการมีบุตรคนที่สองก็จะมากขึ้นตามลำดับดังรายละเอียดตารางที่ 2 (Public relations office, 2017)

ตารางที่ 2: สถานการณ์การให้กำเนิดบุตรคนที่สองขึ้นไป เมื่อดูแยกตามเวลาการช่วยทำงานบ้านและเลี้ยงดูบุตรของสามี

เวลาที่ใช้ในการช่วยงานบ้านและเลี้ยงบุตร	อัตราการให้กำเนิด	อัตราไม่ให้นกำเนิด
0 ชั่วโมง	10.0	90.0
ไม่ถึง 2 ชั่วโมง	32.8	67.2
2 ชั่วโมง – ไม่ถึง 4 ชั่วโมง	59.2	40.8
4 ชั่วโมง – ไม่ถึง 6 ชั่วโมง	79.7	20.3
6 ขึ้นไป	87.1	12.9

ที่มา: ปรับปรุงจากกราฟข้อมูล “สถานการณ์การให้กำเนิดบุตรคนที่สองในระยะเวลา 13 ปีที่ผ่านมา เมื่อดูตามระยะเวลาที่สามีช่วยงานบ้านและเลี้ยงบุตรในวันหยุด” (Public relations office, 2017)

ตารางที่ 3: การใช้เวลาในการทำงานบ้านและเลี้ยงบุตรของสามีในครอบครัวที่มีบุตรอายุไม่ถึง 6 ขวบ (ต่อหนึ่งวัน) เปรียบเทียบระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับประเทศในตะวันตก

ประเทศ	เวลารวมที่ใช้เกี่ยวกับเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว	เลี้ยงบุตร
ญี่ปุ่น	1.07	0.39
ฝรั่งเศส	2.30	0.40
เยอรมัน	3.00	0.59
อังกฤษ	2.46	1.00
สวีเดน	3.21	1.07
อเมริกา	2.53	1.09
นอร์เวย์	3.12	1.31

ที่มา: กราฟข้อมูล “เวลาเกี่ยวกับการทำงานบ้านและเลี้ยงบุตรของสามีที่มีบุตรไม่ถึง 6 ขวบ (ต่อ 1 วัน – มาตรฐานสากล)” (Public relations office, 2017)

นอกจากนี้ เมื่อดูสถิติเวลาที่ใช้ในการทำงานบ้าน และการเลี้ยงดูบุตรในครอบครัวที่มีบุตรอายุไม่ถึง 6 ขวบแล้ว พบว่าผู้ชายญี่ปุ่นจะใช้เวลาเกี่ยวกับงานบ้านและเลี้ยงดูบุตรเพียง 1.07 ชั่วโมงต่อวัน และในระยะเวลาประมาณหนึ่งชั่วโมงนั้น ใช้เวลาในการดูแลบุตร 39 นาที (ตารางที่ 3) ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นมองว่าเมื่อเทียบกับผู้ชายในประเทศพัฒนาในฝั่งตะวันตกส่วนใหญ่แล้ว ถือได้ว่าผู้ชายญี่ปุ่นใช้เวลาเพื่อครอบครัวในเรื่องการทำงานบ้าน และเลี้ยงดูบุตรน้อย

ผลการสำรวจเกี่ยวกับเวลาในการใช้ชีวิตของ

ที่อัตราการลาเลี้ยงดูบุตรของผู้ชาย แม้จะเพิ่มขึ้นมาตามลำดับ แต่ในปี 2018 ยังอยู่เพียงร้อยละ 6.16 (ตารางที่ 4) ซึ่งห่างไกลกับเป้าหมายที่รัฐบาลตั้งไว้ว่า ในปี 2020 อัตราส่วนในการใช้วันลาหยุดเพื่อเลี้ยงดูบุตรของผู้ชายเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 13 จากเหตุดังกล่าว จึงเป็นที่มาของความพยายามของรัฐบาลที่จะเพิ่มอัตราส่วนของผู้ชายที่ใช้วันลาเลี้ยงดูบุตรโดยได้รับเงินเดือน โดยจัดโครงการและกิจกรรมมรดกต่างๆ ซึ่งบทความนี้จะนำมาพิจารณาสามโครงการดังรายละเอียดในข้อ 3.1-3.3

ตารางที่ 4: อัตราส่วนที่ขอลาหยุดงานเพื่อเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่ปี 2007-2017 (หน่วย: ร้อยละ)

ปี	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ⁵
ผู้หญิง	89.7	90.6	85.6	83.7	87.8	83.6	83.0	86.6	81.5	81.8	83.2	82.2
ผู้ชาย	1.56	1.23	1.72	1.38	2.63	1.89	2.03	2.30	2.65	3.16	5.14	6.16

ที่มา: กราฟข้อมูลความเปลี่ยนแปลงของอัตราส่วนที่ขอลาหยุดงานเพื่อเลี้ยงดูบุตร (Japan Cabinet office, 2018, 2)

คนญี่ปุ่นซึ่งสำรวจโดยกระทรวงการต่างประเทศและการสื่อสาร (Ministry of International Affairs and Communication; MIC) ที่รายงานสรุปในวันที่ 15 กันยายน 2017 พบว่าตั้งแต่ปี 1996 จนกระทั่งถึงปี 2016 ครอบครัวที่มีบุตรอายุไม่ถึง 6 ขวบนั้น สามมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาในการทำงานบ้านเพิ่มขึ้น ในขณะที่ภรรยาที่มีแนวโน้มที่ใช้เวลาในการทำงานบ้านลดลง ส่วนการเลี้ยงดูบุตรนั้น ทั้งสามีและภรรยา ใช้เวลาเพิ่มขึ้น (MIC, 2017) อย่างไรก็ตาม แม้ตัวเลขของผู้ชายในการใช้เวลาเลี้ยงดูบุตรเพิ่มขึ้น แต่เมื่อเทียบกับเวลาที่ผู้หญิงใช้เลี้ยงดูบุตรจะเห็นความแตกต่างอย่างมาก เมื่อดูจากการเปรียบเทียบอัตราการลาดูแลบุตรระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่ปี 2007-2017 พบว่าผู้หญิงลาเลี้ยงดูบุตรเฉลี่ยร้อยละ 80 ในขณะที่

3.1 Ikumen Project

ภาพที่ 1: สัญลักษณ์-โครงการ
อิกูเมน (MHLW, n.d. -a.)

ภาษาญี่ปุ่นมีคำเรียกผู้ชายหน้าตาดีว่า อิกูเมน [Ikumen] ซึ่งมาจากคำว่า อิกะเตะรุ [Iketeru] ในภาษาญี่ปุ่น แปลว่า หล่อ เท่ กับคำว่า men ในภาษาอังกฤษ รัฐบาลญี่ปุ่นได้สรรสร้างโครงการเพื่อส่งเสริมให้ผู้ชายมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากขึ้นโดยเปลี่ยนเสียงคำว่า อิกูเมน เป็น “อิกูเมน” [Ikumen] ซึ่งเป็นคำผสมระหว่าง Iku ในภาษาญี่ปุ่นที่แปลว่า เลี้ยงดู และคำว่า men ในภาษาอังกฤษ

เว็บไซต์โครงการอิกูเมน (Ikumen Project) ของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (Ministry of

⁵ ข้อมูลล่าสุดจากผลการสำรวจพื้นฐานความเท่าเทียมในการจ้างงานปี 2019 (MHLW, 2019)

Health Labor and Welfare) ได้นิยาม อิคูเมน ไว้ว่า “ผู้ชายที่สนุกกับการเลี้ยงลูก และตนเองก็ได้เติบโตไปด้วย หรือผู้ชายที่คิดว่าในอนาคตอยากเป็นเช่นนี้” (MHLW, n.d.)

โครงการอิคูเมน เริ่มขึ้นในเดือนมิถุนายน 2010 สืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐที่มีเป้าหมายให้ญี่ปุ่นเป็นสังคมที่ผู้ชายสามารถมีส่วนร่วมในการเลี้ยงบุตรได้ง่ายขึ้น เช่น ออกกฎหมาย “เพิ่มวันลาหยุดให้คุณพ่อคุณแม่” ([Papa-mama ikuyuu purasu]” (GEBCO, n.d.) ซึ่งเป็นกฎหมายที่มุ่งสนับสนุนการลาเลี้ยงบุตร เป็นต้น นอกจากนี้ เนื้อหาของโครงการมีข้อมูลและกิจกรรมที่มุ่งเป้าทั้งในระดับบุคคล ระดับหน่วยงานทั้งรัฐและเอกชน รวมถึงระดับชุมชนด้วย

ในระดับบุคคล โครงการได้ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเพื่อให้ผู้ชายที่เป็นพ่อได้ทราบสิทธิในการใช้วันลาหยุดเพื่อเลี้ยงบุตร หรือลาดูแลบุตรที่ป่วยได้ รวมไปถึงข้อมูลในการป้องกันการเกิดกรณีคุกคามความเป็นพ่อ⁶ ที่ทำให้ผู้เป็นพ่อเสียสิทธิ์หรือเสียประโยชน์ด้วยเหตุจากการลาหยุดเพื่อดูแลบุตรด้วย (MHLW, n.d.-c)

ในหน่วยงานของผู้เป็นพ่อที่มุ่งการทำงานเป็นทีม การขอลาหยุดโดยที่บริษัทไม่มีระบบการกระจายงานที่เหมาะสม หรือหากคนมาทำงานทดแทนในส่วนของผู้ที่ลาหยุดไปนั้น ทำให้ในโลกแห่งความเป็นจริง ผู้ชายที่เป็นคุณพ่อลาหยุดงานได้ยาก ดังนั้นการที่ผู้ชายจะสามารถลาดูแลบุตรได้ จึงไม่ใช่เพียงเพราะความประสงค์ของเจ้าตัวเท่านั้น แต่ต้องอาศัยองค์กรที่มีนโยบายที่เอื้อต่อการลาหยุดเพื่อเลี้ยงบุตร รวมถึงเจ้านายหรือหัวหน้าที่เห็นความสำคัญของการลาดูแลบุตร รวมทั้งมีความสามารถในการจัดการบริหารงานในส่วนที่ขาดคนไป เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงได้ ดังนั้นจึงต้องสร้าง “อิคูโบะชิ” [Ikuboshi] หรือ Iku-boss ซึ่งหมายถึง หัวหน้าที่ใส่ใจ

และเข้าใจเรื่องความสมดุลระหว่างงานและการใช้ชีวิต (Work life balance) เช่น การเลี้ยงบุตร หรือการดูแลคนป่วยในครอบครัว เป็นต้น ของลูกน้องและเพื่อนร่วมงาน (MHLW, n.d.-e) จึงเป็นที่มาของการส่งเสริมให้เกิดหัวหน้างาน และองค์กรที่ใส่ใจต่อการเลี้ยงดูบุตรของลูกน้องหรือพนักงาน โดยรัฐได้ริเริ่มการมอบรางวัลองค์กรที่สนับสนุนการเลี้ยงบุตร [Ikumen Kigyoo Award] ในปี 2013 และในปีต่อมา (2014) ได้ริเริ่มการมอบรางวัลให้กับบุคคลที่เป็นหัวหน้า โดยตั้งรางวัลหัวหน้าหรือเจ้านายที่สนับสนุนการเลี้ยงบุตร [Ikuboss award] ขึ้นมาอีกด้วย (MHLW, n.d.-b)

3.2 Sankyuu papa project

ภาพที่ 2: สัญลักษณ์โลโก้ของโครงการ (Cabinet office, Government of Japan. n.d.-a)

จากความพยายามของรัฐที่จะเพิ่มอัตราการใช้วันลาหยุดเพื่อเลี้ยงบุตร ซึ่งยังห่างไกลกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ส่งผลให้เกิดโครงการซังคิวปาปา (Sankyuu papa project) ซึ่งเริ่มโครงการเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2015

ชื่อโครงการซังคิวปาปามาจากการเล่นคำพ้องเสียงในภาษาญี่ปุ่นสองคำ คือคำว่า “ซังคิว” [Sankyuu] หมายถึง การลาหยุดเพื่อคลอดบุตร กับคำว่า Thank you ที่คนญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะออกเสียงว่า “ซังคิว” เช่นกัน จึงเป็นที่มาของการอธิบายแนวคิดโครงการอย่างโรแมนติกว่า การลาหยุดของสามีในช่วงที่ภรรยาคลอดบุตรนั้น เป็นการขอบคุณภรรยาที่คลอดบุตรและบุตรที่เกิดมาเป็นลูกของเรา ซึ่งจะทำให้ความผูกพัน (ระหว่างพ่อแม่ลูก) แน่นแฟ้นมากขึ้นด้วย (Public relations office, 2017)

⁶ ปัญหาการคุกคามความเป็นพ่อ ผู้เขียนแปลมาจากคำว่า Pata hara ในภาษาญี่ปุ่น มีที่มาจากคำว่า Paternity harassment ในสังคมที่มุ่งเน้นกับการทำงาน และเป็นสังคมกลุ่มอย่างเช่นสังคมญี่ปุ่น การลาหยุดทำให้เกิดปัญหากับคุณพ่อที่ขอลาหยุดทั้งในส่วนของงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ และความสัมพันธ์กับคนในที่ทำงาน

เป้าหมายของโครงการที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มจำนวนผู้ชาย (คุณพ่อ) ที่ใช้วันลาหยุดงานหลังจากที่ภรรยา (คุณแม่) คลอดบุตร จากการที่คณะรัฐมนตรีของญี่ปุ่นได้อนุมัติ “หลักการพื้นฐานของนโยบายแก้ไขอัตราการเกิดต่ำ” [Shooshika shakai taisaku taikoo] เมื่อเดือนมีนาคม 2015 โดยตั้งเป้าหมายให้ผู้ชายใช้วันลาหยุดเพื่อเลี้ยงบุตรเป็นร้อยละ 80 ดังนั้น จึงพยายามส่งเสริมให้ผู้ชายในสังคมทำงานที่เน้นการทำงานหนักเพื่อส่วนรวมอย่างสังคมญี่ปุ่นนั้นได้ใช้วันลา แม้เพียงครึ่งวัน หนึ่งวัน หรือสองวัน เพื่อเลี้ยงบุตรหลังจากที่ภรรยาคลอด⁷ โดยแนะนำให้สามีที่มีสถานะเป็นคุณพ่อควรลาหยุดอย่างน้อยในวันคลอดของภรรยา วันที่ออกจากโรงพยาบาล วันที่ไปเยี่ยมใบแจ้งเกิดกับทางราชการ และวันตรวจสุขภาพหลังคลอดของบุตร เป็นต้น (Public relations office, 2017)

3.3 โอโตะฮัง ฮะจิเมะโย แคมเปญ

– โครงการชวนพ่อทำอาหาร

ภาพที่ 3: สัญลักษณ์โลโก้ของโครงการโอโตะฮัง ฮะจิเมะโย แคมเปญ (GEBCO, 2016)

สำหรับสังคมญี่ปุ่นที่ผู้ชายทำงานนอกบ้านและยกงานบ้านซึ่งรวมถึงการทำอาหารให้ทุกคนในครอบครัวรับภาระเป็นหน้าที่ของแม่บ้านเต็มเวลามาหลายทศวรรษนั้น การเปลี่ยนผู้ชายหรือคุณพ่อให้มีหน้าที่ทำอาหารเพื่อครอบครัวถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแนวคิดใหม่ที่ต่างจากการแบ่งงานตามเพศอย่างที่เคยเป็นมาในสังคมญี่ปุ่น

การรณรงค์ชวนพ่อทำอาหาร หรือ โอโตะฮัง ฮะจิ

เมะโย แคมเปญ [Ototohan hajimeyoo kyampeen] (The Get Dads Cooking campaign) เริ่มต้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2017 โดยรัฐมนตรีที่รับผิดชอบการรณรงค์กิจกรรมของผู้หญิง คือนาย คะสึโนบุ คะโต (Katsunobu Katoo) ได้แต่งตั้งนายทะกะฮิชิ อิชิบะชิ (Takahisa Ishibashi) (ภาพที่ 4) นักแสดงในสังกัดของครีเอทีฟ เอเจนซี ให้เป็นทูตของโครงการโอโตะฮัง

กิจกรรมสร้างสรรค์ของโครงการ เริ่มจากการพยายามทำให้ผู้ชายรู้สึกว่าการทำกับข้าวไม่ใช่เรื่องยาก โดยออกคติประจำใจ 5 ข้อสำหรับผู้พ่อที่จะทำอาหาร (The Get Dad Cooking Rulebook) คือ รวดเร็ว ง่ายตาย ใช้วัตถุดิบราคาเหมาะสม ใช้เครื่องปรุงที่มีในบ้าน และเก็บล้างทำความสะอาดด้วย

นอกจากนี้ ยังสรรสร้างเมนูนำเสนอให้คุณพ่อได้ลองทำในวันหรือวาระพิเศษ เช่น เมนูสำหรับปีใหม่ เมนูช่วงโกลเดนวีค เมนูวันเชียร์กีฬา เมนูวันฮาโลวีน รวมทั้งวันที่อาจจะไม่พิเศษ เช่น เมนูวันฝนตก เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจเว็บไซต์ของสำนักงานเพื่อมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของชายหญิงในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี (Gender Equality Bureau Cabinet Office) ซึ่งนำเสนอบุคคลและหน่วยงานที่สนับสนุนการรณรงค์ให้คุณพ่อทำอาหารนั้น พบว่าในบรรดาบุคคลที่ประกาศสนับสนุนโครงการมีสถานะเป็นนายกเทศบาลเมือง 25 คน ผู้ว่าราชการจังหวัด 9 คน รัฐมนตรี 2 คน ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน นายกเทศบาลตำบล 2 คน เอกอัครราชทูต 2 คน และประธานกลุ่มธุรกิจไฟฟ้า 1 คน รวม 43 คน (GEBCO, n.d.) หากมองบุคคลที่มาจากหน่วยงานดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่คือ บุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ อาจกล่าวได้ว่าการรณรงค์เป็นงานอีเวนต์ที่เป็นสีสันในการสร้างภาพลักษณ์ของหน่วยงานหรือบุคลากรของรัฐมากกว่าจะแพร่หลายในหมู่ประชาชน

⁵ การลาออกของหญิงนั้น ตามกฎหมายแรงงานมาตรา 65 กำหนดให้ลาได้ 6 สัปดาห์ก่อนวันกำหนดคลอด (กรณีที่เป็นลูกแฝดได้ 14 สัปดาห์ก่อนวันกำหนดคลอด) ตามความประสงค์ของผู้จะคลอดบุตร และ 8 สัปดาห์นับจากหลังวันคลอดหนึ่งวัน จะไม่สามารถกลับมาทำงานได้ แต่หากเป็นความประสงค์ของเจ้าตัวที่จะกลับทำงานหลังจากผ่านไป 6 สัปดาห์ และแพทย์อนุญาต จึงจะสามารถกลับเข้าทำงานได้

ที่ 4: ทูตโครงการโอโธฮัง
(Campaign ambassador)
Mr. Takahisa Ishibashi
(GEBCO, 2017)

4. ความคิดเห็นจากสื่อออนไลน์ที่มีต่อโครงการของรัฐบาล

จากการสำรวจสื่อออนไลน์ที่มีปฏิกิริยาต่อโครงการอิกูเมน โครงการซังคิวปาปา และโอโธฮัง ฮะจิเมะโย แคมเปญ ที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้ชายที่เป็นสามีและพ่อมีส่วนร่วมในการทำงานบ้านและเลี้ยงดูบุตรนั้นสรุปได้ดังนี้

เนื่องจากโครงการที่ส่งเสริมให้ผู้ชายใช้วันลาเลี้ยงดูบุตรอย่างเช่น โครงการอิกูเมน โครงการซังคิวปาปา นั้น เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแนะนำและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิ์ที่ผู้ชายสามารถใช้วันลาตามกฎหมายได้ ทำให้กระแสด้านนี้ค่อย ๆ ทยอยขึ้นตามหากพิจารณาจากรายชื่อของบริษัทที่ได้รับรางวัล Ikukigyoo และสังกัดของผู้ที่ได้รับรางวัล Ikuboss ซึ่งมีแต่องค์กรรัฐหรือบริษัทขนาดใหญ่แล้ว (MHLW, n.d-d) อาจกล่าวได้ว่าการขอใช้วันลาหยุดยังคงอาจเป็นเรื่องยากสำหรับหน่วยงานหรือบริษัทขนาดกลางและเล็กที่มีจำนวนพนักงานน้อย เนื่องจากมีบุคลากรและงบประมาณไม่มากพอที่จะสนับสนุนการลาหยุดได้

ส่วนโครงการโอโธฮัง ฮะจิเมะโย แคมเปญนั้น กระแสที่สังคมตอบรับผ่านเว็บไซต์ที่รวบรวมความคิดเห็นผ่านทวีตเตอร์ จะเห็นได้ว่ามีความไม่พอใจโครงการอยู่บ้าง (Danganpomepome, 2018; Tsuya, n.d.) นอกจากนี้ ความคิดเห็นที่ไม่พึงพอใจต่อโครงการนี้ยังแบ่งได้เป็นสามประเด็นหลัก (Miki, 2017) ประเด็นแรกคือ “การทำอาหารของพ่อทำง่าย ๆ และหน้าตาไม่น่ากินก็ได้ แต่อาหารของแม่เป็นเช่นนั้นไม่ได้ใช้ไหม” ซึ่งเป็นกระแสความไม่พอใจที่เกิดจากคำจำกัดความของ “อาหารของพ่อ หรือ Ootoohan” ที่อธิบายไว้ว่า “ทำง่าย

ไม่ยุ่งยาก รูปร่างหน้าตาของอาหารอาจจะดูไม่ดีบ้าง แต่ถ้าอร่อย นี่แหละ อาหารของพ่อ” (GEBCO, 2016) ประเด็นที่สองคือ การที่จะให้ใช้เวลาทำอาหาร รัฐควรจะไปมุ่งดำเนินนโยบายที่ลดเวลาการทำงานซึ่งสำคัญกว่า และจะทำให้ผู้ชายที่เป็นสามีและพ่อมีเวลาสำหรับครอบครัวมากขึ้น และประเด็นที่สามคือ เสี่ยงจากผู้หญิงที่เป็นภรรยาที่มองว่าไม่ใช่แค่ทำอาหารเท่านั้น แต่ควรช่วยเก็บล้างให้เรียบร้อยด้วย ซึ่งกระแสเสียงในประเด็นที่สามนี้ น่าจะเป็นที่มาของการเกิดคดีประจำใจข้อที่ 5 ของคุณพ่อที่จะทำอาหารให้ครอบครัวด้วย

5. บทส่งท้าย

ความพยายามแก้ปัญหาอัตราการเกิดต่ำของรัฐโดยอ้างอิงทั้งข้อมูลสถิติภายในประเทศให้เห็นว่า ผู้ชายควรมีส่วนร่วมในงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตร รวมถึงการอ้างอิงสถิติระหว่างประเทศเพื่อให้เห็นว่า ผู้ชายญี่ปุ่นเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ที่เจริญแล้วยังนับว่ามีส่วนร่วมในเรื่องงานบ้านและเลี้ยงดูบุตรต่ำนั้น นำไปสู่ความพยายามของรัฐในการสร้างโครงการต่างๆ เพื่อไปให้ถึงเป้าหมายตัวเลขที่ตั้งไว้ในปี 2020 คือ ให้มีอัตราส่วนของผู้ชายที่ใช้วันลาเลี้ยงดูบุตรเป็นร้อยละ 80 และอัตราการใช้เวลาเลี้ยงดูบุตรและทำงานบ้านของผู้ชาย (สำหรับครอบครัวที่มีบุตรอายุไม่ถึง 6 ขวบ) เพิ่มขึ้นเป็น 2 ชั่วโมง 30 นาทีต่อวัน

จากการพิจารณาโครงการทั้งสามโครงการของรัฐในการส่งเสริมให้ผู้ชายมีส่วนร่วมในการทำงานบ้านและเลี้ยงดูบุตรนั้น นับได้ว่า เป็นโครงการที่พยายามปลูกฝังแนวความคิดใหม่ให้กับคนญี่ปุ่น โดยเฉพาะผู้ชายญี่ปุ่น ซึ่งโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมได้กีดกันผู้ชายออกจากการทำงานบ้านและการเลี้ยงดูบุตรมาหลายทศวรรษ นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา

ในด้านผลตอบรับการดำเนินโครงการ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง กล่าวได้ว่า กลุ่มคนที่ดำเนินการตามนโยบายรัฐได้ คือ กลุ่มหน่วยงาน

ราชการ หรือบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ นอกจากนี้ การ
รณรงค์โครงการที่สร้างกระแสสังคมเช่นเดียวกับงาน
อีเวนต์ของเอกชนอย่างเช่น โครงการโอโตฮัง ทำให้เกิด
คำวิพากษ์ว่า เป็นเพียงการใช้เงินภาษีโดยเปล่าประโยชน์
และรัฐควรให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดัน
โครงการพื้นฐานที่มีผลกับการใช้ชีวิตของคนใน

สังคม เช่น การปฏิรูประบบการทำงาน [Hatarakikata
kaikaku] เพื่อลดเวลาการทำงานที่ยาวนาน หรือการ
ปรับปรุงสภาพการจ้างงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม
เนื่องจากบทความนี้มีขอบเขตในการพิจารณาข้อมูลที่ได้
จากเว็บไซต์เท่านั้น ดังนั้น การประเมินผลสัมฤทธิ์ของ
แต่ละโครงการ จึงเป็นประเด็นที่ต้องศึกษาเชิงลึกต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] ปิยวรรณ อัสวราชันย์. (2560). *ผู้หญิงญี่ปุ่น เพื่อเธอ-เท่าเทียม*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [2] Cabinet office, Government of Japan. (n.d.). Shussei suu- shussei ritsu no suii. Retrieved from <https://www8.cao.go.jp/shoushi/shoushika/data/shusshou.html>.
- [3] Danganpomepome. (2018). Naikakufu no otoohan ga enjyooshi sugite ite kowai. Otoko no reshibi wa tomokaku toshi. Retrieved from <https://matome.naver.jp/odai/2149800721836335501>
- [4] Fukao, Kyoji. (2010). The Structural Causes of Japan's "Two Lost Decades". RIETI Highlight 2010 Special Edition., 23–28.
- [5] GEBCO (Gender Equality Bureau Cabinet Office). (n.d.). "Otoohan" sapootaa. Retrieved from <http://www.gender.go.jp/public/otouhan/supporter/index.html#container>
- [6] _____. (2016). Ohooan hajimeyoo kyampen. Retrieved from <http://www.gender.go.jp/public/otouhan/>
- [7] _____. (2017). Greetings from the Get Dads Cooking ambassador. Retrieved from http://www.gender.go.jp/english_contents/pr_act/otouhan/ambassador/index.html
- [8] Japan Cabinet office. (2018). Kyodo-Sankaku. No 12 June. Retrieved from <http://www.gender.go.jp/public/kyodosankaku/2018/201806/pdf/201806.pdf>
- [9] MHLW. (2019). Heisei 30 nendo koyoo kintoo kihon cyoosa (Sokuhoo han) o koohyuu shimasu. Retrieved from https://www.mhlw.go.jp/stf/newpage_05049.html
- [10] MHLW (Ministry of Health Labor and Welfare). (n.d.). Purojekuto o shiru Ikumen purojekuto towa. Retrieved from <https://ikumen-project.mhlw.go.jp/project/about/>
- [11] MHLW. (n.d.-a). Purojekuto o shiru; Ikumen purojekuto shuhi. Retrieved from <https://ikumen-project.mhlw.go.jp/project/concept/>
- [12] MHLW. (n.d.-b). Ikuji kyuugyoo o toru; Naze ima, dansei no ikuji kyuugyoo na no ka?. Retrieved from <https://ikumen-project.mhlw.go.jp/employee/concept/>
- [13] MHLW. (n.d.-c). Ikuji kyuugyoo o toru; Ikuji kyuugyoo seido towa. Retrieved from <https://ikumen-project.mhlw.go.jp/employee/system/>

- [14] MHLW. (n.d.-d). Dansei no ikukyuu ni torikumu: ikumen suishin kigyoo – ikubosu awaado jyushoosha. Retrieved from https://www.mhlw.go.jp/bunya/koyoukintou/pamphlet/pdf/ikuji_h28_11_02.pdf
- [15] MHLW. (n.d.-e). Nihon soo ikubosu sengen dooga (hirogare ikubosu no rin) kookai!. Retrieved from <https://www.mhlw.go.jp/ikubosu/>
- [16] MIC (Ministry of International Affairs and Communications). (2017). Heisei 28 nen shakai kihon cyoosa seikatsu jikan ni kansuru kekka: Yooyaku. Retrieved from <https://www.stat.go.jp/data/shakai/2016/pdf/youyaku2.pdf>
- [17] Miki, Tomoari. (2017). “Otoohan” “Kantan de iikara papa mo ryoori shiyoo” ga puchi enjyoosha 3 tsu no Riyuu. Huffpost. Retrieved from https://www.huffingtonpost.jp/tomoari-miki/otouhan_dad_b_17145008.html
- [18] Nihonkeizai shimbun denshihan. (2019, June 7). 18 nen no shyusseisuu 91.8 man nin, saitei o kooshin shyusseritsu wa 1.42. Nihonkeizai shimbun. Retrieved from <https://www.nikkei.com/article/DGXMZO45809520X00C19A6MM8000/>
- [19] Public relations office, Government of Japan. (2017). Papa ga Sankyuu kazoku ni sankyuu – sankyuu papa purojekuto. Retrieved from <https://www.gov-online.go.jp/useful/article/201603/2.html>
- [20] The Japan Institute for Labour Policy and Training. (n.d.). Zu 12 sengyoo shufu setai to tomo hataraki setai. Retrieved from <https://www.jil.go.jp/kokunai/statistics/timeseries/html/g0212.html>
- [21] Tsuya, Noriko. (n.d.). Shakai seikatsu kihon choosa kara mita shigoto to katei. Retrieved from <http://www.stat.go.jp/data/shakai/2006/ronbun/pdf/ronbun3.pdf>

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Affiliation: Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Corresponding email: asawapiya@hotmail.com

การวิเคราะห์สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข ในภาษาญี่ปุ่น *

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่นที่มีตัวเลข และเพื่อวิเคราะห์ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษร เก็บรวบรวมข้อมูลสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากพจนานุกรมสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่นจำนวน 5 เล่ม พบสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขทั้งสิ้น 1,611 สำนวน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะทั่วไปของสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขในภาษาญี่ปุ่นมี 4 รูปแบบ คือ สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขตัวเดียว ตัวเลขสองตัว ตัวเลขสามตัว และตัวเลขสี่ตัว การปรากฏของคำในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข มี 3 ลักษณะ คือ สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่ใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ความหมายตรงกันข้าม และความหมายอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ส่วนลักษณะการซ้ำในสำนวนอยู่ 3 ลักษณะ คือ ซ้ำตัวเลข ซ้ำคำ และซ้ำทั้งตัวเลขและซ้ำคำ ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรในภาษาญี่ปุ่น มีทั้งความหมายแฝงที่เกี่ยวกับจำนวนหรือปริมาณ และความหมายแฝงที่ไม่เกี่ยวกับจำนวนหรือปริมาณ ตัวเลขทุกตัวในสำนวนมีความหมายแฝง เพราะไม่สามารถแจกแจงจำนวนหรือความถี่ในการนับ แต่เป็นตัวเลขที่แสดงความหมายในเชิงเปรียบเทียบเพื่อสื่อความหมายถึงสิ่งอื่น

คำ

สำคัญ

สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่น ความหมายแฝงของตัวเลข ลักษณะทั่วไปของสำนวน
การปรากฏของคำในสำนวน ลักษณะการซ้ำในสำนวน

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณรายได้อะคาเดมิศาสตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีงบประมาณ 2557 และ บทความนี้ได้ปรับปรุงจากผลงานที่นำเสนอด้วยปากเปล่าในงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13 สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย วันที่ 14-15 พฤศจิกายน 2562

Analysis of Japanese Four-character Idiomatic Compounds with Numbers*

Abstract

This research aims to analyze the general characteristics of Japanese four-character idiomatic compounds with numbers and the connotations of numbers in four-character idiomatic compounds. Purposive sampling was employed for the data collection of the four-character idiomatic compounds from five Japanese idiom dictionaries of four-character idiomatic compounds containing 1,611 idioms. The research findings affirmed that the general characteristics of Japanese four-character idiomatic compounds with numbers consist of four patterns, i.e. four-character idiomatic compounds with one number; four-character idiomatic compounds with two numbers; four-character idiomatic compounds with three numbers; and four-character idiomatic compounds with four numbers. The presence of the word in the four-character idiomatic compounds with numbers comprises three types: four-character idiomatic compounds of similar meaning words; four-character idiomatic compounds of opposite meaning words; and four-character idiomatic compounds with the same group of meanings. Three aspects of repeated idioms include repeated numbers, repeated characters, and repeated numbers and characters. The connotations of numbers in the four-character idiomatic compounds infer both amount or quantity and something unrelated to amount or quantity. All of the numbers in the idiom stand for some nuances because they do not refer to amount or counting but rather the denotation of something else.

Key words

Japanese four-character idiomatic compounds, connotations of numbers, general characteristics, presence of the word, aspects of repeated idioms

* This research was supported by Faculty of Humanities, Srinakharinwirote University in fiscal year 2014

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การศึกษาสำนวนของแต่ละชาติมีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้แนวความคิด ศิลปะ การใช้ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม สังคม การเมือง การปกครอง และประวัติศาสตร์ของชาตินั้นๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะสำนวนจะสอดแทรกความรู้สึนึกคิด และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอดีตที่ผ่านมา สำนวนญี่ปุ่นมีทั้งส่วนที่เป็นของภาษาญี่ปุ่นเองและส่วนที่รับมาจากภาษาจีน ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วมีเป็นจำนวนมาก

ตัวเลขในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า 数字 (suuji) หรือ 漢数字 (kansuji) ซึ่งหมายถึงอักษรคันจิตัวเลขที่รับมาจากภาษาจีน และปรับใช้ให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมของตน การใช้ตัวเลขนับเป็นอารยธรรมทางภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่ไม่ว่าชนชาติใดก็ล้วนแต่เรียนรู้ที่จะใช้ตัวเลขต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่างกลมกลืน เพื่อสนองความต้องการในการคิดคำนวณ การนับจำนวนและการจดบันทึกต่างๆ เมื่อตัวเลขถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของสำนวนภาษาก็ย่อมได้รับการกำหนดค่าหรือให้ค่าตามไปด้วย ซึ่งคุณค่าที่ตัวเลขมีหรือได้รับนั้น อาจมีใช้เพียงคุณค่าทางภาษาเพียงเพื่อการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ด้วย

สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษร (四字熟語・Yojijukugo/Japanese Four-character Idiomatic Compounds) ที่มีตัวเลขประกอบอยู่ในภาษาญี่ปุ่นมีเป็นจำนวนมาก และมักปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งในสื่อสิ่งพิมพ์ ภาษาญี่ปุ่น เช่น หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือการ์ตูน แผ่นพับ ใบปลิว ป้ายโฆษณา คำขวัญ หรือป้ายประกาศเชิญชวนของบริษัทหรือองค์กร ภาพยนตร์ การ์ตูนอนิเมชัน หนังสือการ์ตูน ฯลฯ (นกสึนรุ่ แผลงศร, 2557, 75) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. 一日千秋 (ichi jitsu sen shuu) หนึ่งวัน พันฤดูไปไม่ร่วง

หมายถึง เฝ้ารอคอยอย่างใจจดใจจ่อ รู้สึกว่าเวลาผ่านไปอย่างเชื่องช้า

2. 七転八倒 (shichi ten bat tou) เจ็ด หมุนแปด ล้ม

หมายถึง การล้มลุกคลุกคลานต่อสู้กับอุปสรรคนานัปการ

3. 十人十色 (juu nin to iro) สิบ คน สิบ สี

หมายถึง สิบคนสิบอย่าง ต่างคนต่างใจ นานาจิตตัง

4. 百発百中 (hyap patsu hyaku chuu) ร้อยออก ร้อย กลาง

หมายถึง ถูกต้องไม่ผิดพลาด เป็นไปตามแผนการที่วางไว้

5. 千客万来 (sen kyaku ban rai) พัน ลูกค้า หมื่น มา

หมายถึง ลูกค้านั่นหลาม กิจการรุ่งเรือง

จะเห็นได้ว่า สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขในภาษาญี่ปุ่นเหล่านี้ น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งในด้านรูปแบบ ตำแหน่งของตัวเลขที่ปรากฏ การเลือกใช้ตัวเลข ความหมายของตัวเลข ทั้งความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยหรือความหมายแฝง และการให้ค่าของตัวเลขในเชิงเปรียบเทียบกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรในภาษาญี่ปุ่นที่มีตัวเลข เพื่อให้ทราบถึงลักษณะและความหมายของตัวเลขที่อยู่ในสำนวน อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น แก่คนไทยและการทำความเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของชาวญี่ปุ่นให้ดียิ่งขึ้น

2. ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของสำนวนคันจิประสม

4 ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่นที่มีตัวเลข

2. เพื่อวิเคราะห์ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษร

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลสำนวนคันจิประสม

4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข ซึ่งรวบรวมและสังเคราะห์จากพจนานุกรมสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่น จำนวน 5 เล่ม ได้แก่ 四字熟語・成句辞典 (竹田 晃、1998) 漢検四字熟語辞典 (日本漢字教育振興会、2012) 早引き 四字熟語大辞典 (ナツメ社、2012) 用例でわかる四字熟語辞典 (学研、2014) และ 新明解四字熟語辞典 (三省堂、2013) จำนวน 1,611 สำนวน

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 การให้ค่าตัวเลขในวัฒนธรรมญี่ปุ่น

大矢真一・片野善一郎 (1979) ジョルジュ・イフラー (1988) ドゥニ・ゲージ (1998) ชัญญพร ปริญาวุฒิชัย (2543) อรรถยา สุวรรณระดา (2555) และณภสินธุ์ แผลงศร (2557, 2559) กล่าวถึงการให้ค่าตัวเลขในวัฒนธรรมญี่ปุ่น สรุปได้ดังนี้

ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลอย่างมากจากจีนในสมัยนารา (ค.ศ.710-794) โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านอักษรศาสตร์ ญี่ปุ่นนำตัวอักษรจีนหรือที่รู้จักกันในนาม “อักษรคันจิ” มาใช้จดบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลเกี่ยวกับราชวงศ์ รวมทั้งเทพนิยาย และตำนานต่างๆ จึงเชื่อกันโดยทั่วไปว่าชาวญี่ปุ่นรับรูปสัญลักษณ์ตัวเลข ระบบการเขียนตัวเลขและการคิดคำนวณจากจีนมาปรับใช้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ตัวเลข 1 ในภาษาญี่ปุ่นเขียนด้วยอักษรคันจิ 「一」 หมายถึง หนึ่ง เท่ากับ ที่หนึ่ง ทั้งหมด ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับตัวเลข 1 เพราะถือว่า ตัวเลข 1 เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเป็นที่หนึ่ง ทั้งหมด ตัวเลข 1 ถือเป็นบิดาแห่งสรรพสิ่งในความเชื่อของชาวจีนโบราณ ซึ่งชาวญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลถ่ายทอดมาจากจีนแผ่นดินใหญ่พร้อมกับตัวอักษรคันจิและศาสนาพุทธ

ตัวเลข 2 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「二」 หมายถึง สอง อีก คู่ ถือเป็นเลขคู่ตัวแรก ศาสนาและลัทธิต่างๆ ในโลกนี้ให้ความสำคัญกับเลขคู่โดยเชื่อว่าเลขคู่เป็นสิริมงคล ชาว

ญี่ปุ่นรับอิทธิพลของศาสนาพุทธมาจากประเทศจีนซึ่งคำนึงถึงความสมดุลเพื่อให้เกิดความงามตามธรรมชาติ จึงให้ความสำคัญกับตัวเลข 2 นี้ด้วยเช่นกัน

ตัวเลข 3 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「三」 หมายถึง สาม เป็นตัวเลขแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโต และความเป็นสิริมงคล ความสูงส่งล้ำค่าหรือความบริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ (อรรถยา สุวรรณระดา, 2555: 285) การเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งแบบไม่จบสิ้น ซึ่งชาวญี่ปุ่นรับอิทธิพลนี้มาจากจีนที่ถือว่าเลข 3 เป็นตัวเลขมงคล ตามความเชื่อเรื่องจักรวาลเกิดจากการประกอบกันของฟ้า ดิน และมนุษย์ (ชัญญพร ปริญาวุฒิชัย, 2543, 9-10) โดยทั้งสามสิ่งนี้น่าจะเกิดจากพระอาทิตย์ พระจันทร์ และดวงดาว ดังนั้นไม่ว่าสภาพแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดวงดาวก็ยังคงอยู่คู่กับมวลมนุษย์ตลอดไป

ตัวเลข 4 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「四」 หมายถึง สี่ แม้เลข 4 จะเป็นเลขคู่ ทั้งชาวไทยและชาวจีนถือว่าเป็นตัวเลขมงคล แต่สำหรับชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าเป็นตัวเลขต้องห้าม เนื่องจากตัวเลขนี้มีเสียงอ่านคล้ายกับคำว่า 死 shi ซึ่งแปลว่า “ตาย” ดังนั้นชาวญี่ปุ่นจะไม่ใช้ตัวเลข 4 กับชั้นของตึก ห้องพักในโรงแรม ห้องคนไข้ จำนวนสิ่งของที่บรรจุลงในหีบห่อ หรือการให้ของขวัญก็绝不会ให้เป็นของจำนวนเลข 4 อย่างเด็ดขาด

ตัวเลข 5 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「五」 หมายถึง ห้า ในวัฒนธรรมญี่ปุ่นเลข 5 ถือเป็นตัวเลขมงคลตัวหนึ่งที่ได้รับการศรัทธาและชื่นชอบ เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงสิ่งที่พิเศษหรือความสำคัญ (อรรถยา สุวรรณระดา, 2555, 285) ชาวญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลมาจากจีน โดยชาวจีนเชื่อว่า (ชัญญพร ปริญาวุฒิชัย, 2543, 10) ธาตุทั้งห้า ได้แก่ ทอง น้ำ ไม้ ไฟ และดิน มีความสัมพันธ์กับทิศทางทั้งห้า คือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ และจุดศูนย์กลาง ธาตุทั้งห้านี้ต่างให้กำเนิดซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ทองให้กำเนิดน้ำ น้ำให้กำเนิดไม้ ไม้ให้กำเนิดไฟ ไฟให้กำเนิดดิน ดินให้กำเนิดทอง ในขณะเดียวกัน

ธาตุทองสามารถพิชิตธาตุไม้ได้ ธาตุไม้สามารถพิชิตธาตุดินได้ ธาตุดินสามารถพิชิตธาตุน้ำได้ ธาตุน้ำสามารถพิชิตธาตุไฟได้ และธาตุไฟสามารถพิชิตธาตุทองได้

ตัวเลข 6 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「六」 หมายถึงหก เป็นตัวเลขอีกตัวหนึ่งที่ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญ เพราะตัวเลข 6 เป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการคูณของตัวเลข 2 กับตัวเลข 3 ซึ่งเป็นตัวเลขมงคลทั้งคู่ ดังนั้น ในภาษาญี่ปุ่นจึงมีคำศัพท์ที่เป็นชื่อเรียกสรรพสิ่งหรือการมีอยู่ของจักรวาล เช่น

六情 (rokujou) อารมณ์ความรู้สึก 6 อย่าง ได้แก่ ความยินดี โกรธ เศร้า สนุกสนาน รักและเกลียด

六道 (rokudou) โลกทั้งหก ได้แก่ นรก เปรต สัตว์เดรัจฉาน อสูร มนุษย์ และสวรรค์

六方 (roppou) ทิศทั้งสี่ และโลกกับสวรรค์

六法 (roppou) ประมวลกฎหมายหลัก 6 ประการของญี่ปุ่น

ตัวเลข 7 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「七」 หมายถึงเจ็ด เป็นตัวเลขที่ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญและเป็นสัญลักษณ์เชื่อมโยงกับเทศกาลหรือคู่รัก (อรรถยา สุวรรณระดา, 2555, 285) จะเห็นได้จากเทศกาลทนะบะตะ 七夕 tanabata เทศกาลประจำปีของชาวญี่ปุ่น ซึ่งมีที่มาจากเทศกาลของจีนจะตรงกับวันที่ 7 เดือน 7 ของทุกปี กล่าวกันว่าเป็นวันที่ดาวสาวทอผ้ากับดาวหนุ่มเลี้ยงวัวมาพบกัน นอกจากนี้ตัวเลข 7 ยังแสดงถึงจักรวาลที่กว้างใหญ่ ไร้ซึ่งขอบเขต และตัวเลข 7 ยังเป็นตัวแทนของวิญญาณและการเสร็จสิ้นของการสร้างโลก ซึ่งคนโบราณเชื่อว่า โลกใช้เวลา 7 วันในการสร้างจึงกำหนดให้ 7 วันเป็นหนึ่งสัปดาห์

ตัวเลข 8 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「八」 หมายถึงแปด เป็นตัวเลขที่สะท้อนอิทธิพลด้านความคิดความเชื่อของจีนที่ชาวญี่ปุ่นได้รับว่า เลข 8 เป็นสัญลักษณ์การเฉลิมฉลองและความยินดีในความเจริญก้าวหน้า หมายถึงจำนวนมหาศาลจนไม่อาจนับได้ และตัวเลข 8 ยังแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์โดยมักปรากฏในตำนานเทพ

ญี่ปุ่นเพื่อสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของการเกษตร และสื่อถึงความลึกลับในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความตาย (อรรถยา สุวรรณระดา, 2552: 304) ตัวเลข 8 จึงเป็นตัวเลขอีกตัวหนึ่งที่ชาวญี่ปุ่นนิยมใช้ในปัจจุบัน แผงไว้ด้วยความหมายว่า มีความตั้งใจอย่างแรงกล้า ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง รวมถึงความเจริญรุ่งเรืองและความร่ำรวยอย่างมหาศาล

ตัวเลข 9 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「九」 หมายถึงเก้า แม้เลข 9 จะเป็นเลขคี่ที่ทั้งชาวไทยและชาวจีนถือว่าเป็นตัวเลขมงคลอันหมายถึงความต่อเนื่องยาวนาน แต่สำหรับชาวญี่ปุ่นเชื่อว่าเป็นตัวเลขที่ต้องหลีกเลี่ยง เพราะตัวเลข 9 มีเสียงอ่านตรงกับคำว่า 苦ku ซึ่งแปลว่า “ลำบาก ขมขื่น ยากแค้นลำเค็ญ” จึงไม่เป็นที่นิยมและพึงระมัดระวังไม่ให้มีตัวเลข 9 ในของขวัญของกำนัลที่จะมอบให้แก่บุคคลอื่นเด็ดขาด เพราะถือว่าผิดมารยาทอย่างร้ายแรงและแสดงถึงการไม่ใส่ใจในความรู้สึกของคนอื่น ซึ่งสังคมญี่ปุ่นเคร่งครัดเรื่องนี้มาก

ตัวเลข 10 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「十」 หมายถึงสิบ ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับเลข 10 ด้วยเช่นกันเพราะเป็นสัญลักษณ์แทนความบริบูรณ์ที่ชาวญี่ปุ่นต้องการแสวงหามาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล

นอกจากนี้ ตัวเลข 100 ที่เขียนด้วยอักษรคันจิ 「百」 หมายถึงหนึ่งร้อย มาก ตัวเลข 1,000 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「千」 หมายถึงหนึ่งพัน และตัวเลข 10,000 เขียนด้วยอักษรคันจิ 「万」 หมายถึงหมื่น ทั้งหลาย ทั้งสิ้น ทั้งมวล สรรพ ล้วนแต่เป็นจำนวนทวีคูณของเลข 10 「十」 เป็นตัวเลขที่ชาวญี่ปุ่นนิยมนำมาใช้ในการประกอบกับคำอื่นๆ อีกด้วย

4.2 ความหมายแฝงของคำ

山口(1997) กล่าวถึงความหมายของคำว่า 山 (yam) เป็นหน่วยของภาษาที่มีความหมายสมบูรณ์และใช้สื่อสารได้ ความหมายแบ่งได้เป็น 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. デノテーション (denotation) ตรงกับคำญี่ปุ่นว่า 中心の意味、客観の意味、指示の意味、外延、外示 (ความหมายโดยตรงหรือความหมายประจำรูป) หมายถึง ความหมายที่เป็นคุณสมบัติประจำรูปภาษาซึ่งเป็นที่ยอมรับและเข้าใจตรงกันในหมู่ผู้พูดภาษาเดียวกัน โดยมากมักเป็นความหมายที่อธิบายไว้ในพจนานุกรม

2. コノテーション (connotation) ตรงกับคำภาษาญี่ปุ่นว่า 周辺の意味、情意的意味、含蓄の意味、内包、共示 (ความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัย) หมายถึง ความหมายในระดับลึกนอกเหนือไปจากความหมายประจำรูปคำ ผู้อ่านจะต้องใช้ประสบการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และการเรียนรู้ภาษาโดยตรงที่เคยมีหรือเคยเกี่ยวข้องด้วยมาใช้ในการตีความ จึงจะเข้าใจในสิ่งที่ผู้สื่อสารหรือผู้พูดต้องการให้รับรู้

木藤冬樹 (1991, 1-19) กล่าวถึงความหมายแฝงไว้ว่า コノテーション (connotation/ความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัย) นั้นเดิมเป็นคำเก่าที่ใช้ในวิชาปรัชญาของโบราณโดย จอห์น·สตูเอิร์ต·มิล (John Stuart Mill) นักปรัชญาชาวอังกฤษ และ เลนาร์ด·บลูมฟิลด์ (Leonard Bloomfield) นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน เป็นผู้เริ่มต้นนำการศึกษาเรื่องความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัยเข้ามาใช้ในวงการภาษาศาสตร์ โดยเรียก コノテーション (connotation) ความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัยของคำซึ่งไม่มีความแน่นอนว่า 補足的価値 (sup-prementary Values) และเรียก デノテーション (denotation) ความหมายโดยตรง หรือความหมายประจำรูปว่า 明示の意味 (denotative meaning) เขายกตัวอย่างเลข “13” ว่านอกจากมีความหมายโดยตรงตามจำนวนในทางคณิตศาสตร์แล้ว ชาวยุโรปยังมีความเชื่อว่าเลข “13” มีความหมายแฝงเป็นนัยว่า “อัปมงคล” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งสำคัญ

ในวันที่ 13 อีกด้วย

นอกจากนี้ 木藤冬樹 (1991, 4) ยังกล่าวอีกว่า レナード・ブルームフィールド ได้แบ่ง コノテーション (connotation) ความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัยไว้ทั้งหมด 7 ประเภท ดังนี้

1. ความแตกต่างด้านสถานภาพทางสังคม ได้แก่ คำที่แสดงความหมายถึงคนระดับล่าง เช่น 粗野 (soya) หยาบคาย ชั้นต่ำ 卑俗 (hizoku) หยาบคาย ไพร่ แบบบ้านนอก 下品 (gehin) หยาบ ชั้นต่ำ ไม่เป็นผู้ดี และคำที่แสดงความหมายถึงคนระดับสูง เช่น 堅苦しい (katakurushii) เป็นพิธีรีตอง เจียบขีริม วางมาด 上品 (jouhin) ความเป็นผู้ดี ความสง่างาม ความมีรสนิยม

2. ความเป็นแหล่งกำเนิดหรือภูมิภาคนิยม ได้แก่ การถือว่าสำนวนภาษาของชาวสกอตแลนด์และชาวไอแลนด์มีความไพเราะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากสำนวนภาษาอังกฤษธรรมดาของคนทั่วไป

3. รูปคำที่แสดงความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพ ได้แก่ คำศัพท์ที่เกิดจากอาชีพหรือตำแหน่งงาน เช่น ภาษาที่ใช้ในกิจการเดินเรือ ภาษากฎหมาย

4. รูปคำที่แสดงความเป็นวิชาการ ได้แก่ คำศัพท์ที่ใช้พูดอย่างเป็นทางการ เป็นที่น่าสนใจแต่เมื่ออ่านสิ่งที่นักวิชาการหรือผู้ที่มีการศึกษาสูงเขียนแล้วจะรู้สึกว่ามันน่าเบื่ออย่างยิ่ง เพราะใช้สำนวนภาษาที่เข้าใจยากและรู้กันเฉพาะในวงการเท่านั้น

5. รูปคำภาษาต่างประเทศ ทุกประเทศจะมีคำเรียกชาวต่างชาติที่สะท้อนถึงความคิดหรือมุมมองที่มีต่อชนชาตินั้นๆ ทั้งสิ้น

6. ภาษาสแลง ได้แก่ คำพวน คำวัยรุ่น คำคะนอง คำที่เกิดใหม่

7. รูปคำแสดงความไร้มารยาท ได้แก่ คำว่า god, devil, heaven เป็นคำที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์จึงใช้เฉพาะในกรณีที่เป็นเรื่องจริงจังเท่านั้น เช่น การห้ามพูดคำว่า die, death ในบริเวณโรงพยาบาล หรือการห้ามพูดเรื่องลามกอนาจาร

丸山圭三郎 (2014) กล่าวว่า ความหมายของคำในภาษาบนโลกนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ เหมือนกับ木藤冬樹 (1991, 1-19) แต่ใช้คำในภาษาญี่ปุ่นว่า外示の意味 (最大公約数的意味、denotation) と共示の意味 (個人的、情況の意味、connotation)

นอกจากนี้ ยังได้อธิบายเพิ่มอีกว่า デノテーション (denotation) คือ 「明示」 และ コノテーション (connotation) คือ 「伴示・共示」 โดยยกตัวอย่างคำว่า 鍵 ความหมายตรงตามรูปภาษาคือของที่ใช้สอดเข้าไปในรูเพื่อเปิดหรือปิด 錠の穴の中に入れて、それを開閉するものである」 ความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัยหมายถึงของสำคัญที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา 「問題の解決にとって重要なもの」 จะเห็นได้ว่ามีความหมายกว้างกว่าความหมายตามรูปคำ ดังนั้นต้องอาศัยประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งจึงจะสามารถเข้าใจและใช้อย่างถูกต้องตามบริบทของสังคมนั้นๆ

5. วิธีดำเนินการวิจัย

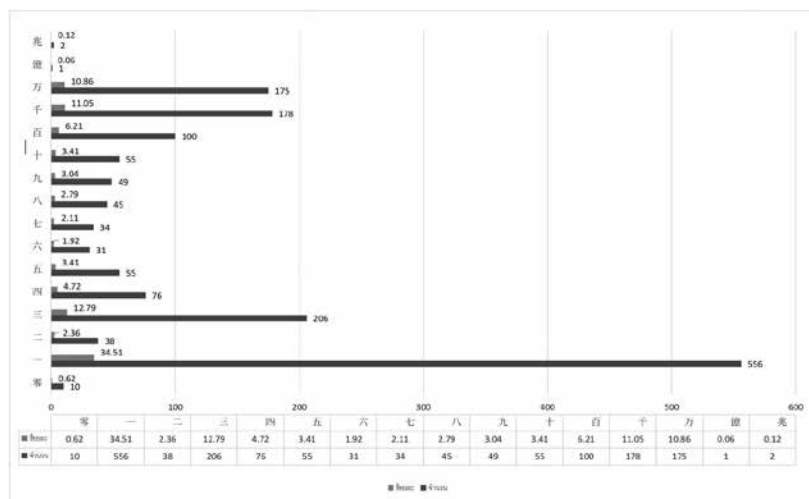
ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากพจนานุกรมจำนวนคันจิ

ประสม 4 ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่น บันทึกข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยสร้างเป็นฐานข้อมูล (Database) แล้วจึงถอดความและแปลสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขเป็นภาษาไทย จากนั้นนำข้อมูลมาศึกษา แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ลักษณะทั่วไปของสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข และความแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษร นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

6. ผลการวิจัย

6.1 ลักษณะทั่วไปของสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข

สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขในภาษาญี่ปุ่นมีจำนวนทั้งสิ้น 1,611 สำนวน และมีครบทุกอักษรตัวเลข ตั้งแต่อักษรตัวเลข 「零」 rei (ศูนย์) ถึงอักษรตัวเลข 「兆」 chou (ล้านล้าน) โดยมีสำนวนที่มีตัวเลข 「一」 ichi (หนึ่ง) มากที่สุด คือ 556 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 34.51 รองลงมาคือ เลข 「三」 san (สาม) มี 206 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 12.78 ถัดไปคือ เลข 「千」 sen (พัน) มี 178 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 11.05 และ เลข 「万」 man (หมื่น) มี 175 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 10.86 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิแสดงจำนวนสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข

ผลการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของสำนวนคันจิ ประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข มีดังนี้

6.1.1 รูปแบบของสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข

รูปแบบของสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขในภาษาญี่ปุ่น สามารถแบ่งตามโครงสร้างของสำนวนได้ 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขตัวเดียว มีจำนวนมากที่สุดคือ 889 สำนวนและมีครบทุกตัวเลข 2) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขสองตัวมีจำนวน 708 สำนวน โดยมีเกือบทุกตัวเลข ยกเว้นเลข 「零」 rei (ศูนย์) และเลข 「兆」 chou (ล้านล้าน) 3) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขสามตัวมีจำนวน 11 สำนวน และ 4) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข สี่ตัวมีเพียง 3 สำนวน

6.1.2 การปรากฏของคำในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข

การปรากฏของคำในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขในภาษาญี่ปุ่นมี 3 ลักษณะ คือ 1) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่ใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน 2) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่ใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม และ 3) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่ใช้คำที่มีความหมายอยู่ในกลุ่มเดียวกัน

6.1.3 การซ้ำตัวเลขและคำในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข

สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขในภาษาญี่ปุ่นมีการซ้ำในสำนวนอยู่ 3 ลักษณะ คือ 1) การซ้ำตัวเลข 2) การซ้ำคำ และ 3) การซ้ำทั้งตัวเลขและซ้ำคำ

6.2 ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลข

ตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรในภาษาญี่ปุ่นมีความหมายแฝง แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่เกี่ยวกับจำนวนหรือปริมาณ และความหมายแฝงของตัวเลข

ในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่ไม่เกี่ยวกับจำนวนหรือปริมาณ สรุปได้ดังนี้

6.2.1 ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่เกี่ยวกับจำนวนหรือปริมาณ แบ่งได้ 3 ประเภท คือ 1) ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่บ่งจำนวนหรือปริมาณมาก 2) ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่บ่งจำนวนหรือปริมาณน้อยและ 3) ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่บ่งจำนวนหรือปริมาณทั้งหมด

6.2.2 ความหมายแฝงของตัวเลขในสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่ไม่เกี่ยวกับจำนวนหรือปริมาณ แบ่งได้ 6 ประเภท คือ 1) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขให้ความหมายแฝงเกี่ยวกับเวลา 2) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขให้ความหมายแฝงว่า เปลี่ยนแปลง 3) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขให้ความหมายแฝงว่า ไม่เปลี่ยนแปลง 4) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขให้ความหมายแฝงว่า วุ่นวาย 5) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขให้ความหมายแฝงว่า เพียงลำพัง และ 6) สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขให้ความหมายแฝงว่า เหมือนกัน อย่างเดียวกัน

7. อภิปรายผล

7.1 ชาวญี่ปุ่นนิยมเลขคี่

ผลการวิจัยพบว่า สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขในภาษาญี่ปุ่นมีทั้งสิ้น 1,611 สำนวน มีสำนวนที่มีเลขคี่ (奇数-kisuu) ปรากฏอยู่มากถึง 900 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 55.87 กล่าวได้ว่าชาวญี่ปุ่นนิยมเลขคี่ การดำรงชีวิตประจำวันของชาวญี่ปุ่นโดยทั่วไป นิยมใช้ตัวเลขที่เป็นเลขคี่ ได้แก่ เลข 「一」 ichi (1) เลข 「三」 san (3) เลข 「五」 go (5) และเลข 「七」 shichi, nana (7) แต่ไม่นิยมใช้ตัวเลขที่เป็นเลขคู่ (偶数-guusuu) ได้แก่ เลข 「二」 ni (2) เลข 「四」 shi, yon (4) และ

เลข 「六」 roku (6) เท่าใดนัก

ดังจะเห็นได้จากกรณีการให้ของขวัญและของกำนัลทุกชนิดจะให้เงินหรือสิ่งของที่เป็เลขคู่เสมอ รวมถึงเงินที่ให้เป็ของขวัญปีใหม่ お年玉 (otoshidama) และเงินช่วยงานในพิธีการฉลองเนื่องในโอกาสต่างๆ จะเป็จำนวนเงินที่เป็เลขคู่ กล่าวคือ จะใส่ซองให้เป็จำนวนเงินตั้งแต่ 1,000 เยน (1千円 sen-en), 3,000 เยน (3千円 sansen-en), 5,000 เยน (5千円 gosen-en) หรือ 10,000 เยน (1万円 ichiman-en), 30,000 เยน (3万円 sanman-en), 50,000 เยน (5万円 goman-en) เพราะชาวญี่ปุ่นมีความเชื่อว่า เลขคูนั้นหารลงตัวจึงมักทำให้คิดเชื่อมโยงไปถึงเรื่องการแบ่งแยก แยกแยะ กระจัดกระจาย ซึ่งถือเป็เรื่องไม่ดี ดังนั้นจึงเป็มารยาทและธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันมาในสังคมโดยจะหลีกเลี่ยงการให้สิ่งของหรือเงินที่เป็เลขคูนั่น

เมื่อไปไหว้พระที่ศาลเจ้าชาวญี่ปุ่นยังนิยมทำบุญโดยใช้เงินเหรียญ 5 เยน (五円 go-en) หย่อนใส่ในตู้ไม้รับบริจาค นอกจากเลข 5 จะเป็เลขคู่แล้ว จำนวนเงิน 5 เยน (五円 go-en) ยังออกเสียงเหมือนกับคำว่า 御縁 (go-en) ที่มีความหมายว่า “สายสัมพันธ์หรือบุญกรรมที่ทำร่วมกันมา” นอกจากนี้ชาวญี่ปุ่นยังนิยมเงินจำนวน 15 เยน (15円 juugo-en) 25 เยน (25円 nijuu-go-en) และ 45 เยน (45円 yonjuugo-en) เพราะออกเสียงตรงกับคำว่า 十分ご縁-juubungo-en (บุญกรรมที่ทำร่วมกันมาอย่างเพียงพอ) 二重ご縁-nijuugo-en (สายสัมพันธ์ซ้อนกันสองชั้น) 始終ご縁-shijuugo-en (สายสัมพันธ์ตั้งแต่ต้นจนจบ) แต่ชาวญี่ปุ่นจะหลีกเลี่ยงการทำบุญด้วยเหรียญ 10 เยน เพราะจำนวนเงิน 10 เยน ออกเสียงตรงกับคำว่า 遠縁 (too-en) มีความหมายว่า ความสัมพันธ์แบบห่างๆ หรือญาติห่างๆ

พิธีทำบุญฉลองวันแรกเกิดครบรอบ 7 วันของเด็กญี่ปุ่นจะจัดขึ้นในช่วงกลางคืนของวันที่ 7 หลังคลอดมาได้ 7 วัน ซึ่งเป็นพิธีการสำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตเด็ก และยังมีพิธีการฉลองการเจริญเติบโตของเด็กที่เรียกว่า 七五

三 (shichi-go-san/ 7-5-3) เป็พิธีการฉลองสำหรับเด็กผู้ชายที่มีอายุครบ 3 ขวบ กับ 5 ขวบ และเด็กผู้หญิงอายุครบ 3 ขวบ กับ 7 ขวบ โดยครอบครัวที่มีเด็กอายุครบรอบเหล่านี้อแม่จะให้เด็กสวมใส่ชุดกิโมโนแบบทางการ พาไปไหว้พระ ทำพิธีที่วัดในวันที่ 15 เดือนพฤศจิกายน (11月15日) ซึ่งเป็นเลขคี่ทั้งสิ้น

วันเฉลิมฉลองเทศกาลสำคัญประจำปีของชาวญี่ปุ่นล้วนเป็วันที่ตรงกับเลขคี่ทั้งสิ้น ได้แก่ วันที่ 7 เดือนมกราคม (1月7日) เป็วันที่ชาวญี่ปุ่นกินข้าวต้มใส่สมุนไพร 7 ชนิด เพื่อความโชคดีและมีสุขภาพแข็งแรง วันที่ 3 มีนาคม (3月3日) เป็เทศกาลเด็กผู้หญิง วันที่ 5 พฤษภาคม (5月5日) เป็วันเด็กผู้ชาย วันที่ 7 กรกฎาคม (7月7日) เป็วันเทศกาลทงนาระบะตะ และ วันที่ 9 กันยายน (9月9日) เป็วันวันสารทิวีซุวัต (กลางวันจะยาวเท่ากับกลางคืน)

นอกจากนี้ หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ชาวญี่ปุ่นชื่นชอบและมีความผูกพันอย่างลึกซึ้งกับเลขคี่คือ บทกวีไฮกุ (俳句-haiku) ที่มีข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ว่าต้องประกอบด้วยคำจำนวน 17 พยางค์ต่อหนึ่งบทแบบ 5-7-5 กล่าวคือ 1 บทมี 3 วรรค วรรคที่หนึ่งมี 5 พยางค์ วรรคที่สองมี 7 พยางค์ และวรรคสุดท้าย มี 5 พยางค์ และบทกลอนโบราณญี่ปุ่น (和歌-waka) ก็มีข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ว่าต้องประกอบไปด้วยคำจำนวน 31 พยางค์ต่อหนึ่งบทแบบ 5-7-5-7-7 กล่าวคือ 1 บทมี 5 วรรค วรรคที่หนึ่งมี 5 พยางค์ วรรคที่สองมี 7 พยางค์ วรรคที่สามมี 5 พยางค์ วรรคที่สี่ มี 7 พยางค์ และวรรคสุดท้ายมี 7 พยางค์

จะเห็นได้ว่า ชาวญี่ปุ่นนิยมเลขคี่อย่างมาก ทำให้การใช้เลขคี่มีอยู่ทั่วไป แต่มักจะไม่นิยมเลขคูนั่นเท่าใดนัก ยกเว้นเลข 「八」 hachi (8) ที่ญี่ปุ่นถือว่าเลข 8 เป็เลขมงคล กล่าวคือ มีความเชื่อว่า เป็เลขแห่งความสมบูรณ์ ความสมดุล ที่มาจากความเชื่อเรื่องศาสตร์แห่งความสมดุลของลัทธิขงจื้อ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็เพราะได้รับอิทธิพลจากจีนมาตั้งแต่สมัยโบราณที่แบ่งเลข 1 ถึงเลข

10 ออกเป็นเลขคี่และเลขคู่ กำหนดให้เลขคี่แทนสวรรค์ กับแสงสว่าง และกำหนดให้เลขคู่แทนนรกกับเงามืด ในลักษณะตรงกันข้ามดังกล่าว จึงเกิดความเชื่อว่าเลขคี่เป็น เลขมงคล และเลขคู่ไม่เป็นมงคล

7.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเลขมงคลและเลขไม่เป็นมงคล

ชาวญี่ปุ่นนอกจากจะนิยมเลขคี่แล้วยังถือว่า เลข 「三」 san (3) เป็นเลขมงคล เพราะเป็นเลขที่แสดง ถึงโลกมนุษย์ สวรรค์ และนรก ครอบคลุมทุกแง่มุมของ ชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งสิ่งของ เรื่องราว และ จิตใจ หรือแม้แต่ครอบครัวที่ยอมรับกันว่าเป็นครอบครัว สมบูรณ์ยังต้องประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ พ่อ แม่ ลูก (親子-oyako) ที่อยู่กันอย่างพร้อมเพรียง สิ่ง ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ มีการนำสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปเชื่อมโยงกับเลข 「三」 san (3) และออกเสียงคำหรือสำนวนให้สอดคล้องกับ เลข 「三」 san (3) ที่ให้ความหมายที่ดีและเกิดจินตนาการ ในด้านบวกว่า ดีที่สุดหรือยิ่งใหญ่ที่สุด 3 อย่าง อันเป็นที่ รู้จักและยอมรับกันทั่วไป เช่น คำเรียกปราสาทที่ยิ่งใหญ่ ของญี่ปุ่น 3 แห่ง (三大城-sandaijou) ได้แก่ ปราสาท โอซากะ (大阪城-oosakajou) ปราสาทนาโงยะ (名古屋城-nagoyajou) และปราสาทคุมะโมะโต (熊本城-kumamotojou) คำเรียกสวนที่มีทิวทัศน์สวยงาม ที่สุด 3 แห่ง (三大名園-sandaimeien) ได้แก่ สวน คะอิระกุ (偕楽園-kairakuen) สวนเคนโรกุ (兼六園-kenrokuen) และสวนโคระกุ (後楽園-korakuen) คำเรียกภูเขาที่ใหญ่และสูงที่สุด 3 แห่ง (三大名山-sandaimeizan) ได้แก่ ภูเขาฟูจิ (富士山-fujisan) ภูเขาอะกุซัง (白山-hakuzan) และภูเขาทะเตยะมะ (立山-tateyama)

เลข 「八」 hachi (8) ถึงแม้เป็นเลขคู่แต่ด้วย ลักษณะของตัวอักษรคันจิที่ดูดีใหญ่และมีความหมาย ว่า แผ่กว้างออกไป ชาวญี่ปุ่นเชื่อตามคติของชาวจีน

โบราณที่ว่าตัวเลข 「八」 hachi (8) เป็นตัวเลขแห่ง อนาคตที่สดใสและความหวังอันรุ่งเรือง ชาวญี่ปุ่นจึงชื่นชอบและถือว่าเป็นเลขมงคลอีกเลขหนึ่ง ดังจะเห็นได้จาก ประเทศญี่ปุ่นสมัยก่อนแบ่งรูปแบบการปกครองออกเป็น 8 แคว้น/มณฑล (大八州(国)-daihasshuu(kuni)) และแบ่งพื้นที่ตามสภาพภูมิศาสตร์เป็น 8 เกาะใหญ่ (大八島-daihattou) แสดงความหมายถึง ความภาค ภูมิใจในถิ่นกำเนิดว่าเป็นประเทศที่กว้างใหญ่และ สวยงามยิ่ง นอกจากนี้ ชาวญี่ปุ่นยังเชื่อกันมาตั้งแต่สมัย โบราณว่า ต้นสืบเชื้อสายมาจากดวงอาทิตย์ กล่าวคือ เชื่อกันว่ามีกำเนิดมาจากทิศใดทิศหนึ่งจาก 8 ทิศโดย มีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง ดังนั้นตัวเลข 「八」 hachi (8) จึงให้ความหมายว่า สมบูรณ์แบบ (完璧-kanpeki) ความแข็งแกร่ง (強さ-tsuyosa) บรรลุถึงขั้นสูงสุด (最高至上-saikoushijou)

เลขที่ชาวญี่ปุ่นมักหลีกเลี่ยงโดยเชื่อกันว่าเป็น เลขไม่เป็นมงคลคือ เลข 「四」 shi, yon (4) กับ เลข 「九」 kyuu, ku (9) โดยเลข 「四」 shi, yon (4) ออก เสียงตรงกับคำว่า 死(shi) หมายถึง ตาย ความตาย และ เลข 「九」 kyuu, ku (9) ออกเสียงตรงกับคำว่า 苦(ku) หมายถึง ทุกข์ยาก ลำบาก จึงถือว่าเป็นเลขไม่ดีและไม่ เป็นมงคลที่ควรหลีกเลี่ยง กอปรกับประเทศญี่ปุ่นตั้งอยู่ บนเกาะมีทะเลล้อมรอบและเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ บ่อยครั้งมาตั้งแต่สมัยโบราณ ต้องอาศัยความอดทนและ มุ่งมั่นอย่างแรงกล้าเพื่อให้ผ่านพ้นภัยพิบัติและเรื่องราวที่ ไม่สามารถหาคำตอบในขณะนั้นไปได้ จึงเกิดข้อห้าม ต่าง ๆ ขึ้นในสังคม เพื่อขจัดความเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิด เหตุร้ายและภัยพิบัติเหล่านั้น ชาวญี่ปุ่นจึงพยายาม หลีกเลี่ยงสิ่งที่คิดว่าไม่ดีไว้ก่อนเท่าที่จะทำได้ นอกจากนี้ นี่ยังหลีกเลี่ยงการใช้เลข 14 (十四-juushi) และ 24 (二十四-nijuushi) เพราะออกเสียงตรงกับคำว่า 重死(juushi) ถึงแก่ความตาย และ 二重死(nijuushi) ตาย สองครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นลางไม่ดี

เลขจำนวน 3396 (sansankuroku) 4279

(shininaku) 4989 (shikuhachiku) และ 8342 (hachisanshini) ก็เช่นกัน ชาวญี่ปุ่นมักจะหลีกเลี่ยงไม่ให้ใช้เพราะออกเสียงตรงกับสำนวนและวลีว่า 散々-sansankurou (ทุกข์ยากลำบากซ้ำๆ) 死に泣く-shi ni naku (ร้องไห้เสียใจกับการตาย) 四苦八苦-shikuhakku (ความลำบากยากแค้น การตรากตรำ ลำเค็ญ) 破産死に-hasanshini (ตายเพราะล้มละลาย) รวมถึงจะเลี่ยงการใช้เลข 94 (kyuujuuyon/kushi) ด้วย เพราะออกเสียงเหมือนกับคำว่า 苦死(kushi) ที่แปลว่า ตายทุกข์ทรมาน และด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ชาวญี่ปุ่นยังห้ามให้หิ (櫛-kushi) เป็นของขวัญแก่บุคคลอื่น เพราะออกเสียงเหมือนกับเลข 9 และเลข 4

ดังนั้น เพื่อเลี่ยงข้อห้ามดังกล่าวข้างต้นชาวญี่ปุ่นจึงออกเสียงเลข 4 ว่า ยง (よ yon) หรือ โยะ (よ yo) เพื่อใช้เชื่อมโยงไปถึงคำว่า 良し (yoshi) หรือ よい (yoi) หมายถึง ดีหรือความดี ซึ่งมีชาวญี่ปุ่นบางคนตัดสินใจจดทะเบียนรถยนต์และอ่านป้ายทะเบียนรถด้วยความเข้าใจในแง่ดีกับหมายเลข 4444 ว่า よしよしよしよし (yoshi yoshi yoshi yoshi) นอกจากนี้ ยังมีโฆษณาทางโทรทัศน์กล่าวถึงเบอร์โทรศัพท์แบบไม่เสียเงินหมายเลข 0120-444-444 ด้วยหน้าตายิ้มแย้มอย่างมีอารมณ์ขันว่า ～よんよんよん、よんよんよん(yon yon yon, yon yon yon) ถือเป็นกลยุทธ์การโฆษณาที่แยบยลเพื่อให้ผู้ชมจดจำหมายเลขโทรศัพท์ได้

เลข 「四」 shi, yon (4) แม้จะเชื่อกันว่าเป็นเลขที่ไม่เป็นมงคล แต่เมื่อพยายามนำไปใช้ร่วมกับตัวเลขอื่นให้ความรู้สึกในทางบวกได้ เช่น หมายเลขทะเบียนรถ 8400 (hachi-shi-rei-rei) อ่านออกเสียงให้ฟังตรงกับคำว่า 走れ (hashire) หมายความว่า วิ่งได้ หรือออกรถได้ หมายเลขโทรศัพท์ของร้านขายยา 1424 (ichi-shi-ni-shi) อ่านออกเสียงให้ฟังตรงกับคำว่า 医師不要 (ishifuyou) หมายความว่า ไม่จำเป็นต้องพึ่งหมอ หมายเลขโทรศัพท์ของสำนักพิมพ์หรือบริษัทสื่อสิ่งพิมพ์ 3746 (san-nana-shi-roku) อ่านออกเสียงให้ฟังตรง

กับคำว่า みな読む (minayomu) หมายความว่า ทุกคนอ่าน หรือใครๆ ก็อ่านกัน ทั้งนี้ชาวญี่ปุ่นยังประยูการออกเสียงตัวเลขที่ไม่เป็นมงคล และไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ต้องเร่งรีบทำธุรกิจการงานแข่งกับเวลา โดยจะเห็นได้จากร้านซักรีดหรือร้านสะดวกซื้อต่างๆ เรียกหมายเลข 8814 (hachi-hachi-ichi-yon) ว่า はやいよ (hayaiyo) ซึ่งมีความหมายว่า รวดเร็ว

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับตัวเลขของชาวญี่ปุ่นเกี่ยวข้องกับความเชื่อและความลึกลับที่มีอยู่ในธรรมชาติ แต่การใช้ตัวเลขของคนญี่ปุ่นเป็นอิทธิพลจากความรู้สึกของคำหรือการออกเสียงคำที่มีตัวเลขเหล่านั้นมากกว่าการได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางศาสนา ดังนั้น ชาวญี่ปุ่นจึงพยายามที่จะปรับใช้ตัวเลขที่มีอยู่ให้เกิดความรู้สึกที่เป็นมงคล เพื่อความสบายใจในการใช้ตัวเลข

7.3 ความหมายแฝงทางด้านภาษาของตัวเลขในสำนวนญี่ปุ่น

โดยทั่วไปตัวเลขเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์แทนค่าในการนับและแสดงจำนวนเท่านั้น แต่เมื่อนำตัวเลขมาใช้ร่วมกับตัวอักษรหรือคำอื่นๆ ในสำนวนคันจิ ประสม 4 ตัวอักษรแล้วจะทำให้ตัวเลขมีความหมายต่างไปจากเดิม เนื่องจากอิทธิพลด้านวัฒนธรรมและสภาพสิ่งแวดล้อม รวมกับความรู้ลึกลับนึกคิดของชาวญี่ปุ่นที่มีต่อตัวเลข ทำให้ในมุมมองของชาวญี่ปุ่นตัวเลขนอกจากจะเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนับและแสดงจำนวนแล้วยังใช้ตัวเลขสื่อถึงความหมายต่างๆ อีกมากมาย ดังจะเห็นได้จากจำนวนสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่ใช้สื่อสารอยู่ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับตัวเลขล้วนแต่เป็นการใช้ตัวเลขเพื่อสื่อความหมายแฝงหรือความหมายเปรียบเทียบต่างๆ ทั้งสิ้น เช่น

1. บรรยายคนเหลาะแหละ ขี้เบื่อไม่มีความอดทนทำอะไรไม่ประสบความสำเร็จว่า

三日坊主 (mik ka bou zu) สาม วัน กุฎี เจ้าบ้าน หมายถึง เหลาะแหละขี้เบื่อไม่มีความอดทน

ทำอะไรติดต่อกันได้ไม่นาน (มาจากการบวชเป็นพระได้เพียง 3 วันก็สึก)

2. บรรยายสภาพความวุ่นวายแตกความสมัคคีไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันว่า

四分五裂 (shi bun go retsu) สี่ ส่วน ห้า ฉีก หมายถึง ความแตกแยกวุ่นวาย สิ่งที่เป็นกลุ่มก้อนไม่เป็นหนึ่งเดียว

3. เรียกบุคคลที่ตระหนี่ถี่เหนียวมากแม้แต่ขนเส้นเดียวก็ไม่ยอมให้ร่วงว่า

一毛不拔 (ichi mou fu batsu) หนึ่ง ขน ไม่ ร่วง หมายถึง ตระหนี่ถี่เหนียวมากแม้แต่เศษเสี้ยวก็ไม่ยอมให้ใคร

4. บรรยายสภาพการเฝ้าตั้งตาอย่างกระวนกระวายด้วยความรักใคร่ห่วงใยอย่างมากว่า

一日千秋 (ichi jitsu sen shuu) หนึ่ง วัน พัน ฤดูใบไม้ร่วง

หมายถึง การรอคอยอย่างใจจดจ่อ การตั้งตารออย่างกระวนกระวาย

5. บรรยายสถานการณ์ที่รอดความเป็นความตายมาได้อย่างปฏิหาริย์ว่า

九死一生 (kyuu shi is shoo) เก้า ตาย หนึ่ง ชีวิต

หมายถึง รอดชีวิตได้อย่างหวุดหวิด

6. ชื่นชมบุคคลที่ต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ นานาอย่างอดทนโดยไม่ละความพยายามว่า

七転八起 (shichi ten hak ki) เจ็ด หมุน แปด ลูกขึ้น

หมายถึง การล้มแล้วลุกไม่ละความพยายาม

7. บรรยายสภาพที่กำลังทำมาค้าขึ้นมีลูกค้ามาอุดหนุนกันอย่างมากมายว่า

千客万来 (sen kyaku ban rai) พัน ลูกค้า หมื่น มา

หมายถึง ลูกค้าล้นหลาม กิจการค้าขายรุ่งเรือง

จะเห็นได้ว่า ตัวเลขในสำนวนข้างต้น มิได้เป็น

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนับและแสดงจำนวนแต่อย่างใด แต่เป็นการใช้ตัวเลขในเชิงเปรียบเทียบเพื่อสื่อความหมายถึงสิ่งอื่นได้อย่างลงตัว ทั้งนี้ต้องอาศัยการเรียนรู้ให้เข้าใจจนสามารถวิเคราะห์หรือตีความ จึงจะเข้าถึงความหมายของสำนวนที่ถูกต้องและนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมตรงกับบริบทที่ต้องการสื่อสาร

8. สรุปและข้อเสนอนแนะ

ภาษาเป็นวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุคคลในสังคมครบทุกมิติ ปรากฏการณ์ทางภาษาที่พบในงานวิจัยนี้ กล่าวคือ รูปแบบของสำนวน การปรากฏของคำในสำนวน การซ้ำตัวเลขและคำในสำนวน และความหมายแฝงของสำนวนทั้งที่เกี่ยวข้องกับจำนวนหรือปริมาณ และไม่เกี่ยวข้องกับจำนวนหรือปริมาณ มีผลมาจากการใช้ภาษาสื่อสารกันจนตกผลึกกลายเป็นวัฒนธรรม ดังนั้น ต้องอาศัยประสบการณ์ในการเรียนรู้ อย่างลึกซึ้ง จึงจะสามารถเข้าใจและใช้อย่างถูกต้องตามบริบทของสังคม ผู้วิจัยมีข้อเสนอนแนะดังนี้

8.1 ข้อเสนอนแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. การนำสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขไปสอนควรแน่ใจว่าผู้เรียนมีความพร้อมในเรื่องของระดับความสามารถภาษาญี่ปุ่นหรือไม่ อย่างไรก็ตาม อาจารย์ผู้สอนอาจเลือกเฉพาะสำนวนที่เห็นว่าน่าสนใจและเป็นประโยชน์ไปใช้สอนที่ละสำนวน โดยอธิบายสำนวนที่มีอักษรคันจิตัวเลขและอักษรคันจิตัวอื่นๆ ที่อยู่ในสำนวนไปพร้อมกัน

2. ควรสอนสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรที่มีตัวเลขจากสำนวนที่มีตัวเลขน้อยไปหามากเรียงตามลำดับ กล่าวคือ เริ่มสอนตั้งแต่สำนวนที่มีเลข 一、二、三、四、五、六、七、八、九、十、百、千、万、億、兆、零 และควรพยายามสอนเฉพาะสำนวนที่มีตัวเลขเดียวอยู่ในสำนวนก่อนเพื่อป้องกันความสับสนและเข้าใจความหมายผิด

3. เมื่ออธิบายความหมายของสำนวนและยกตัวอย่างการใช้ตามบริบทต่างๆ แล้ว ควรเพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้ อาจเป็นเกมปริศนาคำทาย การวาดภาพความหมายของสำนวนตามที่คุณเรียนเข้าใจ เป็นต้น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และกระตุ้นความสนใจ

8.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเพื่อกำหนดว่าสำนวนใดที่คุณเรียนภาษาญี่ปุ่นชาวต่างประเทศควรรู้และใช้บ่อยในชีวิตประจำวัน เพราะมีทั้งสำนวนที่เราคุ้นเคยและไม่คุ้นเคยอยู่มากและหลากหลาย

2. ควรทำการวิจัยสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษร ที่มีตัวอักษรอื่นๆ ปรากฏอยู่ เช่น คำเรียกอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย คำเรียกสัตว์ต่างๆ ว่ามีจำนวนเท่าใด รวมถึงลักษณะและความหมายของสำนวน เพื่อให้ทราบปรากฏการณ์ทางภาษาในแง่มุมอื่นต่อไป

3. ควรทำวิจัยเปรียบเทียบสำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรในภาษาญี่ปุ่นว่ามีสำนวนใดคล้ายคลึงกับสำนวนของไทย เพื่อแสดงให้เห็นว่าคนไทยและคนญี่ปุ่นมีทัศนคติหรือค่านิยมเหมือนและแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] ชัยญพร ปริญญาวุฒิชัย. (2543). *การเปรียบเทียบสำนวนที่มีตัวเลขในภาษาจีนและภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] นภสินธุ์ แผลงสร. (2557). *โยะจิกุโงะ: สำนวนคันจิประสม 4 ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [3] อรรถยา สุวรรณระดา. (2555). เลข 3 5 และ 7 กับตำนานเทพญี่ปุ่นในโคะจิกิ. *เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติ เครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 5*, 275-286
- [4] 大矢真一・片野善一郎. (1979). 『基礎数学選書18：数字と数学記号の歴史』 裳華房.
- [5] 学研辞典編集部. (2014). 『用例でわかる四字熟語辞典』 改訂第2版. 学研.
- [6] 木藤冬樹. (1991). 『コノテーシンー感・主観のはざままで』 東京外国語論集第43号.
- [7] 故事・ことわざ研究会編著. (2012). 『早引き 四字熟語大辞典』 ナツメ社.
- [8] 三省堂編修所. (2013). 『新明解四字熟語辞典』 第二版. 三省堂.
- [9] ジョルジュ・イフラー. (1988). 『数字の歴史：人類は数をどのようにかぞえてきたか』 平凡社.
- [10] 竹田晃. (2013). 『新明解四字熟語辞典』 第二版. 三省堂 (1998) 『四字熟語・成句辞典』 講談社.
- [11] 常光徹・内田順子とその他. (2001). 『もう一つの世界—妖怪・あの世・占い—』 歴史図鑑 国立歴史民俗博物館 編 岩崎書店.
- [12] ドゥニ・ゲージ. (1998). 『数の歴史』 創元社.
- [13] 日本漢字能力検定協会. (2012). 『漢検四字熟語辞典』 第二版. 日本漢字教育振興会.
- [14] 丸山圭三郎. (1983). 『文化記号学の可能性／「言葉とは何か」＝ソーシャル言語学入門』 日本放送出版協会 (2014/6/19 : Google blog より転載)
- [15] 山口まり子. (1997). 『J.S.ミルの名辞・本質命題・定義について: ‘denotation’ と ‘connotation’ をめぐるミルの意味論の予備的考察』 哲学101.

การเปรียบเทียบลักษณะทางกลศาสตร์ของ สระเสียงสั้นและสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีภาษาแม่แตกต่างกัน: กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะทางกลศาสตร์ของสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดยเจ้าของภาษา (JP) และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่มคือ ภาษาไทยกลาง (TH), ภาษาไทยถิ่นใต้ (ST) และ ภาษามลายู (ML) ซึ่งมีการวัดค่าทางกลศาสตร์ ได้แก่ ค่าความถี่ฟอร์แมนต์ที่ 1 และที่ 2 (คุณสมบัติของเสียงสระ) และค่าระยะเวลา (ความสั้นยาวของเสียงสระ) ของกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกันจำนวน 15 คน โดยเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยใช้โปรแกรม PRAAT ในการวิเคราะห์ลักษณะทางกลศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ค่าความถี่ฟอร์แมนต์ที่ 1 และที่ 2 ของสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวในภาษาญี่ปุ่นพบว่า ค่าความถี่ฟอร์แมนต์ของสระเสียงสั้น กลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงแตกต่างกันกับกลุ่ม JP ได้แก่ เสียง /i/, /e/, /a/, /u/ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนค่าความถี่ฟอร์แมนต์ของสระเสียงยาว กลุ่มผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงแตกต่างกับกลุ่ม JP ในทุกๆ เสียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการวิเคราะห์ค่าระยะเวลาพบว่า กลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงสระเสียงสั้นภาษาญี่ปุ่นยาวกว่ามาตรฐาน TH > ST > ML > JP กล่าวคือ สระเสียงสั้นจะออกเป็นสระเสียงยาวที่มีพยางค์หรือโมระเพิ่มเข้ามา ส่วนการออกเสียงสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่น กลุ่มผู้พูด TH มีค่าระยะเวลามากกว่าเจ้าของภาษา แต่กลุ่มผู้พูด ST และ ML ออกเสียงสระเสียงยาวได้สั้นกว่าเจ้าของภาษาเล็กน้อย TH > JP > ST > ML

คำ

สำคัญ

สระเสียงสั้นและสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่น ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ค่าความถี่ฟอร์แมนต์ ค่าระยะเวลา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาการออกเสียงสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่น: กรณีศึกษาเปรียบเทียบผู้เรียนชาวไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้” บทความนี้ได้ปรับปรุงจากผลงานที่นำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 13 สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย วันที่ 14-15 พฤศจิกายน 2562

A Comparison of the Acoustic Characteristics of Short and Long Vowels in Japanese Produced by Thai Learners in 3 Southern Border Provinces with Difference Mother Tongues : A Case Study of Pattani Province in Thailand *

Abstract

The objectives of this research were to analyze and compare the acoustic characteristics of Japanese vowels pronounced by Japanese native speaker (JP) and 3 groups of Thai students with different mother tongues: Thai standard (TH), the Thai Southern dialect (ST), and the Malay dialect (ML). The first and second formant frequencies, F1 and F2 (vowel quality), and the durations (length), were studied. The sample group consisted of 15 upper secondary students with different mother tongue. The data were analyzed using the PRAAT (program). According to the results of F1 and F2, the TH, ST, and ML students pronounced the formant frequencies of the short vowels differently from the Japanese native speaker, as with the /i/, /e/, /a/, /u/ sounds, and were significantly more peripheral. The formant frequencies of the long vowels were pronounced differently by TH, ST and ML students from the Japanese native speaker in all sounds and were significantly more peripheral. Further, the duration results indicated that —TH, ST, and ML— pronounced the short vowels longer than those pronounced by Japanese native speaker (TH > ST > ML > JP). That is, the short vowels were pronounced longer than the native speaker while the long vowels were pronounced by ST and TH shorter than Japanese speaker but TH pronounced longer than Japanese speaker (TH > JP > ST > ML).

Key words

short and long vowels in Japanese, Thai learners, 3 southern border provinces, formant frequencies, durations

* This paper is part of the research project entitled "The Study of Pronunciation Problem of Short and Long Vowel in Japanese: A Comparative Case Study of Upper Secondary Students in Southern Border 3 Provinces".

This paper is the revised version of paper presented at the 13th JSAT Annual Conference on 14-15 November 2019.

1. บทนำ

ในปัจจุบันนอกเหนือจากภาษาอังกฤษแล้ว ภาษาญี่ปุ่นก็ยังเป็นภาษาหนึ่งที่ยังนับวันยิ่งทวีความสำคัญอย่างมากในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการศึกษา อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว อาหาร และบันเทิง ส่งผลให้มีการเปิดหลักสูตรภาษาญี่ปุ่นทั้งในระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาเป็นจำนวนมาก เพื่อที่จะผลิตบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาญี่ปุ่น ซึ่งแต่ละสถาบันก็มีการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามในการจัดการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเน้นทักษะทั้ง 4 ด้าน บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (2554, น. 25) กล่าวว่า ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาต่างประเทศที่ตนกำลังเรียนมากที่สุด จึงอาจกล่าวได้ว่า วิชาที่จัดขึ้นเพื่อการเรียนการสอนก็ต้องเน้น 4 ทักษะดังกล่าว เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริง อย่างไรก็ตามวิชาสำคัญอีกหนึ่งวิชาคือ “สัทศาสตร์” หรือวิชาที่ว่าด้วยการออกเสียง ซึ่งถือเป็นรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยเสริมหรือพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงที่ถูกต้อง และนำไปสู่การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ แต่ในการจัดการเรียนการสอน Yupaka Siriphonphaiboon and et al. (2008) พบว่า อาจารย์ที่สอนการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นยังมีจำนวนน้อย และยังไม่มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ความจำเป็นต่อการเรียนรู้ทักษะการออกเสียงมีผลอย่างมากต่อการสื่อสาร การออกเสียงไม่ถูกต้องอาจทำให้เกิดปัญหาในการสื่อสารคลาดเคลื่อน เกิดความเข้าใจผิด หรือไม่เป็นธรรมชาติได้ ทั้งนี้ในการสื่อสารครั้งหนึ่งๆ ความผิดพลาดอาจเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ อาทิ การออกเสียงพยัญชนะ (consonant) เสียง

สูงต่ำ (accent) ทำนองเสียง (intonation) หรือการออกเสียงสระเสียงสั้นและสระเสียงยาว (long and short vowel) ไม่ถูกต้อง ซึ่งในกรณีของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวของผู้เรียนชาวไทยยังคงไม่ค่อยตระหนักถึงปัญหาการออกเสียงของตนเอง Tasanee Methapisit (タサニー・メーターピスィット, 2014, p. 93)

สำหรับการสื่อสารเชิงความหมายที่คลาดเคลื่อน Toda Takako (戸田貴子, 1998, p. 24) กล่าวว่า กรณีที่ผู้เรียนออกเสียงความยาวพยางค์หรือโมระ -モーラ (mora)² ไม่เหมาะสม จะไม่ส่งผลเพียงแค่การออกเสียงไม่เป็นธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อความหมายที่ไม่ชัดเจนอีกด้วย ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ปัญหาในการออกเสียงสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยอยู่บ่อยๆ อาทิ คำว่า バス (รถบัส, รถเมล์) ออกเสียงเป็น バース [ba:su]³ (การเกิด) กล่าวคือ ผู้เรียนมักออกเสียงแบบเพิ่มโมระขึ้นมา ซึ่งทำให้ความหมายเปลี่ยนแปลงไป ส่วนคำกริยาที่มีการผันรูป เช่น คำว่า いる (อยู่) เมื่อผันเป็นรูป te ผู้เรียนบางคนออกเสียงเป็น いって [itte] (ไป) หรือ いいて [iite] (ไม่มีความหมาย) ส่วนเสียงที่ถูกต้องคือ いて [ite] ปัญหาการออกเสียงผิดอาจเกิดจากการผันผิรูป ส่งผลให้ความหมายเปลี่ยนไปด้วย กล่าวคือ แม้ผู้เรียนจะสามารถออกเสียงได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา แต่เสียงที่เปล่งออกมา มีจำนวนโมระไม่ครบตามจำนวน เช่น 高校 [ko:ko:] ซึ่งมีจำนวน 4 โมระ ในทางตรงกันข้ามมีจำนวนพยางค์ (syllable)⁴ เพียง 2 พยางค์ แต่ผู้เรียนออกเสียงเป็นคำว่า [koko:] แม้มี 2 พยางค์ แต่มีจำนวน 3 โมระ การออกเสียงจึงตกหล่นไม่ถูกต้อง ซึ่งตัวอย่างของจำนวนโมระ และจำนวนพยางค์มีดังนี้ โดยงานวิจัยชิ้นนี้กำหนดให้

² โมระ -モーラ (mora) คือ ความยาวในการเปล่งเสียงซึ่งกำหนดให้มีความยาวเท่าๆ กัน (หน่วยที่ใช้ในการนับพยางค์) โดยหลักการอักษร 1 อักษร จะเปล่งเสียงโดยใช้ความยาวเท่าๆ กัน เช่น さくら จะมี 3 โมระ ส่วน ありがとう จะมี 5 โมระ เสียงยาวก็นับว่าเป็น 1 โมระ ทศนิยม เมธาพิสิฐ (2554, น. 20)

³ สัทอักษรในที่นี้จะยึดตามหลักการเขียนจาก IPA (The International Phonetic Alphabet) สากลปี 2015

⁴ พยางค์ (syllable) คือ ส่วนของคำที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่งๆ เช่น กระ มี 1 พยางค์ กระบี่ มี 2 พยางค์ พยัคฆ์ มี 3 พยางค์ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, <http://www.royin.go.th/dictionary/index.php>, สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2562) ซึ่งโครงสร้างพยางค์ในภาษาญี่ปุ่นจะมีหลักการ 3 ลักษณะ คือ /V/ /CV/ /CyV/ (C หมายถึงหน่วยเสียงพยัญชนะ V คือ หน่วยเสียงสระ และ y คือ หน่วยเสียงควบ) ทศนิยม เมธาพิสิฐ (2554, น. 20)

โมระ モーラ (mora) แทนด้วย μ และพยางค์ (syllable) แทนด้วย σ (อ้างอิงการใช้สัญลักษณ์จาก Haruo Kubozono 晴夫窪菌, 1998, p. 7)

ในการออกเสียงสระเสียงสั้น และสระเสียงยาว ผิดรูปแบบนั้น ผู้วิจัยคาดว่าเกิดจากลักษณะของพยางค์ที่แตกต่างกันในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น หรืออาจเกิดจากการถอดเสียงภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยโดยอิงกับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทย ทั้งนี้งานวิจัยของ ัญญารัตน์ สงวนศรี (2554, น. 75) พบว่า ผู้เรียนชาวไทยมักจะออกเสียงพยัญชนะควบสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบยาว และพยัญชนะควบยาวเป็นเสียงพยัญชนะควบสั้น แม้ว่าการออกเสียงดังกล่าวไม่ส่งผลในเชิงความหมายโดยตรง แต่ก็ทำให้การพูดภาษาญี่ปุ่นขาดความเป็นธรรมชาติได้

อนึ่งผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ มีความแตกต่างระหว่างภาษาแม่ที่ใช้สื่อสารกัน อาทิ ภาษาไทยถิ่นใต้ที่มีการใช้ภาษาถิ่นตามพื้นที่ภาคใต้ หรือภาษามลายูที่เป็นภาษาแม่ของชาวไทยมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลามในพื้นที่ 3 จังหวัดคือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส แต่ถึงกระนั้นผู้พูดกลุ่มดังกล่าว แม้จะมีภาษาแม่เป็นภาษามลายูแต่ก็มีภาษาไทยกลางมาตรฐานเป็นภาษาราชการ จึงอาจกล่าวได้ว่า ชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกลุ่มที่มีภาวะสองภาษา (bilingualism) หรือภาวะที่คนใดคนหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งสามารถพูดได้ 2 ภาษา และใช้ทั้ง 2 ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ ได้เท่าเทียมกัน (พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2557, น. 39) ฉะนั้นด้วยความแตกต่างของภาษาแม่ (mother tongue) หรือการ

ที่ผู้เรียนพูดได้หลากหลายภาษาโดยเฉพาะในพื้นที่ 3 จังหวัดย่อมมีปรากฏการณ์การสัมผัสภาษา (language contact) ทั้งภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาไทยกลาง และภาษา

มลายู ซึ่งเป็นผู้รู้สองภาษาหรือผู้รู้หลากหลายภาษาใช้ภาษา 2 ภาษาหรือมากกว่า 2 ภาษาสลับไปมา ทำให้ภาษาเหล่านี้มีอิทธิพลต่อกันและกัน และแทรกแซงกัน (พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์) ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2557, น. 240) ผู้วิจัยจึงมองว่า คุณสมบัติเหล่านี้เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ทักษะการออกเสียง

ช่วงหลายปีที่ผ่านมา การวิจัยเกี่ยวกับการออกเสียงสระภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยยังไม่ค่อยมีปรากฏอย่างเด่นชัด แต่มีการศึกษาเกี่ยวกับการออกเสียงพยัญชนะ และการออกเสียงสูงต่ำเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งงานวิจัยของ ชัยยศ รองเดช (2560), ธนพร ศรีวุฒิพงศ์ (2559), ัญญารัตน์ สงวนศรี (2554), นิเ้ายะ จาหลง (2556), Asadayuth Chusri (アサダーユット・チューシー, 2004), Chiba Masahito and et al (千葉真人, 2009), Kawano Toshiyuki (河野俊之, 2014) และ Saowanee Suthathongthai (サウワニー・スターンタイ, 2004) ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการออกเสียงไม่ถูกต้องอันเกิดจากอิทธิพลของภาษาแม่ โดยส่วนหนึ่งเกิดจากโครงสร้างของพยางค์ภาษาญี่ปุ่นที่บางเสียงแตกต่างจากภาษาไทย ความสั้นหรือยาวของเสียงควบ (拗音) แต่ในอีกแง่หนึ่งยังไม่ค่อยมีการศึกษาในเชิงกลศาสตร์ ซึ่งการวิเคราะห์แบบนี้จะช่วยให้เห็นถึงความแตกต่างของช่วงระยะเวลาของเสียงที่เปล่งออกมาได้อย่างชัดเจน การวิเคราะห์ที่ตีความค่าความถี่

ฟอร์เมนต์ยังสามารถบอกคุณสมบัติตำแหน่งของลิ้นและระดับลิ้นได้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งต้องการศึกษาลักษณะทางกลศาสตร์ของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี) ที่มีภาษาแม่แตกต่างกัน และผลที่ได้เป็นข้อค้นพบความแตกต่างของการออกเสียงของกลุ่มที่มีภาษาแม่แตกต่างกัน ซึ่งอาจจะสนับสนุนหรือแตกต่างจากแนวคิดทฤษฎีที่เคยมีมา

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของกลศาสตร์ของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวในภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดยผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี) ที่มีภาษาแม่แตกต่างกัน

3. สมมติฐาน

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในครั้งนี้ จะชี้ให้เห็นถึงปัญหาการออกเสียงสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนแต่ละกลุ่มว่ามีความแตกต่างกันกับเจ้าของภาษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

1. ค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 และค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ซึ่งออกเสียงโดยกลุ่มผู้เรียนชาวไทยในจังหวัดปัตตานีที่มีภาษาแม่เป็นภาษาไทยกลาง (TH) ภาษาไทยถิ่นใต้ (ST) ภาษามลายู (ML) ออกเสียงแตกต่างจากที่เจ้าของภาษา (JP) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ค่ำระยะเวลาของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวซึ่งออกเสียงโดยกลุ่มผู้เรียนชาวไทยในจังหวัดปัตตานีที่มีภาษาแม่เป็นภาษาไทยกลาง (TH) ภาษาไทยถิ่นใต้ (ST) ภาษามลายู (ML) มีระยะเวลาที่แตกต่างจากเจ้าของภาษา (JP) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 ภาษาแม่ หมายถึง ภาษาที่ผู้พูดใช้เป็นภาษาแรกตั้งแต่เกิด

4.2 ผู้เรียนที่มีภาษาแม่แตกต่างกัน หมายถึง กลุ่มผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นที่มีภาษาแม่แตกต่างกันจำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่พูดภาษาไทยกลาง (TH) เป็นภาษาแม่ กลุ่มที่พูดภาษาไทยถิ่นใต้ (ST) เป็นภาษาแม่และกลุ่มที่พูดภาษามลายู (ML) เป็นภาษาแม่

4.3 ภาษาไทยถิ่นใต้ หมายถึง ภาษาที่ใช้ในพื้นที่ 14 จังหวัดภาคใต้ของไทย แต่มีความแตกต่างของถิ่นย่อย ซึ่งในงานชิ้นนี้จะยึดภาษาไทยถิ่นใต้ที่ใช้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น

4.4 ภาษามลายู หมายถึง ภาษาถิ่นที่ใช้พูดกันในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เฉพาะกลุ่มที่เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม โดยเรียกกันในพื้นที่ว่า ภาษามลายูถิ่นปัตตานี แต่เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน ในงานชิ้นนี้ผู้วิจัยจึงขอใช้เป็นคำว่า “ภาษามลายู”

5. ลักษณะของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวในภาษาญี่ปุ่น

ลักษณะของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาว เกิดจากการปรากฏของพยางค์ในภาษาญี่ปุ่นที่ประกอบไปด้วยโครงสร้าง /V/, /CV/, /CyV/, /Q/, /N/, /R/ ⁵ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ พยางค์อิสระคือ พยางค์ที่สามารถอยู่โดดๆ ได้ สามารถปรากฏที่ต้นคำได้ และพยางค์พิเศษคือ พยางค์ที่ไม่สามารถอยู่โดดๆ ได้ ไม่สามารถปรากฏที่ต้นคำ และจำเป็นต้องตามหลังพยางค์อิสระเสมอๆ อาทิ เสียงยาว เสียงนาสิก หรือเสียงพยัญชนะซ้อน (ยุพกา, 2561, น. 43)

โครงสร้างพยางค์ของสระเสียงสั้น ได้แก่ /V/ /CV/ /CyV/ เป็นพยางค์อิสระที่สามารถอยู่โดดๆ ได้

⁵ เครื่องหมาย / ใช้กำกับหน่วยเสียง กล่าวคือ /V/ หมายถึงหน่วยเสียงสระ เป็นต้น และในงานชิ้นนี้ผู้วิจัยขอใช้วิธีการเขียนแทนเสียงสระ และหน่วยเสียงสระด้วยเครื่องหมาย / / เป็นหลัก ยกเว้นเสียงที่มาจากกรออ้างอิง

เช่น เสียงสระ /V/ 「い (胃)」 เสียงพยัญชนะผสมสระ /CV/ 「ちい (地位)」 หรือเสียงพยัญชนะควบผสมสระ /CyV/ 「ちや (茶)」

โครงสร้างพยางค์ของสระเสียงยาว ได้แก่ /VR/ /CVR/ /CyVR/ ⁶ คือ การลากเสียงสระที่นำหน้าให้ยาวขึ้นหนึ่งช่วงเสียง (ยุพกา, 2561, น. 52) ซึ่งสระเสียงยาวถือว่าเป็นพยางค์พิเศษ ที่ไม่สามารถปรากฏที่ต้นคำได้ แต่ต้องตามหลังพยางค์อิสระ เช่น สระเสียงยาว /VR/ 「おおきい (大きい)」 เสียงพยัญชนะผสมสระเสียงยาว /CVR/ 「おかあさん (お母さん)」 หรือเสียงพยัญชนะควบผสมสระเสียงยาว /CyVR/ 「きょう (今日)」 ทั้งนี้โครงสร้างพยางค์ดังกล่าวยังรวมถึงกรณีของคำยืมในภาษาต่างประเทศ เช่น คำว่า 「ニュース」 ซึ่งมีโครงสร้าง /CyVR/

6. วิธีการดำเนินงานวิจัย

6.1 กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีภาษาแม่แตกต่างกัน โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 ผู้พูดภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาแม่ การศึกษาเสียงเจ้าของภาษาก็เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับผู้เรียนกลุ่มอื่น ซึ่งมีรายละเอียดของผู้ให้ความร่วมมือดังนี้

- JP1 เป็นเพศชาย อายุ 27 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดอาโอโมริ แต่พูดภาษาโตเกียวซึ่งเป็นภาษามาตรฐาน และมีประสบการณ์ในการสอนพื้นที่ 3 จังหวัดประมาณ 3 ปี

- JP2 เป็นเพศหญิง อายุ 35 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดจิบะ ซึ่งเป็นถิ่นที่ใช้ภาษาญี่ปุ่นมาตรฐาน

- JP3 เป็นเพศหญิง อายุ 30 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดไอจิ แต่พูดภาษาโตเกียวซึ่งเป็นภาษามาตรฐาน

กลุ่มที่ 2 ผู้เรียนที่มีภาษาแม่เป็นภาษาไทยกลาง แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของการออกเสียงภาษาไทยกลางสำเนียงใต้ ⁷ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีให้กลุ่มตัวอย่างอ่านออกเสียงภาษาไทย จากนั้นคัดเลือกคนที่ออกเสียงภาษาไทยกลางไม่มีสำเนียงใต้มากที่สุด 5 ลำดับ อนึ่งเงื่อนไขที่บ่งบอกว่าเป็นผู้เรียนที่พูดภาษาไทยกลางเป็นภาษาแม่คือ ผู้เรียนจะใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารทั้งในและนอกสถานที่ราชการ กล่าวคือ ผู้เรียนพูดสนทนากับพ่อแม่ ญาติ เพื่อน หรือที่โรงเรียนด้วยภาษาไทยกลาง แต่อาจจะได้รับอิทธิพลของภาษาไทยถิ่นใต้อยู่บ้าง

กลุ่มที่ 3 ผู้เรียนที่มีภาษาแม่เป็นภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นผู้เรียนที่พูดภาษาไทยถิ่นใต้ในชีวิตประจำวัน

กลุ่มที่ 4 ผู้เรียนที่มีภาษาแม่เป็นภาษามลายู เนื่องจากว่าผู้เรียนบางคนมีภาวะ 2 ภาษาทั้งภาษามลายู และภาษาไทยกลาง ผู้วิจัยจึงใช้เกณฑ์การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มที่นำมาวิเคราะห์คือ เป็นผู้เรียนที่ใช้ภาษามลายูในการสื่อสารตั้งแต่กำเนิด และใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันมากกว่าร้อยละ 80 กล่าวคือ ผู้เรียนพูดสนทนากับพ่อแม่ ญาติ เพื่อนด้วยภาษามลายู แต่หากเป็นสถานที่ราชการ เช่น โรงเรียน ผู้เรียนจะใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารระหว่างกัน

กลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2-4 เป็นผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรียนแผนอังกฤษ-ญี่ปุ่น และมีคาบเรียนภาษาญี่ปุ่นเฉลี่ยของแต่ละระดับชั้น 7 ชั่วโมง/สัปดาห์ หรือ 224 ชั่วโมง/1 ปี โดยมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

⁶ หน่วยเสียงสระ /R/ ที่ปรากฏในโครงสร้างพยางค์ภาษาญี่ปุ่น หมายถึง หน่วยเสียงที่แทนสระเสียงยาว (ยุพกา, 2561, น. 52)

⁷ การออกเสียงที่เกิดขึ้นรับรู้ได้ด้วยการฟังว่าแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐานที่ออกเสียงโดยคนกรุงเทพฯ (ตามใจ อรุณโรจน์, 2553, น. 8)

ตารางที่ 1 ตารางแสดงรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา โดยแบ่งกลุ่มตามความแตกต่างของภาษาแม่ ได้แก่ ภาษาญี่ปุ่น (JP) ภาษาไทยกลาง (TH) ภาษาไทยถิ่นใต้ (ST) และภาษามลายู (ML)

กลุ่มที่	ภาษาแม่	ผู้เรียน	เพศ	
			ชาย (คน)	หญิง (คน)
1	ภาษาญี่ปุ่น (เจ้าของภาษา)	JP1	1	-
		JP2	-	1
		JP3	-	1
2	ภาษาไทยกลาง	TH1	1	-
		TH2	-	1
		TH3	-	1
		TH4	-	1
		TH5	-	1
3	ภาษาไทยถิ่นใต้	ST1	-	1
		ST2	-	1
		ST3	-	1
		ST4	-	1
		ST5	-	1
4	ภาษามลายู	ML1	1	-
		ML2	-	1
		ML3	-	1
		ML4	-	1
		ML5	-	1
รวม(คน)			3	15

6.2 แบบทดสอบการออกเสียง

คำศัพท์ที่ใช้ในการทดสอบการออกเสียง ได้แก่ เสียง /a i u e o a: i: u: e: o:/ ซึ่งปรากฏเป็นพยางค์ใน ภาษาญี่ปุ่นคือ /V/,/VR/,/CV/,/CVR/ เท่านั้น โดยไม่ ทดสอบคำที่ปรากฏเป็นพยางค์เสียงพยัญชนะควบผสม สระเสียงยาว /CyVR/ เนื่องจากเป็นโครงสร้างที่ผู้เรียน ชาวไทยมักออกเสียงสระผิดเพี้ยน อีกทั้งคำศัพท์จัดอยู่ใน ความรู้ระดับ JLPT N5-N4 จำนวน 16 คำ ซึ่งในแต่ละ

คำมี 2-6 พยางค์ และไม่เจาะจงตำแหน่งที่ปรากฏของ สระเสียงสั้น และสระเสียงยาว แต่การศึกษาครั้งนี้ยังมี ข้อจำกัดในการจัดรายการคำศัพท์ที่ใช้ทดสอบ เนื่องจาก คำศัพท์ที่ต้องการศึกษาตามโครงสร้างพยางค์ บางคำมี ปรากฏอยู่ในระดับ JLPT N3-N1 ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่ผู้เรียน ไม่เคยเรียนมาก่อน ผู้วิจัยจึงไม่นำมาศึกษา

ตารางที่ 2 ตารางแสดงรายการคำศัพท์ที่ใช้ในการทดสอบ

เสียง	โครงสร้างพยางค์	
	/V/,/VR/	/CV/,/CVR/
/a/	–	バナナ
/a:/	–	ヘリコプター
/i/	いみ	すきやき
/i:/	いいえ	ミーティング
/u/	–	ふうふ
/u:/	–	こうつう
/e/	こえ	レモンティー
/e:/	えいが	チョコレート
/o/	おちや	きょうと
/o:/	おいしい	べんとう
รวม	6 คำ	10 คำ

6.3 การเก็บข้อมูลเสียงของกลุ่มตัวอย่าง

ก่อนการเก็บข้อมูลการทดสอบการออกเสียง ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างอ่านบททวนก่อนทดสอบจริง และให้ความเป็นส่วนตัวเลือกพื้นที่ที่ไม่มีเสียงรบกวน ในขณะที่บันทึกเสียง ผู้วิจัยไม่ได้อยู่ด้วยกับกลุ่มตัวอย่าง แล้วจึงบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง Sony UX560F หรือ Iphone 7 Plus

6.4 การวิเคราะห์ข้อมูลค่าทางกลศาสตร์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเสียงเพื่อเปรียบเทียบทางกลศาสตร์นั้น ผู้วิจัยใช้โปรแกรม PRAAT เพื่อตรวจหาค่าความถี่ฟอร์แมนต์ (formant frequencies) และค่าระยะเวลา (durations) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. วิเคราะห์ค่าความถี่ฟอร์แมนต์ โดยปรับค่าระยะเวลาของสระเพื่อนำมาคำนวณเป็น 100% จากนั้นวัดค่าความถี่ฟอร์แมนต์ที่ 1 (F1) และ 2 (F2) โดยกำหนดให้ระยะห่างของช่วงเสียงเท่าๆ กัน และมีหน่วยวัดเป็นเฮิร์ตซ์ (hertz)

2. วิเคราะห์ค่าระยะเวลา โดยวัดค่าจุดเริ่มต้น (onset) ถึงจุดสิ้นสุด (offset) ของเสียงสระที่ศึกษาโดยมีหน่วยวัดเป็นมิลลิวินาที (millisecond) ซึ่งสังเกตได้อย่างชัดเจนจากลักษณะความเข้มของคลื่นเสียง

3. รวบรวมข้อมูลผลการวิเคราะห์ค่าฟอร์แมนต์ที่ 1 (F1) และที่ 2 (F2) และค่าระยะเวลาของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวในคำทดสอบที่ออกเสียงโดยเจ้าของภาษา และกลุ่มผู้เรียน 3 กลุ่ม บันทึกใน Microsoft Excel (2017) แล้วจึงวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (mean) ของแต่ละเสียงต่อไป

4. หาค่าสถิติ One-way ANOVA ด้วยโปรแกรม SPSS และกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.05$ ซึ่งความแตกต่างของผลการวิเคราะห์จะแสดงผลในภาพรวม และแสดงผลการเปรียบเทียบรายคู่ของสระแต่ละตัว (มาจากค่าแสดง Post Hoc Tests ที่ปรากฏใน One-way ANOVA) เพื่อการอธิบายผลถึงความแตกต่างของสระนั้นๆ เกิดขึ้นในคู่ใดจากค่านัยสำคัญทางสถิติ

7. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

7.1 ค่าความถี่ฟอร์เมนต

ผลการวิเคราะห์ค่าความถี่ฟอร์เมนตที่ 1 (F1) และที่ 2 (F2) ของเสียงสระภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดยผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน ได้แก่ ภาษาไทยกลาง (TH) ภาษาไทยถิ่นใต้ (ST) และภาษามลายู (ML) มีดังนี้

7.1.1 การเปรียบเทียบค่าความถี่ฟอร์เมนตของสระเสียงสั้น

ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าความถี่ฟอร์เมนตที่ 1 (F1) ซึ่งแสดงความสูง-ต่ำของลิ้น เสียงที่กลุ่มผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงแตกต่างกันกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ เสียง /a/, /u/ เมื่อพิจารณาจากกลุ่มผู้พูดทั้ง 3 กลุ่มออกเสียง /a/ โดยใช้ระดับ

ของลิ้นสูงกว่ากลุ่ม JP โดยเฉพาะกลุ่มผู้พูด ML และเสียง /u/ กลุ่มผู้พูดทั้ง 3 กลุ่มออกเสียงโดยใช้ระดับลิ้นต่ำกว่ากลุ่ม JP โดยเฉพาะกลุ่ม ST ส่วนค่าความถี่ฟอร์เมนตที่ 2 (F2) ซึ่งแสดงตำแหน่งหน้า-หลังของลิ้น เสียงที่กลุ่มผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงแตกต่างกันกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ เสียง /i/, /e/, /u/ โดยกลุ่มผู้พูด ML เมื่อออกเสียงสระ /i/ จะใช้ลิ้นก่อนไปตำแหน่งกลางมากกว่ากลุ่ม JP อยู่มาก ส่วนเสียง /e/ กลุ่มผู้พูด TH และ ST จะใช้ลิ้นก่อนไปตำแหน่งหน้ามากกว่ากลุ่ม JP และเสียง /u/ กลุ่มผู้พูด TH จะใช้ลิ้นก่อนไปตำแหน่งหน้ามากกว่ากลุ่ม JP และกลุ่มผู้พูด ML จะใช้ลิ้นตำแหน่งหลังซึ่งลึกกว่ากลุ่ม JP

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบค่าความถี่ฟอร์เมนต (เฮิรตซ์) ของสระเสียงสั้นภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

ความถี่	สระ	ค่าเฉลี่ยความถี่ฟอร์เมนต (เฮิรตซ์)				นัยสำคัญทางสถิติ		
		JP	TH	ST	ML	JP-TH	JP-ST	JP-ML
F1	/i/	358	359	425	391	n.s.	n.s.	n.s.
	/e/	507	489	498	502	n.s.	n.s.	n.s.
	/a/	805	705	754	669	*	*	*
	/o/	551	538	563	532	n.s.	n.s.	n.s.
	/u/	398	461	517	444	n.s.	*	n.s.
F2	/i/	2690	2636	2613	2006	n.s.	n.s.	**
	/e/	1891	2017	2054	1886	*	*	n.s.
	/a/	1505	1503	1433	1465	n.s.	n.s.	n.s.
	/o/	1127	1098	1132	1082	n.s.	n.s.	n.s.
	/u/	1397	1271	1438	1112	*	n.s.	**

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ (* = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$, n.s. = nonsignificant)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์โดยรวมค่าความถี่ฟอร์เมนต์ (เฮิร์ตซ์) ของสระเสียงสั้นภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

JP / TH, ST, ML	/i/	/e/	/a/	/o/	/u/
F1	n.s.	n.s.	*	n.s.	*
F2	**	*	n.s.	n.s.	**

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ (* = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$, n.s. = nonsignificant)

7.1.2 การเปรียบเทียบค่าความถี่ฟอร์เมนต์ของสระเสียงยาว

ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 (F1) ซึ่งแสดงความสูง-ต่ำของลิ้น เสียงที่กลุ่มผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงแตกต่างกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ เสียง /u:/ เมื่อพิจารณาความแตกต่างพบว่า กลุ่มผู้พูด ML ออกเสียงโดยใช้ระดับของลิ้นที่สูงมากกว่ากลุ่ม JP ส่วนค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 (F2) ซึ่งแสดงตำแหน่งหน้า-หลังของลิ้นพบว่า เสียงที่กลุ่มผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงแตกต่างกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกๆ

เสียง และเมื่อพิจารณาความแตกต่างพบว่า เสียง /i:/ กลุ่มผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่มจะใช้ลิ้นตำแหน่งที่ค่อนข้างหลังมากกว่ากลุ่ม JP โดยเฉพาะกลุ่มผู้พูด ST และ ML เสียง /e:/ กลุ่มผู้พูด ML จะใช้ลิ้นตำแหน่งที่ค่อนข้างหลังมากกว่ากลุ่ม JP ในขณะที่เสียง /a:/ กลุ่มผู้พูด ML จะใช้ลิ้นค่อนข้างต่ำตำแหน่งหลังมากกว่ากลุ่ม JP เช่นเดียวกัน ส่วนเสียง /o:/ กลุ่มผู้พูด ST ใช้ลิ้นที่อยู่ตำแหน่งหน้ากว่ากลุ่ม JP และเสียง /u:/ กลุ่มผู้พูด TH ออกเสียงโดยใช้ลิ้นตำแหน่งที่ค่อนข้างหน้ามากกว่ากลุ่ม JP แต่กลุ่มผู้พูด ML จะใช้ลิ้นตำแหน่งที่ค่อนข้างหลังมากกว่ากลุ่ม JP

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบค่าความถี่ฟอร์เมนต์ (เฮิร์ตซ์) ของสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

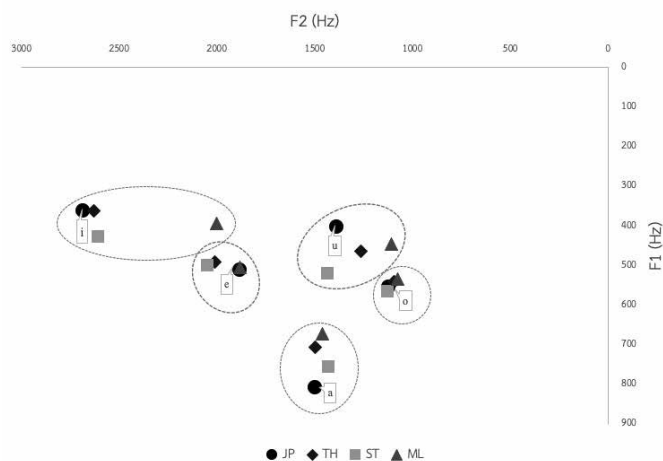
ความถี่	สระ	ค่าเฉลี่ยความถี่ฟอร์เมนต์ (เฮิร์ตซ์)				นัยสำคัญทางสถิติ		
		JP	TH	ST	ML	JP-TH	JP-ST	JP-ML
F1	/i:/	366	378	404	361	n.s.	n.s.	n.s.
	/e:/	514	497	509	512	n.s.	n.s.	n.s.
	/a:/	761	797	769	757	n.s.	n.s.	n.s.
	/o:/	500	552	577	543	n.s.	n.s.	n.s.
	/u:/	402	444	409	333	n.s.	n.s.	*
F2	/i:/	2321	2188	2026	2001	*	**	**
	/e:/	2048	2066	1994	1870	n.s.	n.s.	*
	/a:/	1598	1622	1501	1331	n.s.	n.s.	**
	/o:/	1010	1137	1221	1102	n.s.	*	n.s.
	/u:/	1422	1515	1452	1222	**	n.s.	**

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์โดยรวมค่าความถี่ฟอร์เมนต์ (เฮิร์ตซ์) ของสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

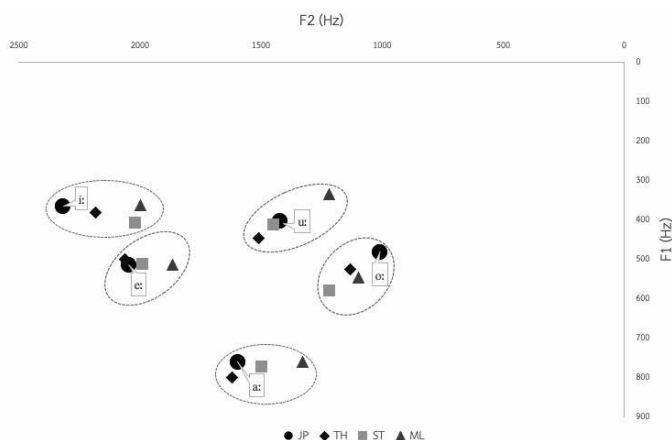
JP / TH, ST, ML	/i:/	/e:/	/a:/	/o:/	/u:/
F1	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	*
F2	**	*	**	*	**

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ (* = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$, n.s. = nonsignificant)

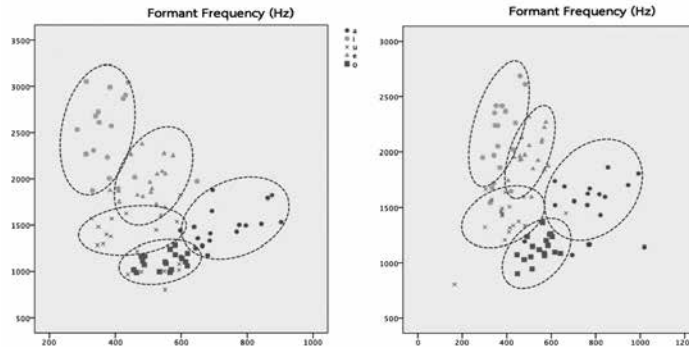
ค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ได้จากการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปแบบกราฟแสดงบริเวณสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวโดยรวมดังรูปภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 และที่ 2 ของสระเสียงสั้นภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

ภาพที่ 2 ค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 และที่ 2 ของสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

ภาพที่ 3 ค่าความถี่ฟอร์เมนต์แสดงภาพรวมของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML รวมกันทุกคน

จากการพิจารณาค่าความถี่ฟอร์เมนต์ของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดยเจ้าของภาษา และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML สามารถสรุปประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. เสียง /i/ เป็นสระเสียงสูง (F1) และอยู่ตำแหน่งหน้า (F2) พบว่า กลุ่มผู้พูด ML ออกเสียงแตกต่างจากกลุ่ม JP ซึ่งปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เสียงที่เปล่งออกมาจากผู้พูดภาษาแม่ (JP) อยู่มาก โดยใช้ลิ้นค่อนไปตำแหน่งกลางในบริเวณของเสียง /e/ ในขณะที่เสียง /i:/ พบว่า กลุ่มผู้พูดทั้ง 3 กลุ่มมีแนวโน้มที่จะออกเสียงโดยใช้ลิ้นตำแหน่งที่ค่อนไปทางหลังมากกว่าผู้พูดภาษาแม่ (JP) ปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ซึ่งแตกต่างกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นหมายความว่า เสียงสระ /i:/ ที่ออกเสียงจากกลุ่มผู้พูดทุกกลุ่มมีความใกล้เคียงกับเสียง /e:/ โดยที่กลุ่มผู้พูด TH สามารถออกเสียงได้ใกล้เคียงกับกลุ่ม JP มากที่สุด แต่กลุ่มผู้พูด ST และ ML ออกเสียงโดยใช้ลิ้นตำแหน่งที่ค่อนไปทางด้านหลังมากกว่า 300 เฮิร์ตซ์ (Hz) จึงอาจจะส่งผลต่อความไม่เป็นธรรมชาติ หรือการทำความเข้าใจความหมายได้ ในภาพรวมจึงกล่าวได้ว่า เสียง /i:/, /i:/ กลุ่มผู้พูด ML ยังไม่สามารถออกเสียงได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 จะทำให้ฟังคล้ายคลึงกับเสียง /e:/, /e:/ ผลการวิเคราะห์จึงสอดคล้องกับกัญญารัตน์ เอี่ยมวันทอง (2551, น. 69)

ที่ว่า การออกเสียง /i/ จะมีบริเวณเสียงสระที่ซ้อนกันกับเสียง /e/ หากเป็นพยางค์เปิดบริเวณเสียงสระจะซ้อนทับกันมาก และสามารถกล่าวได้ว่า เสียงสระสูง กลุ่มผู้พูด ML จะมีค่าความถี่ฟอร์เมนต์ต่ำกว่าผู้พูดกลุ่มอื่นๆ เกือบทุกกลุ่มทั้งค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 และ 2 จึงคาดว่าเป็นอิทธิพลของภาษามาอยู่ในฐานะภาษาแม่

2. เสียง /e/ เป็นเสียงสระกลาง (F1) และอยู่ตำแหน่งหน้า (F2) พบว่า กลุ่มผู้พูด TH และ ST ออกเสียงโดยใช้ลิ้นตำแหน่งที่ค่อนไปข้างหน้ามากกว่าผู้พูดภาษาแม่ (JP) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 แต่ในขณะที่เสียง /e:/ พบว่า กลุ่มผู้พูด ML มีแนวโน้มที่จะออกเสียงโดยใช้ลิ้นตำแหน่งที่ค่อนไปทางข้างหลังมากกว่าผู้พูดภาษาแม่ (JP) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ผู้วิจัยสังเกตว่าการออกเสียง เช่น 「チョコレート」 กลุ่มผู้พูดบางคนออกเสียงเป็น /e/ จึงมีความเป็นไปได้ที่ทำให้ค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ค่อนไปข้างหลังมากกว่าเสียง /e/

3. เสียง /a/ เป็นเสียงสระต่ำ (F1) และอยู่ตำแหน่งกลาง (F2) พบว่า กลุ่มผู้พูดทุกกลุ่มออกเสียงโดยใช้ระดับของลิ้นสูงกว่าผู้พูดภาษาแม่ (JP) ซึ่งปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 แตกต่างกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยคาดว่า เสียงสระต่ำ กลุ่มผู้พูดออกเสียงโดยใช้ลิ้นในระดับสูงกว่าปกติ ซึ่งไม่สัมพันธ์กันกับตำแหน่งของลิ้น และไม่ใกล้เคียงกับคุณสมบัติของผู้พูดภาษาแม่ (JP)

แต่ในขณะที่เสียง /a:/ พบว่า กลุ่มผู้พูด ML จะใช้ล้นก่อนไปตำแหน่งหลังมากกว่าผู้พูดภาษาแม่ (JP) ปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ซึ่งแตกต่างกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า เสียงสระกลางที่ออกเสียงโดยกลุ่มผู้พูด ML จะมีค่าความถี่ฟอร์เมนต์ต่ำกว่าผู้พูดกลุ่มอื่นๆ ทั้งค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 และ 2 จึงคาดว่า เป็นอิทธิพลของภาษามลายูในฐานะภาษาแม่ กล่าวคือ กลุ่มผู้พูด ML เมื่อออกเสียงสระต่ำ จะใช้ล้นก่อนมาทางตำแหน่งหลัง และระดับลิ้นจะสูงกว่าผู้พูดกลุ่มอื่น

4. เสียง /o/ เป็นเสียงสระกลาง (F1) และอยู่ตำแหน่งหลัง (F2) ไม่พบว่าเป็นปัญหาของกลุ่มผู้พูดทุกกลุ่ม กล่าวคือ คุณสมบัติของเสียงที่กลุ่มผู้พูดทั้ง 3 กลุ่มออกเสียงจะอยู่ในบริเวณเดียวกันกับผู้พูดภาษาแม่ (JP) แต่ในขณะที่เสียง /o:/ กลุ่มผู้พูด ST มีแนวโน้มที่จะออกเสียงโดยใช้ล้นที่อยู่ตำแหน่งหน้ามากกว่าผู้พูดภาษาแม่ (JP) ซึ่งปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 แตกต่างกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ในการออกเสียงคำว่า 「べんとう」 กลุ่มผู้พูด ST บางคนออกเสียงเป็น /ɔ/ และเมื่อพิจารณาค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 เสียงอยู่ในบริเวณเดียวกันกับผู้พูดภาษาแม่ (JP) แต่ค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 กลุ่มผู้พูดทุกกลุ่มออกเสียงโดยใช้ล้นก่อนไปตำแหน่งหน้า ซึ่งจัดอยู่ใกล้บริเวณของเสียง /ɔ/ (ตามใจ อวิรุทธิโยธิน (2553, น. 141)) จึงอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ปรากฏอยู่ในตำแหน่งหน้ากว่า /o:/ ระดับลิ้นและตำแหน่งของลิ้นที่ใช้ออกเสียง /o:/ จึงไม่สัมพันธ์กัน

5. เสียง /u/ เป็นเสียงสระสูง (F1) และอยู่ตำแหน่งหลัง (F2) พบว่า กลุ่มผู้พูด ST จะใช้ล้นระดับที่ต่ำกว่าผู้พูดภาษาแม่ (JP) ซึ่งปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 และกลุ่มผู้พูด TH และ ML จะใช้ล้นตำแหน่งหลังซึ่งลึกกว่าผู้พูดภาษาแม่ (JP) ปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 โดยแตกต่างกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะเกิดจากอิทธิพลของภาษาไทยที่ทำให้

กลุ่มผู้พูดออกเสียงในตำแหน่งหลังใกล้เคียงกับบริเวณสระ /o/ แต่ในขณะที่กลุ่มผู้พูด ST ออกเสียงตำแหน่งก่อนมาทางสระกลางใกล้เคียงกับผู้พูดภาษาแม่ (JP) จึงคาดว่า สระสูงที่กลุ่ม ST ออกเสียง ได้แก่ เสียง /i/, /u/ ผู้พูดจะใช้ล้นตำแหน่งก่อนไปข้างหน้ามากกว่าผู้พูดกลุ่มอื่น ซึ่งอาจเกิดจากอิทธิพลของภาษาไทยถิ่นใต้ในฐานะภาษาแม่ ในขณะที่เสียง /u:/ พบว่า กลุ่มผู้พูด ML จะมีค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ต่ำกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งปรากฏในค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 ผู้พูดจะใช้ล้นระดับสูงกว่ากลุ่ม JP และค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ผู้พูดใช้ล้นในตำแหน่งที่ค่อนข้างหลังมากกว่ากลุ่ม JP ซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ปรากฏแตกต่างจากกลุ่ม JP ค่อนข้างมาก จึงพิจารณาการออกเสียง เช่น คำว่า 「こゝろ」 กลุ่มผู้พูด ML บางคนออกเสียงเป็นเสียงสระนาสิก /ŋ/ เพราะเป็นเสียงสระที่มีอยู่ในภาษามลายู ทำให้ตำแหน่งที่ใช้ออกเสียงอยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับกัญญารัตน์ เอี่ยมวันทอง (2551, น. 110) ที่ว่า พฤติกรรมความสัมพันธ์ของเสียงสระนาสิกมีค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 และ 2 ต่ำกว่าเสียงสระธรรมดา อีกทั้งกลุ่มผู้พูด TH ก็พบว่าค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 แตกต่างกับกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยเช่นกัน โดยใช้ล้นก่อนไปตำแหน่งกลางในการออกเสียงสระ เมื่อพิจารณาค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ในสระภาษาไทย ตามใจ อวิรุทธิโยธิน (2553, น. 138) ให้ผลการวิเคราะห์ค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ของเสียง /i:/^๘ ที่ 1560 เฮิรตซ์ (Hz) ออกเสียงโดยผู้พูดภาษาไทยมาตรฐาน จึงอนุมานได้ว่า เสียง /u:/ ที่กลุ่มผู้พูด TH ออกเสียง มีความใกล้เคียงกับสระ /i:/ ซึ่งเป็นอิทธิพลของภาษาแม่

เมื่อพิจารณาภาพรวมค่าความถี่ฟอร์เมนต์ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าความแตกต่างของค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 และที่ 2 ที่แสดงคุณสมบัติของสระเสียงสั้น กลุ่มผู้พูดทุกกลุ่มไม่สามารถออกเสียงได้ตรงตามคุณสมบัติเหมือนกับเจ้าของภาษา ซึ่งปรากฏค่านัยสำคัญทางสถิติ

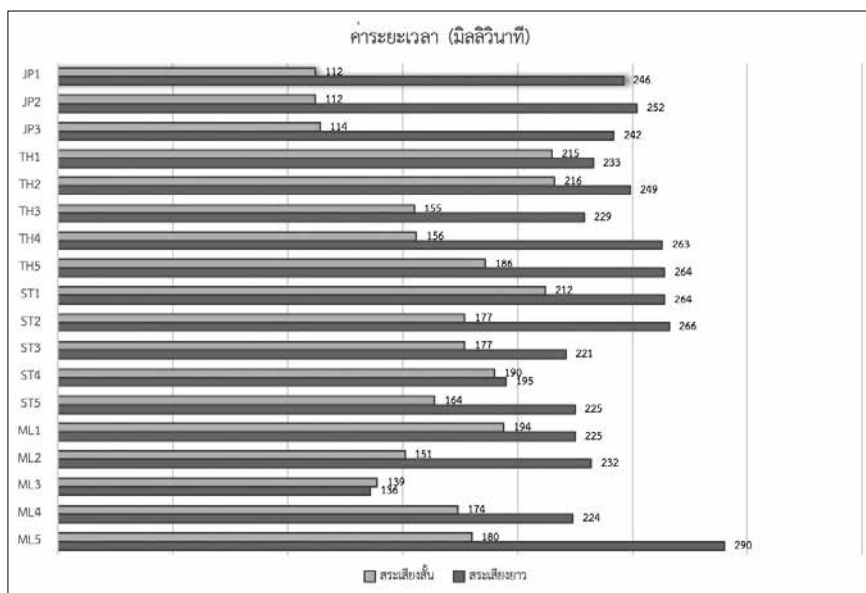
^๘ ในงานชิ้นนี้ เสียงสระ /i:/ ใช้แทนเสียงสระอี ในภาษาไทย

ได้แก่ เสียง /i/,/e/,/a/,/u/ ส่วนสระเสียงยาวปรากฏค่านัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่ม โดยเสียงที่ไม่สามารถออกเสียงได้ตรงคุณสมบัติเหมือนเจ้าของภาษาในทุกๆ เสียง กล่าวคือ เสียงสระ /i:/,/e:/,/a:/,/o:/,/u:/ กลุ่มผู้เรียนใช้ระดับของลิ้น และตำแหน่งของลิ้นไม่สัมพันธ์กันโดยเฉพาะกลุ่มผู้พูด ML สำหรับการออกเสียงสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นข้างต้น ถือเป็นเสียงที่ออกไม่ยาก เพราะเป็นเสียงที่มีปรากฏในภาษาแม่ทุกเสียง แต่ค่ากลศาสตร์ในงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า การออกเสียงให้ตรงคุณสมบัติกับภาษาเป้าหมายเป็นเรื่องยาก เพราะยังมีอิทธิพลของภาษาแม่ที่เข้ามาแทรกแซงในบางเสียง หรือการยึดติดกับเสียงในฐานะคำทับศัพท์ ทำให้ค่าความถี่ฟอร์เมนต์แตกต่างกับเจ้าของภาษาอย่างเห็นได้ชัด การฝึกฝนระดับลิ้นหรือตำแหน่งของลิ้นจึงอาจจำเป็นมากขึ้น อีกทั้งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถตีความในหลักการทางสรีรศาสตร์ได้ว่าการออกเสียงสระสูงยังขาดความสัมพันธ์ระหว่างระดับลิ้นและตำแหน่งลิ้นมากกว่าเสียงอื่นในกลุ่มผู้เรียนทุกกลุ่ม จึงจำเป็นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

7.2 ค่ำระยะเวลา

ผู้วิจัยนำเสนอค่าระยะเวลาเฉลี่ยโดยรวมที่ปรากฏเป็นคลื่นเสียงบนโปรแกรม PRAAT ซึ่งวิเคราะห์ควบคู่กับการฟัง โดยค่าระยะเวลาในที่นี้ หมายถึงค่าระยะเวลาของเสียงสระเพียงเท่านั้น /V/,/VR/ โดยไม่วิเคราะห์เสียง /C/,/Cy/ และผลการวิเคราะห์พบข้อเท็จจริงดังกราฟและข้อมูลต่อไปนี้ (ภาพที่ 4)

สระเสียงสั้นที่ออกเสียงโดยเจ้าของภาษา (JP) เป็นค่าระยะเวลาเฉลี่ยที่ 113 มิลลิวินาที ส่วนสระเสียงยาวมีค่าระยะเวลาเฉลี่ยที่ 246 มิลลิวินาที จึงกล่าวได้ว่า สระเสียงสั้นที่ออกเสียงโดยเจ้าของภาษา (JP) สั้นกว่าสระเสียงยาวประมาณ 2.2 เท่า หรือ 1:2.2 ส่วนที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการออกเสียงสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นของเจ้าของภาษาพบว่า ค่าระยะเวลาเฉลี่ยของสระเสียงยาวในพยางค์ต้นคำคือ 210-240 มิลลิวินาที และค่าระยะเวลาเฉลี่ยสระเสียงยาวในพยางค์ท้ายคำ 250-300 มิลลิวินาที (Minagawa Yasuyo 皆川泰代 and et al., 2002, p. 89) และเมื่อพยางค์ที่มีตำแหน่งเสียงสูงต่ำเทียบกับพยางค์อื่นๆ พบว่าจะออกเสียงยาวขึ้น

ภาพที่ 4 กราฟแสดงค่าระยะเวลา (มิลลิวินาที) ของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ทั้งหมด 16 คน

7.2.1 ค่าระยะเวลาเสียงสระสั้น

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระยะเวลา (มิลลิวินาที) ของสระเสียงสั้นภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

สระ	ค่าเฉลี่ยความถี่ฟอร์เมนต์ (เฮิรตซ์)				นัยสำคัญทางสถิติ		
	JP	TH	ST	ML	JP-TH	JP-ST	JP-ML
/i/	105	158	147	129	**	*	n.s.
/e/	112	173	174	151	**	**	**
/a/	109	147	150	149	*	*	*
/o/	125	275	274	251	**	**	**
/u/	111	174	176	159	**	**	*
เฉลี่ย	112	186	184	169	**	**	**

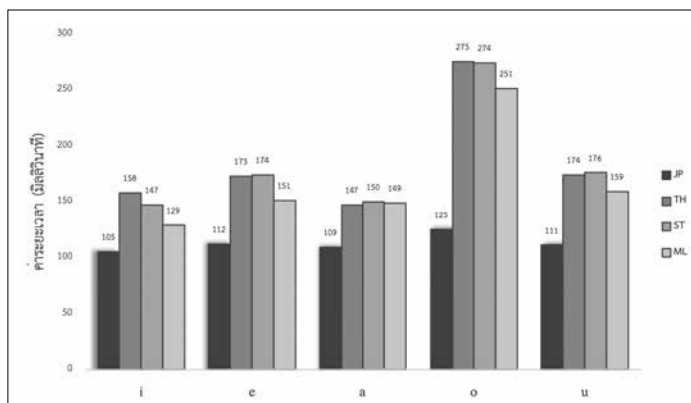
ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์โดยรวมค่าเฉลี่ยระยะเวลา (มิลลิวินาที) ของสระเสียงสั้นภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

	/i/	/e/	/a/	/o/	/u/
JP / TH, ST, ML	*	**	*	**	**

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ (* = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$, n.s. = nonsignificant)

จากการวิเคราะห์ Anova ค่าระยะเวลาเฉลี่ยโดยรวมแสดงให้เห็นว่า การออกเสียงสระภาษาญี่ปุ่นทั้ง 5 เสียง ได้แก่ /i/, /e/, /a/, /o/, /u/ โดยกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงแตกต่าง

จาก JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ การออกเสียง /i/, /e/, /a/, /o/, /u/ ยาวมากเกินไปในทุกๆ เสียง จนเกิดความแตกต่างจากเจ้าของภาษาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเสียง /o/ กลายเป็นสระเสียงยาว /o:/

ภาพที่ 5 กราฟแสดงค่าระยะเวลา (มิลลิวินาที) ของสระเสียงสั้นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า สระเสียงสั้นที่ออกเสียงโดย JP มีค่าระยะเวลาเฉลี่ย 113 มิลลิวินาที แต่ในขณะที่กลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน TH, ST และ ML มีค่าระยะเวลาเฉลี่ย 186, 184 และ 169 มิลลิวินาทีตามลำดับ นั้นหมายความว่า ค่าระยะเวลาสระเสียงสั้นที่ออกเสียงโดยกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงยาวกว่าเจ้าของภาษาประมาณ 57-73 มิลลิวินาที สังเกตเห็นว่าในทุกๆ เสียง กลุ่มผู้พูดทั้ง 3 กลุ่มออกเสียงยาวกว่า JP ทุกเสียง เมื่อฟังจะรับรู้ได้ว่ามีพยางค์หรือโมระเพิ่มเข้ามา เช่น การออกเสียงคำว่า 「きょうと」 → 「きょうとー」, 「すきやく」 → 「すきーやく」 ทั้งนี้คำศัพท์ที่ใช้ทดสอบดังกล่าว ถือเป็นคำทับศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทย จึงอนุมานได้ว่าผู้เรียนอาจคุ้นชินกับการใช้คำศัพท์เหล่านั้นในภาษาไทย รวมถึงคำศัพท์คำตายคานะที่มาจากภาษาอังกฤษจึงออกเสียงยาวตามความเคยชิน เช่น 「バナナ」 → 「バーバナ」, 「レモンティー」 → 「レーモンティー」 การออกเสียงของกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่าง

กันโดยกลุ่ม TH, ST และ ML ยาวกว่ามาตรฐานเช่นนี้ให้ข้อสังเกตเบื้องต้นว่า การออกเสียงคำศัพท์ในฐานะคำทับศัพท์ กลุ่มผู้เรียนจะยึดวิธีการออกเสียงตามสระในภาษาไทย ผลการศึกษาค่าระยะเวลาสระเสียงสั้นสามารถกล่าวได้ว่า กลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน TH, ST และ ML ไม่สามารถออกเสียงพยางค์หรือโมระตามโครงสร้างของสระเสียงสั้นได้ กล่าวคือ การออกเสียงสระเสียงสั้นภาษาญี่ปุ่นมีความยาวมากกว่า 1 พยางค์หรือโมระ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า【短音の長音化】หรือ “การเปลี่ยนแปลงของสระเสียงสั้นเป็นเสียงยาว” ซึ่งส่งผลต่อความเป็นธรรมชาติหรืออาจทำให้เกิดปัญหาในการสื่อสาร รวมถึงปัญหาการรับรู้เข้าใจว่าเป็นเสียงยาว ผลการวิเคราะห์ข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การออกเสียงสระเสียงสั้นของกลุ่มผู้พูด TH, ST และ ML จะใช้ระยะเวลายาวกว่ากลุ่ม JP ทั้งหมด โดยแสดงลำดับค่าระยะเวลาจากมากไปหาน้อยได้เป็น TH > ST > ML กล่าวคือ TH, ST, ML ≠ JP

7.2.2 ค่าระยะเวลาเสียงสระยาว

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระยะเวลา (มิลลิวินาที) ของสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

สระ	ค่าเฉลี่ยความถี่ฟอร์เมนต์ (เฮิรตซ์)				นัยสำคัญทางสถิติ		
	JP	TH	ST	ML	JP-TH	JP-ST	JP-ML
/i:/	252	216	187	195	*	**	**
/e:/	200	240	263	183	*	**	n.s.
/a:/	229	298	191	265	**	n.s.	n.s.
/o:/	249	236	244	246	n.s.	n.s.	n.s.
/u:/	300	247	285	220	**	n.s.	**
เฉลี่ย	246	247	234	222	n.s.	n.s.	n.s.

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์โดยรวมค่าเฉลี่ยระยะเวลา (มิลลิวินาที) ของสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

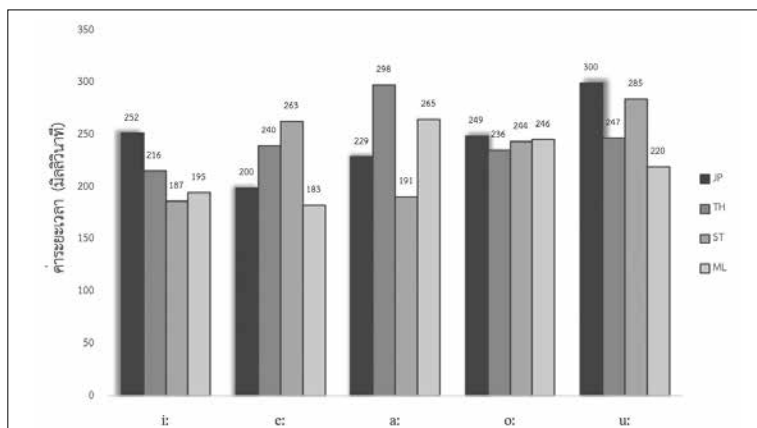
	/i:/	/e:/	/a:/	/o:/	/u:/
JP / TH, ST, ML	**	**	**	n.s.	**

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ (* = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$, n.s. = nonsignificant)

จากการศึกษาคำระยะเวลาของสระเสียงยาว พบว่า การออกเสียงสระภาษาญี่ปุ่นทั้ง 5 เสียง ได้แก่ /i:/, /e:/, /a:/, /o:/, /u:/ โดยกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงแตกต่างจาก JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเสียง /i:/, /e:/, /a:/, /u:/ นั้น หมายความว่า กลุ่มผู้พูดทั้ง 3 กลุ่มออกเสียงแตกต่างจาก JP อย่างน้อยหนึ่งกลุ่ม เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า เสียง /i:/ กลุ่มผู้พูดทั้ง 3 กลุ่มออกเสียงสั้นกว่าเจ้าของภาษา เสียง /e:/ กลุ่มผู้พูด TH และ ST ออกเสียงยาวกว่าเจ้าของภาษา แต่กลุ่มผู้พูด ML สามารถออกเสียงได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา ส่วนเสียง /a:/ กลุ่มผู้พูด TH และ ML ออกเสียงยาวกว่าเจ้าของภาษา แต่กลุ่มผู้พูด ST ออกเสียงสั้นกว่าเจ้าของภาษา ในขณะที่เสียง /o:/ กลุ่มผู้พูดทั้ง 3 กลุ่มสามารถออกเสียงได้ในระยะเวลาที่ใกล้เคียงและไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างจากเจ้าของภาษาจนเกินไป และเมื่อพิจารณาเสียง /u:/ กลุ่มผู้พูด ST สามารถออกเสียงได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา แต่กลุ่มผู้พูด TH และ ML ออกเสียงสั้นกว่าเจ้าของภาษา ความแตกต่างของระยะเวลาในการออกเสียงสามารถแยกได้อย่างชัดเจน สระเสียงยาวจะมีช่วงระยะเวลาที่มากกว่าสระเสียงสั้นมากกว่า 1 เท่าตัว หากเปล่งเสียงที่ยาวมากกว่าหรือเท่ากับ 2 เท่าของสระเสียง

สั้น ก็ไม่ส่งผลต่อความหมายและการรับรู้เสียงว่าเป็นเสียงยาว เพราะธรรมชาติของเสียงสระที่ไม่มีโครงสร้างเป็น /CVN/ หรือพยางค์ปิดที่ใช้ศึกษาในงานชิ้นนี้จะมี ความยาวมากกว่าปกติ สอดคล้องกับกัญญารัตน์ เอี่ยมวันทอง (2551, 122) ที่เห็นว่าสระในพยางค์เปิดจะมีค่า ระยะเวลามากกว่าเสียงสระพยางค์ปิด เช่นเดียวกันใน ภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาเกาหลี ฯลฯ อีกทั้ง สอดคล้องกับ (Minagawa Yasuyo 皆川泰代 and et al., 2002, p. 89) ที่ว่าคำระยะเวลาเฉลี่ยสระเสียงยาว ในพยางค์ท้ายคำ 250-300 มิลลิวินาที

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า สระเสียงยาวที่ออกเสียงโดย JP มีค่าระยะเวลาเฉลี่ย 246 มิลลิวินาที ซึ่งมากกว่าเสียงสระสั้นอยู่ที่ 2.2 เท่า ในขณะที่กลุ่มผู้พูด TH, ST และ ML มีค่าระยะเวลาเฉลี่ย 247, 234 และ 222 มิลลิวินาทีตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากภาพข้างต้น กลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ออกเสียงสระเสียงยาวได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา กล่าวคือ ค่าระยะเวลาของกลุ่มผู้พูด TH มีค่ามากกว่าเจ้าของภาษาอยู่ที่ 1 มิลลิวินาทีหรือแทบจะไม่พบถึงความแตกต่างกับ JP เลย และค่าระยะเวลาของกลุ่มผู้พูด ST และ ML มีค่าน้อยกว่าเจ้าของภาษาอยู่ระหว่าง 12-24 มิลลิวินาที แต่สามารถกล่าวได้ว่า ช่วงระยะห่าง

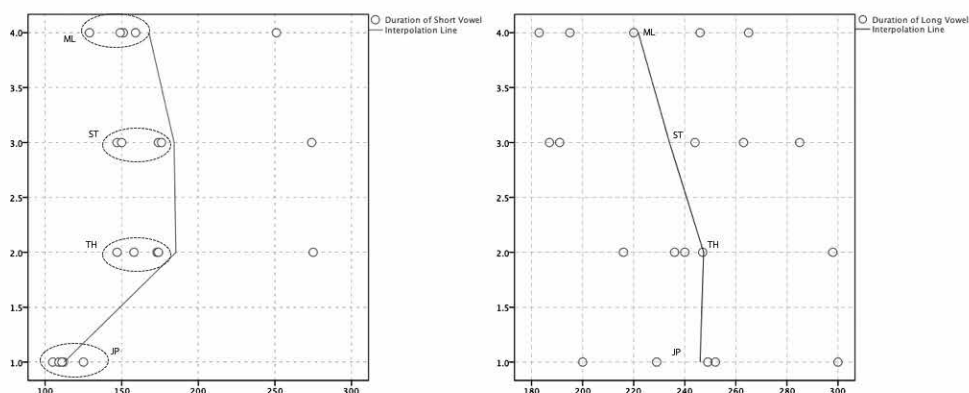
ภาพที่ 6 กราฟแสดงค่าระยะเวลา (มิลลิวินาที) ของสระเสียงยาวที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

ของเวลาดังกล่าวไม่ส่งผลต่อการสื่อสารและรับรู้ในเชิงความหมาย เพราะ 1 พยางค์หรือโมระจะมีระยะเวลาที่ 102-130 มิลลิวินาที ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ลักษณะทางกลศาสตร์ของเสียงภาษาไทยโดย ตามใจ อวีรุทธิโยธิน (2553, น. 152) พบว่า สระเสียงยาวในภาษาไทยที่ออกเสียงโดยชาวไทยจะมีค่าเฉลี่ยที่ 223.37 มิลลิวินาที จึงอนุมานได้ว่า สระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดยกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน TH, ST และ ML เกิดจากอิทธิพลของภาษาไทยที่ส่งผลให้ออกเสียงเหมือนสระเสียงยาวในภาษาไทยกลาง โดยมีช่วงระยะเวลาอยู่ระหว่าง 220-250 มิลลิวินาที

เมื่อพิจารณาคำศัพท์ที่ใช้ในการออกเสียง ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า โดยส่วนใหญ่ผู้เรียนสามารถออกเสียงพยางค์หรือโมระถูกต้องตามโครงสร้างของภาษาญี่ปุ่นได้ โดยเฉพาะเสียง /o:/ ที่ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษามากที่สุด แต่จะมีกลุ่มผู้เรียนบางคนมีความเคยชินกับคำศัพท์บางคำในฐานะคำทับศัพท์ในภาษาไทยจึงออกเสียงแบบภาษาไทย เช่น 「べんとう」→「べんと」หรือคำศัพท์คำตายคานะที่มาจากภาษาอังกฤษ เช่น 「ヘリコプター」→「ヘリコプタ」, 「チョコレート」→「チョコレット、チョコレト」 ซึ่งอาจออกเสียงตามความคุ้นชินของกลุ่มผู้เรียน ผลการศึกษาค่าระยะเวลาสระเสียงยาวสามารถกล่าวได้ว่า กลุ่มผู้พูดทั้ง

3 กลุ่มสามารถออกเสียงพยางค์หรือโมระตามโครงสร้างของเสียงยาวได้ แต่มีเฉพาะคำทับศัพท์ที่ทำให้รู้สึกว่ายาวเสียงขาดไป 1 พยางค์หรือโมระ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า 【長音の短音化】 หรือ “การเปลี่ยนแปลงของสระเสียงยาวเป็นเสียงสั้น” ซึ่งส่งผลต่อความเป็นธรรมชาติ หรืออาจทำให้เกิดปัญหาในการสื่อสารได้เช่นเดียวกัน

ผลการวิเคราะห์สามารถกล่าวสรุปได้ว่า การออกเสียงสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ใช้ระยะเวลาออกเสียงโดยเฉลี่ยใกล้เคียงกับเจ้าของภาษาเกือบทั้งหมด โดยแสดงลำดับค่าระยะเวลาจากน้อยไปหามากได้เป็น $ML < ST < TH$ กล่าวคือ กลุ่ม ML มีระยะเวลาการออกเสียงสั้นที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่ม TH และ ST ซึ่งสอดคล้องกับ รัตติยา สาและ (2552, น. 10) ที่กล่าวว่า เสียงสระในภาษามลายูถิ่นปาดานีไม่มีเสียงสระยาว หน่วยเสียงสระ /a-/ , /i-/ แม้ว่ามีเครื่องหมายมหัพภาคคู่ [:] กำกับข้างหลังรูป [a] , [i] เพื่อแทนเสียงย่อย เช่น [-a:] , [-i:] ในภาษามลายูถิ่นปาดานี แต่ไม่ต้องออกเสียงยาวเท่ากับเสียงทิมสระของไทย อย่างไรก็ตาม แม้ในกลุ่มผู้เรียนสามารถออกเสียงได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา แต่ก็ยังมีอิทธิพลของภาษาแม่ที่เข้ามาแทรกแซงในบางคำ และส่วนหนึ่งเกิดจากความคุ้นชินในการใช้คำทับศัพท์ จึงส่งผลให้ออกเสียงไม่ถูกต้อง

ภาพที่ 7 ค่าระยะเวลาแสดงเปรียบเทียบภาพรวมของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่นทุกเสียงที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML

จากรูปภาพข้างต้น ค่ำระยะเวลาของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน TH, ST และ ML ออกเสียงสระเสียงสั้นแตกต่างกับเจ้าของภาษา โดยเสียงที่เปล่งออกมามียาวกว่ามาตรฐาน แต่ในขณะที่สระเสียงยาว กลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน TH, ST และ ML ออกเสียงได้ใกล้เคียงกับมาตรฐาน จากข้อค้นพบดังกล่าว สามารถกล่าวได้ว่า การออกเสียงสระเสียงสั้นให้ถูกต้องใกล้เคียงกับเจ้าของภาษาเป็นเรื่องที่ยากกว่าการออกเสียงสระเสียงยาว กล่าวคือ การออกเสียงให้มีจำนวน 1 โมระเป็นเรื่องที่ควบคุมได้ยากสำหรับผู้เรียนชาวไทย เพราะสระเสียงสั้นในภาษาไทยมีค่ำระยะเวลาเฉลี่ยอยู่ที่ 105-161 มิลลิวินาที (ตามใจ อวิรุทธิโยธิน (2553, น. 150)) เมื่อเปล่งเสียงออกมามีทำให้ยาวกว่ามาตรฐาน อาจจะส่งผลให้ผู้ฟังรับรู้เข้าใจว่าเป็นเสียงยาวได้ ผู้สอนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการฝึกฝนการออกเสียงสระเสียงสั้นเป็นพิเศษ

8. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 และที่ 2 ของสระเสียงสั้น และสระเสียงยาว ภาษาญี่ปุ่นที่ออกเสียงโดยกลุ่ม JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML พบว่า มีบางสระที่บางกลุ่มแตกต่างจากกลุ่ม JP อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาสระเสียงสั้น ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มผู้เรียนชาวไทยที่มีภาษาแม่แตกต่างกันทั้ง 3 กลุ่มออกเสียงแตกต่างกับธรรมชาติเสียงที่ออกโดยเจ้าของภาษา โดยเฉพาะค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 ปรากฏความแตกต่างในเสียง /a/,/u/ และค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ปรากฏความแตกต่างในเสียง /i/,/e/,/u/ เช่นเดียวกับกรณีของสระเสียงยาวที่ผลวิเคราะห์พบว่า เสียงสระทุกเสียงที่กลุ่มผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่มออกเสียงมีความแตกต่างกันกับเสียงธรรมชาติที่ออกโดยเจ้าของภาษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาจากค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่

1 ปรากฏความแตกต่างในเสียง /u:/ และค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ปรากฏความแตกต่างในทุกๆ เสียง ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สระเสียงสั้น และสระเสียงยาวที่ออกเสียงโดยกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML ไม่สามารถออกเสียงได้ตรงตามคุณสมบัติเหมือนกับเจ้าของภาษา และผลการทดสอบสมมติฐานของค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 1 ประเด็นของสระเสียงสั้นพบว่า เป็นจริงเฉพาะเสียง /a/,/u/ ส่วนประเด็นของสระเสียงยาวพบว่า เป็นจริงเฉพาะเสียง /u:/ เท่านั้น ส่วนค่าความถี่ฟอร์เมนต์ที่ 2 ประเด็นของสระเสียงสั้นพบว่า เป็นจริงในเสียง /i/,/e/,/u/ แต่ประเด็นของสระเสียงยาวพบว่า เป็นจริงในทุกๆ เสียง /i:/,/e:/,/a:/,/o:/,/u:/

ด้านการวิเคราะห์ผลค่ำระยะเวลาของการออกเสียงสระเสียงสั้น และสระเสียงยาวที่ออกเสียงโดย JP และกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกัน 3 กลุ่ม TH, ST และ ML สามารถกล่าวสรุปได้ว่า กลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันของภาษาแม่ 3 กลุ่ม ออกเสียงสระเสียงสั้นภาษาญี่ปุ่นยาวกว่ามาตรฐาน และเมื่อเปรียบเทียบค่ำระยะเวลาค่าความยาวของสระเสียงสั้น แสดงลำดับค่ำระยะเวลาลำดับได้เป็น TH > ST > ML > JP นั้นหมายความว่า กลุ่มผู้พูด ML มีระยะเวลาค่ำระยะเวลาออกเสียงสระเสียงสั้นใกล้เคียงกับเจ้าของภาษามากที่สุด ในทางตรงกันข้ามการออกเสียงสระเสียงยาวภาษาญี่ปุ่น กลุ่มผู้พูด TH มีระยะเวลาค่ำระยะเวลามากกว่า JP และกลุ่มผู้พูด ST และ ML มีระยะเวลาค่ำระยะเวลาน้อยกว่า JP กล่าวคือ กลุ่มผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่มออกเสียงสระเสียงยาวได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา และเมื่อเปรียบเทียบค่ำระยะเวลาค่าความยาวสรุปได้ว่า TH > JP > ST > ML นั้นหมายความว่า กลุ่มผู้พูด TH และ ST มีระยะเวลาค่ำระยะเวลาออกเสียงสระเสียงยาวได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษามากที่สุด และผลการทดสอบสมมติฐานชี้ให้เห็นประเด็นของสระเสียงสั้นว่า เป็นจริงในกลุ่มผู้พูดทุกกลุ่ม เพราะกลุ่มผู้เรียนที่มีภาษาแม่ต่างกันทั้ง 3 กลุ่ม TH, ST และ ML มีค่ำระยะเวลาที่ยาวกว่ากลุ่ม JP ในทุกๆ เสียง ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดย

สั้นเชิง ส่วนประเด็นของสระเสียงยาวพบว่า เป็นจริงในกลุ่มผู้พูดทุกกลุ่มเช่นเดียวกัน โดยกลุ่มผู้พูด TH มีระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับกลุ่ม JP มากที่สุด ในขณะที่กลุ่มผู้พูด ST และ ML มีระยะเวลาน้อยกว่ากลุ่ม JP

จากการศึกษาคำระยะเวลาของสระเสียงสั้นในภาษาญี่ปุ่นทำให้ค้นพบว่า การที่ผู้เรียนชาวไทยจะออกเสียงสระเสียงสั้นให้ถูกต้องตาม 1 โมระ เป็นเรื่องที่ควบคุมได้ยากกว่าการออกเสียงสระเสียงยาว เพราะเนื่องจากช่วงเสียงสระเสียงสั้นของคนญี่ปุ่นจะมีระยะเวลาที่สั้นกว่าสระเสียงสั้นในภาษาไทย การเรียนรู้ฝึกฝนการออกเสียงสระเสียงสั้นจึงอาจจำเป็นมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การยึดติดกับคำศัพท์ในฐานะคำทับศัพท์หรือคำภาษาอังกฤษของผู้เรียน จะส่งผลให้การออกเสียงนั้นไม่ถูกต้องไปด้วย เช่น 「すきやく」→「すきーやく」 เมื่อต้องการสื่อสารจะทำให้อีกฝ่ายรับรู้ว่าเป็นเสียงยาว เรียกว่า【短音の長音化】หรือ “การเปลี่ยนแปลงของสระเสียงสั้นเป็นเสียงยาว” ซึ่งงานวิจัยก่อนหน้านี้ Asadayuth Chusri (アサダーユツト・チューシー, 2004, p.29) พบว่าปัญหาของการออกเสียงยาวของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย เช่น คำว่า 「きょうねん」 ผู้เรียนจะออกเสียงเป็น 「きょうねん」 ซึ่งเกิดขึ้นจากการใช้เสียงวรรณยุกต์ต่ำในภาษาไทย ทำให้ออกที่เปล่งออกมาเป็นเสียงที่มีช่วงเวลายาวกว่าปกติ การเปลี่ยนแปลงเป็นเสียงยาวนั้น ผู้วิจัยมองว่าเป็นปัญหาสำคัญ และส่งผลในเชิงความหมายได้ กล่าวคือ กรณีที่เสียงมีพยางค์หรือโมระใกล้เคียงกัน เช่น 「ビール (ตึก, อาคาร)」→「ビール (เบียร์)」 ความหมายจะเปลี่ยนแปลงไป ประเด็นนี้จึงไม่ควรมองข้าม แต่ในกรณีของเสียงยาว เช่น 「べんと」→「べんと」 เมื่อต้องการสื่อสารจะทำให้อีกฝ่ายรับรู้ว่าเป็นเสียงสั้น【長音の短音化】หรือ “การเปลี่ยนแปลงของสระเสียงยาวเป็นเสียงสั้น” สามารถพบได้ในเสียงสระบางเสียง

นอกจากนี้ยังพบได้บ่อยในกรณีของเสียงควบ สอดคล้องกับธัญญรัตน์ สงวนศรี (2554) ที่ค้นพบว่ากรณีของเสียงควบ【拗音】ซึ่งผู้เรียนชาวไทยออกเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาว และผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบเสียงยาวเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้น เสียงที่มีคำทับศัพท์ในภาษาไทย กลุ่มผู้เรียนจะยึดติดกับหลักการออกเสียงในภาษาไทย อีกทั้งพบความแตกต่างที่คาดว่าเกิดจากอิทธิพลของภาษาแม่ (L1) เข้ามาแทรกแซง ทำให้คำความถี่พ้องมีแนวโน้มผิดเพี้ยนไป และทำให้คำระยะเวลาในการออกเสียงสระเสียงสั้นมีระยะยาวมากเกินไป ผู้สอนและผู้เรียนจำเป็นต้องตระหนักเรื่องคำระยะเวลาของสระเสียงสั้นเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบคู่ที่มีเสียงเหมือนได้

9. ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากการคัดเลือกคำศัพท์เพื่อใช้ทดสอบค่อนข้างมีข้อจำกัดในด้านโครงสร้างตามเกณฑ์ที่กำหนด คำศัพท์จึงมีจำนวนน้อย ไม่ครอบคลุมทุกเสียงที่จะศึกษารวมถึงความสมดุลด้านเพศที่ยังเป็นช่องว่างกับงานชิ้นนี้
2. งานชิ้นนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นได้ โดยการนำค่ากลศาสตร์มาศึกษาเปรียบเทียบกับเสียงของตัวผู้เรียน ซึ่งจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนรับรู้ เข้าใจการออกเสียงของตนเอง และยังช่วยสร้างหรือปรับเกณฑ์ของค่านั้นๆ ให้ถูกต้องและแม่นยำโดยผ่านการฝึกฝนด้วยตนเองได้
3. ความสำคัญของคำระยะเวลาในการออกเสียงภาษาญี่ปุ่น ผู้สอนจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการฝึกการออกเสียงพยางค์ เพื่อให้ได้ความยาวของพยางค์ที่ใกล้เคียงกับมาตรฐาน หรือพยายามควบคุมไม่ให้มีความยาวเกิน 1 พยางค์ เพราะหากออกเสียงยาวมากเกินไป ผู้ฟังจะรับรู้ว่าเป็นเสียงยาว เช่น 「はと(นกพิราบ)」→「はーと(หัวใจ)」

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] กัญญารัตน์ เอี่ยมวันทอง. (2551). ลักษณะทางกลศาสตร์ของสระในภาษามลายูถิ่นปาดานี. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต).
- [2] ชัยยศ รองเดช. (2560). การศึกษาปัญหาการออกเสียงและการรับรู้เสียงพยัญชนะเดี่ยวภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยถิ่นใต้. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต).
- [3] ตามใจ อวิรุทธิโยจีน. (2553). การศึกษาลักษณะทางกลศาสตร์ของพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทยมาตรฐานสำเนียงใต้โดยเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐานและภาษาไทยถิ่นใต้. (วิทยานิพนธ์ดุขุภบัณฑิต, กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- [4] ทศนีย์ เมธาพิสิฐ. (2554). ภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่น. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [5] ธนพร ศรีวุฒิพงศ์. (2559). การศึกษาประสิทธิภาพการฝึกแก้ไขข้อผิดพลาดเพื่อพัฒนาการออกเสียงสูงต่ำของคำยืมภาษาญี่ปุ่นในภาษาไทย. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- [6] ธัญญารัตน์ สงวนศรี. (2554). ปัญหาการออกเสียง Yo-on (เสียงพยัญชนะควบ) ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [7] นิเ้ายะ จาหลง. (2556). การออกเสียงพยัญชนะภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยที่พูดภาษามลายูถิ่นปาดานีเป็นภาษาแม่. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- [8] บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (2554). รวบรวมบทความเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษา. วารสารภาษาปริทัศน์, 26, 22-64.
- [9] ยุพกา พุกขิม่า. (2561). การออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากทฤษฎีสู่ปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [10] รัตติยา สาและ. (2552). เรียนภาษามลายูถิ่นด้วยนิทาน. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- [11] Yupaka Siriphonphaiboon, Isomura Kazuhiro, Pakatip Skulkru. (2008). 「タイ人教師による日本語音声教育の現状調査」『東南アジアにおける日本語教育の展望』タマサート大学主催日本語教育国際シンポジウム発表予稿集, 146-150.
- [12] アサダーユットチューシー.(2004). 「タイ語母語話者の日本語発音に関する干渉の考察と指導提案」, 『国際交流基金 バンコク日本語文化センター日本語教育紀要』第1号, 21-37.
- [13] 千葉真人, 佐藤純, 大田真也.(2009). 「日本人教師が感じているタイ人学習者の発音の問題点とその具体例」『国際交流基金バンコク日本文化センター日本教師紀要』第6号, 115-124.
- [14] 晴夫窪. (1998). 「モーラと音節の普遍性」『音声研究』第2巻 第1号13号, 5-15.
- [15] 河野俊之.(2014). 『日本語教師のためのTIPS77 第3巻 音声教育の実践』くろしお出版.
- [16] 皆川泰代, 前川喜久雄, 桐谷滋. (2002). 「日本語学習者の長/短母音の同定におけるピッチ型と音節位置の効果」『音声研究』第6巻号, 第2, 88-97.
- [17] サウワニー スタート-онта. (2004). 「日本語の発音における母語の影響について」タイ人日本語学習者を対象として-, 『東京: 大東文化大学院外国科語学研究編』, 169-175.
- [18] タサニー เมーター-ปีส. (2014). 「タイ人日本語学習者のための音声教育の現状と課題 —教師の教育方法と学習者の取り組み方を中心に—」『早稲田日本語教育学』第16号, 87-104.
- [19] 戸田貴子.(1998). 「モーラと中間言語の音節構造」『筑波大学留学生センター日本語教育論集』第13号, 13-45.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Affiliation: Faculty of Education, Prince of Songkla University

Corresponding email: chaiyot.r.23@gmail.com

JSAT

ใบสมัครสมาชิก
สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

ห้อง 606 ชั้น 6 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200 โทรศัพท์/โทรสาร 02-221-2422

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว)ตำแหน่งทางวิชาการ.....

Name (In English)

วัน เดือน ปี เกิด..... หมายเลขบัตรประชาชน

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....มือถือ.....อีเมล.....

หน่วยงานตำแหน่ง.....

ที่อยู่หน่วยงาน.....

รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

บุคคลที่สามารถติดต่อได้ กรณีที่ไม่สามารถติดต่อท่านได้

ชื่อ นามสกุล.....หมายเลขโทรศัพท์.....อีเมล.....

สมาชิกสมาคมฯ ที่รู้จัก (ถ้ามี) คือ

1..... 2.....

ข้าพเจ้าขอสมัครเป็นสมาชิกประเภท

- ☐ สามัญรายปี (200 บาทต่อปี) ☐ สามัญตลอดชีพ (2,000 บาท)
- ☐ สมทบ (100 บาทต่อปี) ☐ สถาบัน (200 บาทต่อปี หรือ ตลอดชีพ 2,000 บาท)

☐ หลักฐานประกอบการสมัคร สำเนาบัตรประชาชน/ เอกสารรับรองจากสถาบัน (กรุณาส่งมาพร้อมกับใบสมัคร)☐ ข้าพเจ้าได้อ่านและยอมรับเงื่อนไขของการเป็นสมาชิกสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

ลงชื่อ.....ผู้สมัคร

(.....)

วันที่...../...../.....

หมายเหตุ 1. การสมัครเป็นสมาชิกสมาคมฯ จะมีผลสมบูรณ์ต่อเมื่อเป็นไปตามเงื่อนไขของสมาคมฯ

2. เมื่อมติที่ประชุมคณะกรรมการบริหารพิจารณารับท่านเป็นสมาชิกแล้ว ท่านจะได้รับการติดต่อให้ชำระ
ค่าลงทะเบียนสมัครสมาชิกและค่าบำรุงรายปี /ตลอดชีพ

ส่วนนี้เฉพาะเจ้าหน้าที่สมาคมฯ

ได้รับการพิจารณาให้เป็นสมาชิกสมาคมฯประเภท ☐ สามัญรายปี ☐ สามัญตลอดชีพ ☐ สมทบ ☐ สถาบัน (รายปี/ตลอดชีพ)

จากการประชุมคณะกรรมการบริหารฯ ครั้งที่...../..... เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เลขที่ใบเสร็จค่าลงทะเบียน...../..... ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงชื่อ.....นายทะเบียน ลงชื่อ.....นายกสมาคมฯ

(.....)

(.....)

บันทึก

[illegible]

TCI Tier 1 Humanities and Social Sciences

Owner :

Japanese Studies Association of Thailand (JSAT)
Room 606 Faculty of Political Science,
Thammasat University, Prachan Road,
Phraborom Maha Ratchawang, Pranakorn,
Bangkok 10200, Thailand
URL: jsat.or.th, email: jsn.jsat@gmail.com

Publication : 2 issues per year (June, December)

Online Journal : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jsn>

Printed at

Core Content Co., Ltd.
15/4 Moo 3 Bangkrateuk, Sam Phran,
Nakhon Pathom 73210

Editorial Advisory Board

Prof. Dr. Chaiwat Khamchoo	<i>Chulalongkorn University</i>
Prof. Dr. Attachak Sattayanurak	<i>Chiang Mai University</i>
Assoc. Prof. Dr. Siriporn Wajjwalku	<i>Thammasat University</i>

Editor

Assoc. Prof. Tasanee Methapisit	<i>Thammasat University</i>
---------------------------------	-----------------------------

Editorial Board

Prof. Dr. Sirimonporn Suriyawongpaisal	<i>Chulalongkorn University</i>
Prof. Warintorn Wuwongse	<i>Thammasat University</i>
Assoc. Prof. Dr. Maitree Inprasitha	<i>Khon Kaen University</i>
Assoc. Prof. Pranee Jongsujarittham	<i>Kasetsart University</i>
Asst. Prof. Dr. Chomnard Setisarn	<i>Chulalongkorn University</i>
Asst. Prof. Dr. Baranee Boonsong	<i>Naresuan University</i>
Asst. Prof. Dr. Piyawan Asawarachan	<i>Thammasat University</i>
Asst. Prof. Dr. Winai Jamornsuriya	<i>Nakhon Ratchasima Rajabhat University</i>
Col. Asst. Prof. Nongluck Limsiri	<i>Panyapiwat Institute of Management</i>
Asst. Prof. Nisakorn Thongnork	<i>Prince of Songkla University</i>
Asst. Prof. Benjang Jaisai der Arslanian	<i>Chiang Mai University</i>
Dr. Wanwisa Kunpattaranirun	<i>Burapha University</i>
Dr. Saikaew Thipakorn	<i>Chulalongkorn University</i>

Editorial Staff

Ms. Ratthanant Vijiakritpong

Reviewers

Asadayuth Chusri	<i>Chulalongkorn University</i>
Baranee Boonsong	<i>Naresuan University</i>
Kamolthip Phonlabutra	<i>Phetchaburi Rajabhat University</i>
Kanapat Ruenpirom	<i>Silpakorn University</i>
Kanokwan Katagiri	<i>Chulalongkorn University</i>
Kanokwarn Suttiorn	<i>Nakhon Pathom Rajabhat University</i>
Namsai Tantisuk	<i>Thammasat University</i>
Nanchaya Mahakhan	<i>Burapha University</i>
Panida Anantanakom	<i>Chiang Mai University</i>
Pranee Jongsujarittham	<i>Kasetsart University</i>
Seksan Chantarachamnong	<i>Rajamangala University of Technology Rattanakosin</i>
Sirimonporn Suriyawongpaisal	<i>Chulalongkorn University</i>
Sirinan Kittisuksathit	<i>Mahidol University</i>
Sutpratana Duangkaew	<i>Chulalongkorn University</i>
Wanwimon Rongtheera	<i>Thai-Nichi Institute of Technology</i>
Wanwisa Kunpattaranirun	<i>Burapha University</i>
Winai Jamornsuriya	<i>Nakhon Ratchasima Rajabhat University</i>
Yupaka Fukushima	<i>Kasetsart University</i>
Yuphawan Sopitvutiwong	<i>Chulalongkorn University</i>

Editor's Note Tasanee Methapisit	iv
The Beliefs and Expectations of Thai Learners of Japanese Concerning Their Japanese Classes, Japanese Teachers, and the Teachers' Role Yupaka Fukushima & Rika Inagaki	1
Thai Students' Attitudes toward Co-teaching between Thai Teachers and Japanese Teachers: the Case of a Conversation Class for Beginners Poranee Pinunsottikul & Yumiko Yamamoto	26
The Role of Dreams in Sarashina Nikki Attaya Suwanrada	41
The Beliefs about Gods that Influenced Master-retainer Relations in Japanese Medieval War Tales Suwapa Theerakittikul	57
Non-human Beings and Cultural Studies in Japanese Manga Ranwarat Kobsirithiwara & Paphonphat Kobsirithiwara	79
Labor Market Preparation for the Future of the Ageing Society: Lessons Learned from Japan to Thailand Chairat Nateeprasittiporn & Mujalin Chaichompoo	98
Japan's Countermeasures against Low Birth Rates: Male Involvement in Household Chores and Childrearing Piyawan Asawarachan	117
Analysis of Japanese Four-character Idiomatic Compounds with Numbers Napasin Plaengsorn	128
A Comparison of the Acoustic Characteristics of Short and Long Vowels in Japanese Produced by Thai Learners in 3 Southern Border Provinces with Difference Mother Tongues : A Case Study of Pattani Province in Thailand Chaiyot Rongdech	142